

Επιστημονικόν Βήμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: Ν. ΔΗΜΗΤΡΟΚΑΛΛΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α — ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

ΕΤΟΣ Γ' — ΤΕΥΧΟΣ 1^{ον} — 2^{ον}

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1955

Τιμή τεύχους Δρχ. 5

Συνδρομή διὰ μὴ μέλη » 50

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

Όταν πρὸ 2 ἐτῶν περίπου ἐνεφανίζετο τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΒΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ», αἱ ψυχαὶ τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων ἐπλημύρισαν ἀπὸ ζωηροτάτην ἱκανοποίησιν, διότι ἀπεδεικνύετο οὕτω καὶ ἐμπράκτως, ὅτι ἡ Διδασκαλικὴ Ὀμοσπονδία, καίτοι καθαρῶς συνδικαλιστικὴ ὁργάνωσις, δὲν περιόριζε τὴν δράσιν τῆς μόνον εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῶν μελῶν τῆς — ὡς ἐπιδιώκουν τοῦτο, κατὰ κανόνα σχεδόν, αἱ συνδικαλιστικαὶ ὁργανώσεις—ἀλλ' ἀπέβλεπε καὶ ἀποβλέπει καὶ εἰς ἄλλους ὑψηλοτέρους καὶ εὐγενεστέρους σκοπούς: Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνοδὸν τῶν μελῶν τῆς, εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου, εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τελειοποίησιν τῶν ἐργατῶν αὐτοῦ, εἰς τὴν διὰ τῶν ἐπιτεύξεων τούτων ἀνύψωσιν τοῦ πολιτιστικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ ἔθνους μας.

Καὶ ὅτι ἡ ἱκανοποίησις αὕτη ὑπῆρξεν ὄντως ζωηροτάτη ἀποδεικνύεται ὅχι μόνον ἐκ τῆς θερμοτάτης ὑποδοχῆς, τῆς ὁποίας ἔτυχεν ἐκ μέρους τῶν λειτουργῶν τῆς Στοιχειώδους Παιδείας μας τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου τῆς Χώρας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς προθυμίας μὲ τὴν ὁποίαν πληθὺς συναδέλφων ἔσπευσαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν προσπάθειαν ταύτην τοῦ ἀνωτάτου συνδικαλιστικοῦ μας ὁργάνου δι' ἀφθρῶν καὶ μελετῶν, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν ἀδιαφιλονικήτως τὰς ἀνησυχίας τῆς διδασκαλικῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἔφεσιν τοῦ Ἑλλήνος δημοδιδασκάλου πρὸς τελειοποίησιν ἑαυτοῦ καὶ οὐσιαστικὴν συμβολὴν του εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ Ἑθνικοῦ συνόλου.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι θὰ χρειασθῇ ἀκόμη καὶ χρόνος καὶ κόπος πολὺς, ἵνα τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν μας φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς τελειότητος, ποῦ θὰ ἐπεθύμει ὁ Κλάδος. Ἀλλ' ἐάν, ἔστω καὶ ἀπλῶς, φυλλομετρήσῃ κανεὶς τοὺς ἐκδεδομένους ἤδη τόμους καὶ ῥίψῃ καὶ φευγαλέον μόνον βλέμμα ἐπὶ τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον μελέτης τῶν διδασκάλων μας, ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὰς εὐμενεῖς καὶ ἐνθαρρυντικὰς κρίσεις, αἱ ὁποῖαι διετυπώθησαν περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκδόσεως τῆς Ὀργανώσεώς μας ὑπὸ τῶν ἐπαίδων, θὰ εὕρῃ δεδικαιολογημένην πλήρως ὅχι μόνον τὴν ἐλπίδα, ἀλλὰ καὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ» θὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν του καὶ θὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς προσδοκίας τοῦ Κλάδου.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τούτων οὐτε αἱ ἐκάστοτε Διοικήσεις τῆς Ὀργανώσεως θὰ φεισθοῦν κόπων, οὐτε οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος θὰ παραλείψουν νὰ παράσχουν εἰς ταύτας ἀμέριστον τὴν ἐνίσχυσιν των. Περὶ τοῦ τελουταίου μάλιστα τούτου ἡ βεβαιότης εἶναι προεξωφλημένη, διότι ὁ Ἕλλην διδάσκαλος πιστεύει εἰς τὴν ἀποστολὴν του, ἔχει βαθυντάτην ἐπίγνωσιν τῶν καθηκόντων του καὶ πλήρη τὴν συνείδησιν ὅτι εἶναι ὁ μεταλαμπαδευτής εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τῶν μεγαλυτέρων ἰδεωδῶν, τὰ ὁποῖα ἐγέννησέ ποτε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ τὰ ὁποῖα συμπυκνοῦνται εἰς μίαν καὶ μόνην ἔννοιαν, εἰς μίαν καὶ μόνην ἰδέαν: Τὴν ἰδέαν τῆς Ἑλλάδος.

ΣΠΥΡ. Κ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ, Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

ΤΟ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΑΤΟΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ¹⁾

Κύριοι Σύνεδροι,

Μετά χαρᾶς χαιρετίζω τὴν ΚΖ' γενικὴν συνέλευσιν τῆς Ὀμοσπονδίας ὑμῶν. Ἰδιαιτέραν δὲ συναισθάνομαι εὐχαρίστησιν, διότι βλέπω νὰ εὐδοκίμῃ τὸ «*Επιστημονικὸν Βῆμα*», περὶ τοῦ ὁποίου εὐχομαι νὰ ἀποβῇ τὸ σπουδαιότατον ἐπιστημονικὸν ὄργανον τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τῆς Πατρίδος ἡμῶν καὶ ἐφάμιλλον πρὸς ὅμοια περιοδικὰ τῆς πεπολιτισμένης ἀλλοδαπῆς.

Καὶ ἐφέτος, ὡς κατὰ τὰ προηγηθέντα ἔτη, ἀναγράφονται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς συνελεύσεως ζητήματα πολλοῦ λόγου ἄξια, διὰ τῆς ὁρθῆς λύσεως τῶν ὁποίων, οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι θέλει ὠφεληθῇ πολὺ ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις.

Ἄλλ' ὅμως παρὰ τὰ ζητήματα, περὶ τὴν λύσιν τῶν ὁποίων συνήθως ἀσχολοῦνται αἱ γενικαὶ ὑμῶν συνελεύσεις καὶ τὰ ἰδιαιτέρα κατὰ τόπους συνέδρια, ὑπάρχει ζήτημά τι, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν τὸ πάντων σπουδαιότατον, ἐκ τῆς ὁρθῆς λύσεως τοῦ ὁποίου καταπληκτικῶς θὰ διηκολύνετο ἡ λύσις πάντων τῶν ἄλλων. Καὶ γίνεται μὲν καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πιθανῶς ἐνίοτε λόγος, ἀλλ' ἐν παρόδῳ καὶ ἄοριστος. Οὐδὲ τίθεται τοῦτο, ἂν μὴ πλανώμεθα, καθ' ὃν τρόπον θέτομεν ἡμεῖς αὐτὸ ἐνώπιόν σας σήμερον. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι τὸ περὶ τῆς κυρίας μεθόδου αὐτοαγωγῆς τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν καὶ πάντων, ὅσοι ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἀσχοῦσι παιδαγωγικὴν ἐπίδρασιν.

Πολλοὶ εἶναι σήμερον ἀνὰ τὴν πεπολιτισμένην ἀνθρωπότητα οἱ ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονες, οἱ ὅποιοι εἶναι πεπεισμένοι περὶ τῆς μοναδικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὀξυτάτης δέ, κρίσεως²⁾, τὴν ὁποίαν αὕτη διέρχεται, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξεύρουν τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυχῶς πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερα καὶ μὲ ὀλιγωτέρας βλάβας ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτῆς.

Ἀχαλίνωτος μέχρι σήμερον στροφή τῆς συνειδήσεως πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, τυφλὴ ὑποδούλωσις εἰς αὐτόν, διαλύει ἀπὸ πολλοῦ μὲ γοργὸν τὸ βῆμα πολιτίμους δεσμούς τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους, οἰκογενειακοὺς, κοινωνικοὺς, πολιτικοὺς καὶ διεθνεῖς.

Εἶναι δὲ βέβαιον, ὅτι, ὅταν ἐξαφανίζεται τὸ συναίσθημα, ὅτι τις εἶναι μέλος τῆς ὅλης κοινωνίας, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶναι ὑπεύθυνος, τότε ἀναγκαίως καὶ ἡ ἀγωγή τῆς νεολαίας συντελεῖται μὲ τὸ συναίσθημα τῆς ἀβεβαιότητος καὶ μὲ διάσπασιν ψυχικὴν. Ἡ τοιαύτη ἀγωγή ὀδηγεῖ τὴν νεολαίαν ὅχι πλεόν εἰς τὸ ἐπιβλητικὸν μεγαλεῖον ὅλου τινός, τὸ ὁποῖον

περιλαμβάνει πάντας τοὺς πολίτας στενῶς συνδεδεμένους, ἀλλὰ μεταδίδει ἀπλῶς ψιλὴν τινα ποικιλίαν γνώσεων καὶ δεξιοτήτων, ἥτις συνοδεύεται ὑπὸ τῆς ἀπωθήσεως τῶν ἀνωτέρων ἐκείνων ἰδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι προσιδιάζουσιν εἰς τὴν τῷ ὄντι εὐγενῇ, ἀνωτέραν, πνευματικὴν προσωπικότητα, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται πᾶσα πρόοδος εἰς λόγον ἡμερώσεως.

Πάντες οἱ σοβαρῶς ἀσχολούμενοι μὲ τὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας μετὰ δέους σήμερον προσπαθοῦν νὰ μαντεύσουν, ποία τις ἀρὰ γε θὰ εἶναι ἡ μέλλουσα γενεά, ἥτις ἀνοπτύσσεται ἐν τῷ μέσῳ τεταραγμένων ἐνηλίκων. Πάντες οὗτοι καλῶς γινώσκουν, ὅτι κατάπτωσις τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας σημαίνει κατάπτωσιν ἐν γένει τοῦ λαοῦ. Ἡ δὲ ἀγωγή τῆς νεολαίας καταπίπτει, ἂν ἤθελε καταθρυμματισθῇ τὸ αἰώνιον ἀξίαν ἔχον, τὸ οὐσιώδες τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως—αὕτη ἐνέχει καὶ πολλὰ ἐπουσιώδη καὶ ἄξια λήθης—ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι, ὅταν γίνονται ὄριμοι, ὀφείλουν νὰ φέρουν τὴν εὐθύνην πρὸς τὸ κοινόν. Ἡ δὲ ἀγωνιώδης φροντίς περὶ τῆς διασώσεως τοῦ οὐσιώδους τῆς παραδόσεως κάμνει συνειδητὸν τὸν κίνδυνον τοῦ ἐνδεχομένου πλήρους ἐξαφανισμοῦ αὐτῆς. Καὶ οὗτος μὲν στρέφει τὸ βλέμμα ὅλως πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ θέλει νὰ μεταδίδῃ εἰς παιδία καὶ ἐφήβους ὡς ἀπόλυτον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἀναγνωρίζεται πλέον καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεκδοκίμως ὡς ἀπόλυτον. Ἐκεῖνος δὲ ἀπορρίπτει ρητῶς τὴν ἱστορικὴν ταύτην παράδοσιν καὶ ἐπαγγέλλεται τὸν παιδαγωγόν, ὡς ἔαν ἡ ἀγωγή πληροῖ ἐντελῶς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, ἂν ἀσκήτῃ τὴν νεολαίαν εἰς τεχνικάς τινας δεξιότητας, ἂν μεταδίδῃ εἰς αὐτὴν πραγματολογικὰς τινας γνώσεις καὶ ἂν προσανατολίξῃ αὐτὴν πρὸς τὸν παρόντα τεχνοκρατούμενον κόσμον. Ἐμειώθη κατὰ πολὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν δυναμένων νὰ παιδαγωγοῦν ὁρθῶς. Πάντες δὲ γινώσκουν, ὅτι, ὅστις κερδίζει τὴν νεολαίαν, ἔχει τὸ μέλλον. Σύμπτωμα τῆς ἀνησυχίας τῆς ἐποχῆς μας διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ συνηθέστατα τὴν ἀντικοινωνικὴν ροπὴν πρὸς ἐπίδειξιν προσωπικῆς ἱκανότητος ἐμφανῆ καθιστώσα, ὁσημέραι δὲ αὐξανόμενη ἔντασις τῶν παιδαγωγικῶν προσπαθειῶν, αἵτινες ὅμως στεροῦνται ἰδέας τινὸς ἐνοῦσης αὐτᾶς, ἡ ἀνὰ τὴν πεπολιτισμένην ἀνθρωπότητα ἀπέραντος κατ' ἔτος ἐρχομένη εἰς φῶς παιδαγωγικὴ βιβλιογραφία, αἱ ὁσημέραι πυρετωδέστεραι προσπάθειαι πρὸς βελτίωσιν τῆς τέχνης τοῦ διδάσκειν, ἡ ἀφθονος παραγωγή ψυχολογικῶν κριτηρίων (tests). Εἶναι δυνατόν ἡ ψυχολογία τοῦ παιδὸς νὰ ἀναπτύσσεται αἰεὶ συστηματικώτερον καὶ λεπτομερέστερον, αἱ ψυχολογικαὶ ἐμπειρίαι νὰ πληθύνωνται, ὁ ἀριθμὸς τῶν ψυχολογικῶν ἐργαστηρίων νὰ αὐξάνηται, εἶναι δυνατόν ποτε ἕκαστον σχολεῖον νὰ ἀποκτήσῃ ἰδικόν του ψυχολόγον ἢ ψυχίατρον. Παρὰ ταῦτα ἡ ψυχὴ τοῦ παιδὸς (καὶ τοῦ ἐνηλίκου) θὰ παραμένῃ ἀπρόσιτος εἰς τὸν παιδαγωγόντα, ἐφόσον ὁ ἐξωστρεφής, ὁ τε-

1) Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 10ῃ Ἰουλίου 1955 πρὸς τὴν ΚΖ' γενικὴν συνέλευσιν τῆς Διδασκαλικῆς Ὀμοσπονδίας Ἑλλάδος.

2) Ἰδὲ Σ. Μ. Καλλιόφα: «Χαρακτηρισμὸς τῆς ἐποχῆς μας» 1953. Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος λόγου βοήθημα σημαντικὸν εἶχον τὸ βιβλίον τοῦ Γιάσπερς: «Die Geistige Situation der Zeit», 1932.

χνοκρατούμενος, σημερινὸς πολιτισμὸς θὰ διατηρῇ κλειστὰς τὰς βαθυτάτας πτυχάς, τὰ μύχια τῆς ψυχῆς, ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζουν αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι, αἵτινες τῷ ὄντι φέρουν εἰς εἰλικρινῇ ἐπικοινωνίαν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ὑπάρχουν σήμερον ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, οἱ ὅποιοι εἶναι τόσο ἀφωσιωμένοι μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν εἰς τὸ ἔργον των, ὅσον ὀλίγοι καὶ εἰς παλαιότερους χρόνους. Καὶ ὅμως ἐπειδὴ οὗτοι δὲν φέρουν ἐν ἑαυτοῖς ὅλως ζωντανήν, ὅλως ἐνεργὸν τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὅλου, ἐπειδὴ δὲν κατευθύνονται μὲ ἀκαμπτον σταθερότητα ὑπὸ ἀνωτάτης ἰδέας, ἡ ἀφοσίωσις αὐτῶν ἐν τέλει παρουσιάζεται κατεχομένη ὑπὸ λιποψυχίας. Οὕτως ἐμφανίζεται πάλιν τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως ἡμῶν, ἡ διάλυσις δηλαδὴ τῆς οὐσίας τῆς ἀγωγῆς χάριν ἀτελεσιγὰς παιδαγωγικῶν δοκιμῶν, χάριν τῆς ἀποσυνθέσεως αὐτῆς εἰς διαφόρους ἐπὶ μέρους δυνατότητας. Γίνονται δοκιμαστικά ἀπόπειραι καὶ ἀλλάσσουν ταχέως βραχύπνοοι μεταρρυθμιστικαὶ γνῶμαι, σκοποὶ, μέθοδοι. Ὀλίγον χρόνον λ. χ. μετὰ τὴν σπασμωδικὴν ἔναρξιν τῆς ἐφαρμογῆς ἀναγγέλλονται δημοσίᾳ μετὰ πατάγου τὰ ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα τῆς δῆθεν αὐτοδιοικήσεως τῶν μαθητῶν, ἐκ τῆς ὁποίας προσδοκᾶται ἡ βελτιώσις τῶν πάντων, ἢ τὰ θαυμαστὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπὸ προτάσεων ὅλων ὁρμωμένης διδασκαλίας τῆς πρώτης ἀναγνώσεως, ἢ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας. Ἀναγγέλλονται πομπῶς τὰ καταπληκτικῶς ἀγαθὰ ἐπιτεύγματα, ἅτινα ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐβδομάδων φέρει ἡ ἐφαρμογὴ νέων μεθόδων ἡθικῆς βελτιώσεως κ.τ.τ. «Οὕτω δὲ ἐν τέλει φαίνεται, ὡς ἐὰν ἡ ἐλευθερία, τὴν ὁποίαν διὰ μακροχρονίων ἀγώνων ἔχει ἀποκτήσει ὁ ἄνθρωπος, μεταμορφώνεται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ μηδαμινοῦ (Γιάσπερς)». Διότι ὁ ἄνθρωπος γίνεται τῷ ὄντι ἄνθρωπος, ἔχων κύριον γνώρισμα ἀληθινὴν ἐλευθερίαν, ἂν γνῶμων αὐτῆς εἶναι ἡ κατευθύνσις πρὸς τὴν ἔξω τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου πραγματικότητα, δηλαδὴ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ κατ' Αὐτόν.

Ἡ ἐποχὴ μας, ἡ ὁποία χάνει τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν της, φροντίζει περὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας, ὡς ἐὰν κατ' αὐτὴν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γεννηθῇ τι ἐκ τοῦ μηδενός. Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας, ἐπομένως καὶ ὁ κατ' οἰονδήποτε τρόπον παιδαγωγῶν, συναισθάνεται μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν του βαθύτατον κενόν, τὸ ὁποῖον ματαίως προσπαθεῖ νὰ πληρώσῃ ἐκδιδόμενος σὺν τῷ χρόνῳ περισσότερον εἰς τὸν ἔξω κόσμον καὶ οὕτω προάγων ἔτι μᾶλλον τὴν ταραχὴν. Γυναῖκες π.χ. αἵτινες ἐκ προθέσεως, ἀνευ ἀνωτέρου τινὸς λόγου, ἀποφεύγουν νὰ γεννήσουν τέκνα, ἵνα ἀνεμπόδιστοι ἐπιδίδωνται εἰς βίον ὅλως ἐξωτερικόν, ἀνευ δισταγμῶν, χάριν ἀλλαγῆς τρόπου διασκεδάσεως, ἐν εἶδει sport, μετέχουν συλλόγων, τῶν ὁποίων σκοπὸς τίθεται ἡ προστασία τῆς μητρότητος καὶ τοῦ παιδιοῦ, ἡ γενικῶς τῆς φιλανθρωπίας. Τοιοῦτοτρόπως αἱ γυναῖκες αὗται ἐξευτελίζουν καὶ καταστρέφουν τὴν ἱερότητα τοῦ σκοποῦ τῶν συλλόγων τούτων, ἅμα δὲ καὶ ἐπιτείνουν τὴν ἰδικὴν των ἀνωμαλίαν.

Τίνα σημασίαν ἔχουν ἐν πάσῃ κοινωνικῇ δράσει αἱ μέθοδοι, τὰ μέσα, δι' ὧν αὕτη συντελεῖται, ἀντιπαραβαλλόμενα πρὸς τὴν ἀρτίως συγκεκορημένην

προσωπικότητα, μαρτυρεῖ σαφῶς ἡ ἀκόλουθος σοφὴ κινεζικὴ ρῆσις: «Ἄν ἄνθρωπος ἀληθινὸς κάμνῃ χρῆσιν ἐσφαλμένων μέσων, τὰ ἐσφαλμένα ταῦτα μέσα ἐπενεργοῦν ὀρθῶς. Ἀλλ' ἂν διεστραμμένος ἄνθρωπος κάμνῃ χρῆσιν ὀρθῶν μέσων, διεστραμμένον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς χρήσεως ταύτης τῶν ὀρθῶν μέσων.»¹⁾

Λέγοντες ταῦτα δὲν προτιθέμεθα νὰ μειώσωμεν τὴν ἀληθινὴν ἀξίαν τῶν ἐπαινετῶν σημερινῶν παντοσιδῶν προσπαθειῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς ἀγωγῆς, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Αὗται εἶναι ἀναγκαῖον τῆς ἐποχῆς μας προῖόν καὶ ἀναμφισβητήτως ὠφέλιμοι. Ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐξάρωμεν τὴν ἀσυγκρίτως ἀνωτέραν ἀξίαν τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως μεγάλων ἐξ ἐπαγγέλματος ἢ μὴ παιδαγωγῶν, οἷος ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης, ὧν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἀρτιότης ἀναπτύξεως τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν, γνησίᾳ εὐγένεια ψυχῆς καὶ ἀληθινῇ φιλανθρωπία. Ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐξαρθῇ, ὅτι εἰς ἱστορικὰς περιόδους ἀκριτῆς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἡμερώσεως, καθ' ἣς ζῇ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πολιτῶν σταθερά, ἀνευ ἀμβολίων, ἡ ἐνεργὸς ἀντίληψις, ὅτι ἀποτελοῦν ὅλον τι, πρὸς τὸ ὁποῖον φέρει τις ἀμέριστον τὴν εὐθύνην, εἰς τοιαύτας περιόδους ὁ παιδαγωγός, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην νὰ κάμνῃ παιράματα καὶ χωρὶς νὰ ἐντείνῃ ὑπερβολικῶς τὰς προσπαθείας του, ἀκολουθῶν ἀβιάστως τὸ εὖρωστον πνεῦμα, τὸ διαπνέον τὴν ἐποχὴν του, παιδαγωγεῖ ὀρθῶς τὴν νεολαίαν εἰς τὴν ὠριμότητα.

Ἀλλ', ὡς ἐλέχθη, ἡ ἐποχὴ μας εἶναι σφόδρα τεταραγμένη, ἐπομένως καὶ οἱ παιδαγωγοὶ κατὰ τινα οἰονδήποτε τρόπον, δηλαδὴ ὄχι μόνον ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ καὶ γονεῖς, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικοί, πολιτικοί, κοινωνικοὶ καὶ ἐν γένει πνευματικοὶ ἡγέται, ὧν ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἔμμεσος καὶ ὅς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνεπίγνωτος, ἀλλ' ἰσχυρότατος.

Ἄς ἴδωμεν δὲ νῦν, ἀκριβέστερον, τί συμβαίνει σήμερον περὶ τὴν νεολαίαν. Ἄν αὕτη παιδαγωγῇται ἐν κοινωνίᾳ, τῆς ὁποίας τὰ μέλη συναισθάνονται ἑαυτὰ βαθέως ὡς μέλη αὐτῆς συνδεδεμένα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀνωτέρου πνεύματος εἰς ὁργανικὸν ὅλον, τότε ἡ νεολαία οὕσα καθ' ἑαυτὴν ἄωρος ἔχει ἀνάγκην βοήθειας, ἵνα ἀσφαλῶς φθάσῃ εἰς τὴν ὠριμότητα. Καὶ εὐρίσκει τὴν βοήθειαν ταύτην. Ἡ νεολαία τιμᾷ, ὑπακούει καὶ ὡς νεολαία οὐδὲν ἔχει κύρος κοινωνικόν, διότι αὕτη ἀπλῶς καὶ μόνον προπαρασκευάζεται διὰ τὸ μέλλον. Ἀλλ' ἐν διαλυομένῃ κοινωνίᾳ ἡ νεολαία ἀποκτᾷ καθ' ἑαυτὴν ἀξίαν. Ἀκριβῶς παρ' αὐτῆς προσδοκᾶται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη χαθῇ. Οὕτω δίδεται εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα νὰ συναισθάνεται τὸν ἑαυτὸν της ὡς τὴν πρώτην ἀρχὴν νέας δημιουργίας. Αὐτὰ τὰ μικρὰ παιδιά λαμβάνουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρουν γνώμην περὶ τῶν σχολικῶν πραγμάτων. Γεννᾶται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι τρόπον τινά εἰς τὴν νεολαίαν τίθεται ἡ ἀξίωσις νὰ δημιουργῇ αὐτὴ ἑξ ἑαυτῆς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν κατέχουν πλέον οἱ παιδαγωγοὶ της.

Κηρύσσεται σήμερον ὡς μεγάλη νεωτέρα παιδαγωγικὴ σοφία ἡ τῷ ὄντι μεγάλη παιδαγωγικὴ

1) Εὐρύτερον ἴδε σελ. 93 τοῦ βιβλίου ἡμῶν: «Τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα», ἐκδ. 2α, 1961.

άνοησία, ότι παιδαγωγούντες και παιδαγωγούμενοι πρέπει να διάγουν ως φίλοι¹⁾. 'Αναζητήστω παλαιά θλιβερά κατάστασις, εκπαιδευτική και κοινωνική, ἣν ὁ Πλάτων περιγράφει ὡς ἀκολουθῶσα²⁾: «Οἱ γονεῖς ἐξομοιοῦνται καὶ φοβοῦνται τὰ τέκνα, ταῦτα δὲ οὕτε σέβονται, οὕτε φοβοῦνται τοὺς γονεῖς ἐν ὀνόματι τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας. Οἱ διδάσκαλοι φοβούμενοι τοὺς πεπληρωμένους φιλελευθέρου πνεύματος μαθητὰς προσπαθοῦν νὰ συγκρατοῦν αὐτοὺς διὰ θωπεϊῶν καὶ κολακειῶν, ἐνῶ οὗτοι ἀδιαφοροῦν περὶ τῶν διδασκάλων. Οἱ νέοι καὶ οἱ γέροντες ἐξισοῦνται ἐντελῶς πρὸς ἀλλήλους καὶ εἰς τὰ λόγια καὶ εἰς τὰ ἔργα. Οἱ γέροντες, διὰ νὰ μὴ εἶναι ἀνισοί καὶ δεσποτικοί, χαριεντίζονται, ἀστειολογοῦν καὶ μιμοῦνται τοὺς νέους».

Ἐν τῇ διαλύσει τῶν κοινωνικῶν δεσμῶν, ὡς εἵπομεν, φαίνεται, ὡς ἐὰν τίθεται εἰς τὰ παιδία καὶ εἰς τοὺς ἐφήβους ἡ ἀξίωσις νὰ γίνουν δημιουργοὶ ἐξ ἀρχῆς. Ἄλλ' οὕτως ἡ νεολαία ἀναλαμβάνει παρὰ φύσιν βάρος, τὸ ὅποιον εἶναι ἀδύνατον νὰ βαστάξῃ καὶ κατ' ἀνάγκην ὑποκύπτει. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί ἄνθρωπος μόνον, ἂν ἀναπτύσσεται ἐν περιβάλλοντι, τὸ ὅποιον διασφίξει ζωντανήν, συνεχή, ἀρκετὰ μακρὰν παράδοσιν³⁾ καὶ ἂν παιδεύεται μὲ ἀντιστήριγμα κατὰ σταθερῶς ἀκολουθοῦντα ἀλλήλα ἐν συνεχεῖς βήματα.

Ἐντεῦθεν κατανοεῖται, διατί παρὰ τὴν εὐρείαν καὶ περὶ τὴν ἀγωγὴν τῆς νεολαίας σημερινὴν κίνησιν, ὅμως αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνωμάλων, τῶν νευρωτικῶν, τῶν παρημελημένων καὶ τῶν ἐγκληματικῶν παίδων. Παρατηρεῖται σήμερον πρὸς τοὺς μείω-

1) Ἰδε Σ. Μ. Καλλιὰ: «Ἡ ἀμοιβαία σχέσις γονέων πρὸς τέκνα καὶ διδασκάλων πρὸς μαθητὰς» Δημοσιεύματα τοῦ Πειραματ. σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τόμος ἕκτος, 1954, σελ. 294.

2) Ἰδε Σ. Μ. Καλλιὰ: «Χαρακτηρισμὸς τῆς ἐποχῆς μας» 1953 σελ. 36—37.

3) Τοιαύτη εἶναι ἡ παράδοσις, ἥτις παρορμᾷ εἰς πρᾶξιν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ζῶον, τὸ ὅποιον ἔχει μόνον παρελθόν, ἔχει καὶ παρελθόν καὶ — ἀπὸ ἐξ τοῦλάχιστον χιλιετηρίδων — καὶ ἱστορίαν, δηλαδὴ ἐπὶ γυνώσκοντος τοῦ παρελθόντος.

Διασφίζεται δὲ ἡ ἐπίγνωσις αὕτη εἴτε διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, εἴτε καὶ διὰ τοῦ γραπτοῦ. Τοῦτο δὲ καλεῖται παράδοσις. Καὶ ζωντανὴ μὲν, γνησία, εἶναι ἡ παράδοσις, ἂν παρορμᾷ εἰς πρᾶξιν ὑπὲρ τοῦ ὅλου πολλᾶκις καὶ μὲ θυσίαν ἑαυτοῦ. Ψευδὴς δὲ καὶ νεκρά εἶναι ἡ παράδοσις (πολλᾶκις αὕτη σήμερον ρητῶς ἀπορρίπτεται), ἂν ἐξαντλεῖται εἰς ἐνθουσιώδεις ὑπὲρ αὐτῆς λόγους, οἵτινες σήμερον πλειστακίς εἶναι τεκμήριον ἐλλειποῦς ὁρμῆς πρὸς πρᾶξιν, εἶναι ἀπατηλὸν ἀναπλήρωμα ἀποκρυπτομένης ἰδιοτελείας, ἥτις παρορμᾷ εἰς τὴν διὰ παντὸς τρόπου ἀποφυγὴν πάσης θυσίας, μάλιστα δὲ τῆς ἐν πολέμῳ θυσίας τῆς ζωῆς.

Ζωντανὴν τὴν παράδοσιν εὕρισκει τις σήμερον κατὰ πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν εἰς τοὺς γνωρίζοντας αὐτὴν ἐκ τοῦ προφορικοῦ λόγου ἢ καὶ ἐξ ἐλαχίστων ἀναγνωσμάτων. Τὸνναντίον μέγας εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν πολὺ ἐγγραμμάτων, καὶ δὴ καὶ τῶν εἰδικῶς περὶ τὴν ἱστορίαν ἀσχολουμένων, οἵτινες κατέχονται ὑπὸ τῆς νεκρᾶς παραδόσεως. Χαρακτηριστικὴ τοῦ πράγματος τοῦτου εἶναι ἡ ἀκόλουθος ρῆσις τοῦ μεγάλου Ἑλβετοῦ ἱστορικοῦ Ἰακώβου Μπούρχαρτ: «Ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι ἡ ἱστορία οὐδὲν διδάσκει». Τελευταῖον δὲ παρατηρεῖται, ὅτι λαὸς, τοῦ ὁποίου ἡ παράδοσις νεκροῦται, εἶναι καταδικασμένος εἰς ἀφανισμόν.

(Περὶ τῆς σημασίας τῆς παραδόσεως πραγματευόμεθα ἐν τῷ βιβλίῳ ἡμῶν «Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως»).

σις τῶν ἐπιδόσεων τῶν μαθητῶν, ἥτις αἷτιον ἔχει «τὴν πρὸς συγκέντρωσιν ἀδυναμίαν»¹⁾.

Ἐάν τις νῦν ἤθελεν ἀναλογισθῇ μετὰ προσοχῆς τὰ λεχθέντα περὶ τοῦ παιδαγωγούντος καὶ τοῦ παιδαγωγουμένου, νομίζομεν, ὅτι εὐκόλως ἤθελε τεθῇ πρὸ αὐτοῦ τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μορφώσεως τῶν ἐνηλίκων.

Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη μετ' ἐπιτάσεως λέγεται, ὅτι ἡ βελτίωσις τῆς πασχούσης κοινωνίας ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν βελτίωσιν τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας. Ὡς γνωστόν, ὁ αἰὼν μας ἐκλήθη: «ὁ αἰὼν τοῦ παιδός». Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶναι οὐχὶ κατὰ πάντα ὁρθή. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παιδαγωγῆται ὁρθῶς ἡ νεολαία ὑπὸ ἐνηλίκων κακῶς μορφωμένων, ὑπὸ ἐνηλίκων τεταραγμένων; Διὰ τοῦτο εἶναι ὁρθότερα ἡ γνώμη, ὅτι ἡ βελτίωσις ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἔχῃ πρῶτην ἀφετηρίαν τὴν ὁρθὴν μόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἀνενδότως ἡ ἐποχή μας. Ἄλλ' ἡ μόρφωσις τῶν ἐνηλίκων εἶναι δυσχερεστάτη, διότι οὗτοι ἤδη ἔχουν συμπληρώσει τὴν ἀνάπτυξιν. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἡ ὁρθὴ διαπαιδαγώγησις τῆς νεολαίας προσκρούει σήμερον πρὸς μεγίστας δυσχερείας. Ἡ δὲ μόρφωσις τῶν ἐνηλίκων, νομίζεται συνήθως, ὅτι εἶναι ἐπιτευκτὴ διὰ μεταδόσεως ψιλῶν τινῶν γνώσεων εἰς ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον κύκλον πολιτῶν. Πρόβλημα αὐτῆς εἶναι τὸ δυνατόν τῆς ἐκλαϊκεύσεως ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα πρέπει κυρίως νὰ τίθεται ὡς ἀκολουθῶν: Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ ἐνήλικος οὐχὶ ἀπλῶς νὰ ἀποκτᾷ ψιλὰς τινὰς γνώσεις, ἀλλὰ κυρίως νὰ ἀναπλάσσειται εἰς πολίτην, ὁ ὅποιος ἔχει βαθέως ἐρριζωμένον τὸ συναίσθημα, ὅτι ὑπεράνω τοῦ ἐπαγγέλματος, ὑπεράνω πάσης προσωπικῆς φιλοδοξίας, ὑπεράνω παντὸς προσωπικοῦ ἢ κομματικοῦ συμφέροντος, ὑπάρχει ἡ ὅλη κοινωνία, τῆς ὁποίας ὀφείλει νὰ εἶναι πιστὸν μέλος καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν ὑπέχει ἀμέριστον εὐθύνην; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παρορμᾶται οὗτος οὐχὶ εἰς λόγους ψιλούς, ἀλλ' εἰς πρᾶξιν κοινωνικὴν; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιδιώκεται μετ' ἐλπίδων ἐπιτυχίας τοιαύτη ἀνάπλασις ὅχι μόνον ἀπλῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καί, καὶ δὴ πρὸ παντὸς ἄλλου, ἀνωτέρων καὶ ἀνωτάτων ἡγετῶν παντὸς εἶδους;

Ἡ ἀπόκρισις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ἡ ἀκολούθου:

Ἵνα ἐπιτυγχάνηται τοιαύτη τῶν ἐνηλίκων μόρφωσις, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἀποβλέπῃ τις εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐπίρρωσιν τῶν κεντρικῶν, τῶν βαθυντέρων τῆς ψυχῆς πτυχῶν, δηλαδὴ πρὸ πάντων τῶν θυμικῶν, καὶ τῆς συναισθησεως τῆς ἀνάγκης νὰ τείρῃ τις διαρκῶς εἰς τὴν πραγμάτωσιν ἀνωτέρων ἰδεῶν. Τοιαύτη δὲ ἀγωγή εἶναι δυνατὴ μόνον, ἂν τις εἰς πᾶσαν σπουδαίαν τοῦ βίου περίστασιν μετὰ πάσης προσοχῆς διαλογίζηται καθ' ἑαυτόν, τί συνηγορεῖ καὶ τί ἀντιτίθεται πρὸς ὥρισμένην ἀπόφασιν. Εἶναι δὲ τοιοῦτος διαλογισμὸς γνήσιος μόνον, ἂν λαμβάνῃ χώραν κατὰ μόνας. Ἡ ἀσκήσις διὰ τοῦτο εἰς τὴν μόνωσιν εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν. Μόνον ἐν τῇ μονῳσει, μακρὰν παντὸς θορύβου, πάσης ἐκ τοῦ περιβάλλον-

1) Ad Busemann: Haben die Leistungen der Schule b.z.w. der Schule abgenommen» Pädagogische Rundschau, 10 Juli 1954.

τος ἀμέσου ἐντυπώσεως, μόνον ἂν τις διάγῃ βίον ἐλλόγως ἀσκητικόν, εἶναι δυνατόν νὰ λαμβάνῃ ἐπιγνώσιν τῆς σημασίας καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ φύσεως. Οὐδεὶς ὅμως ἐπιτρέπεται νὰ καταλέγῃ ἑαυτὸν εἰς τοὺς ἐν μονῶσει διαλογιζομένους καὶ προσπαθοῦντας νὰ γινώσκουν ἑαυτούς, ἐὰν καταλαμβάνῃ αὐτὸν τὸ συναίσθημα τῆς κενότητος καὶ τῆς πλήξεως, ὅσας παραμένει μόνος ἔστω καὶ μόνον ἐπὶ ὥρας τινάς. Ὁ ἔχων ἀνάγκη τῆς παρουσίας τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ φοβεῖται νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτόν, οὕτως ἀποδεικνύει, ὅτι ἔχει ἄσβεστον τὴν κλίσιν νὰ ζῇ ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν πτυχῶν τοῦ εἶναι αὐτοῦ. Μόνωσιν γνησίαν καὶ ἀσκησιν εἰς αὐτοδιαλογισμόν συνιστῶσι σήμερον χάριν τῆς ψυχικῆς ὑγείας μεγάλοι Ψυχολόγοι καὶ Παιδαγωγικοί, μάλιστα δὲ πάντων ὁ μέγιστος τῶν σήμερον ζώντων ψυχολόγων, ὁ Ἑλβετὸς Κάρολος Γιούγκ¹⁾. Εἰς τὴν πρὸς μόνωσιν ἱκανότητα ἄγει ἡ κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς λέξεως σημασίαν «σχολή», δηλαδὴ ἡ κατὰ μόνας κατάστασις ἐκείνη, καθ' ἣν τις ἐμβαθύνει εἰς μεγάλην σημασίαν ἔχοντα καὶ ἄρτι λήγοντα βιώματα αὐτοῦ, καθ' ἣν ἐλευθέρως προπαρασκευάζονται πράξεις σπουδαῖαι, καθ' ἣν διαλογιζόμεθα περὶ τῶν σκέψεων καὶ περὶ τῶν πράξεων ἡμῶν, καὶ καθ' ἣν ἀναγκάζομεθα νὰ τείνωμεν εὐήκοον τὸ οὖς εἰς τὴν φωνὴν τῶν μυχιῶν τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Οὕτως ἡ ἐν μονῶσει σχολή γίνεται πηγὴ σταθεροῦ φρονήματος, ὅρος καρτερικῆς δυνάμεως, ἀφετηρία ἀναγεννήσεως τῶν αἰώνιαν ἀξίαν ἔχουσῶν μεταφυσικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ ἀφετηρία γονίμου κοινωνικῆς δράσεως.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ στρέφεται πρὸς τὰ ἔνδον, ἀναγκαίως ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σιωπᾷ. Ὑπερβολικὴ ἱκανότης εἰς τὸ ὁμιλεῖν γεννᾷ πάντοτε εὐλόγως τὴν εἰκασίαν περὶ ἐπιπολαιότητος, ἣτις εἶναι τὸ ἐναντίον τοῦ ἔνδον σκάπτειν. Τὸ ἄριστον δὲ μέσον καταπολεμήσεως τῆς ἐπιπολαιότητος εἶναι ἡ κατάνηξις ἀβασανίστου, ἐσπευσμένης καὶ προχείρου ἀποφάνσεως καὶ ἡ προσαγωγή τινος εἰς σπουδαῖα βιώματα, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ γίνεται προχείρως κύριος. Διότι ἡ καθ' ὑπερβολὴν ταχεῖα ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ βιώματος ἀφαιρεῖ τὴν βαθειὰν αὐτοῦ ἐπίδρασιν. Διὰ τοῦτο, ἵνα συγκεκριμένως ἔλθωμεν εἰς τὴν σχολικὴν ἀγωγὴν, μαθηταί, οἱ ὁποῖοι ὑπερέβησαν τὴν βαθμίδα, καθ' ἣν κανονικῶς ἔχει τις βιώματα ἀφελῇ, τὰ ὁποῖα δὲν παρορμοῦν εἰς βαθύτερον διαλογισμόν, πρέπει νὰ ἐθίζονται νὰ περιγράφουν ἰσχυρὰς ἐντυπώσεις καὶ βιώματα σημαντικὰ μόνον, ἀφοῦ ταῦτα ἔχουν ἀναπτυχθῇ ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς αὐτῶν οὕτως, ὥστε ἀκαταγώνιστος νὰ εἶναι ἡ ὁρμὴ πρὸς ἐκφράσιν. Ὡσαύτως, ἵνα ἀποφεύγηται ἡ ἐπιπολαιότης, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐθίζονται τις εἰς τὸ νὰ ἀποφεύγῃ νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν ἀκροθιγῶς μόνον τοιούτων ἐντυπώσεων καὶ βιωμάτων. Ἐκ τῶν λεχθέντων εἶναι δυνατόν νὰ κατανοῇ τις εὐκόλως τὴν μεγάλην σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ἐφαρμογὴ ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ δημοτι-

κοῦ σχολείου, μάλιστα δὲ εἰς τὰς τάξεις τῶν σχολείων μέσης ἐκπαιδεύσεως, τῆς διδακτικῆς ἀρχῆς τῆς σιωπηρᾶς ἐργασίας¹⁾. Τοιαύτη ἐργασία, ὡς εἰκόσ, ἐπιτρέπεται, ὅπου ἡ ὕλη τοῦ μαθήματος εἶναι πρόσφορος.

Καὶ γενικώτερον δέ, ἂν θέλωμεν νὰ βελτιωθοῦν αἱ ἐπιδόσεις τῶν μαθητῶν, πρέπει ἡ σχολικὴ ἐργασία νὰ ἀκολουθῇ τὴν ὁδὸν τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς. Αἱ ἀσχολίαι τῶν μαθητῶν δὲν πρέπει νὰ διεγείρουν αὐτοὺς σφοδρῶς, πρέπει νὰ βαίνουν κατὰ ρυθμὸν σύμμετρον πρὸς τὰ πράγματα, πρέπει νὰ μὴ διασπῶσι τὴν προσοχήν, νὰ προάγουν δὲ τὸν ἐσωτερικὸν ἐν σιγῇ διαλογισμόν. Πρὸ πάντων δὲ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἶναι ἡρεμοὶ, ἀπηλλαγμένοι πάσης τεταμένης ψυχικῆς διαθέσεως, οἱ διδάσκαλοι.

Οὐδεμία παιδαγωγικὴ ἀρχή, οὐδεμία ἀρχὴ ἐκ τῶν φερομένων ἐν γένει πρὸς βελτίωσιν τῆς κοινωνίας, ὡς εὐκόλως ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται, διατελεῖ εἰς τόσον μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὸν τρόπον τῆς συγχρόνου ζωῆς, ὅσον ἡ ἀρχὴ τοῦ διαλογισμοῦ περὶ τῶν μυχιῶν, ἡ ἀρχὴ τῆς στροφῆς πρὸς τὰ ἔνδον. Πῶς δὲ εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῇ αὕτη, ὅταν π. χ. αἱ ἀδιακόπως διαδεχόμεναι ἀλλήλας ραδιοφωνικαὶ ἐκπομπαὶ παρέχουν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ πολυτίμῳ τι ἔργον ἀνούσιᾳ τινα χάριν διασκεδάσεως, ὅταν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐφημερίδων, εὐθὺς, ὡς τις ἤθελεν ἀρχίσει νὰ σκέπτεται περὶ σπουδαίου τινός, διακόπτεται διὰ τινος ἐντυπωσιακῆς εἰδήσεως, ὅταν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα ἡμῶν προσάγονται εἰς τοὺς μαθητὰς μὲ τὴν αὐτὴν ἔμφασιν ἀξία λόγου καὶ ἀνάξια;

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐποχὴ μας οὐδενὸς ἄλλου ἔχει τόσον ἀνάγκη, ὅσον τῆς εἰς τὰ μύχια εἰσδύσεως, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὴ ὁρθὴ ἀγωγή τοῦ ἐνηλίκου, ἣτις εἶναι, ὡς πᾶσα ὁρθὴ ἀγωγή, κυρίως αὐτοαγωγή. Ἀνυπολόγιστος εἶναι ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἀποκομίζει τις ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ψυχικῆς ὑγείας, ἐκ μόνης τῆς ἐσωτερικῆς συγκεντρώσεως καὶ αὐτοδιαφωτίσεως, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρέχῃ εὐκαιρίαν ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγα λεπτὰ καθ' ἑκάστην ἐκβολὴ παντὸς θορύβου ἐκ τοῦ περιβάλλοντος προσερχομένου καὶ πάσης πρὸς αὐτὸ σχέσεως²⁾.

Ἄν ὁ ἄνθρωπος σήμερον πρόκειται νὰ μὴ ἀφανισθῇ ἐκ τῆς ὑπερμέτρου ἐξωστρεφείας, ἀπολύτως ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἀντιδρᾷ ἐμβαθύνων εἰς τὰ μύχια αὐτοῦ. Ἄνευ τῆς εἰς τὰ ἔνδον στροφῆς δὲν εἶναι δυνατὴ γνησίᾳ ἡμέρωσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ πλήρης αὐτοῦ ὠρίμασις. Οὕτε ἐξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα, οὐδὲ μεγαλοφυΐα, ἣτις παράγει ἐξαιρετὰ ἔργα, εἶναι καθ' ἑαυτὰς τεκμήρια ἀληθινῆς ἡμερώσεως καὶ ψυχικῆς εὐγενείας. Καὶ ὁ ἰδιοφυὴς καὶ ὁ καλούμενος μεγαλοφυὴς εἶναι δυνατόν πολλάκις νὰ συναισθάνωνται ἐν

1) Ἰδε α) τὸ κεφ. περὶ τῆς ἰσχυρᾶς βουλήσεως καὶ τῆς ἀσκήσεως εἰς αὐτὴν ἐν τῷ βιβλίῳ Σ. Μ. Καλλιόφα «Περὶ τῆς βουλήσεως καὶ περὶ τῆς ἀγωγῆς εἰς αὐτὴν» σελ. 50 καὶ β) τὴν μελέτην αὐτοῦ «Ἐνδον σκάπτει» ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1954—1955.

1) Ἰδε Σ. Μ. Καλλιόφα : α) Τὸ σχετικὸν κεφάλαιον ἐν τῷ βιβλίῳ : «Τὰ πρακτικῶς σπουδαιότατα ζητήματα τῆς διδακτικῆς» καὶ β) Τὴν σχετικὴν πραγματείαν ἐν τῷ ἑκτῷ τόμῳ τῶν Δημοσιευμάτων τοῦ Πειραματικοῦ σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

2) Ἰδε α) Oswald Kroh, Revision der Erziehung, 2a έκδ. 1954 σελ. 153 καὶ ἐξῆς καὶ β) τὸ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθὲν βιβλίον ἡμῶν «Περὶ τῆς βουλήσεως» καὶ τὴν πραγματείαν «Ἐνδον σκάπτει», ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1955—54.

ἑαυτοῖς μέγα κενόν, εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἀναγνωρίζουν κανέναν πρᾶγμα ὡς τὸ ἰδικόν των, εἶναι δυνατόν νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν πρὸ τοῦ ἑαυτοῦ των. Ὅθεν οὗτοι εἶναι δυνατόν πολλάκις νὰ μὴ εἶναι παράγοντες τῆς ἀνόδου εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα τοῦ ἐσωτερικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἡμερώσεως δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ γίνωνται αἵτιοι καταπτώσεως. *Εὐγενής* ¹⁾ κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν, ἀνωτέρα πνευματικὴ προσωπικότης, ἔχουσα ἀδιαφιλονίκητον ἀπόλυτον ἀξίαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινωνίας, εἶναι μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀδιαλείπτως αὐτοδιαφωτιζόμενος καταδεικνύει διὰ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὅτι εἶναι τῷ ὄντι τοιοῦτος, οἷος φύσει ἐπλάσθη νὰ εἶναι, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος γίνεται αὐτοσυνειδητος καὶ αὐτόνομος, ὁ ὁποῖος δρᾷ κατ' ἀνωτέρας ἐνδοθεν πηγαζούσας ἰδέας μὲ αὐστηράν ἀκολουθίαν. Μόνον τοιαύτη προσωπικότης εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη βαθέως ἐρριζωμένην τὴν ἐνεργὸν ἐπίγνωσιν τῆς εὐθύνης πρὸς τὸ ὅλον κοινόν, νὰ διατηρῇ ἀγνὰς τὰς ἀγαθὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους σχέσεις. Μόνον ἡ τοιαύτη προσωπικότης εἶναι δυνατόν νὰ ἀσκή τῷ ὄντι ἀγαθὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ νὰ προάγῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς ἡμέρωνσιν. Τοῦναντίον ὁ κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς φιλαυτίας, εἴτε φανερά εἴτε κεκαλυμμένη εἶναι αὕτη, ὁ ἀποβλέπων εἰς ἱκανοποίησιν προσωπικῆς φιλοδοξίας καὶ εἰς ἄλλα προσωπικά ἢ κομματικά ἢ ἐπαγγελματικά συμφέροντα, οὗτος μάχεται ἐναντίον τῆς οὐσίας τῆς ἀγωγῆς, ἥτις, ἂν εἶναι ἀγνή, λαμβάνει τὴν ἐντολὴν αὐτῆς ἐκ τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸ κοινόν. «Θὰ ἦτο μεγάλη πρόοδος, λέγει ὁ Oswald Kroh ²⁾, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἀγεί εἰς τὴν εὐθύνην τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους, ἂν ἤθελεν εὐρέως μεταδοθῇ ἡ ἐπίγνωσις, ὅτι πᾶν εἶδος ἰδιοτελείας, εἴτε ὑπὸ ἀνεγνωρισμένων φορέων τῆς ἀγωγῆς, φορέων αὐτῆς ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ φορέων οὐχὶ ἐξ ἐπαγγέλματος, εἴτε ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτῶν καὶ τῶν τροφίμων τρέφεται αὕτη, νοθεύει ὀριστικῶς οὐσίαν καὶ ἐπίδρασιν πάσης ἀγωγῆς».

Προσπαθήσαμεν νὰ θέσωμεν ἐνώπιόν σας τὸ κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν σπουδαιότατον διὰ τὴν ἐποχὴν μας πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς καὶ νὰ καταδείξωμεν δι' ὀλίγων τὸν τρόπον, κατ' ὃν εἶναι δυνατόν ἡ λύσις αὐτοῦ νὰ ἐπιδιώκεται ἐπιτυχῶς. Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι, ὡς εἴπομεν, τὸ τῆς αὐτοαγωγῆς πάντων τῶν ἀσκούντων ἐπίδρασιν εἰς τὴν νεολαίαν. Καὶ ὁ ὑποδειχθεὶς τρόπος λύσεως ὁ ἐν συνετῇ ἀπομονώσει αὐτοδιαλογισμὸς καὶ αὐτογνωσία. Ἐνῶ δέ, ὡς εἶναι εὐνόητον, πάντα τὰ ἄλλα προβλήματα τῆς ἀγωγῆς εἶναι δυνατόν νὰ λύωνται καὶ διὰ τῆς συνεργασίας πολλῶν, τό, περὶ οὗ ὁ λόγος, πρόβλημα εἶναι δυνατόν νὰ λύεται μόνον ὑφ' ἐκάστου ὅπως κατ' ἴδιαν. Διὰ δὲ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι οὐδεμία εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἀντίρρησης κατὰ τῆς γνώμης, ὅτι πᾶσα ἀληθινὴ βελτίωσις τῶν κακῶς ἐχόντων εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτυγχάνεται μόνον, ἂν αὕτη λαμβάνῃ χώραν πρῶτον εἰς ἐμὲ ὡς ἰδιαίτερον πρόσωπον, καὶ εἰς σὲ ὡσαύτως, ἐπομένως ἂν ἕκαστος ἀδιαλείπτως μὲ

ὅλους τὰς δυνάμεις του προσπαθῇ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆς ἀτόπου καὶ ὀλεθρίας γνώμης, ὅτι πάντες οἱ ἄλλοι, πλὴν αὐτοῦ, πταίουν, ὅτι πταίει ἡ κοινωνία ἢ ἡ πολιτεία, ἥτις, ἀπρόσωπος οὖσα καὶ ἀποτελούμενη ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους προσώπων, ὅμως προσωποποιεῖται ὑφ' ἡμῶν, ἵνα οὕτως ἀπωθοῦντες τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης ἐξακολουθῶμεν νὰ ζῶμεν ἀνενόχλητοι, ὡς φανταζόμεθα, ἀπὸ τύψεις συνειδήσεως, τὸν ἀνεύθυνον, πλήρη ἁμαρτιῶν, βίον ἡμῶν. Προέρχονται δὲ κατὰ μέγα μέρος, ὁσημέραι αὐξανόμενον, αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἐκ τῆς περὶ τὰς σχέσεις τῶν φύλων κρατούσης ἀταξίας. «Τάξις ἐν τῇ περιοχῇ τῶν σχέσεων τῶν φύλων, λέγει ὁ G. Phahler ¹⁾, εἶναι τὸ ἥμισυ πάσης τάξεως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων γενικῶς».

Εἶναι ἀπολύτως ὀρθὴ ἡ γνώμη, ὅτι ἐκ τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον λαοῦ τινος. Ἄλλ' ὡσαύτως ὀρθὴ εἶναι καὶ ἡ γνώμη, ὅτι ἀνεπίτευκτος εἶναι ὀρθὴ τῆς νεολαίας ἀγωγή, ἂν μὴ οἱ ἀσκούντες ἐπ' αὐτὴν ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐπιρροὴν δέν εἶναι ἄξιοι τῆς ὑψηλῆς ταύτης ἀποστολῆς. Ἐπιδρῶσι δὲ παιδαγωγικῶς, ὡς εἴπομεν, ὄχι μόνον οἱ γονεῖς καὶ οἱ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σχολικοῦ παιδαγωγοῦ μετερχόμενοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ κατέχοντες ἀξίωμα τι θρησκευτικόν, πολιτικόν, πνευματικόν ἢ κοινωνικόν. Πάντων δὲ μάλιστα τὰ μέγιστα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὴν ἀγωγὴν ἐν γένει τῶν πολιτῶν καὶ τῆς νεολαίας οἱ ἀνώτατοι θρησκευτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἡγέται, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει κατὰ πρῶτιστον λόγον ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐλογία, ἂν λαὸς τις ἀνέρχεται εἰς ἀκμὴν, καὶ ἡ κατάρρα, ἂν τοῦναντίον κατέρχεται εἰς παρακμὴν καὶ ἀφανισμόν. Διότι οὗτοι εἶναι οἱ κυρίως διορίζοντες τὰ τοῦ βίου πάντων τῶν πολιτῶν διὰ τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ παραδείγματος. Ἴνα δὲ τὸ πρᾶγμα ἐναργέστερον παραστήσω, κρίνω σκόπιμον νὰ κάμω μνείαν τοῦ γραφέντος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου περὶ τοῦ Λιουτοῦ Δροῦσου. Ὁ σῶφρων δηλαδὴ καὶ κόσμιος οὗτος Ρωμαῖος πολιτικὸς εἶχεν οἰκίαν, μέρος τῆς ὁποίας ἦτο οὕτω κατεσκευασμένον, ὥστε οἱ γείτονες νὰ βλέπουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς. Κάποιος δὲ τεχνίτης ἐξήτησεν ἀπὸ τὸν Δροῦσον πέντε τάλαντα, διὰ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν οἰκίαν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλέον δυνατόν νὰ βλέπῃ τις ἀπὸ κανέναν μέρος τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς. Εἰς τὸν τεχνίτην τοῦτον ὁ Δροῦσος ἀπεκρίθη: «Λαβὼν δέκα τάλαντα ὅλην μου ποίησον καταφανῆ τὴν οἰκίαν, ἵνα πάντες ὁρῶσι οἱ πολῖται, πῶς διαιωμαι». Εἶναι ὀλοφάνερος ἡ ἀντίθεσις τῆς ρήσεως ταύτης τοῦ σώφρονος καὶ κοσμίου τούτου Ρωμαίου πολιτικοῦ πρὸς τὸ ἐπαίσχυντον σοφιστικὸν δόγμα τῆς ἐποχῆς μας, ὅτι δῆθεν πρέπει νὰ χωρίζῃ τις τρόπον τινὰ διὰ σινικοῦ τείχους τὸν ἰδιωτικὸν ἀπὸ τὸν δημόσιον βίον καὶ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ διαγῇ τις βίον ἰδιωτικὸν φαῦλον, δημόσιον δὲ ἐνάρετον, ἐπομένως καὶ ὅτι τὰ πράγματα θὰ πηγαίνουν πολὺ καλά, ἂν οἱ πολῖται ἀκολουθοῦν τὸ ὑπὸ σοφῶν (!!) συγχρονισμένων κοινωνιολόγων τεθὲν δόγμα τοῦτο. Εἶναι, βλέπετε, νεωτέρα μεγάλη ψυχολογικὴ ἀλήθεια, ὅτι εἶναι δυνατόν ὁ ἀνθρώπος νὰ χωρίζῃται εἰς δύο πρόσωπα, ἐν φαῦλον καὶ ἕτερον ἀγαθόν, καὶ μόνον τοῦτο νὰ μένῃ ψυχικῶς καὶ ἠθικῶς ὑγιής. Οἷα ἐπαίσχυντος καὶ ὀλε-

1. Ἴδε καὶ Σ.Μ. Καλιάφα «Ὁ ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος ὡς πολέμιος εὐκαιρία πρὸς δημιουργίαν ὑγιоῦς ἡγετιδος τάξεως» 1941 σελ. 6 κ. ἐξῆς.

2) Revision der Erziehung σελ. 277.

1) Der Mensch und seine Vergagenheit, 3η ἐκδ. 1953 (1η 1950) σελ. 273.

ΧΡΙΣΤΟΥ Μ. ΚΕΦΑΛΑ, Καθηγητοῦ τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῷ Πειραμ. Σχ. τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἡ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

10. Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν διαφερόντων εἰς τοὺς τρεφίμους τοῦ σχολείου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐν τοῖς πρόσθεν ἀποδεικνύεται, ὅτι τὰ μαθηματικά ἀμέσως μὲν πρέπει νὰ συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μαθηματικῶν διαφερόντων, ἐμμέσως δὲ ἐνισχύουν κάθε διαφέρον πρὸς γνῶσιν ἀντικειμένων, φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων.

Οὕτω π.χ. διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν κοινωνικῶν διαφερόντων εἶναι ἀπαραίτητος ἡ μαθηματικὴ γνῶσις, ἐφ' ὅσον ἡ οἰκονομία, ἡ ἀποταμίευσις, ἡ ἀσφάλεια, ἡ περιθαλψίς, διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς διακρίνονται ὡς πραγματικαὶ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Meumann θεωρεῖ τὴν μαθηματικὴν γνῶσιν ὡς τὸ ὅπλον ἑνὸς λαοῦ διὰ τὴν ἐπικράτησίν του εἰς τὸν οικονομικὸν ἀγῶνα.

Δὲν ἀναφέρομεν τὴν διέγερσιν τεχνικῶν καὶ πρακτικῶν διαφερόντων, καθ' ὅσον δέχονται ταύτην καὶ οἱ ἀρνούμενοι εἰς τὰ μαθηματικά τὴν δύναμιν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν παντὸς ἄλλου διαφέροντος.

Μήπως ὅμως ἡ ἀναλογία καὶ ὁ λογισμὸς δὲν εἶναι στοιχεῖα, ἅτινα, ἐὰν ἐλλείπουν, εἶναι ἀδύνατον

θρῖα αἰτιολογία τῆς ὑποκρισίας! Πάντες οἱ ἡγέται ἀπὸ τῆς νηπιαγωγῆς μέχρι τῶν καθηγητῶν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων καὶ τῆς Ἀκαδημίας καὶ πρὸ πάντων οἱ ἀνώτατοι πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ ἡγέται, ἀν θέλουν νὰ προάγουν τὸ ἔθνος εἰς ὑγιᾶ πολιτισμόν, πρέπει νὰ ζοῦν κατὰ τὸ διδάγμα ἐκεῖνο τοῦ Δρούσου, ὥστε μηδὲν τοῦ βίου των γενικῶς, πρὸ πάντων δὲ μηδὲν τῶν ἀφορώντων εἰς τὰς σχέσεις τῶν φύλων, νὰ ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἀποκρύπτουν, καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ ἐπαίσχυντον νεώτερον δόγμα.

Ἄν, κύριοι Σύεδροι, τοῦ πρώτου προβλήματος τῆς ἀγωγῆς, περὶ τοῦ ὁποίου εἶχον τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ὁμιλήσω, ἐπιδιώκεται ἐπιτυχῶς ἡ λύσις, τότε οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὀρθότερα καὶ εὐχερεστερα θὰ ἀποβαίῃ ἡ λύσις πάντων τῶν ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων, περὶ τῶν ὁποίων εὐρὺς ἐκάστοτε γίνεται λόγος εἰς συνελεύσεις καὶ εἰς τοπικὰ συνέδρια, εἰς εἰδικὰ ἐπιτροπὰς, εἰς βιβλία καὶ εἰς ἄλλα δημοσιεύματα. Ἄν ἐκείνου τοῦ προβλήματος μηδεμία ἐπιδιώκεται λύσις, τότε πᾶν ἐπιτεύγμα, ὅσονδήποτε μέγα καὶ ἂν εἶναι, προερχόμενον ἐκ τῆς λύσεως τῶν ἄλλων προβλημάτων, θὰ ἀποβαίῃ τελικῶς μάταιον καὶ κενόν, ἡ δὲ τύχη τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ ὀλιγαριθμώτατον τῶν γειτονικῶν ἔθνων, κατέχει δὲ γεωγραφικὸν χῶρον μοναδικῆς πολιτικῆς σπουδαιότητος, θὰ εἶναι ὀριστικῶς καταδικασμένη.

Εὐχομαι εἰς ὑμᾶς καὶ δι' ὑμῶν εἰς πάντας τοὺς λειτουργοὺς τῆς Στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως νὰ ἔχετε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀκολουθήτε ὀρθὴν ὁδὸν λύσεως πάντων τῶν προβλημάτων αὐτῆς.

ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ ἱκανότητα πρὸς αἰσθητικὴν ἀντίληψιν; Ἡ τοιαύτη ὁμως βοήθεια πρὸς διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ ὠραίου εἶναι δυνατόν νὰ μὴ συντελῇ ἐμμέσως εἰς τὴν διέγερσιν καλαισθητικῶν διαφερόντων;

11. Συμβολὴ τῶν μαθηματικῶν εἰς τὴν γλωσσικὴν κατάρτισιν τῶν τρεφίμων τοῦ σχολείου.

Τὰ μαθηματικά συμβάλλουν εἰς τὴν γλωσσικὴν κατάρτισιν καὶ ἐξέλκιν τὸν παιδὸς, διότι 1) ἀναγκάζουν αὐτὸν συνήθεις τινὰς λέξεις τοῦ βίου, τῶν ὁποίων ἡ ἔννοια δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα ν' ἀντικαθιστᾷ δι' ἄλλων ἱκανοποιουσῶν τὰς γλωσσικὰς καὶ ἐκφραστικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας. 2) Ἀσκοῦν εἰς σαφῆ καὶ ἀκριβῆ ἐκφρασιν καὶ διατύπωσιν. 3) Ἀσκοῦν εἰς τὴν διάκρισιν τῆς ἐτυμολογίας μιᾶς λέξεως καὶ τὴν κυρίαν σημασίαν ἣν κέκτηται ἡ λέξις ἢ πληροῦσα τοὺς κανόνας τοῦ τυπικοῦ μέρους τῆς γραμματικῆς καὶ ἥτις πολλάκις ἔνεκα τοῦτο ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀναπληροῖ ὁρισμοὺς καὶ διανοήματα (π.χ. κλάσμα, μέγιστος κοινὸς διαιρέτης κ.λ.π.). 4) Πλουτίζουν αὐτὸν διὰ νέων λέξεων καὶ διασαφηνίζουν τὰς ἤδη γνωστὰς εἰς αὐτὸν (τεῖνω, διχοτομῶ κ.ά.).

Ο ΥΛΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

«Πᾶσα τέχνη καὶ ἐπιστήμη ἀναγκάζεται
μέτοχος τῶν μαθηματικῶν γίνεσθαι»
(ΠΛΑΤΩΝ)

Ἡ μαθηματικὴ γνῶσις εἶναι ἀπαραίτητος, ἰδίως σήμερον, εἰς πᾶν ἄτομον. Τὰ μαθηματικά εἶναι δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρώπου δίδον τὴν γενικὴν μέθοδον τοῦ ὀρθῶς σκέπτεσθαι, τὸ πρότυπον τοῦ ἐπιστημονικῶς λογίζεσθαι, τὸ μέσον τοῦ διατυπῶναι νόμους, ὑπόδειγμα τοῦ διὰ συμβόλων σκέπτεσθαι καὶ διατυπῶναι διανοήματα, ὄργανον διακρίνον πέραν τοῦ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλαμβάνεσθαι.

Ἀποτελεῖ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν, τὸ μέσον, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐλπίζει νὰ ἐπιτύχῃ ἑνιαίαν ἐρμηνείαν τοῦ κόσμου καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον ἀφῆκε τὸ πῦρ τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ Θαλῶ. Ἡ μαθηματικὴ θεωρία τῶν κυμάνσεων ἐρμηνεύει τὰ περισσότερα φυσικὰ φαινόμενα καὶ ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος περιώρισε τὴν μελέτην τοῦ κόσμου εἰς ἀριθμὸν τινα ἐξισώσεων. Διὰ τῶν μαθηματικῶν ὁ Lewerier ὑπέδειξε τὴν ὑπαρξιν τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος, τὸν ὁποῖον ἀργότερον ἀνεῦρεν ὁ Gall. Διὰ τῶν μαθηματικῶν ὁ Hamilton προσδιώρισε τὴν διάθλασιν, ἥτις κατόπιν προσδιωρίσθη ἐργαστηριακῶς καὶ διὰ τῶν μαθηματικῶν προσδιωρίσθη ἡ σύστασις τῆς ὕλης καὶ ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια, ἥτις σήμερον δεσμεύεται ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις.

Πᾶσα ἐπιστήμη ἰδιαιτέρως ἐξεταζομένη καὶ κατὰ τὴν φύσιν καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον ἐρεῦνης εἶναι κατὰ βάθος ἢ τείνει νὰ εἶναι μία μαθηματικὴ ἔρευνα ἢ τοῦλάχιστον ἔρευνα κατὰ τὸ μαθηματικὸν πρότυπον.

Ἡ θεμελίωσις ἐκάστης ἐπιστήμης εἶναι ἡ εὕρεσις τῶν καταλλήλων ἀξιωμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων αὕτη ῥευστομένη θὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τῆς, δηλαδὴ τὴν εὕρεσιν μερικῆς τινος ἀληθείας.

Τοιαύτη ὁμως προσπάθεια εἶναι κατὰ τὸν W. Weye δημιουργία μιᾶς ἀξιοματικῆς, προσφυγῆς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν θεμελίωσιν τῶν μαθηματικῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποχρεωτικῶς προσφεύγει κατὰ τὸν Hilbert, τὸν ἰδρυτὴν τῆς ἀξιοματικῆς, πᾶσα οὐσιαστικὴ ἔρευνα.

Ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον ἐξετάζοντες τὰ μέσα ἐρεύνης ἐκάστης ἐπιστήμης εὐρίσκομεν τὰ μαθηματικὰ ἀπαραίτητα ἐκεῖ, ἐνθα ὑπάρχει θετικὴ ἔρευνα καὶ ἐργαστήριον, ἀναγκαῖα δὲ ἐκεῖ ὅπου ταῦτα δὲν ὑπάρχουν.

Εἶδομεν τὴν θέσιν τῶν μαθηματικῶν κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἐνὸς φαινομένου. Καλυτέρα εἶναι ἡ θέσις αὐτῶν εἰς τὴν διατύπωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν πορισμάτων μας. Ἡ ὅλη προσπάθεια μιᾶς ἐπιστήμης εἶναι ἡ διατύπωσις ἐνὸς νόμου, ἡ εὕρεσις δηλαδὴ μιᾶς ἐξισώσεως, ἣτις δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἱκανότητα νὰ ἐπαναλάβῃ ἀκριβῶς ἢ κατὰ προσέγγισιν φαινόμενόν τι εἰς διαφορετικὰς συνθήκας. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ σήμερον διαφορὰ θετικῆς καὶ θεωρητικῆς ἐπιστήμης. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξετάσῃ ὁ ἄνθρωπος διαφορετικῶς τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν συνάνθρωπον.

Στερεῖται βεβαίως ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον ἔρευνα τοῦ πειράματος καὶ τῆς ἀναλογίας. Ὑπάρχει ἐν τούτοις καὶ ἔδω ἡ συνέχεια ἡ ἐπιτρέπουσα εἰς ἡμᾶς τὴν ἐκ μερικῶν παρατηρήσεων ἐξαγωγήν συμπερασμάτων γενικῶν, ὑπάρχει ἡ πιθανότης καὶ ἡ στατιστικὴ, αἵτινες δίδουν τὸν νόμον τῆς μεταβολῆς. Στατιστικὴ δὲ δὲν εἶναι, ὥς τινες νομίζουν, συγκέντρωσις ἀριθμῶν καὶ ἀπλοῦς καταρτισμὸς πινάκων καὶ διαγραμμάτων. Στατιστικὴ εἶναι ὁλόκληρος μαθηματικὴ μελέτη τῶν δεδομένων, αἵτινα κατὰ μαθηματικὸν τρόπον συνεκεντρώθησαν.

Ἀς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν βιολογικὴν ἐπιστήμην, ἣτις, ἂν καὶ θετικὴ ἐπιστήμη, ἀναγκάζεται πολλάκις νὰ χρησιμοποιῇ τὴν πιθανότητα καὶ τὴν στατιστικὴν. Ἡ βιομετρικὴ κλίμαξ, ὁ μεταβολισμός, ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ὕλης, ἡ κληρονομικότης, ἡ ἀνάπτυξις ἐνὸς ὄντος καὶ τόσα ἄλλα ὅχι μόνον διὰ τῶν μαθηματικῶν διατυπῶνται καὶ διακρίνονται, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν μαθηματικῶν ἐφαρμόζονται.

Ἀνάλογα εἶναι τὰ συμπεράσματα καὶ ἐὰν ἀναλύσωμεν τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ἱατρικῆς, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἴδωμεν τὴν τριγωνομετρίαν καὶ τὴν γεωμετρίαν νὰ βοηθοῦν τὴν χειρουργικὴν, τὴν μαθηματικὴν ἀνάλυσιν, τὴν ἀκτινολογίαν καὶ ὀφθαλμολογίαν, τὴν στατιστικὴν καὶ τὴν ὅλην θεραπευτικὴν.

Ἐκτὸς ὁμως αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν ὅλην ἐπιστήμην, δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐργάτης τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ εἶναι ἀπαραί-

τητος ἡ μαθηματικὴ γνῶσις. Πᾶσα μηχανὴ εἶναι μία ἐξίσωσις καὶ πᾶσα κατασκευὴ μία γεωμετρικὴ ἐφαρμογή.

Τὸ ἔργον, ὅπερ ἐκτελεῖ σήμερον ὁ ἐπαγγελματίας, ὁ μηχανικός, ὁ ὑπάλληλος, ὁ ἐργάτης γίνεται εὐκολώτερον καὶ ἀποδοτικώτερον, ἐὰν οὗτος γνωρίζῃ τὰ ἐλάχιστα ἐκεῖνα μαθηματικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα τοῦ εἶναι ἀναγκαῖα. Ἡ κοινωνία, ἡ πρόνοια, ἡ ἀσφάλεια, ἡ περίθαλψις ἀδυνατοῦν νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ἔργον τῶν ἀνευ τῆς συνεργασίας τῶν μαθηματικῶν. Τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία, ἡ ναυτιλία, παρὰ τὸ νέον τῶν μηχανῶν τῶν, θεωροῦνται ἀσυγχρόνιστοι καὶ ἀποδίδουν ἐλάχιστα ἀνευ τῆς συνεργασίας τοῦ μαθηματικοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ τῆς μαθηματικῆς ἐρεύνης.

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΩΣ ΜΑΘΗΜΑ ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια εἶδομεν, ὅτι τὸ μάθημα τοῦτο συμβάλλει εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν καὶ προσφέρει γνώσεις ἀπαραιτήτους, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν τὸ ἄτομον ἱκανὸν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν τοῦ ὡς ἐπιστήμονος, ὡς ἐπαγγελματίου, ὡς ἐργάτου, ὡς κοινωνικοῦ μέλους.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ ἰδρυτὴς τῶν πειραματικῶν σχολείων καθηγητὴς κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος ὁρίζει ὡς σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς τὴν διαμόρφωσιν τῶν παιδῶν εἰς τελείους πολίτας, ἱκανοὺς νὰ ἐκπληρώσουν τὸν προορισμὸν αὐτῶν ὡς ἀτόμων καὶ ὡς μελῶν τῆς κοινωνίας.

Οὕτω τὸ μάθημα τοῦτο συμβάλλει εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ γενικοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, ὡς καὶ τῶν μερικωτέρων τοιούτων, ὡς εἶναι ἡ ἐξέλιξις δεξιοτήτων τινῶν, ἡ διάγνωσις τῆς ἰδιοφυίας κ. ἄ. Διὰ τοῦτο ἡ ἀναγνώρισις τῶν μαθηματικῶν ὡς πρωτεύοντος μαθήματος εἶναι δεδικαιολογημένη.

Ὁ νῦν ἐπόπτης τοῦ Πειραματικοῦ σχολείου Ἀθηνῶν καθηγητὴς κ. Σπ. Καλλιάφας ἔχει θέσει ὡς βασικὴν ἀρχὴν ἐν τῷ σχολείῳ τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν. Ἐπιδιώκει, ὥστε τὸ σχολεῖον νὰ ἐξελιχθῇ εἰς σχολεῖον πραγματικῆς αὐτενεργείας. Πρὸς τούτοις θεωρεῖ τὴν εἰδολογικὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου συμπίπτουσαν μὲ τὴν μόρφωσιν τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ σκέψεως. Ἡ ψυχολογικὴ καὶ λογικὴ ἀνάλυσις δεικνύει, ὅτι ἡ ἀσκήσις αὕτη ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐλευθέρως πνευματικῆς ἐνεργείας τῶν μαθητῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν τελοῦνται πράξεις αὐθόρμητοι δι' ἰδίων δυνάμεων καὶ δι' ἰδίων μεθόδων καὶ αἱ ὁποῖαι τείνουν εἰς σκοποὺς ὑπὸ τῶν ἰδίων μαθητῶν ἐκλεγομένους. Τέλος ἀπαιτεῖ, ὅπως ἡ πρόσκτησις νέας γνώσεως ἐπιτυγχάνεται δι' αὐτενεργείας τοῦ μαθητοῦ μὲ κύριον κίνητρον τὴν λύσιν προβλήματος καὶ τὴν ὑπάρχουσαν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης γνῶσιν.

Τὰ μαθηματικά, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται κυρίως εἰδολογικὴ μόρφωσις καὶ τὰ ὁποῖα τόσῃν παρέχουν εἰς τὸν ἄνθρωπον βοήθειαν δι' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἀνάγκας, εἶναι φύσει ἐν τῶν πλέον ἐνδεδειγμένων μαθημάτων διὰ τὸ σχολεῖον τοῦτο. Διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου ἐκπαιδεύονται οἱ τῶν μαθητῶν εἰς ἐλευθέραν συστηματικὴν ἐργασίαν, εἰσάγονται εἰς τὰς μεθόδους τοῦ ἐλευθέρως καὶ ὀρθῶς σκέπτεσθαι, ἀσχοῦνται εἰς τὰς πνευματι-

κὰς αὐτῶν δεξιότητος, λαμβάνουν γνῶσιν ἀνωτέρων βαθμίδων διανοήσεως, καθίστανται ἱκανοὶ διὰ τὴν βάσανον ἐκάστης λογικῆς πορείας, ἀσχοῦνται εἰς τὸ αἰσθάνεσθαι χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν ἐκ τῆς ἐλευθέρως ἐργασίας καὶ καθίσταται οὕτω συνειδητὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθέρως ἐνεργείας καὶ βασικῆ ἰδιότητος τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Θέσιν πρωτεύοντος μαθήματος παρέχει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ μαθηματικὰ ἔργον ἔχουν τὴν ἀσκήσιν τοῦ πνεύματος εἰς ἐνέργειαν καὶ δρᾶσιν καθ' ὅρισμένον τρόπον καὶ πρὸς ὁρισμένον σκοπὸν. Οὕτω δὲ τὸ μάθημα τοῦτο κατὰ τὸν καθηγητὴν G. Lipps ἀσκεῖ τὸν τρώφιμον εἰς τὸ πνευματικῶς ἐργάζεσθαι καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πνεύματος. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα εἶναι κύριοι σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς. Τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τῶν τροφίμων, ἵνα οὕτοι ζήσωσιν ἀνωτέραν πνευματικὴν ζωὴν θεωρεῖ ὡς σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γενεύης R. Dötrens.

Καὶ ἂν ἀκόμη συμμερισθῶμεν τὴν γνώμην τινῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ μαθηματικὰ ἀσχοῦν κυρίως τὴν νόησιν μόνον, καὶ πάλιν τὰ μαθηματικὰ καταλαμβάνουν πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῷ σχολείῳ, καθ' ὅσον ἡ ἀσκήσις τῆς νοήσεως εἶναι κύριον ἔργον τῆς ἀγωγῆς, ἰδίως κατὰ τὸν Russel.

Τὴν ἀσκήσιν τῆς νοήσεως ὡς κύριον ἔργον τοῦ σχολείου δέχεται καὶ αὐτὸς ὁ ἐν Biel Ἑλβετὸς Γυμνασιαρχὴς Hans Fischer, εἰς τῶν ἀκρῶν ἀντιπάλων τῆς νοησιαρχίας καὶ ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Paul Häberlin, ὅστις μάλιστα χαρακτηρίζει τὸ γυμνάσιον ὡς προβαθμίδα τοῦ Πανεπιστημίου.

Καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν μαθηματικῶν ὡς πρότυπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ λογίζεσθαι ἐπιβάλλουν αὐτὰ ὡς πρωτεῦον μάθημα, καθ' ὅσον ἡ μίμησις τοιούτων προτύπων παρὰ τῶν τροφίμων εἶναι ἔργον τῆς ἀγωγῆς, ὡς τοῦτο ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὸν παιδαγωγὸν Froebel.

Θέσιν πρωτεύοντος ἐπιβάλλει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ μαθηματικὰ χαρακτηρίζουν τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας καὶ εἶναι γνῶσις ἀπαραίτητος σήμερον εἰς πᾶν ἄτομον. Ὁ Γάλλος παιδαγωγὸς Gread πιστεύει, ὅτι σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ διδάξῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀγνοοῦμεν. Ὁ Spranger ἐπιμένει, ὅτι σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ μεταγγίσῃ τὰς ἀγαθὰς ἐπιδράσεις τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ συνεχίσουν τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τῶν, ὁ δὲ αἰμνηστὸς Einstein ἐθεώρει ὡς σκοπὸν τὴν προσαρμογὴν τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὰς ἐκάστοτε πνευματικὰς ἀνάγκας αὐτῆς καὶ τὴν δημιουργίαν ἀνθρώπων ἱκανῶν νὰ διαφυλάξουν καὶ νὰ προαγάγουν τὴν πνευματικὴν μας ζωὴν.

Πολλοὶ βεβαίως τῶν ἀναγνωστῶν μας ἔχουν ἀντίρρησην πρὸς τὰς γνώμας ἡμῶν ἀναμιμνησκόμενοι τῆς διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν, ὅταν οὗτοι ἦσαν μαθηταί, τῆς μὴ χρησιμοποίησεως τῆς μαθηματικῆς γνώσεως τῆς ἐν τῷ σχολείῳ μετὰ κόπου κτηθείσης καὶ τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας τὰ τέκνα τῶν συναντοῦν ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὸ μάθημα τοῦτο.

ΟΙ ΤΡΟΦΙΜΟΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΙΚΑΝΟΙ ΔΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

Ἡ ψυχολογία τοῦ παιδὸς σήμερον εἶναι ἱκανὴ νὰ διαφεύσῃ τὸν θρῦλον τοῦ διὰ τὰ μαθηματικὰ γεννημένου παιδός. Αἱ ὑπὸ τοῦ μαθήματος τούτου ἀπαιτούμεναι ἐκάστοτε ψυχικαὶ ἱκανότητες εἶναι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας διαθέτει πᾶσα μὴ ἀνώμαλος ψυχὴ καὶ ἡ προσφερομένη καθ' ἑκάστον σχολικὸν ἔτος διδασκτέα ὕλη εἶναι ἀφομοιώσιμος ὑπὸ πάντων τῶν τροφίμων, οἵτινες διαθέτουν δείκτιν νοημοσύνης οὐχὶ κατώτερον ἐκείνου, ὅστις χαρακτηρίζει τὴν μετριότητα τῆς ἡλικίας αὐτῶν.

Ἐξ οἰασδὴποτε ψυχολογικῆς ἀντιλήψεως καὶ ἂν ὀρμηθῶμεν καὶ θελήσωμεν νὰ διακρίνωμεν τὰς ἱκανότητας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ κέκτηται ὁ ἱκανὸς διὰ τὰ μαθηματικὰ τρώφιμος, θὰ εὗρωμεν, ὅτι αὐταὶ εἶναι: 1) ἡ ἱκανότης διὰ λογικὴν σκέψιν, 2) ἡ ἱκανότης νὰ διακρίνῃ σχέσεις ὡς ἀληθεῖς δεδομένας καὶ ἐκ τούτου νὰ εὕρισκῃ νέας, 3) ἱκανότης ἐποπτικῆς (παρατηρητικότης, προσοχῆς, ὁρμῆς δημιουργικῆς φαντασίας).

Αἱ ἱκανότητες ὅμως αὗται χαρακτηρίζουν τὸ ὄριμον ἄτομον καὶ περιλαμβάνονται εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀτόμου μέσης νοημοσύνης.

Κατὰ τὸν Meumann διὰ νὰ εἶναι τις νοήμων πρέπει νὰ ἔχῃ τὰς ἐξῆς ἰδιότητες: 1) Συνδυαστικὴν ἱκανότητα, 2) ἀναλυτικὴν ἱκανότητα, 3) παραγωγικότητα συλλογισμῶν καὶ ἰδεῶν, 4) ἱκανότητα εἰς τὸ ἀποδίδειν κατ' ἴδιον τρόπον σύνθετα διανοήματα, 5) ἀνεξαρτησίαν, 6) συστηματικότητα.

Ὁ H. Rorschach, ὁ θεωρούμενος ὡς καλύτερον παντὸς ἄλλου ἐρευνήσας τὰς ἰδιότητας τῆς νοημοσύνης, πιστεύει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος λέγεται νοήμων, ὅταν ἔχῃ τὰς ἐξῆς ἰδιότητες: 1) Ἐνεργὴν προσοχὴν μεγάλης διαρκείας καὶ ἐπιμονῆς, καθ' ἣν γεννῶνται σαφεῖς κατ' αἰσθήσιν ἀντιλήψεις καὶ ἀκριβεῖς συνειρμοί, 2) ἱκανότητα εἰς τὸ διανοεῖσθαι κατὰ τοὺς νόμους τῆς λογικῆς με ἀυστηρὰν πειθαρχίαν, 3) βούλησιν σαφῶς συνειδητὴν, 4) ἱκανότητα εἰς τὸ σχηματίζειν καὶ ἀναλύειν σταθεροὺς συνειρμοὺς, 5) ἱκανότητα σχηματισμοῦ συνειρμῶν ἐχόντων, πλὴν τῆς σταθερότητος, δύναμιν προσαρμογῆς, πλοῦτον, ποικιλίαν, εὐκόλον χρῆσιν καὶ ἄλλα, 6) ἱκανότητα ἐνδοθεν δημιουργίας, ἄνευ δηλαδὴ ἐπιδράσεως τοῦ ἔξω κόσμου.

Πλὴν τούτου τὸ μάθημα τοῦτο ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὴν ἡλικίαν ἐκάστου ἀτόμου καὶ τὰς παιδαγωγικὰς ἀνάγκας ἐκάστου σχολείου ὥσάυτως ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διορθοῖ τυχόν ἀτοπήματα, διαρρυθμιζόμενον ὅμως, οὕτως ὥστε νὰ θεραπεύῃ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας ἀνάγκας.

Ἡ φύσις τοῦ μαθήματος ἐπιτρέπει τὴν εἰσαγωγὴν νέων ὁρισμῶν, νέων ἐννοιῶν, αἵτινες, χωρὶς νὰ στεροῦνται ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ψυχῆς τῶν τροφίμων ὁρισμένου τύπου ἢ ἰδιορρυθμιῶν.

Ἵνα ὅμως ὁλοκληρώσωμεν τὴν ἐξέτασιν τῶν ἱκανότητων τῶν ἀπαιτούμενων διὰ τὸ μάθημα τῶν μαθηματικῶν καὶ δυνηθῶμεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὰ παρατηρούμενα πενιχρὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν ἐν Ἑλλάδι, εἴμεθα ὑποχρεω-

μένοι να ξετάσωμεν και την υπάρχουσαν ἴσως ἰδιορρυθμίαν τοῦ Ἑλληνος μαθητοῦ, ἵνα ἴδωμεν μήπως αὕτη εἶναι τοιαύτης μορφῆς, ὥστε νὰ ἀποκλείη τὴν πιθανότητα εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀποδώσουν, ὅσον ἄλλοι λαοὶ ἀποδίδουν εἰς τὸ μάθημα τοῦτο.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν κ. Σπ. Καλλιάρης, ἐρευνῶν τὴν ψυχικὴν σύστασιν τοῦ Ἑλληνος, εὗρεν, ὅτι οὗτος εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἔσχε πίστιν εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ λογικοῦ καὶ ἐξαίρετον δύναμιν εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ, ἱκανότητα εἰς τὸ νοεῖν ἀφηρημένως καὶ δξύτητα καὶ ταχύτητα ἀντιλήψεως.

Προσέτι ἔχει ροπήν εἰς τὴν παθητικὴν κατ' αἰσθησιν ἀντίληψιν, διὰ τὴν ὁποίαν βεβαίως ἔχει ἀνάγκην καταλλήλου ἀγωγῆς, ὥστε νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ἀντίρροπος δύναμις. Ἐκτὸς τούτου ἡ μαθηματικὴ ἐρευνα προσιδιάζει καλύτερον εἰς τὸ ἀνήσυχον καὶ ἐρευνητικὸν πνεῦμα τοῦ Ἑλληνος, μὲ τὸν ἀνυπόμονον μεσογειακὸν χαρακτῆρα, ὅστις φύσει ἀποστρέφεται τὴν μέθοδον τῶν πολλῶν δοκιμῶν ἀνευ ἀμέσου ἀποτελέσματος.

ΟΙ ΤΡΟΦΙΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΕΧΟΥΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑΝ ΑΝΑΓΚΗΝ ΤΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

Ὁ εἰδολογικὸς καὶ ὕλικὸς σκοπὸς τῶν μαθηματικῶν καθιστᾷ τὸ μάθημα τοῦτο κύριον διὰ πάντα τρόφιμον πάσης ἐξειλιγμένης χώρας.

Τὴν συστηματικὴν μαθηματικὴν μόρφωσιν τῶν τροφίμων ἐπιβάλλουν καὶ ἄλλα αἷτια, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ψυχικὴ αὐτῶν σύστασις καὶ αἱ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι τῆς πατρίδος τῶν.

Εἶδομεν προηγουμένως, ὅτι ὁ Ἕλλην ἔχει πίστιν εἰς τὴν λογικὴν ὑπεροχὴν καὶ τὰς ἱκανότητας τοῦ νοεῖν ἀφηρημένως, πλὴν δ' ὅμως ῥέπει καὶ πρὸς τὴν παθητικὴν κατ' αἰσθησιν ἀντίληψιν.

Εἶναι ὅθεν ἀνάγκη ὁ τρόφιμος τοῦ σχολείου μας ἀφ' ἑνὸς νὰ καλλιεργήσῃ καὶ ἐξελίξῃ τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀφηρημένην σκέψιν καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ στρέψῃ τὴν τάσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν παθητικὴν κατ' αἰσθησιν ἀντίληψιν. Ἀμφότερα ἐπιτυγχάνονται πλήρως διὰ τοῦ μαθήματος τῶν μαθηματικῶν.

Πλὴν τούτου αἱ οἰκονομικαὶ ἐν Ἑλλάδι συνθῆκαι εἶναι ἀδύνατον νὰ φθάσουν ποτε εἰς σημεῖον νὰ παρέχουν τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ ὕλικά μέσα ἐρεῦνης ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν Ἕλληνα ἐρευνητὴν καὶ νὰ πλουτίσουν τὰ σχολεῖα μὲ ἱκανὰ ἐργαστήρια φυσικῆς καὶ χημείας.

Τὴν ἑλλειψιν ταύτην εἶναι δυνατόν ἐν μέρει νὰ καλύψωμεν στρέφοντες τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα πρὸς θεωρητικὴν θεικὴν ἐρευναν καὶ αὐξάνοντες τὸν χρόνον τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν εἰς τὰ σχολεῖα. Τυγχάνουν ἄλλως τε γνωστὰ πλεόν αἱ ἐπιτυχίαι τῶν θεωρητικῶν ἐρευνῶν διὰ τῶν μαθηματικῶν καὶ ὑπάρχει ἄμεσος ἀντίληψις πόσον ἀπαραίτητος εἶναι σήμερον ἡ μαθηματικὴ ἐρευνα ἀκόμη καὶ ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει πλοῦτος διὰ πειραματικὴν ἐρευναν. Αἱ μεγάλαι ἀνακαλύψεις τοῦ 20οῦ αἰῶνος ὑπῆρξαν κατὰ τὸ πλεῖστον πορίσματα τῶν μαθηματικῶν θεωριῶν καὶ τοῦτο τὸ γνωρίζει σήμερον ὁ τρόφιμος τοῦ σχολείου.

Τὴν μαθηματικὴν μόρφωσιν τοῦ παιδὸς ἐν τῷ σχολεῖῳ ἐπιβάλλει σήμερον καὶ ἡ ἐκπολιτιστικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἐν Ἑλλάδι μεταπολεμικὴ προσπάθεια διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν. Πάντα ταῦτα ἐπιβάλλουν νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλὰς πολίτας ἱκανοὺς ὄχι μόνον νὰ ἀντιληφθῶν τὴν ἀξίαν τῶν προσπαθειῶν τούτων τῆς πατρίδος μας, ἀλλὰ καὶ δυνατοὺς νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἐνὸς τοιούτου προγράμματος.

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΘΕΤΟΥΝ ΥΠΟ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΙΝ ΤΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΜΑΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ

Ὑπάρχουν φαινόμενα μὴ συμφωνοῦντα μὲ τὰ ὅσα περὶ τοῦ μαθήματος τῶν μαθηματικῶν ἀναφέραμεν. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι 1) ἡ πενιχρότης τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν ἐν σχέσει μὲ τὰ ὅσα ἐξ αὐτοῦ ἀναμένομεν, 2) ἡ διαπίστωσις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν ἀποφοιτῶντων ἐκ τῶν σχολείων, ὅτι ἡ μετὰ τόσου κόπου ἀποκτηθεῖσα ὑπ' αὐτῶν μαθηματικὴ γνῶσις δὲν συμβάλλει ἀναλόγως εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν τῶν σταδιοδρομίαν καὶ τὴν ἐν γένει ζωὴν τῶν, 3) ἡ ὑπαρξὶς μαθητῶν καλῆς νοημοσύνης, μὴ δυναμένων εἰς τινὰς περιπτώσεις νὰ ἀποδώσουν εἰς τὸ μάθημα τῶν μαθηματικῶν ὅσα εἰς ἄλλα θεωρητικὰ μαθήματα ἀποδίδουν.

Πρέπει εἰς αὐτὰ νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς ὄχι εὐχαρίστους ἀναμνήσεις ἡμῶν τῶν ἐνηλίκων περὶ τοῦ μαθήματος τῶν μαθηματικῶν καὶ τὰς συναντημένας ὑπὸ τῶν τέκνων ἡμῶν δυσκολίας, πρῶγμα τὸ ὁποῖον τόσον ἀπασχολεῖ τοὺς γονεῖς.

Πρὶν ἢ ξετάσωμεν τὰ βαθυτέρα αἷτια τῶν φαινομένων τούτων, ἀνάγκη ἐξ ἀρχῆς νὰ τονίσωμεν, ὅτι ταῦτα δὲν ἐνέχουν τὴν σοβαρότητα, ὅσην ἐκ πρώτης ὄψεως διακρίνομεν.

Εἴπομεν, ὅτι διὰ τῶν μαθηματικῶν ἐπιτυγχάνομεν κυρίως εἰδολογικὴν μόρφωσιν καὶ ὥς ἐκ τούτου ἀδυνατοῦμεν νὰ διακρίνωμεν ἀμέσως καὶ τὰ ἐκ τῆς διδασκαλίας τούτων ἀποτελέσματα.

Βεβαίως ὑπάρχουν αἷτια μειοῦντα τὴν ἀπόδοσιν τοῦ μαθήματος, τὰ ὁποῖα, ὥς μὴ ὀφειλόμενα εἰς τὴν φύσιν τοῦ μαθήματος, ἀλλ' ἀναγόμενα εἰς τὰς κρατούσας περὶ αὐτοῦ ἀντιλήψεις εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὸ ἐν γένει περιβάλλον τοῦ μαθητοῦ, δύναται, ὥς θὰ ἴδωμεν, νὰ ἀπαλειφθῶν ἡ βαρύτες ὅμως αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἐπιδράσῃ εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μηδενίσῃ τὴν παιδευτικὴν ἀξίαν τῶν μαθηματικῶν. Τὸ φαινόμενον τῶν πενιχρῶν ἀποτελεσμάτων ἐκ τῆς διδασκαλίας δὲν εἶναι ζήτημα οὐσίας τοῦ μαθήματος τούτου, ἀλλ' ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἄνθρωπος σήμερον ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἀξίαν τῆς εἰδολογικῆς μορφώσεως τοῦ ἀτόμου. Καὶ διὰ τὴν ἀκόμη ἀντιληφθῇ ταύτην, ἀδυνατεῖ νὰ τὴν σταθμίσῃ.

Τὸ δεύτερον γεγονός, τὸ ὅτι δηλ. ἡμεῖς κυρίως οἱ Ἕλληνες οὔτε ὥς ἐπαγγελματίαι, οὔτε ὥς ὑπάλληλοι, οὔτε ὥς ἐπιστήμονες πολλάκις ἐχρησιμοποιοῦμεν τὴν μαθηματικὴν γνῶσιν, τὴν ὁποίαν εἰς τὸ σχολεῖον ἀπεκτήσαμεν, καὶ τοῦτο πάλιν δὲν εἶναι ζήτημα οὐσίας τοῦ μαθήματος, ἀλλὰ ζήτημα τόπου καὶ χρόνου.

Μέχρι τούδε τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐργαστήρια καὶ ἐπιχειρήσεις, εἴτε διότι ἐξυπηρετοῦν μικρὸν ἀριθμὸν ἀτόμων, εἴτε διὰ λόγους κακῶς νοουμένης οἰκονομίας, εἴτε δι' ἄγνοιαν καὶ ἑλλειψιν καταλλήλου διαφωτίσεως περὶ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ πᾶσαν ἐργασίαν ἡ μαθητικὴ ἔρευνα, δὲν σιτηρίζουν τὴν ἐργασίαν τῶν ἐπὶ τῆς μαθηματικῆς μελέτης καὶ δὲν βελτιώνουν τὰ ἀποτελέσματα διὰ τῆς μαθηματικῆς διερευνήσεως, ὅπως ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ τοῦτο καὶ ὅπως συμβαίνει εἰς ἄλλα προηγμένα ἔθνη, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας μόνον ἢ τῆς μαθηματικῆς μελέτης ἄλλων παρεμφερῶν ἐργασιῶν, γενομένων ὅμως εἰς διάφορον τόπον καὶ χρόνον. Ἡδη ὅμως ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἤρχισε νὰ διακρίνεται ἡ ἀνάγκη θεωρητικῆς ἐρεύνης καὶ στατιστικῆς μελέτης διὰ πᾶσαν οἰκονομικὴν ἐκδήλωσιν καὶ δὲν θὰ ἀρκῇ ἴσως αὖριον ὅ,τι γίνεται σήμερον.

Καὶ τὸ τρίτον φαινόμενον, καθ' ὃ εὐφυεῖς μαθηταὶ στεροῦνται μαθηματικῆς ἱκανότητος δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ μαθήματος, ἀλλ' εἰς τὴν ἄρρωστον ψυχὴν τοῦ παιδός. Εἰς τὴν πραγματικότητα οἱ μαθηταὶ οὗτοι πάσχουν ἐκ συμπλέγματος τινος, ἢ θεραπεία τοῦ ὁποίου ἀπαλλάττει τὸν μαθητὴν τῆς φαινομενικῆς περὶ τὰ μαθηματικά ἀνικανότητος.

Εἰς πλείονας περιπτώσεις τὸ σύμπλεγμα τοῦτο εἶναι ἀπλοῦν σύμπλεγμα κατωτερότητος καὶ ἡ ἀνάλυσίς του εἶναι τόσον ἀπλῆ, ὅσον ἀπλοῦν εἶναι καὶ τοῦτο. Μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ διδάσκοντος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαλείφεται. Δι' ἄλλους μαθητὰς αἰτία εἶναι ὁ φόβος καὶ ἡ πίστις αὐτῶν, ὅτι δὲν εἶναι γεννημένοι διὰ μαθηματικά, πίστις τὴν ὁποίαν ὑπέβαλε τὸ περιβάλλον τῶν μαθητῶν τούτων. Εἰς ἄλλους πάλιν μία κανονικὴ διακοπὴ μαθημάτων συνεπείᾳ ἀσθενείας ἢ ἄλλων αἰτίων εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν καθυστέρησιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ μάθημα. Ἡ ἑλλειψὶς φυσιολογικῆς ζωτικότητος δὲν ὥθησε τούτους ἐγκαίρως εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς σημειωθείσης ἀσυνεχείας, ἢ δὲ φύσις τῶν ὠδήγησεν εἰς ἀπασχόλησιν μὲ ἄλλα μαθήματα μὲ περισσοτέραν ἐπιμονὴν καὶ ἐπιμέλειαν, διότι οὕτω διὰ τοῦ ἀποσπόμενου μὲ αὐτὰ ἐπαίνοιν νομίζουσιν, ὅτι δικαιολογοῦν ἑαυτοὺς ἀπέναντι τῶν ἄλλων διὰ τὴν παρατηρουμένην ὑστέρησιν τῶν εἰς τὰ μαθηματικά, ἀποδεικνύουσιν δ' οὕτω, ὅτι ἡ ὑστέρησις δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἑλλειψιν νοημοσύνης, ἀλλ' ἴσως εἰς τὸ διάφορον αὐτῆς εἶδος. Ἄλλοτε πάλιν οἱ στερούμενοι μαθηματικῆς ἱκανότητος μαθηταὶ καὶ εἰς τὰ θεωρητικά μαθήματα διαπρέποντες εἶναι οἱ ἀποτόμως ἐνθουσιασθέντες ἀπὸ ἐπιτυχίας εἰς τὰ μαθήματα ὀφειλομένης εἰς τὴν εὐχέρειαν κινήσεως καὶ ἐπιμελημένην μόρφωσιν, βοηθούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τῆς εὐφυΐας τῶν ἀποσποῦν εὐκολώτερον τὴν ἐπιδοκιμασίαν μὲ τὰ μαθήματα ταῦτα παρὰ διὰ τῶν μαθηματικῶν, διὰ τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται συστηματικὴ καὶ συνεχὴς ἐργασία. Σημειωτέον, ὅτι καὶ τὸ ἀντίθετον συμβαίνει.

Μειονεκτήματα ὀφειλόμενα εἰς τὴν φύσιν τοῦ μαθήματος εἶναι τὸ μονοσήμαντον πολλῶν μαθηματικῶν ἐννοιῶν καὶ ὁ ἐποικοδομητικὸς χαρακτὴρ τῆς διδασκαλίας τῶν. Τὸ πρῶτον ἀποκλείει περισσοτέρας τῆς μιᾶς λύσεις εἰς πολλὰ προβλήματα· τὸ δεύ-

τερον δὲν ἐπιτρέπει ἀπουσίαν ἐκ τοῦ μαθήματος καὶ ἐπιβεβλημένη ἀκόμη ἂν εἶναι αὕτη. Ἀντίρροπος δύναμις εἰς τὸ μονοσήμαντον τῶν μαθηματικῶν ἐννοιῶν εἶναι ἡ διάρκεια τοῦ μαθηματικοῦ ἔργου, μὴ ἐπηρεαζομένου ἀπὸ τὸν χρόνον. Ὁ Vito Volterra λέγει περὶ τούτου, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Αὐτοκράτορος ἐξολοθρεῖ τὰς αὐτοκρατορίας, ὁ θάνατος ὅμως τοῦ Εὐκλείδου δὲν ἐξολόθρευσε τὴν Γεωμετρίαν του.

Καὶ τῶν μειονεκτημάτων ὅμως τούτων δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ἀμβλυνσιν· διὰ τὸ πρῶτον ὑπεύθυνον εἶναι τὸ σχολεῖον, διὰ τὸ δεύτερον ὁ οἶκος τοῦ μαθητοῦ. Ἡ φύσις τῶν μαθηματικῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπιτρέπη ἐκάστοτε τὴν εἰσαγωγὴν νέων μαθηματικῶν ἐννοιῶν καὶ νέων ἀξιωμάτων.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν ἡμῶν σήμερον τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου, δυνάμεθα νὰ εἰσαγάγωμεν νέας μαθηματικὰς ἐννοίας καὶ νέα ἀξιώματα, ἀκόμη καὶ νέα σύμβολα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ στοιχοῦν εἰς τὴν ψυχικὴν βαθμίδα τῆς ἡλικίας, εἰς τὴν ὁποίαν διδάσκεται τὸ περὶ οὗ πρόκειται μάθημα, ὥστε, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνώμεθα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, νὰ εὐρύνωμεν τὸ πεδίον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ κινήται ἡ σκέψις τοῦ παιδός, ὥστε καὶ οἱ δρόμοι οἱ ὀδηγοῦντες εἰς τὴν λύσιν τῶν τεθέντων προβλημάτων νὰ εἶναι ἀρκετοί.

Ὁ οἶκος πάλιν ὀφείλει, εὐθύς ὡς ἐκλείψουν οἱ λόγοι ἀπομακρύνσεως τοῦ μαθητοῦ ἐκ τοῦ σχολείου καὶ πρὶν ἢ ἐπανέλθῃ οὗτος εἰς τὸ σχολεῖον, ἐὰν ἡ υγεία του τὸ ἐπιτρέπη, νὰ μεριμνήσῃ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ,τι ὁ μαθητὴς δὲν ἐδιδάχθη, ὡς ἀκριβῶς μεριμνᾷ καὶ διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ σωματικοῦ του βάρους, εὐθύς μετὰ τὴν θεραπείαν ἐκ τῆς ἀσθενείας, τὴν σωματικὴν ῥώμην καὶ ἄλλα, καὶ νὰ μὴ ἀναβάλλῃ τὴν συμπλήρωσιν τῆς μαθηματικῆς γνώσεως διὰ τὴν περίοδον τῶν ἐξετάσεων, ὅπως κακῶς τοῦτο μέχρι σήμερον γίνεται.

Τὰ γεγονότα λοιπὸν τὰ ἀμφισβητοῦντα τὴν παιδευτικὴν ἀξίαν τῶν μαθηματικῶν δὲν ἔχουν πραγματικὴν ὑπόστασιν, ὅσην ἐκ πρώτης ὕψεως φαίνεται ὅτι ἔχουν. Πάντα ὅσα ἡμεῖς ἀνεφέραμεν καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσιν, ὀφείλονται, κατὰ τὴν γνώμην μας, εἰς δύο βαθύτερα αἰτία, τὰ ὁποῖα κατ' ἴδιον τρόπον ἕκαστον καὶ ἀνεπιγνώστως προσπαθεῖ νὰ μειώσῃ τὴν μορφωτικὴν προσπάθειαν τοῦ μαθήματος τούτου.

Ταῦτα εἶναι τὸ περιβάλλον τοῦ μαθητοῦ καὶ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ σχολείου ἐναντι τοῦ μαθήματος τούτου.

Ι. ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΑ ΑΙΤΙΑ

Εἶναι βεβαίως γνωστὴ εἰς πάντας ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν κέκτηται ἡ στάσις τοῦ περιβάλλοντος ἐναντι πάσης ἐποικοδομητικῆς προσπάθειας τοῦ ἀτόμου καὶ ἰδίως ἐναντι τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως.

Πᾶσα μεταβολὴ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ μαθητοῦ, οἰκογενειακοῦ καὶ μὴ, διαπιστοῦται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ σχολείου καὶ τῶν διδασκόντων αὐτοῦ, διότι αὕτη συνεπάγεται ἀνώμαλον στάσιν τοῦ μαθητοῦ ἐναντι τοῦ σχολείου γενικῶς καὶ στροφὴν αὐτοῦ εἰς ἕκαστον μάθημα. Ἐκτὸς τῶν γενικῶν δυσμενῶν ἐπιδράσεων τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὸ ὅλον ἔργον τοῦ σχολείου,

τὸ μάθημα τῶν μαθηματικῶν υφίσταται καὶ ἄλλας τοιαύτας ὡς τροχοπέδην τοῦ ὅλου ἔργου του. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι :

Α' 'Ο θρύλος τοῦ γεννημένου διὰ τὰ μαθηματικά.

Ὁ θρύλος ὑπάρχει καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ πολλοὺς καὶ δὴ μορφωμένους γονεῖς καὶ κηδεμόνας, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι ὅλα τὰ ἄτομα πλασμένα διὰ νὰ ἀποδώσουν εἰς τὸ μάθημα τοῦτο. Πολλὰκις οἱ διδάσκοντες ἀκούομεν ἐπαναλαμβανομένην ὑπὸ τῶν γονέων τὴν φράσιν : «τὸ παιδί ὁμοιάζει μὲ ἐμέ, ὁ ὅποιος δὲν ἤμην γεννημένος διὰ τὰ μαθηματικά».

Ὁ θρύλος οὗτος δὲν ἔχει οὐδεμίαν πραγματικὴν ὑπόστασιν· ὥς εἶδομεν προηγουμένως ἡ μαθηματικὴ μόρφωσις χωρεῖ εἰς πᾶσαν μὴ ἀνώμαλον ψυχὴν καὶ αὕτη ἀκόμη ἡ εἰδίκευσις ἀπαιτεῖ πνευματικὰς ἱκανότητας, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν πᾶν νοήμον ἄτομον. Ἡ ἰδιοφυΐα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς μαθηματικὰ δημιουργήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε μόνον ἰδιοφυΐαι νὰ παράγουν ἴσης ἀξίας δημιουργήματα, ὥς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Ὁ θρύλος οὗτος κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἐγεννήθη κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐκ τῆς μελέτης τῶν μαθηματικῶν τῶν Πυθαγορείων καὶ τῶν Βαβυλωνίων, τὰ ὁποῖα τότε ἀπετέλουν τὸν κορμὸν τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ μελέτη τούτων ὑπέστη διαστρέβλωσιν ἐκ τοῦ μυστικισμοῦ τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς τάσεως τοῦ τότε κρατοῦντος πνεύματος νὰ προσφέρωνται τὰ πάντα ὡς προβλήματα ἄλυστα καὶ ἀκατανόητα τοῖς πολλοῖς. Ἡ ἀδυναμία τοῦ τότε ἀνθρώπου νὰ ὑπειέλθῃ εἰς τὰς μαθηματικὰς ἐννοίας τῶν Πυθαγορείων καὶ τῶν Βαβυλωνίων, ὥς μάλιστα ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐδίδοντο αὐταί, πλήρεις συνθέσεως καὶ ὑπὸ μυστηρίου κεκαλυμμέναι, ἐδημιούργησαν τὸν θρύλον τοῦ γεννημένου διὰ μαθηματικά. Οὗτος, διαδοθεὶς καὶ κατακτήσας τὸν κόσμον μέχρι καὶ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διειρηθήθη περισσότερον εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ δουλεία καὶ ἡ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν πτωχὴ παιδεία παρέσχον κατάλληλον ἔδαφος ἀναπτύξεως αὐτοῦ.

Σήμερον ὅμως, ὅτε ἡ ὅλη ἀγωγή τοῦ παιδὸς κατέστη ἐπιστημονικὴ καὶ κυρίαρχον ἐν αὐτῇ θέσιν κατέχει ἡ ψυχολογία τοῦ παιδός, πρέπει νὰ παύσῃ ἰσχύων ὁ θρύλος οὗτος, τοῦλάχιστον διὰ τὰ μαθηματικά τοῦ σχολείου, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστόν, ὅτι, διὰ νὰ ἐπιτραπῇ ἡ διδασκαλία μαθήματός τινος ἐν τῷ σημερινῷ σχολείῳ, πρέπει τοῦτο ὄχι μόνον νὰ χωρῇ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μέσης νοημοσύνης μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν εἰδολογικὴν αὐτῶν μόρφωσιν.

Ἡ εἰρωνεία εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην εἶναι, ὅτι πολλάκις οἱ θεωρούμενοι ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας ὡς γεννηθέντες διὰ τὰ μαθηματικά, εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι συνήθως μαθηταὶ ἄρρωστοι εἰς τὴν ψυχὴν, πάσχοντες ἐκ συμπλεγμάτων ὁμοίων πρὸς ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶδομεν, ὅτι πάσχουν εὐφυεῖς μαθηταί, στερούμενοι ἱκανότητος διὰ τὸ μάθημα τῶν μαθηματικῶν.

Ἀπαιτεῖται ὅθεν ἀγών, ἵνα περιορισθῇ πλέον ἡ ἰσχὺς τοῦ θρύλου τούτου, ἕνεκα τῆς μεγάλης

ζημίας, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ οὗτος εἰς τὸ ὅλον ἔργον τοῦ σχολείου καὶ εἰδικότερον εἰς τὸ ἔργον τῶν μαθηματικῶν. Ἐπαναλαμβανόμενος οὗτος πλειστάκις ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ παιδὸς προδιαθέτει τοῦτον κακῶς ἐναντι τοῦ μαθήματος καὶ ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τῶν ἀσθενικῶν τύπων, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ἕνεκα τούτου λαμβάνουν ἀρνητικὴν θέσιν ἐναντι τοῦ μαθήματος.

Β' 'Ο μῦθος, ὅτι τὰ μαθηματικά εἶναι ἀνθρώπινον δημιούργημα, ὅπερ εἰς οὐδὲν συντελεῖ διὰ τὴν ὅλην σταδιοδρομίαν τοῦ ἀτόμου, ἐπαγγελματικὴν καὶ μὴ.

Καθαρῶς Ἑλληνικὸς ὁ μῦθος οὗτος ἀφορμὴν ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐνήλικοι, δι' οὓς λόγους ἀνεπτύξαμεν προηγουμένως, δὲν εἶδομεν οὔτε ὡς ἐπιστήμονες οὔτε ὡς ἐπαγγελματῖαι χρησιμοποιουμένην τὴν μαθηματικὴν γνῶσιν, τὴν ὁποίαν μετὰ τόσου κόπου ἀπεκτήσαμεν.

Παρ' ὅτι ὅμως οὐδεμίαν πραγματικὴν ὑπόστασιν ἔχει καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδεμίαν κέκτηται δύναμιν νὰ βλάψῃ τὸ ὅλον ἔργον τοῦ σχολείου, ἐν τούτοις ὑπάρχουν ἀρκετὰ θύματα τοῦ μύθου τούτου. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, τὴν διακρινομένην διὰ τὴν τεραστίαν χρῆσιν τῆς μαθηματικῆς γνώσεως, ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι γονεῖς ἀνωτέρας διοικητικὰς θέσεις κατέχοντες, ἢ ἐπιστήμονες, ἢ ἀνώτατοι λειτουργοί, ἢ γονεῖς ἐπικρατήσαντες πλήρως εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἀγνοοῦν τὰ μαθηματικά, ἀλλὰ διατρανοῦν τοῦτο εἰς πᾶσαν μετὰ τῶν τέκνων των συζήτησιν καὶ δὲν χάνουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπαναλαμβάνουν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν κατενόησαν τὰ μαθηματικά ποτέ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ ἔλλειψις αὕτη οὐδέποτε τοῖς παρέσχεον ἐμπόδια εἰς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν των.

Οἱ λόγοι των ὅμως οὗτοι μεγάλην ἐξασκοῦν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἐν ἐξέλει διαιτελοῦντος παιδός, ὅστις τόσῃν ἐκτίμησιν καὶ θαυμασμῶν τρέφει δι' ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι λέγουν ταῦτα καὶ οὔτινες ἀποτελοῦν δι' αὐτὸν πρότυπον ἀνθρώπου, αἱ δὲ πράξεις των παρὰδειγμα πρὸς μίμησιν.

Οὕτω οἱ γονεῖς ἀνεπιγνώστως βλάπτουν τὰ τέκνα των, τὰ ὁποῖα προφανῶς θὰ ζήσουν εἰς διάφορον τόπον καὶ χρόνον καὶ θὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὸν οἰκονομικὸν καὶ ἐπαγγελματικὸν ἀγῶνα μὲ διαφορετικὰ μέσα.

Γ' 'Η ἄνευ προσοχῆς καὶ μελέτης ἐπέμβασις τοῦ περιβάλλοντος τοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν κατ' εἶκον μαθηματικὴν ἐργασίαν αὐτοῦ.

Ἡ ὑπὸ τοῦ σχολείου κατ' οἶκον διδομένη πρὸς ἐκτέλεσιν ἐργασία εἶναι σκόπιμος καὶ ἀποτελεῖ συνείχεαν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διεξαγομένης σκοπίμου ἐργασίας. Δὲν προτίθεται νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ μαθητοῦ νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ ἐν τῷ σχολείῳ διδασκόμενα, ἀλλὰ σκοπεῖ 1) νὰ διεγείρῃ παρὰ τῷ τροφίμῳ τὴν αὐτενέργειαν καὶ νὰ ἀναπτύσῃ τὴν πρωτοβουλίαν αὐτοῦ, 2) νὰ παρακινήσῃ τὸν μαθητὴν νὰ διευκρινήσῃ ἐννοίας τινάς, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἀσαφῶς ἀπέκτησεν, 3) νὰ αὐξήσῃ τὸ πλάτος τῆς κιηθείσης ἐννοίας κατὰ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίαν διὰ τῆς προσφυγῆς αὐτοῦ εἰς δια-

φόρους πηγὰς καὶ βιβλία, 4) νὰ ἀσκήσῃ τὴν μνήμην καὶ τὰς ἄλλας πνευματικὰς δεξιότητας, 5) νὰ ὀδηγήσῃ τὸν μαθητὴν εἰς μέτρῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταβληθείσης προσοχῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διδασκαλίας, ὥστε νὰ αὐξήσῃ ταύτην, ἐφ' ὅσον ἐλέγξῃ μόνος τὸ ἀνεπαρκὲς αὐτῆς, 6) νὰ ἐθίσῃ τοῦτον εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας παρέχει ἡ προσωπικὴ του ἐργασία, 7) νὰ διαφωτίσῃ τὸν διδάσκοντα περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς διδασκαλίας του, ἵνα προσαρμόσῃ ταύτην καλλίτερον πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῆς τάξεως, τὸ ὕψος τῆς βαθμίδος αὐτῆς καὶ τὴν ἰδιοσυστάσιν ἐκάστου τῶν τροφίμων της.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς διανοητικῆς ταύτης σκοπιμότητος, ἡ κατ' οἶκον ἐργασία ἔχει καὶ ἡθικὴν ἀξίαν, καθ' ὅσον σκοπεῖ νὰ ἐθίσῃ τὸν μαθητὴν 1) εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, 2) εἰς τὴν καθαριότητα, τάξιν καὶ καλαισθησίαν, 3) εἰς εὐσυνειδησίαν καὶ ἐπιμέλειαν, 4) εἰς ἐργατικότητα καὶ πειθαρχίαν καὶ τόσα ἄλλα.

Ἡ κατ' οἶκον ὅμως ἐργασία δὲν ἐκκληροῖ σήμερον τὸν προορισμὸν της ἕνεκα τῆς ἐπεμβάσεως τῆς οἰκογενείας. Τὸ σχολεῖον ἀντὶ νὰ διαφωτίζεται ἐκ ταύτης παρεμποδίζεται εἰς τοῦτο καθ' ὅσον τὴν ἐργασίαν πολλάκις ἐκτελεῖ ἀντὶ τοῦ μαθητοῦ ὁ γονεὺς ἢ ὁ κηδεμὼν αὐτοῦ. Ἡ φύσις καὶ ὁ σκοπὸς τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας εἶναι τοιοῦτος, ὥστε οὗτοι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιδράσουν εὐεργετικῶς ἐπὶ τὸν μαθητὴν, ἐὰν συνεμορφούντο προηγουμένως πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ σχολείου, ὅπως καθημερινῶς ἀναπτύσσεται τοῦτο εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους γονεῖς κατὰ τὰς ἐπισκέψεις των ἐν τῷ σχολείῳ.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὸ ἐν λόγῳ μάθημα ὁ κηδεμὼν ὀφείλει 1) νὰ ἐνημεροῦται πλήρως ἐπὶ τοῦ θέματος, χωρὶς τοῦτο νὰ γίνῃται ἀντιληπτὸν ὑπὸ τοῦ τέκνου του, 2) νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ἀκολουθουμένην μέθοδον ἐργασίας, 3) νὰ μὴ ἐκτελῇ τὴν ἐργασίαν τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ νὰ ὑποδείκνῃ τὴν διόρθωσιν τῶν τυχόν γενομένων σφαλμάτων καὶ παραλείψεων μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀποπεράτωσιν τῆς ἐργασίας, 4) νὰ μὴ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸ τέκνον του νὰ σκέπτεται ὅπως αὐτός, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ προσπαθῇ νὰ σκεφθῇ ὅπως τὸ τέκνον του. Πλεῖστοι ὅσαι περιπτώσεις ὑπάρχουν καθ' ἃς ἀστοχος γενομένη ἀπὸ τοὺς γονεῖς πρὸς μαθητὰς βοήθεια ἔβλαπεν αὐτοὺς ἀνεπανορθώτως. Πολλοὶ τῶν μαθητῶν στερούμενοι ἱκανότητος περὶ τὰ μαθηματικὰ ὀφείλουν τοῦτο εἰς συμπλέγματα γεννηθέντα ἐκ κακῆς ἐπεμβάσεως τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων των εἰς τὴν κατ' οἶκον ἐργασίαν αὐτῶν.

Εἰς κακὴν ἐπέμβασιν τοῦ οἴκου ἀνήκει καὶ ἡ εἰσαγωγή τοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν πρώτην ἀρίθμωσιν, πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ παιδὸς ἐν τῷ σχολείῳ. Εὐκαταῖον εἶναι ὁ οἶκος νὰ ἀφήνῃ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς συστηματικοποιήσεως τῆς ἐμπειρίας τοῦ παιδὸς μόνον εἰς τὸ σχολεῖον. Ὑπερβολικὴ προσοχὴ καὶ ἐπιμονὴ τῶν γονέων εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἀπαίτησις, ὅπως τὰ τέκνα των ἀριθμοῦν πρὸ τῆς εἰσόδου των εἰς τὸ σχολεῖον ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα δυσμενῆ στάσιν τοῦ μαθητοῦ, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθηματικῶν, ἀφ' ἧς ἡμέρας εἰσέλθῃ εἰς αὐτό. Πολλάκις οἱ μαθηταὶ τῆς πρώτης τάξεως, οἵτινες κατὰ τὴν

γνώμην πολλῶν ψυχολόγων μὲ τὴν ἐναρξιν τῆς φοιτήσεως ἔχουν ἤδη δημιουργήσει τὴν κοσμοθεωρίαν των καὶ καθορίζει τὴν στάσιν των πρὸς τὸ μάθημα τοῦτο, ἔχουν δημιουργήσει σχετικὰ βιώματα, ἀνάλογον ψυχοσύνθεσιν καὶ πολλάκις ἔχουν ὑποστῇ τραύματα ψυχικά, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουν τὸ ἔργον τοῦ σχολείου.

Δημιουργήματα τῆς κακῶς νοουμένης ταύτης προσπαθείας τοῦ οἴκου, δι' ἀσυστηματοποίητον εἰσαγωγὴν τοῦ παιδὸς εἰς τὴν πρώτην ἀρίθμωσιν εἶναι καὶ οἱ διάφοροι ἀριθμομνήμονες μαθηταί, τοὺς ὁποίους παρουσιάζουν πολλάκις καὶ ὡς μαθηματικὰς ἰδιοφυΐας. Ὁ μικρὸς παῖς, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀριθμεῖν ἀπὸ μνήμης καὶ ἀναπλάττειν ἀριθμοὺς καὶ ὀλοκλήρους λύσεις προβλημάτων, καταφεύγει εἰς βοηθητικὰ σχήματα καὶ διαφόρους ἐμπειρικὰς συνδέσεις, μεταχειρίζεται δηλαδὴ ἐποπτικά διαγράμματα, ὡς ἀποφαίνεται ἡ μορφολογικὴ ψυχολογία. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι ἀνήκει εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν, ἥτις, ὅσον καὶ ἂν εὐρίσκειται πλησίον τῆς νοήσεως, δὲν εἶναι νόησις.

Ἡ ἔξις αὕτη τοῦ μικροῦ παιδὸς νὰ καταφεύγῃ ἐκάστοτε εἰς ἐποπτικά διαγράμματα δὲν ὠφελεῖ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νοήσεως, ἀλλ' ἀντιθέτως βλάπτει αὐτήν. Ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως ἀριθμομνημόνων τινῶν ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὴν εὐκαιρίαν νὰ διακρίνωμεν τὴν ἀντίδρασιν, τὴν ὁποίαν οὗτοι προβάλλουν πολλάκις πρὸς μίαν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῆς νοήσεως καὶ τοὺς κόπους, τοὺς ὁποίους καταβάλλει ὁ διδάσκων τὴν πρώτην ἀρίθμωσιν, ἵνα ὀδηγήσῃ αὐτοὺς μακρὰν τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντίληψεως.

II. ΕΣΩΣΧΟΛΙΚΑ ΑΙΤΙΑ

Κυριώτερα τούτων δέον νὰ θεωρηθῶσι τὰ ἀκόλουθα:

Α' Ἡ ἑλλειψὶς διαχωρισμοῦ τῶν σχολείων μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰς τύπους ἐπιδιόκοντας πλείονας τοῦ ἐνὸς παιδαγωγικοῦ σκοποῦ.

Οἱ κατὰ τὸ 1833 συνταχθέντες τὸ πρῶτον περὶ μέσης παιδείας νόμοι ἔθεσαν ὡς κύριον σκοπὸν τῆς μέσης παιδείας τὴν ἀνωτέραν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν, τὴν κατάλληλον κατάρτισιν τῶν μαθητῶν πρὸς εἰσαγωγὴν των εἰς ἀνωτέρας σχολὰς καὶ τὴν διὰ τὸν βίον ἀναγκασιότατην μόρφωσιν.

Πρὸς τοῦτο ἰδρύθησαν τότε τὰ τριτάξια Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια.

Παρὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰς τὰς περὶ παιδείας ἀντιλήψεις ἐξέλιξιν καὶ τὴν ὅλην διαμόρφωσιν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ παρέμεινε μέχρι σήμερον ὁ κύριος τύπος σχολείου μέσης παιδείας τὸ Γυμνάσιον μόνον, μὲ τὸν αὐτὸν παιδαγωγικὸν σκοπὸν, προστιθεμένης καὶ τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς, ἥτις ὅμως θεωρεῖται σχολεῖον ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Δυστυχῶς αἱ ἀνάγκαι τῆς μεταπολεμικῆς ἰδίως ἐποχῆς ἐπέτρεψαν, ὅπως τὸ Γυμνάσιον ρυθμίξῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ἀναγκῶν τόπου καὶ χρόνου καὶ νὰ ἐπέλθῃ ὡς ἐκ τούτου σύγχυσις ὄχι μόνον περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου τούτου, ἀλλὰ καὶ ἀδυναμία τῆς μέσης παιδείας ἐν

Ἑλλάδι νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Ἄλλον σκοπὸν ἐκπληροῦν τὰ διάφορα πρότυπα Γυμνάσια, ἄλλον τὰ τῶν πόλεων, ἄλλον τὰ Γυμνασιακὰ παραρτήματα καὶ ἄλλον τὰ νυκτερινὰ καὶ ἰδιωτικά, καθ' ὅσον τὸ Γυμνάσιον θεωρεῖται σήμερον ὡς τὸ σχολεῖον τὸ προωρισμένον νὰ συμπληρώσῃ τὴν εἰς ἐκάστην ἐποχὴν παρεχομένην δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, ὅσον ἐπιτρέπει ἡ ἀντίληψις καὶ ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης συντελεσθεῖσα μόρφωσις τοῦ μαθητικοῦ τοῦ ὕλικου.

Παρ' ὅλον ὅτι ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ Γυμνασίου δὲν συμβιβάζεται οὔτε μὲ τὸν ἰδρυτικὸν σκοπὸν τοῦ Γυμνασίου οὔτε μὲ τὰς περὶ τοῦτου πεποιθήσεις τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ὑπάρχει καὶ τὸ ἀναλυτικὸν τοῦτου πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον στερεῖται ἐλαστικότητος τοιαύτης, ὥστε νὰ προσαρμόζεται τὸ μάθημα τῶν μαθηματικῶν πρὸς τοὺς ἐκάστοτε ἰδιοτύπους σκοποὺς τοῦ Γυμνασίου. Εἰς τὰ Γυμνάσια τὰ ἐπιμένοντα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἰδρυτικοῦ σκοποῦ τῶν Γυμνασίων τὸ ὑπάρχον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθηματικῶν δὲν δύναται νὰ ὁλοκληρωθῇ εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ καθοριζόμενον χρόνον, δεδομένου μάλιστα, ὅτι τὰ σχολεῖα ταῦτα ἀποβλέπουν περισσότερον εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ εἰδολογικοῦ σκοποῦ τοῦ μαθήματος τούτου, ὅστις κυρίως ἐπιτυγχάνεται, ὡς γνωστόν, δι' ἐλευθέρως καὶ αὐτενεργοῦ ἐργασίας τῶν μαθητῶν, . . . ὁ παρὰ τῶν χρόνος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ρυθμίσῃ τὸ μάθημα.

Ἡ σύνταξις τοῦ ἐν ἰσχύϊ ἀναλυτικοῦ προγράμματος ἐγένετο εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν μορφὴ διδασκαλίας ἦτο ἡ ἀκροαματικὴ καὶ ἀργότερον εἰς ὑποδειγματικὰς μόνον διδασκαλίας ἡ διαλογικὴ, ἰδεώδης δὲ πορεία τῆς διδασκαλίας ἡ ἐρβαρτιακὴ, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἱκανοποιεῖ τὸν ὕλικόν κυρίως σκοπὸν ἐκάστου μαθήματος· καὶ τότε ὅμως ἦτο ἀδύνατον νὰ ὁλοκληρωθῇ τὸ πρόγραμμα εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ καθοριζόμενον χρόνον. Πῶς ὅμως θὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο σήμερον μὲ τὴν ἐλευθέραν πνευματικὴν ἐργασίαν τῶν μαθητῶν, ἥτις ἀρνεῖται νὰ ὀδηγῇται ἀπὸ τὸν χρόνον;

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα Γυμνάσια καὶ Γυμνασιακὰ παραρτήματα, ἅτινα ἔταξαν εἰς ἑαυτὰ σκοπὸν ἁπλῶς τὴν παροχὴν συμπληρωματικῆς μορφώσεως εἰς τοὺς ἀποφοίτους τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν καὶ ὅσον οἱ τρόφιμοι τὸ ἐπιτρέπουν, τὸ ὑπάρχον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα δὲν ἐπιτρέπει οὔτε τὸν ὕλικόν αὐτὸν σκοπὸν νὰ ἐπιτύχῃ τὸ μάθημα τῶν μαθηματικῶν. Ὁ πρὸς διδασκαλίαν διατιθέμενος χρόνος καὶ τὸ μαθητικὸν ὕλικόν δὲν ἐπιτρέπει κατ' ἔτος τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ὕλης, ἔστω καὶ μερικῶς. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν τοῦ ἐποικοδομητικοῦ χαρακτῆρος τῆς διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν ἢ μὴ ὁλοκλήρωσις προκαλεῖ σύγχυσιν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ καθιστᾷ τοὺς ἀνικάνους εἰς τὴν παρακολούθησιν πολλῶν ἐκ τῶν μαθημάτων τῶν ἐπομένων ἐτῶν.

Νομίζομεν, ὅτι ἐπιβάλλεται σήμερον εἰς τὰ παντοειδῆ σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως ἡ αὕξησις τῶν

ὠρῶν διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν, δεδομένου μάλιστα ὅτι εἰς τὴν χώραν μας ἡ παρεχομένη θετικὴ μόρφωσις κατέχει εἰς τὸ ὅλον πρόγραμμα ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου τὸ μικρότερον ποσοστὸν, ἀπὸ ὅ,τι αὕτη κατέχει εἰς ὅλας τὰς προηγμένας χώρας.

Β' Ἡ συστηματικὴ μαθηματικὴ μόρφωσις τῶν μαθητῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία, ἣν ἔχει διὰ τὴν ὅλην ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ἡ ζωὴ, τὴν ὁποῖαν οὗτος διανύει εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Εἶναι ἡ ἡλικία, καθ' ἣν τὸ αἶμα πλουτίζεται εἰς βιώματα, ἐξελίσσεται τὰς νοητικὰς αὐτοῦ λειτουργίας μέχρι καὶ τῶν ὀρίων τῆς ὠριμότητος, καθιστᾷ ἐκδηλον τὴν ἰδιοφυίαν του, θεμελιώνει τὴν σκέψιν του, συστηματοποιεῖ τὴν ἐργασίαν του, ρυθμίζει τὸ συναίσθημά του ἐναντι πάσης γνώσεως καὶ ἐργασίας καὶ τακτοποιεῖ τὴν στάσιν, τὴν ὁποῖαν θὰ τηρήσῃ ἐναντι τούτων εἰς τὸ μέλλον. Τέλος εἶναι γνωστόν, ὅτι αἱ περισσότεραι ἀνωμαλίες τοῦ αἵματος ἔχουν τὰς ρίζας τῶν εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ὁ Oskar Pfister λέγει, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ὁμοιάζει μὲ μῆλον, τὸ ὁποῖον, ἐὰν κτυπήσῃ ἄωρον εἰς τμημὰ τῆς ἐπιφανείας του, εἶναι ἀδύνατον πλέον τὸ μέρος τοῦτο νὰ ἀναπτύχῃ ὁμαλῶς καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὅλης ἀναπτύξεώς του. Ὁ καθηγητὴς G. Lipps ἐφρόνει, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς πρώτης ἀριθμήσεως ἔχει μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ὅλην ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ αἵματος.

Παρὰ ὅμως τὴν μεγίστην σημασίαν τῆς ζωῆς τοῦ παιδὸς εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς, ὁ δημοδιδάσκαλος στερεῖται παντελῶς μαθηματικῆς μορφώσεως, δεδομένου ὅτι οὐδὲν διδάσκεται περὶ αὐτῶν οὔτε εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν οὔτε εἰς τοὺς μετεκπαιδευομένους ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δημοδιδασκάλους.

Γ' Ἡ ἑλλείψις παιδαγωγικῆς καὶ ψυχολογικῆς μορφώσεως τῶν διδασκόντων τὰ μαθηματικά.

Αἱ ἀντιλήψεις τῆς σήμερον περὶ τοῦ σχολείου εἶναι τοιαῦται, ὥστε ὁ διδάσκαλος, ὁ μὴ κατέχων στοιχεῖα Παιδαγωγικῆς καὶ ψυχολογίας, εἶναι ἀδύνατον νὰ προσφέρῃ τι καὶ ὅν ἀκόμη εἶναι ἄριστος ἐπιστήμων.

Ἡ Παιδαγωγικὴ φθάνει ἀκόμη εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀμφισβητήσῃ καὶ τὴν ἀπλὴν προσφορὰν γνώσεων εἰς τὸν ἐπιστήμονα ἐκείνον, ὅστις στερεῖται παιδαγωγικῆς μορφώσεως. Πολλοὶ τῶν διδασκόντων σήμερον τὰ μαθηματικά ἀρνοῦνται τὴν παιδαγωγικὴν μόρφωσιν, διότι τοῦτο πραγματικῶς οὐδὲν στοιχεῖον προόδου ἀποτελεῖ δι' αὐτούς, ἐφ' ὅσον ἑλλείπει τὸ μέτρον, τὸ ὁποῖον θὰ σταθμίσῃ τὴν μόρφωσιν τῶν μαθηματικῶν, οὐχὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ σχετικῶς μὲ τὴν ὑπ' αὐτῶν διδασκομένην ἐπιστήμην.

ΚΩΝΣΤ. Α. ΠΕΝΛΙΔΟΥ, Δημοδιδασκάλου

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΝ ΤΗ, Ε' ΤΑΞΕΙ ΤΟΥ 5)ΤΑΞΙΟΥ ΔΗΜ. ΣΧΟΛ. ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ - ΚΟΖΑΝΗΣ

Μετά την μετεκπαίδευσίν μας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀπεσπασθήμεν εἰς τὸ 5)τάξιον Δημοτικὸν Σχολεῖον Νεαπόλεως—Κοζάνης, κατόπιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2685)7-9-54 ἐγγράφου τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων Βοίου.

Εἰς τὸ Σχολεῖον τοῦτο, ὅπερ ἐλειτούργησεν ὡς Πρότυπον κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 2713)13 9-54 Διαταγῆς τοῦ ἰδίου Ἐπιθεωρητοῦ, ἀνελάβομεν νὰ ἐργασθώμεν προτύπως εἰς τὴν Ε' τάξιν, συμφώνως μὲ τὸ ἑβδομαδιαῖον Ἡμερολόγιον Πρόγραμμα τοῦ κ. Εὐαγγέλου Παπαϊωάννου πρώην Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως Γ' Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας καὶ νῦν Ἀθηνῶν.

Τὸ κατὰ κύρια μαθήματα ἑβδομάδος (Κ.Μ.Ε.) ἐκπονηθὲν Πρόγραμμα τοῦ κ. Παπαϊωάννου, καρπὸς πολυετοῦς διδασκαλικῆς καὶ Ἐπιθεωρητικῆς πείρας, ὑπῆρξεν ἀριστον εἰς σύνταξιν, ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀπέδωκε πλούσια ἀποτελέσματα.

Ποταὶ εἶναι καθ' ἡμᾶς αἱ βασικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν καλυτέραν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀνωτέρω, κατὰ κύρια μαθήματα ἑβδομάδος, προγράμματος:

Διὰ τὴν καλυτέραν καὶ ἀποδοτικωτέραν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀνωτέρω κατὰ Κ.Μ.Ε. προγράμματος, ὁ διδ)λος δέον νὰ γνωρίζῃ τὰ ἑξῆς:

1. Πρέπει νὰ μελετήσῃ καὶ κατανοήσῃ καλῶς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τοῦ ἀνωτέρω προγράμματος.

2. Τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του πλουσίαν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ὑπάρχουν, πλὴν τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν βιβλίων καὶ ἄλλων γενικοῦ περιεχομένου, βοηθητικὰ πολλῶν συγγραφέων διὰ νὰ δύναται ὁ μαθητὴς νὰ ἀντλή στοιχεῖα, ἐργαζόμενος εἴτε κατ' ἰδίαν εἴτε ὁμαδικῶς. Τὴν ἐλπίσιν βιβλιοθήκης ἡσθάνθημεν ἡμεῖς προσωπικῶς κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, προσεπαθήσαμεν δὲ νὰ ἱκανοποιήσωμεν καὶ θεραπεύσωμεν τὴν ἀνάγκην ταύτην.

3. Ὁ διδ)λος πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του πλείονα τοῦ ἐνὸς ἀναγνωστικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ λαμβάνῃ ἐκάστοτε τὰ κατάλληλα μὲ τὸ Κ.Μ.Ε. κεφάλαια, πρὸς δημιουργίαν ἐνιαίου πνεύματος ἐν τῇ τάξει.

4. Ὁ διδ)λος πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν καταλλήλως τοὺς βοηθοὺς μαθητὰς τῆς τάξεώς του, ἐφ' ὅσον ἔχει δημιουργήσει τοιοῦτους. Οἱ μαθηταὶ οὗτοι ἀναλαμβάνουν νὰ βοηθήσουν τοὺς συμμαθητὰς των, οἵτινες διαιροῦνται εἰς ἰσαριθμούς μὲ τοὺς ὁμάδας. Αἱ ὁμάδες μεταβάλλονται καθ' ἑκάστον μῆνα, ὁπότε παρέρχεται ἀνὰ μία ἑβδομάς δι' ἑκάστον τῶν τεσσάρων Κεντρικῶν Ἑβδομαδιαίων Μαθημάτων, ἧτοι Θρησκευτικῶν, Ἱστορίας, Γεωγραφίας καὶ Φυσικῆς Ἱστορίας.

5. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ὁ προϋπολογισμὸς τῆς ὕλης ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Σχολικοῦ ἔτους, ὥστε νὰ γνωρίζῃ ὁ διδ)λος ποίας ἐνότητος θὰ διδάξῃ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα.

6. Ὁ διδ)λος δέον νὰ γνωρίζῃ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν διδαχθησομένην ὕλην, ὥστε νὰ εἶναι ἕτοιμος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν φιλομάθειαν τῶν μαθητῶν του.

7. Ἡ προσφορὰ τοῦ νέου μαθήματος πρέπει νὰ γίνηται ἐν ἀρχῇ τῆς διδακτικῆς ὥρας, διότι οἱ μαθηταὶ ἔχουν μεγαλυτέραν ἐφεσιν δι' ἐργασίαν καὶ περιέργειαν διὰ τὴν ἐκμάθησιν τοῦ νέου. Ὡς ἐκ τούτου ἡ προσοχὴ των εἶναι ἐντατικωτέρα καὶ ἡ πρόσληψις τοῦ νέου καθίσταται εὐχερεστέρα.

8. Ὁ διδ)λος πρέπει νὰ προετοιμάζῃ κατ' οἶκον περιληπτικὰς σημειώσεις, τὰς ὁποίας νὰ γράφῃ ἐπὶ τοῦ πίνακος κατὰ τὸ τελευταῖον 10)λεπτον τῆς διδακτικῆς ὥρας μὲ ὠραῖα γράμματα καὶ ἀνευ ὀρθογραφικῶν λαθῶν, διότι οἱ μαθηταὶ κατὰ κανόνα ἀνγράφουν πιστῶς τὸν διδ)λόν των.

9. Ἡ κατανομή τῆς διδακτικῆς ὥρας θὰ εἶναι περίπου ἡ ἑξῆς: 15—20 λεπτὰ προσφορὰ τοῦ νέου, 8—10 λεπτὰ ἐπεξεργασία τοῦ νέου, 5—10 λεπτὰ ἔλεγχος τοῦ παλαιοῦ καὶ 5—10 λεπτὰ σημειώσεις ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Ἡ ἀνωτέρω κατανομή μεταβάλλεται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, τῆς σημασίας τοῦ προσφερομένου κεφαλαίου, τῆς ἀντιληπτικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδάσκοντος. Καὶ

10. Καθ' ἑκάστον Σάββατον πρέπει νὰ γίνηται ἐπανάληψις τῆς καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα διδαχθείσης ὕλης πρὸς ἐμπέδωσιν ταύτης.

Ἀνευ ἐπαναλήψεως συστηματικῆς δὲν νοεῖται σχολικὴ ἐργασία καὶ μάλιστα κατὰ τὸ ἀνωτέρω σύστημα, καθ' ὅτι οἱ μαθηταὶ, μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἑβδομάδας, θὰ ἐπανέλθουν ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος.

Κατὰ τὰς ἐπαναλήψεις δύναται νὰ γίνῃ καὶ συγκεφαλαιωτικὴ ἐργασία, τονίζονται οἱ τρόποι τῆς ἐργασίας, αἱ χρησιμοποιοῦνται πηγαὶ καὶ ἀναγράφονται ὀλίγαι τινὲς βασικαὶ σημειώσεις ἐπὶ τοῦ πίνακος, αἵτινες θὰ ἀποτελέσουν τὸν συνδετικὸν κρίκον διὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐργασίας κατὰ τὴν ἐπομένην ἑβδομάδα τοῦ Κυριαρχοῦ Μαθήματος, μετὰ εἴκοσι περίπου ἡμέρας.

Μὲ τὸ ἀνωτέρω σύστημα ἐπετύχομεν, ὥστε ἡ ὕλη τῶν μαθημάτων νὰ διδαχθῇ ταχύτερον, ἀλλὰ καὶ ἡ μὲν πρῶσις τῶν γνώσεων τὰ γίνῃ πληρέστερον. Ἀπεφύγομεν τὴν πολλαπλὴν ἐτοιμασίαν ἡμῶν τε καὶ τῶν μαθητῶν.

Αἱ διάφοροι πηγαὶ ἐκ τῆς σχολικῆς βιβλιοθήκης καὶ τῶν μέσων ἐποπτείας ἐχρησιμοποιήθησαν εὐχερέστερον, διότι ἡ προσοχὴ καὶ ἐρευνα τῶν μαθητῶν περιορίζετο ἐκάστοτε εἰς ἓν θέμα.

Ὁ φρονηματισμὸς τῶν μαθητῶν ὑπῆρξεν ἐμφανής, διότι τὸ δημιουργούμενον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα πνεῦμα ἐπέδρα μετὰ μεγαλυτέρας ἐντάσεως καὶ ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα εἰς τὴν ψυχὴν των.

Συγχρόνως δὲν παρελείψαμεν τὴν ἱκανοποίησιν καὶ τῶν λοιπῶν διαφερόντων τῶν μαθητῶν διὰ τῶν

ἐλευθέρων ἀπογευμάτων καὶ τῶν σιωπηρῶν 20) λέπτων καθ' ἑκάστην ἡμέραν.

Πάντα ταῦτα ὁμως ἐναπόκεινται εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ δημιουργικοῦ διδ(δ)λου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐν μέρει ἐλευθέρως νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐργασίαν ἐπὶ ἐνὸς θέματος, νὰ μεταβάλλῃ τὴν σειρὰν τῶν κυριάρχων μαθημάτων, νὰ παρεμβάλλῃ ἕτερα εὐκαιριακὰ θέματα, ἐν γένει νὰ τοποθετῇ τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του εἰς τὴν ἐργασίαν του.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἀνελάβομεν τὴν ἐργασίαν μας, θὰ ἦτο δὲ παράλειψις νὰ μὴ τονίσωμεν τὴν ἀπειρον ἀγάπην μεθ' ἧς περιεβλήθημεν ὑπὸ τοῦ Σοῦ μας Ἐπιθεωρητοῦ κ. Δημητρίου Παπαδογούλα, οὕτινος αἱ ὁδηγίαι, αἱ παραινέσεις καὶ αἱ γνώμαι ἀπετέλεσαν δι' ἡμᾶς κανόνας διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μας.

Τὸν Σόν μας τοῦτον Ἐπιθεωρητὴν θεωροῦμεν ὑποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσωμεν διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν, διότι τῇ προτροπῇ τούτου ἤρχισαμεν τὰς ὥραιάς καὶ εὐγενεῖς μας προσπάθειάς εἰς τὴν διδασκαλικὴν μας σταδιοδρομίαν.

Καὶ νῦν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ τηρηθέντος λεπτομεροῦς ἡμερολογίου, κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τῆς ἐργασίας μας ἐν τῇ Ε' τάξει.

Καθ' ὅμοιον ἀκριβῶς τρόπον εἰργάσθημεν καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ὥστε καὶ ἀποτελέσματα λαμπρὰ νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν ὕλην νὰ περατώσωμεν.

Ἡ περίοδος ἀπὸ 21—25)9)54 διετεῖται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν γνωριμίαν μας μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ δι' ὠρισμένας ἐξακριβώσεις τῶν κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν γνώσεων.

Α' ΕΒΔΟΜΑΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

Ἀπὸ 27)9)1954 ἕως 2)10) 1954.

Δευτέρα 29)9)1954.

8—9. Ἀ ν ά γ ν ω σ ι ς .

Ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως ἐκδόσεως 1948 «Τὸ ἅγιον φυλακτό».

Εἰς τὰ πρῶτα μαθήματα ἐπεδιώξαμεν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἀναγνωστικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν, ἡτις εὐρίσκειτο εἰς πολὺ χαμηλὸν ἐπίπεδον. Ἐπίσης προσεπαθήσαμεν νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν φιλαναγνωσίαν τῶν μαθητῶν, καταλείποντες οὕτως εὐρὺ ἔδαφος εἰς τὴν αὐτενέργειαν αὐτῶν.

Εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἠκολουθήσαμεν τὴν ἐξῆς τριμερῆ πορείαν διδ(δ)λίας: α) Ἀνεγιγνώσκομεν τὸ μάθημα ὁλόκληρον ὑποδειγματικῶς. β) Ἐπηκολούθει ἡ κατανόησις τοῦ περιεχομένου διὰ πολυπλεύρου ἐπεξεργασίας, ἥτοι γλωσσικῆς, λογικῆς, ἠθικῆς, πραγματικῆς, πατριωτικῆς κλπ. γ) Μετὰ ταῦτα ἐγίνετο ἡ ἔκφρασις τοῦ κατανοηθέντος. Ἡ ἔκφρασις ἦτο ἱχνογραφική, ὑπὸ τύπον προφορικῆς ἢ γραπτῆς ἐκθέσεως. Εἰς τὸ ἀνωτέρω μάθημα ἐδόθη εὐκαιρία νὰ ἐξάρωμεν τὰ θρησκευτικὰ καὶ πατριωτικὰ συναισθήματα ὅφ' ὧν διακατεῖχοντο τὰ κυρίως δρώντα πρόσωπα.

Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων μαθημάτων ἐδώσαμεν νέαν ζωὴν εἰς τὴν τάξιν μας. Ἡ αὐτενέργεια ἦν ἐφηρμοσάμεν εἰς τὴν τάξιν μας δὲν ἦτο ἡ ἀχαλίνωτος καλουμένη, ἥτοι ἡ πλήρης ἐλευθερία τοῦ μαθη-

τοῦ περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδασκτέου ἢ τῆς ἐν γένει ἐκτελεστέας ἐργασίας. Πολλάκις μάλιστα ἠναγκάσαμεν μετὰ λόγου τὴν πρόσκτησιν γνώσεων καὶ ἄλλων σχολικῶν ἔργων. Οὐδέποτε ὁμως ἀπρητήσαμεν ἴσῃ ἐκίδουσιν εἰς πάσας τὰς σχολικὰς ἐργασίας, διότι, ὅπως πολὺ καλῶς γνωρίζομεν, οὐδέποτε αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἰσοδύναμοι.

9—10. Καὶ κατὰ τὴν 2αν ὥραν συνεχίσαμεν τὴν ἐργασίαν μας ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω κεφαλαίου. Ἐδώσαμεν διαφόρους ὁδηγίας καὶ συστάσεις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν μέθοδον ἐργασίας μας καὶ ὥρισαμεν 2—3 στίχους ὡς ἀντιγραφὴν καὶ ὁρθογραφικὴν ἀσκήσιν. Τὴν ὁρθογραφίαν ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι μόνον διὰ συστηματικῆς διδ(δ)λίας τῆς γραμματικῆς καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς ἀσκήσεως δύνανται νὰ μάθουν οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων μας. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐτονίσαμεν τὴν σημασίαν τῆς ὁρθογραφίας, θέσαντες ὑπ' ὅψιν τῶν μαθητῶν μας τὸν χρυσοῦν κανόνα «Ἀσκήσεις ! ἀσκήσεις ! ἀσκήσεις !»

10—11. Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν. Κάμνομεν μίαν γενικὴν ἀνασκόπησιν τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ μας. Ἐπὶ τῆς ἐνότητος ταύτης ἐργαζόμεθα τὴν πρώτην ἡμέραν. Καὶ εἰς τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν ἀκολουθοῦμεν τὴν τριμερῆ πορείαν διδ(δ)λίας. Δηλαδή: α) Διηγούμεθα ἡμεῖς τὴν θρησκευτικὴν ἱστορίαν ὡς ὅλον τι. Κατὰ τὴν διήγησιν προσέχομεν, ὥστε αὕτη νὰ εἶναι :

1) Παραστατικὴ, φυσικὴ, ἥρεμος καὶ εὐλαβής.

2) Μικροτέρας διάρκειας τῶν 20 λεπτῶν τῆς ὥρας, διότι ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μετὰ τὴν ἀπόδοτον τοῦ χρόνου τούτου ἀρχίζει νὰ διασπᾶται.

3) Νὰ μὴ διακόπτεται.

4) Νὰ εἶναι κατανοητὴ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ

5) Νὰ μὴ γίνηται ἐπανάληψις ἀμέσως ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

β) Γίνεται αὐτενεργὸς ἐπεξεργασία τοῦ περιεχομένου ὑπὸ τῶν μαθητῶν, καθ' ἣν οὗτοι ἐκφράζουν τὰς σκέψεις, κρίσεις καὶ ἀπορίας των ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῆς θρησκευτικῆς ὕλης, τὴν χαρὰν ἢ τὴν λύπην των διὰ τὰ διαδραματιζόμενα γεγονότα, τὴν συμπάθειαν ἢ τὴν ἀντιπάθειάν των κλπ. Κατακλείς τῆς ἐπεξεργασίας εἶναι ἡ ἐξαγωγή τῆς κεντρικῆς ἰδέας τοῦ κειμένου.

γ) Γίνεται ἔκφρασις ἢ ἀναπαράστασις τοῦ περιεχομένου τῆς θρησκευτικῆς ὕλης. Κυρίως ἡ ἔκφρασις ἦν ἐχρησιμοποιήσαμεν ἦτο ἡ προφορικὴ. Πολλάκις καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ἐχρησιμοποιήσαμεν καὶ τὴν γραπτὴν καὶ φανταστικὴν, καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ μας μὲ κλεισμένους ὀφθαλμοὺς ἀφήνουν νὰ ἀναπτυχθῶν διὰ τῆς φαντασίας των αἱ πράξεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἱστορίαν. Ἡ ἱχνογραφικὴ ἢ πλαστικὴ ἀναπαράστασις ἐγένετο κατὰ τὰς ὥρας τῶν χειροτεχνικῶν μαθημάτων, καθ' ὅς οἱ μαθηταὶ ἱχνογραφοῦν σκηνὰς ἢ κατασκευάζουν ἀντικείμενα περιεχόμενα εἰς τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα.

11—12 μ. μ. Γίνεται εἰσαγωγή εἰς τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς. Ἡ πρώτη ἡμέρα καταναλίσκεται εἰς τὴν σύνταξιν, ζύγισιν καὶ βηματισμόν.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐπεβάλαμεν τὴν τάξιν εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως.

Διότι νομίζομεν, οἱ οἱ μαθηταὶ τῶν τάξεων αὐτῶν πρέπει νὰ ἀσχολοῦνται μὲ ἔργασίας κάπως δυσκολωτέρας, διότι ἡ κοινωνία θὰ ἀπαιτῇ ἀπ' αὐτοὺς νὰ καταβάλλουν κόπους. Τὴν γυμναστικὴν συνδυάσαμεν καὶ μὲ παιδιὰς καὶ ἐθνικοὺς χορούς, ὥστε νὰ δοθῇ μία ποικιλία εἰς τὸ πρόγραμμα, νὰ καταστήσωμεν δὲ τὸ μάθημα τοῦτο περισσότερον ἀγαπητὸν εἰς τοὺς μαθητάς.

3—4. Ἡ ὥρα διετέθη διὰ συστηματικὴν διδασκαλίαν τῆς Χειροτεχνίας καὶ Ἰχνογραφίας. Ἡ ὕλη τῶν μαθημάτων τούτων ἦτο εἰλημμένη ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἄλλων μαθημάτων. Ἐπίσης ἐγένετο ἀσκήσις εἰς τὴν ἰχνογραφίαν κατὰ τὸ στάδιον ἀναπαστώσεως τῶν λοιπῶν μαθημάτων.

Τρίτη 28)9)54.

8—9. Ἀ ν ά γ ν ω σ ι ς. Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἅγιο φυλακτό».

Κατὰ τὴν ἔργασίαν μας εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἐδιδάξαμεν, ὁρμώμενοι ἐκ παραδειγμάτων τοῦ βιβλίου, πλεῖστα ὅσα σχήματα λέξεων καὶ νοημάτων, καθὼς καὶ λεκτικούς τρόπους, δι' ὧν κοσμοῦνται τὰ τεμάχια τοῦ ἀναγνωστικοῦ κειμένου.

9—10. Ἀ ρ ι θ μ η τ ι κ ή.

Ἐξ αἰτίας μεγάλης καθυστέρησεως τῶν μαθητῶν τῆς Ε' τάξεως εἰς τὴν ἀριθμητικὴν, ἀρχίζομεν ἀπὸ τὴν ἐννοιαν τῆς μονάδος, τῆς 10)δος, τῆς 100)δος καὶ τῆς 1000)δος.

Γίνονται πράξεις προσθέσεως καὶ ἐξάγονται οἱ κανόνες τῆς προσθέσεως, οἱ ὅποιοι καταγράφονται ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Τῇ προτροπῇ καὶ ὑποδείξει μας οἱ μαθηταὶ ἤρχισαν νὰ ἐκμανθάνουν τὴν προπαίδειαν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, τὴν ὁποίαν ἠγνόουν παντελῶς.

10—11. Ἑ κ κ λ η σ ι α σ τ ι κ ή Ἱ σ τ ο ρ ί α.

Ἐκ τῆς ἐνότητος: «Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν» ἐξετάζομεν τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐξαίρομεν τὰ σημεῖα τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ μας, τῆς πραγματοποιήσεως τῆς δοθείσης πρὸς τοὺς μαθητάς του ὑποσχέσεως κ.λ.π. Το-νίζεται τὸ θάρρος τῶν Ἀποστόλων, μὲ τὸ ὅποιον οὗτοι ἐκήρυττον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Γίνεται ἐξαγωγή συμπερασμάτων καὶ ἀναγράφονται ἐπὶ τοῦ πίνακος ὀλίγαι σημειώσεις, τὰς ὁποίας τηροῦν οἱ μαθηταὶ εἰς εἰδικὸν τετράδιον.

11—12. Ἐ θ ν ι κ ή Ἀ γ ω γ ή.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἀ γ ω γ ή», ἐξετάζομεν τὴν οἰκογενειακὴν, θρησκευτικὴν, κοινωνικὴν καὶ ἐθνικὴν ἀγωγὴν.

Κύριον μέλημά μας εἶναι νὰ καταστήσωμεν τὸν μαθητὴν τοῦ δημοτικοῦ μας σχολείου γνήσιον μέλος τῆς Ἑθνικῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας, συμμετόχον καὶ συναντιλήπτορα τῶν κοινῶν Ἑθνικῶν ἰδανικῶν, τῶν κοινῶν πόθων καὶ ἰδεῶν. Συγχρόνως ἐξ ἑαυτοῦ ἐπιτακτικὴν θεωροῦμεν τὴν ἀπαιτήσιν τῆς σημερινῆς ἐποχῆς νὰ διαποτίσωμεν τὸν νεαρὸν βλαστὸν τῆς φυλῆς μας μέχοι τῶν μυχιῶν τῆς ψυχῆς του μὲ τὰ ὑγιᾶ νάματα τῆς Χριστιανικῆς μας θρησκείας, ἡ ὁποία τόσον στενῶς εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῆς Ἑθνικῆς ἡμῶν

ὑποστάσεως, ὥστε νὰ μὴ νοῆται Ἑλληνικὴ Ἑκπαίδευσις ἄνευ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Μὲ μίαν ἀνακεφαλαίωσιν κλείομεν τὸ πρῶτον μάθημα, τὸ ὅποιον ἐνεποίησεν, ὅπως βλέπομεν ἀπὸ τοὺς σπινθηρισμοὺς τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μαθητῶν μας, βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς αὐτοὺς.

3—4 μ.μ. Ὡ δ ι κ ή Ε' Σ τ' τάξεων.

Φρονοῦμεν, οἱ τὸ μάθημα τῆς ᾠδικῆς εἰς τὸ δημοτικόν μας σχολεῖον δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ δημιουργήσῃ μουσικούς. Ἐχομεν ἀπόλυτον πεποίθησιν, οἱ μία τοιαύτη προσπάθεια μόνον φαινομενικὰ ἀποτελέσματα δύναται νὰ ἔχῃ.

Ἡ ἐκμάθησις ὠρισμένων ᾠσμάτων ὑπὸ τῶν μαθητῶν σκοπὸν ἔχει καθ' ἡμᾶς ἀφ' ἐνός μὲν νὰ καλλιεργήσῃ ἐν μέρει τὰ φωνητικὰ ὄργανα αὐτῶν καὶ νὰ ἐθίσῃ τούτους νὰ αἰσθάνωνται τὴν ἁρμονίαν τῶν ἡχῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ συνεχίσῃ τὴν Ἑθνικὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἣτις πολλὰ στοιχεῖα καὶ διδάγματα ἀντλεῖ ἐκ τῶν διαφόρων πατριωτικῶν, Ἑθνικῶν, λαϊκῶν, δημοτικῶν καὶ ἀγροτικῶν ᾠμάτων.

Αὐτὴν τὴν παράδοσιν ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ συνεχίσωμεν μὲ τὴν διδ)λίαν τῆς ᾠδικῆς.

Ἡ πορεία τὴν ὁποίαν ἠκολουθήσαμεν καὶ εἰς τὴν ᾠδικὴν εἶναι ἡ τριμερὴς τοιαύτη. Ἦτοι: Ἀφοῦ δημιουργηθῇ μία κατάλληλος μουσικὴ διάθεσις δι' ἐπαναλήψεως γνωστῶν ᾠσμάτων, γίνεται:

1. Κατανόησις τοῦ περιεχομένου τοῦ ᾠσματος ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν γράφομεν ἐπὶ τοῦ πίνακος τὸ πρὸς διδ)λίαν ᾠσμα καὶ προκαλοῦμεν τοὺς μαθητάς μας νὰ τὸ ἀναγνώσουν σιωπηρῶς καὶ νὰ τὸ ζήσουν διὰ μιᾶς ἐπεξεργασίας.

2. Ἀκολουθεῖ ἡ κατανόησις τῆς μελωδίας τοῦ ᾠσματος ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Κατ' αὐτὴν ᾄδομεν ὑποδειγματικῶς ὁλόκληρον τὸ ᾠσμα δύο ἕως τρεῖς φορές διὰ νὰ τὸ συλλάβουν οἱ μαθηταὶ γενικῶς. Κατόπιν οἱ μαθηταὶ ἀρχίζουν νὰ συνοδεύουν μὲ χαμηλὴν φωνήν, μετὰ νὰ ᾄδουν αὐτοὶ βοηθούμενοι ὑφ' ἡμῶν, ἐν τέλει νὰ ᾄδουν οὗτοι μόνον τῶν. Τὸ τέλος ἐπισφραγίζεται ὑπὸ μιᾶς ἐκτελέσεως ὑφ' ὅλων τῶν μαθητῶν ὁμοῦ, πολλάκις δὲ καὶ ὑπὸ ὁμάδος καλλιφόνων μαθητῶν.

3. Διὰ νὰ ἀποκτήσουν οἱ μαθηταὶ μας τὴν ἱκανότητα νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ διάφορα ᾠσματα εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν, γίνεται ἀσκήσις εἴτε κατὰ τὰς ὥρας τῆς ᾠδικῆς καὶ γυμναστικῆς εἴτε κατὰ τὰς ἐκδρομὰς, ἑορτὰς ἢ ἄλλας ἐμφανίσεις τοῦ σχολείου.

Οὕτω εἰργάσθημεν καὶ πιστεύομεν ἀκραδάντως, οἱ καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν βούλησιν, ἀλλὰ καὶ τὸ καλαισθητικὸν συναίσθημα τῶν μαθητῶν μας ἐμορφώσαμεν καὶ ἐκαλλιέργησαμεν.

Τετάρτη 29)9)1954.

8—9. Ἑ λ λ η ν ι κ ά.

Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος τὸ «Ἅγιο φυλακτό».

Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἐγένετο ἀνακεφαλαίωσις τοῦ μαθήματος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνεγνώσθη ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον ὑφ' ἡμῶν, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐν συνεχείᾳ διηγήθησαν τὸ νόημα τοῦ κειμένου. Τὸ νόημα συνεπλήρωσαν καὶ ἐπανέλαβαν καὶ ἄλλοι μαθηταί. Μετὰ ταῦτα ἐπηκολούθησεν ἡ γενικὴ ἐπεξ-

εργασία τοῦ κειμένου ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν. Ἐν συνεχείᾳ ἐξήχθη ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ μαθήματος, ἡ ὁποία ἐγράφη ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Εἶτα ἐγένετο ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διδασχθέντων. Ἐγένετο δηλαδὴ ἀναπαράστασις ὁρισμένων σημείων τοῦ κειμένου, ἐγένοντο κρίσεις καὶ χαρακτηρισμοί, ἐξήχθησαν δὲ συμπεράσματα χρήσιμα διὰ τὴν ζωὴν. Ὅπως λ.χ. Ὁ Θεὸς οὔρξει τοὺς καλοὺς καὶ πιστοὺς. Ἡ πατρίς μας δσάκις ἀνέλαβεν ἀγῶνα ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ἐνίκησεν. Πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς μας, οἱ ὁποῖοι πονοῦν καὶ ὑποφέρουν δι' ἡμᾶς. «Εὐχὴ γονιοῦ ἀγόραζε καὶ τὰ βουνὰ περπατεῖ» κ. ἄ.

Ἐξήχθησαν θέματα ἐκθέσεων, οἱ δὲ μαθηταὶ κατέγραψαν εἰς τὰ τετράδια ὠραίων φράσεων καὶ καλολογικῶν στοιχείων, ὠραῖα σημεία τοῦ κειμένου.

Ἐν τέλει ἐγένετο ἐλεγχος τῆς ὀρθογραφικῆς, καλλιγραφικῆς καὶ ἰχνογραφικῆς ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν, ἐδόθησαν δὲ 5 στίχοι διὰ νέαν ἐξάσκησιν.

9—10. Ἀριθμητικὴ.

Ἀσκήσεις καὶ προβλήματα προθέσεως ἀκεραίων.

Τὰ προβλήματα τίθενται ὑπὸ τῶν ἰδίων μαθητῶν καὶ λύνονται ὑπ' αὐτῶν τῇ βοηθείᾳ καὶ ἡμῶν. Τὰ προβλήματα, εἰλημμένα ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος, προξενοῦσιν αἰσθησιν καὶ λύνονται εὐκόλως ὑπ' αὐτῶν. Ἐν τέλει ἀνακεφαλαιοῦνται οἱ κανόνες τῆς προσθέσεως καὶ δίδονται προβλήματα πρὸς ἀσκήσιν.

10—11. Θρησκευτικὰ.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν» ἐξητάσαμεν, «τὸ θαῦμα τοῦ Πέτρου καὶ τὴν χειροτονίαν τῶν ἐπτά διακόνων».

Εἰς τὸ θαῦμα τοῦ Πέτρου ἐτονίσθη τὸ θάρρος τοῦ Ἀποστόλου τούτου, ὁ ὁποῖος παρὰ τὰς ἀπειλὰς τῶν Ἰουδαίων συνέχισε τὴν διδασκαλίαν του.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ δευτέρου κεφαλαίου ἐτονίσθη ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία ὑφίστατο μεταξὺ τῶν πρώτων χριστιανῶν καὶ ὁ ἀλτρουϊσμός τῶν διακόνων, οἱ ὁποῖοι ἀνελάμβανον νὰ ἐξυπηρετήσωσι τοὺς ἀδελφοὺς τῶν.

Τελικὰ συμπεράσματα ἐκ τῶν ἀνωτέρω κεφαλαίων ἐξήχθησαν τὰ κάτωθι: Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ εἶναι μεγάλη. Ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας εἶναι θεία ἐντολή. Ἡ διακονία καὶ ἡ βοήθεια τῶν συνανθρώπων μας εἶναι θεάρεστον ἔργον.

Οἱ μαθηταὶ κατέγραψαν τὰ συμπεράσματα ταῦτα εἰς τὰ τετράδια τῶν Θρησκευτικῶν.

11—12. Ὑγιεινὴ.

Τί εἶναι ἡ ὑγιεινὴ καὶ τί ἐξετάζει. Ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ ὑγεία διὰ τὸν ἄνθρωπον. Διαίσεις τῆς Ὑγιεινῆς. Εἰς τὸ πρῶτον μάθημα ἐδόθησαν ὁρισμένοι ὁδηγίαι διὰ τὴν ὑγιεινὴν διατήρησιν τῶν αὐτῶν. Ἐτονίσθησαν τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑγείας καὶ ἡ μεγάλη σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχει αὕτη, διὰ τὴν ἐν γένει πρόδοον καὶ εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὡς ἐφαρμογὴ ἐξητήθη ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν μαθητῶν νὰ διατηροῦν τὸ σῶμά των καθαρὸν, τὴν οἰκίαν των καὶ τὸ σχολεῖόν των διὰ νὰ ἔχουν πάντοτε ὑγίαν καὶ νὰ εὐημεροῦν.

2—3 μ. μ. Διόρθωσις Ἐκθέσεων.

Θέματα ὁρίσθησαν ὑπὸ τῶν ἰδίων τῶν μαθητῶν τὰ κάτωθι: 1) Πῶς περάσαμε τὸ καλοκαίρι καὶ 2) ὁ Ἀγιασμός στο Σχολεῖό μας.

Τὰ θέματα ταῦτα συνεχίζουν τοὺς μαθητὰς μας κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων. Ἐγένετο διόρθωσις 5 ἐκθέσεων ὡς ἐξῆς: Ἀφοῦ ἐγίνε κατ' οἶκον αὐτενεργῶς ἡ γραφὴ τῆς ἐκθέσεως, τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν διαβάζει εἰς μαθητῆς τὴν ἐκθεσίν του ἐνώπιον ὁλοκλήρου τῆς τάξεως. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναγνώσεως, ἐὰν οἱ μαθηταὶ τὸ ζητήσουν, γίνεται ἀνάγνωσις ἐκ δευτέρου ὁλοκλήρου τῆς ἐκθέσεως ἢ τινων μόνων σημείων αὐτῆς. Εἶτα οἱ μαθηταὶ προβαίνουν εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ κριτικὴν, ἥτις κατηνθύνετο ὑφ' ἡμῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ μαθηταὶ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διορθώσιν εἰσέτι ἢ νὰ κρίνουν μίαν ἐκθεσιν καὶ ἀφ' ἑτέρου κατ' αὐτὴν γίνονται ὁρισμέναι ὑποδείξεις, ὥστε νὰ μὴ ἐπαναληφθοῦν ὁρισμένα βασικά καὶ οὐσιώδη σφάλματα.

Ἡ διόρθωσις τῶν ὀρθογραφικῶν λαθῶν γίνεται διὰ συγκεντρώσεως τῶν βασικωτέρων καὶ τῆς ὑπαγωγῆς των εἰς ὁρισμένους γραμματικούς κανόνες. Οἱ μαθηταὶ μετὰ ταῦτα μεταφέρουν τὴν ἐκθεσίν των εἰς τὸ καθαρὸν τετράδιον τῶν ἐκθέσεων.

Ὁ καθορισμός νέου θέματος γίνεται ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὅταν διακατέχωνται οὗτοι ὑπὸ σφοδροῦ τινος διαφέροντος καὶ κατὰ καιροὺς ὑφ' ἡμῶν διὰ νὰ ἐθισθῶσιν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν ἀνατιθεμένης ἐργασίας.

3—4. Γραμματικὴ.

Τὴν Γραμματικὴν διδάσκουμεν ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ καὶ τῶν σφαλμάτων τῶν ἐκθέσεων.

Οἱ μαθηταὶ τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν συλλέγουν τὸ διδακτέον ὕλικόν, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς φράσεις περιεχούσας τὰ διδακτέον γραμματικὸν φαινόμενον.

Τὸ ὕλικόν τοῦτο καταγράφεται ἐπὶ τοῦ πίνακος, ἀποτελεῖ δὲ ἐν σύνολον ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου.

Κατόπιν γίνεται ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου τούτου πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν στοιχείων, αἵτινα μᾶς ἐνδιαφέρουν καὶ ἐξάγεται ὁ σχετικὸς κανὼν. Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἀναγιγνώσκουν τὰ ἐπὶ τοῦ πίνακος γεγραμμένα. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐπιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῶν νέων γραμματικῶν φαινομένων, ἀποχωρίζομεν ταῦτα καὶ τὰ κατατάσσομεν εἰς σύστημα, ἐν τέλει δὲ γίνεται τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν ἡ διατύπωσις τοῦ κανόνος.

Γίνεται σύγκρισις τοῦ νέου γραμματικοῦ κανόνος καὶ συσχετίσις του πρὸς τοὺς γνωστούς.

Πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ κανόνος λαμβάνουν χώραν διάφοροι ἀσκήσεις. Εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος δίδομεν μεγάλην σημασίαν καὶ ὅταν πρόκειται περὶ προσφορικοῦ λόγου, ἰδίως ὅμως εἰς τὸν γραπτὸν λόγον (ἐκθεσις, ὀρθογραφικαὶ ἀσκήσεις, ἡμερολόγια, ἀντιγραφὴ κλπ.).

Πέμπτη 30/9/1954.

8—9. Ἑλληνικὰ.

Ἀνάγνωσις ἐκ τῆς ἐνότητος «Ὁ Κρυφὸς Χριστιανός».

Ἀναγνωστικὸν τῆς Ε' τῆς Τάξεως Ἐκδόσεως 1948.

Ἐγένετο παράδοσις τοῦ μαθήματος δι' ὑποδειγματικῆς ἀναγνώσεως. Οἱ μαθηταὶ ἔχουν τὰ βιβλία τῶν κλειστά, διότι τὸ κείμενον εἶναι μικρᾶς ἐκτάσεως καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσουν τοῦτο διὰ τῆς ἀκοῆς. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν καλεῖται εἰς μαθητὴς νὰ διηγηθῇ τὸ νόημα τοῦ κειμένου. Γίνονται ὀλίγαι διορθώσεις καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου. Κατ' αὐτὴν ἐρμηνεύονται ὅλαι αἱ ἄγνωστοι λέξεις, διασαφηνίζονται τὰ διάφορα σχήματα λόγου, χαρακτηρίζονται πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἡμεῖς κατευθύνομεν, ὑποβοηθοῦμεν καὶ ἐν γένει λαμβάνομεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν συζήτησιν.

Ἡ ἔκφρασις τοῦ περιεχομένου γίνεται διὰ καλαισθητικῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀναγνώσεως. Σπουδαίαν σημασίαν δίδομεν εἰς τὴν εὐχερῇ αἰσθητικὴν ἀνάγνωσιν, διότι πιστεύομεν ἀκραδάντως, ὅτι οὕτως οἱ μαθηταὶ μας θὰ δυνήθουν, ἐξερχόμενοι τοῦ σχολείου, νὰ συνεχίσουν τὴν ἀνάγνωσιν καταλλήλων βιβλίων, περιοδικῶν ἢ ἐφημερίδων καὶ νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ βαθύτερον περιεχόμενον αὐτῶν ἀνευ τῆς βοήθειας τινός.

9—10. Ἀριθμητικὴ.

Οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ τοῦ 1000—10.000. Ἐννοία τῆς δεκάδος χιλιάδων. Γραφὴ καὶ ἀπαγγελία αὐτῶν. Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν. Οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταὶ θέτουν πρόβλημα ἀφαιρέσεως ἐκ τῆς ζωῆς τῶν καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ τῶν περιβάλλοντος. Ἀφοῦ κατανοηθῇ τὸ πρόβλημα ὑφ' ὅλων τῶν μαθητῶν γίνεται ἡ σκέψις, ἡ ὁποία καθορίζει τὸν τρόπον τῆς λύσεως. Εἰτα ἀκολουθεῖ ἡ λύσις. Μετὰ τὴν λύσιν πλείστων προβλημάτων ἐξάγονται οἱ κανόνες τῆς ἀφαιρέσεως, οἱ ὅποιοι καταγράφονται εἰς τὰ τετράδια τῆς ἀριθμητικῆς.

Ἐπακολουθεῖ χρῆσις τῶν κανόνων καὶ ἀσκήσις. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δίδονται 2—3 προβλήματα εἰς τοὺς μαθητάς, τὰ ὁποῖα εἶναι σχετικὰ μὲ ὅσα ἔκαμαν εἰς τὸ Σχολεῖον. Ζητοῦμεν δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους νὰ διατυπώσουν ἀπὸ ἐν ἰδικόν τῶν πρόβλημα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶς διαφορόντων καὶ κλίσεων τῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς καλλιέργειαν τῆς αὐτενεργείας τῶν.

10—11. Θρησκευτικὰ.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν» παραδίδεται τὸ κεφάλαιον «Καταδίκη καὶ λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου».

Πρῶτον γίνεται ἡ παράδοσις τοῦ νέου, ἥτις γίνεται διὰ διηγήσεως ὑφ' ἡμῶν.

Ἡ διήγησις εἶναι ζωντανή, φυσικὴ καὶ εὐλαβής, οὐχὶ δὲ μακρᾶς διαρκείας. Οὐδεμίαν δὲ διακοπὴν ἐπιτρέπομεν κατ' αὐτήν. Μετὰ τὴν διήγησιν τοῦ κεφαλαίου τούτου, δὲν ἐπιτρέπομεν ἐπανάληψιν, διότι ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι ἔγινε κατανοητόν. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀρχίζει ἡ ἐπεξεργασία τοῦ κεφαλαίου. Οἱ μαθηταὶ ἐκφράζουν τὰς σκέψεις, τὰς κρίσεις καὶ τὰς ἀπορίας τῶν, τὴν μεγάλην λύπην τῶν διὰ τὸ γεγονός καὶ τὴν ἀντιπάθειάν τῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Ἐν τέλει δι' ὀλίγων ἐξάγουν τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ μαθήματος.

Ἡ ἀναπαράστασις τοῦ περιεχομένου τῆς θρη-

σκευτικῆς ταύτης ἱστορίας γίνεται τὴν ἐπομένην διὰ προφορικῆς διηγήσεως ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

11—12. Φυσικὴ Πειραματικὴ.

Σώματα καὶ διαίρεσις αὐτῶν. Συστολὴ καὶ διαστολὴ τούτων. Θερμότης.

Κατ' ἀρχὴν ἀνακαλοῦμεν εἰς τὴν μνήμην τῶν μαθητῶν τὰς παραστάσεις τὰς σχετικὰς μὲ τὰ διδακτέα φαινόμενα. Καὶ ἔχουν πολλὰς τοιαύτας οἱ μαθηταί.

Γίνονται κατόπιν πειράματα συστολῆς καὶ διαστολῆς ὕδατος, ἀέρος καὶ μετάλλων. Τὰ πειράματα ἐγένοντο μὲ ὄργανα κατασκευασθέντα ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἢ ἀγορασθέντα ὑπὸ τῆς μαθητικῆς Κοινότητος τῆς τάξεώς μου.

Μετὰ τὰ πειράματα ἐπηκολούθησε διήγησις τῶν μαθητῶν καὶ ὥρισμένοι συμπληρώσεις καὶ διασαφήσεις.

Εἰς τὴν Φυσικὴν Πειραματικὴν ἀκολουθοῦμεν τὴν ἐξῆς πορείαν. Κατ' ἀρχὰς ἐκτελοῦμεν τὸ πείραμα, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε γίνεται καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Οἱ μαθηταὶ παρατηροῦν προσεκτικὰ τὸ πείραμα καὶ γράφουν ὀλίγας σημειώσεις ἐπὶ τοῦ τετραδίου τῶν.

Μετὰ ταῦτα διὰ συζητήσεως γίνεται ἡ ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου, ἐξάγονται συμπεράσματα καὶ διατυπῶνται κανόνες. Ἀ. χ., εἰς τὸ σημερινὸν μάθημα ἐξήχθη ὁ κανὼν: «ὅταν τὰ σώματα θερμαίνωνται μεγαλύνει ὁ ὄγκος τῶν, ὅταν κρυώσουν μικραίνει».

Ἐν τέλει γίνεται παράστασις τῶν συμπερασμάτων.

Εἰς τὴν Φυσικὴν Πειραματικὴν γίνεται γραφικὴ, προφορικὴ, γραπτὴ καὶ πλαστικὴ.

2—3 μ. μ. Ὡδινὴ.

Ἐδιδάχθη ἡ προσευχὴ «Θεέ μου Οὐράνιε Πατέρα». Κατ' ἀρχὰς ἐγίνεν ἡ ἐξήγησις τοῦ περιεχομένου τῆς προσευχῆς. Ἐπηκολούθησεν ἐκτέλεσις ὑφ' ἡμῶν, τῶν μαθητῶν παρακολουθούτων. Ἀφοῦ ἐπανελήφθη τρεῖς φορές, ἐζητήσαμεν νὰ ἤδουν καὶ οἱ μαθηταὶ μὲ χαμηλὴν φωνήν. Ὅταν ἀντελήφθημεν πλέον, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ψάλλωσι τὴν προσευχὴν, τότε ἐγίνεν ἀσκήσις πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῆς μελωδίας. Ἐν τέλει ὅλοι ὁμοῦ ἐψάλαμεν τὴν προσευχὴν ὁρθοί.

Παρασκευὴ 1)10)1954.

8—9. Ἑλληνικά.

Ἐγένετο γενικὴ ἐπεξεργασία τῆς ἐνότητος «Ὁ κρυφὸς Χριστιανός». Ἐξήχθη ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ μαθήματος. Ἐγένετο καλολογικὴ ἐξέτασις τοῦ κειμένου, διευτυπώθησαν κρίσεις καὶ ἐξήχθησαν συμπεράσματα. Ἐν τέλει ἐγένετο γενικὴ ἀνακεφαλαίωσις δι' ἀναγνώσεως τοῦ ὅλου.

9—10. Γεωμετρία.

Αἱ πρῶται γεωμετρικαὶ ἔννοιαι.

Σώματα, Ἐπιφάνειαι, Κύβος, Ἀκμᾶί, Κορυφαί, γραμμαὶ καὶ διεύθυνσις αὐτῶν. Αἱ πρῶται ἔννοιαι δίδονται ἐποπτικῶς. Χρησιμοποιηθέντα ἐποπτικὰ μέσα ἦσαν ὁ κύβος, τὸ μέτρον, ἡ ἀεροστάθμη.

Εἰς τὴν γεωμετρίαν ἀκολουθοῦμεν τὴν ἐξῆς πορείαν: Παρουσιάζομεν τὸ πρὸς διδασκαλίαν ἀντικείμενον ἢ γεωμετρικὸν σῶμα, ἵνα οἱ μαθηταὶ παρα-

τηρούντες λάβουν σαφή εικόνα τούτου. Κατόπιν γίνεται ανάλυσις τοῦ γεωμετρικοῦ σχήματος εἰς τὰ στοιχεῖά του, σύγκρισις τούτου πρὸς ἄλλα γνωστά σχήματα, ἐν τέλει συμβολικὴ παράστασις τοῦ σχήματος.

Κατὰ τὸ ἀνωτέρω μάθημα ἐγνωστοποιήσαμεν τὴν γραφικὴν παράστασιν τοῦ κύβου.

10—11. Θερσκευτικά.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «ἡ ζωὴ τῶν πρώτων Χριστιανῶν» παραδίδεται τὸ κεφάλαιον «Διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν, Φίλιππος».

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ νέου μαθήματος διὰ μιᾶς διηγήσεως παρέμειναν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ 2'—3' τῆς ὥρας μὲ κλεισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς φανταστικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου.

Ἐπακολουθεῖ σύντομος ἐπεξεργασία καὶ ἐξαγωγή τῆς κεντρικῆς ἰδέας τοῦ μαθήματος. Μετὰ ταῦτα γίνεται ἐπανάληψις τοῦ προηγουμένου καὶ δίδονται σύντομοι σημειώσεις.

Ἡ ἐμβάθυνσις δὲν γίνεται πάντοτε, ἰδίως δὲ εἰς τὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα διεγείρουν ἐντόνως τὸν συναισθηματικὸν κόσμον τῶν μαθητῶν μας, ὅπως λ.χ. εἰς τὸ περὶ λιθοβολισμοῦ τοῦ Στεφάνου κ. ἄ.

11—12. Φυσικὴ Πειραματικὴ.

Περὶ τῶν Θερμομέτρων. (Ὑδραργυρικά, Οἰνοπνευματικά, Ἱατρικὰ κλπ.).

Παρουσιάζομεν εἰς τοὺς μαθητὰς μας δύο θερμόμετρα, ἐν Ἱατρικὸν καὶ ἐν Οἰνοπνευματικόν. Ἐπίσης εἰς ἕτερον δοχεῖον ὀλίγον ὑδράργυρον. Ἀφοῦ οἱ μαθηταὶ παρετήρησαν καλῶς καὶ τὰ δύο θερμόμετρα, ἤρχισαν νὰ διηγούνται, ὅτι ὁ καθεὶς γνωρίζει περὶ τῶν θερμομέτρων.

Μετὰ ταῦτα ἡμεῖς συνεκεντρώσαμεν τὰ κυριώτερα σημεῖα, προσεδέσαμεν τὰ παραλειφθέντα καὶ ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ θερμόμετρα, ἰδίως τὰ ἱατρικά.

Μόνοι οἱ μαθηταὶ κατεβίβασαν τὸν ὑδράργυρον καὶ ἐτοποθέτησαν τὸ θερμόμετρον κάτωθεν τῆς μασχάλης των πρὸς ἐξακριβώσιν τῆς θερμοκρασίας. Ἐδόθη οὕτω εὐκαιρία νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ κανονικῆς σταθερᾶς θερμοκρασίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ περὶ ὑψηλῆς θερμοκρασίας. Τὸ μάθημα ἔληξε μὲ πλήρη ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατανόησιν τούτου. Ἐζήτησαν δὲ νὰ ἱχνογραφήσουν κατ' οἶκον θερμόμετρα.

2—3 μ. μ. Ὀλόκληρον τὸ Σχολεῖον μετέβη εἰς διδακτικὸν περίπατον.

Κατ' αὐτὸν μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ διδάξωμεν τὴν σκυταλοδρομίαν κατὰ ζεύγη καὶ νὰ ἐπαναλάβωμεν διδαχθέντα παίγνια καὶ ἄλλα.

Οἱ μαθηταὶ συνέλεξαν παρατηρήσεις διὰ νὰ γράψουν ἑκθεσιν διὰ τὸ φθινόπωρον.

Σάββατον 2)10)1954.

8—9. Ἐλληνικά.

Ὑποδειγματικὴ ἀνάγνωσις ὑφ' ἡμῶν ἐξ ἐλευθέρου ἀναγνώσματος «Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον». Ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἔγινε μόνον ἀπόδοσις τοῦ νοήματος.

Ὅπως ἡ Α' ἐβδομὰς ἔκλεισε μὲ ἀναγνωστικὰ τεμάχια ἀποκλειστικῶς θρησκευτικοῦ περιεχομένου.

Οἱ μαθηταὶ ἐργάσθησαν ἀρκετὰ καλὰ χάρις εἰς

τὰς προσπάθειάς μας, αἱ ὁποῖαι κατέτεινον εἰς τὴν ἐμφύσησιν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ βιβλίον καὶ τὴν ἐργασίαν. Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι οἱ μαθηταὶ μας ἐντὸς ὀλίγου θὰ παρουσιάζουν ἐμφανῆ σημεῖα προόδου καὶ ἐργατικότητος.

9—10, 10—11. Αἱ δύο αὗται ὥραι ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς Α' ἐβδομαδιαίας ἐνότητος «τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν».

Ἐξήχθησαν γενικὰ συμπεράσματα, ἐγένοντο κρίσεις, χαρακτηρισμοί, ἐν τέλει ἐψάλη ὑφ' ὧν τὸ ἀπολυτίκιον τῆς Πεντηκοστῆς.

Οὕτω ἔληξεν ἡ Α' ἐβδομὰς ἐργασίας μὲ κύριον μάθημα τὰ Θερσκευτικά.

Τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἐνότητος ταύτης ἔγιναν κτῆμα τῶν μαθητῶν. Πιστεύομεν ὅτι μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἐβδομάδας τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν μας θὰ εἶναι μεγαλύτερον διὰ τὸ μάθημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον τόσας συναισθηματικὰς ἀπολαύσεις παρέχει εἰς αὐτοὺς καὶ τόσα ἐξαιρετικὰ πρότυπα πρὸς μίμησιν.

11—12. Εὐαγγέλιον.

Ἐδιδάχθη τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Β' Κυριακῆς τοῦ Λουκᾶ. Κεφ. ΣΤ' 31—36.

Ἐγένετο ἡ ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τῆς περικοπῆς ὑφ' ἡμῶν ἀνευ οὐδεμιᾶς διακοπῆς. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ εἰς μαθητῆς διηγείται τὸ περιεχόμενον. Ἀνύονται ὠρισμένοι ἀπορίαι, διασαφύνται ἄγνωστοι λέξεις καὶ ἀκολουθεῖ αὐτενεργὸς ἐπεξεργασία τῆς περικοπῆς, καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ προβάλλουν ἐρωτήσεις, ἐκφράζουν ἐντυπώσεις καὶ προσπαθοῦν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς.

Ἡ ἀναπαράστασις ἡ ἀρμόζουσα εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι μόνον ἡ διὰ τῆς προφορικῆς διηγήσεως γινομένη.

Τὴν ἐργασίαν ὁλοκλήρου τῆς ἐβδομάδος ἔκλεισε κατανυκτικὴ προσευχή.

Α' ΕΒΔΟΜΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἀπὸ 4)10)54 ἕως 9)10)54

Δευτέρα 4)10)54.

8—9. Ἐλληνικά.

Ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως ἐκδόσεως 1948 λαμβάνεται ἡ ἐνότης «Τὸ Βυζάντιον».

Ἀναγινώσκομεν ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ παρακολουθοῦν. Γίνεται ἐπεξεργασία τοῦ κεφαλαίου διὰ τῆς λύσεως τῶν ἀποριῶν τῶν μαθητῶν, ἐρμηνείας τῶν ἀγνώστων λέξεων.

Ἡ ἐκφρασις ἐγένετο δι' ἱχνογραφικῆς ἀναπαράστασεως σκηνῶν τοῦ ἀναγνώσματος. Ἐπίσης ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ γράψουν τὴν ἐννοιαν τοῦ μαθήματος ὑπὸ τύπον ἐκθέσεως.

9—10. Ἐγένετο ὀρθογραφικὴ καὶ καλλιγραφικὴ ἀσκήσις. Κατὰ τὴν ὀρθογραφικὴν ἀσκήσιν γίνεται συλλογὴ ὁμοίων ὀρθογραφικῶν περιπτώσεων καὶ καταγραφή τούτων ἐπὶ τοῦ πίνακος. Πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ ὀρθογραφικοῦ κανόνος γίνεται ἐπεξεργασία τῶν περιπτώσεων τούτων. Κατόπιν γίνεται ἐφαρμογὴ τοῦ ὀρθογραφικοῦ κανόνος εἰς τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραμματικὴν.

10—11. Ἱστορία.

Γίνονται ἐπαναλήψεις ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐν συσχετισμῷ μὲ τὴν Ρωμαϊκὴν. Ἡ πορεία τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαμεν εἰς τὴν διδ(λ)ίαν τῆς Ἱστορίας εἶναι ἡ ἑξῆς:

Προσφέρουμεν ὁλόκληρον τὴν ἱστορικὴν ὕλην διὰ συνεχοῦς διηγήσεως. Ἡ διήγησις εἶναι ἐλευθέρα, ἀπλῆ, ἐνθουσιώδης καὶ ἐποπτικὴ. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ πολὺπλευρος καὶ ἐνδελεχὴς ἐπεξεργασία τῆς ἱστορικῆς ὕλης ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ἀναζητοῦνται τὰ αἷτια καὶ ἀποτελέσματα ὀρισμένων ἐνεργειῶν, κρίνονται τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν δρῶντων προσώπων μέσα.

Ἡ ἐφαρμογὴ ἀφίεται κυρίως ὡς καὶ οἶκον ἐργασία. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο οἱ μαθηταὶ ἐπαναδιηγούνται τὸ μάθημα τὴν ἐπομένην. Κατὰ τὴν φάσιν αὐτὴν λαμβάνει χώραν γραπτὴ παράστασις τῆς ἱστορικῆς ὕλης, δηλαδὴ ἱχνογραφοῦνται διάφορα σπουδαῖα σημεῖα τοῦ μαθήματος. Ἐπίσης γίνεται ὑπὸ τύπον γραπτῆς ἐργασίας συγκέντρωσις διαφόρων ἱστορικῶν στοιχείων ἐκ βιβλίων, περιοδικῶν κλπ.

11—12. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν παραδίδεται ἐκ τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας τὸ Κεφάλαιον «περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ ἀναπτύξεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους».

2—3 μ. μ. Γυμναστική.

Ἐκ τοῦ α' πίνακος ἀσκήσεων γίνονται ὀρισμέναι ἀσκήσεις ὡς ἑξῆς:

1. Ἐκτελεῖται ἡ ἀσκήσις ὑποδειγματικῶς ὑφ' ἡμῶν. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται ἐξηγήσις καὶ ἀνάλυσις ἐκάστης ἀσκήσεως.

2. Ἀκολουθεῖ ἐλευθέρα ἀπομίμησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ εἶτα ἐκτέλεσις ὑπ' αὐτῶν διὰ κανονικοῦ παραγγέλματος.

3. Τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀσκήσεως ἀκολουθεῖ γενικὴ διόρθωσις καὶ κατόπιν ἐπανάληψις τῆς ἀσκήσεως.

4. Ἐν τέλει γίνονται ἀσκήσεις συνδεδεασμέναι. Ἀκολουθοῦν παίγνια καὶ χοροί.

Τρίτη 5)10)54.

8—9. Ἑλληνικά.

Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος «τὸ Βυζάντιον».

Κατ' ἀρχὴν ἀνέγνωσαν οἱ μαθηταί, μετὰ εἰς μαθητὴς ἀπέδωκε τὸ νόημα.

Ἐγένετο συμπλήρωσις ὑπὸ ἄλλων καὶ ἐμβάθυνσις εἰς τὸ κείμενον διὰ συζητήσεως. Ἐξήχθη ἡ κεντρικὴ ἰδέα, διευπλώθησαν κρίσεις καὶ συμπεράσματα.

Κατόπιν ἐξητάσθησαν τὰ καλογολικά στοιχεῖα τοῦ κειμένου καὶ ἱχνογραφήθησαν σκηναὶ αὐτοῦ.

Πρὸς καλλιγραφικὴν καὶ ὀρθογραφικὴν ἀσκήσιν τῶν μαθητῶν ἐδόθησαν 5 στίχοι ἐκ τοῦ μαθήματος.

9—10. Ἀριθμητικά.

Οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ τὸ 20.000—30.000.

Ἡ πρῶξις τοῦ πολλαπλασιασμοῦ.

Οἱ μαθηταὶ ἀφοῦ θέσουν ἐν πρόβλημα πρὸς λύσιν εὐρίσκουν καὶ διατυπώνουν ὀρισμένους κανόνας διὰ συζητήσεως μεταξὺ τῶν. Ἡμεῖς ἐπεμβαίνομεν ὅπου κρίνομεν σκόπιμον.

Μετὰ ταῦτα τίθενται προβλήματα πολλαπλασιασμοῦ ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν πρὸς

λύσιν. Διατυπῶνται ἡ σκέψις καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ λύσις ἐκάστου προβλήματος.

Γίνεται ἡ δοκιμὴ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ κατόπιν δίδονται δύο προβλήματα ὡς ἐργασία κατ' οἶκον.

10—11. Ἱστορία.

Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἀρχὴ καὶ ἀνάπτυξις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους».

Κατ' ἀρχὴν παρεδώσαμεν διὰ διηγήσεως τὰ ἑξῆς κεφάλαια: «Πολίτευμα τῆς Ρώμης—Αὐτοκράτορες—Ἑλληνορωμαϊκὸς Πολιτισμὸς».

Μετὰ τὴν διήγησιν ἡμῶν ἐπληκολούθησεν ἐπεξεργασία τῆς ἱστορικῆς ὕλης ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν διευπλώθησαν ὀρισμένοι ἱστορικοὶ νόμοι καὶ ἐπεξηγήθησαν διάφοροι πραγματικοὶ παρατηρήσεις τῶν μαθητῶν.

Ἡ ἐφαρμογὴ ἀφέρθη ὡς καὶ οἶκον ἐργασία.

Κατόπιν ἐξητάσθη δι' ὀλίγων τὸ παλαιὸν καὶ ἐδόθησαν συνοπτικαὶ σημειώσεις.

11—12. Ἑθνικὴ ἀγωγή.

«Περὶ τῆς ἀτομικῆς ἀγωγῆς. Τί εἶναι ἀγωγή. Τὸ σχολεῖον βοηθὸς τῆς οἰκογενείας εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν παιδιῶν».

Τὸ μάθημα τῆς Ἑθνικῆς ἀγωγῆς πιστεύομεν, ὅτι ἐνέχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν Ἑλληνοπροπῆ μάρφωσιν τῶν μαθητῶν μας.

Διδάσκεται δὲ διὰ πλείστων παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς Ἑθνικῆς, οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν.

Ἡ πορεία διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου καθ' ἡμᾶς εἶναι ἡ ἑξῆς:

Προφέρεται τὸ νέον μάθημα διὰ συνεχοῦς διηγήσεως.

Ἐπακολουθεῖ ἐπεξεργασία καὶ ἐν τέλει διατυπῶνται κρίσεις καὶ ἐξάγονται συμπεράσματα, δίδονται δὲ ὀλίγαι σημειώσεις.

Οἱ μαθηταὶ προσπαθοῦν νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν, κοινωνικὴν καὶ σχολικὴν τῶν ζωὴν, ὅ,τι ἐδιδάχθησαν εἰς τὸ μάθημα τῆς Ἑθνικῆς ἀγωγῆς.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ μαθήματος ἐν πρῶτῳ Ἑθνικοῦ περιεχομένου ἢ ἐν ἄσῳ ἐξασκεῖ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν μαθητῶν.

2—3 μ. μ. Ἐγένετο ἐν ἡμίωρον γυμναστικῇ.

Βηματισμοί, λύσεις καὶ ἀνασυντάξεις ζυγῶν, ὀλίγαι ἀσκήσεις, παιδιαὶ καὶ χοροί.

Τὸ Β' ἡμίωρον ἐγένετο ἐπανάληψις τῶν διδασκέντων μέχρι τοῦδε ἁσμάτων.

Τετάρτη 6)10)54.

8—9. Ἑλληνικά.

Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος «Τὸ Βυζάντιον».

Ἐγένετο γενικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου δι' ἀναγνώσεως ὁλοκλήρου τοῦ κεφαλαίου ὑφ' ἑνὸς μαθητοῦ. Ἀπεδόθη τὸ νόημα, ἐγένοντο ὀλίγαι συμπληρώσεις καὶ διευπλώθη ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ μαθήματος. Ἐξητάσθησαν τὰ καλογολικά στοιχεῖα τοῦ κειμένου καὶ διευπλώθησαν κρίσεις καὶ συμπεράσματα. Ἐν τέλει ἐγίνετο προσπάθεια αἰσθητικῆς ἀναγνώσεως ὑπὸ τινῶν μαθητῶν.

9—10. Ἀριθμητική.

Ἐγένοντο ἀσκήσεις πολλοῦ διαφόρων ἀριθμῶν ἐπὶ 10, 100, 1000 κλπ. Πολλοὶ μαθηταὶ ἔλυσαν ἀσκήσεις σχετικὰς. Ὁρῶμενοι ἐκ πολλῶν παραδειγμάτων οἱ μαθηταὶ ἐξήγαγον τὸν κανόνα τοῦ πολλοῦ τῶν ἀριθμῶν μὲ τὸ 10, 100, 1000 κλπ. Μόνοι οἱ μαθηταὶ ζητοῦν νὰ λύσουν ὅμοια προβλήματα κατ' οἶκον.

10—11. Ἱστορία.

«Διοίκησις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Χριστιανισμός».

Ἐκ τῆς ἐνότητος ταύτης παραδίδομεν διὰ διηγήσεως τὸ «περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν ἀγώνων τῆς νέας θρησκείας».

Μετὰ ταῦτα ἐπακολουθεῖ λεπτομερὴς ἐπεξεργασία ὑπὸ τῶν μαθητῶν διὰ συζητήσεως. Ἀναζητοῦνται αἰτία καὶ ἀποτελέσματα τῆς ἐνάργεως τῶν διωγμῶν ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Προβάλλονται ἀπορίαι, αἱ ὁποῖαι λύονται διὰ συζητήσεως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Τὸ μάθημα τοῦτο ἔχει διδαχθῆ ἔκτενέστερον εἰς τὰ θρησκευτικὰ, οἱ δὲ μαθηταὶ εὐκόλως κατανοοῦν τοῦτο. Γίνεται παραλληλισμὸς καὶ σύγκρισις τῶν γνωστῶν μὲ τὸ νέον μάθημα.

Ἐξάγεται ἐν τέλει ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ μαθήματος, ἡ ὁποία ἀναγράφεται εἰς τὸ τετράδιον τῆς ἱστορίας.

Ἡ ἐφαρμογὴ ἀφίεται ὡς κατ' οἶκον ἐργασία τῶν μαθητῶν.

Κατ' αὐτὴν οἱ μαθηταὶ συγκεντρώνουν σχετικὰς μὲ τὸ μάθημα πληροφορίας ἐξ ἄλλων πηγῶν, ἀναγιγνώσκουν βιβλία, ἰχνογραφοῦν διαφόρους εἰκόνας ἐκ τοῦ μαθήματος καὶ διηγοῦνται τὸ μάθημα, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπαναδιηγηθῶν τοῦτο τὴν ὀρισμένην ὥραν τῆς ἐπομένης.

Μετὰ τὴν τελικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ νέου γίνεται ἐπαναδιήγησις τοῦ παλαιοῦ. Γίνονται ὀρισμέναι διασαφήσεις καὶ διατυπῶνται αἱ κρίσεις καὶ τὰ συμπεράσματα τῶν μαθητῶν.

Ἐν τέλει δίδονται σύντομοι σημειώσεις ἐκ τοῦ νέου μαθήματος.

11—12. Ὑγιεινὴ.

Ἐξετάζεται τὸ θέμα «Τὸ περιβάλλον καὶ ἡ κληρονομικότης». Τὰ μάθημα τοῦτο ἐδιδάξαμεν ὁρῶμενοι ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν. Ἐτονίσθη ἡ μεγάλη σημασία τοῦ ὑγιεινοῦ περιβάλλοντος ὡς λ.χ. καθαρὸς ἀήρ, ἥλιος, καθαριότης οἰκίας, σχολείου, ἐκκλησίας. Σημασία τῆς κληρονομικότητος διὰ τὴν ὑγίαν τοῦ ἀτόμου. (Ἀσθενεῖς ἢ ἀλκοολικοὶ γονεῖς καὶ τέκνα τῶν κλπ.).

Διατυπῶνται ὀρισμέναι ἐρωτήσεις ὑπὸ τῶν μαθητῶν, αἱ ὁποῖαι λύονται διὰ συζητήσεως. Ἐν τέλει ἐπαναλαμβάνουν τὸ προηγούμενον μάθημα.

Ὡς ἐφαρμογὴν ζητοῦν οἱ μαθηταὶ νὰ ἀκολουθήσουν ὅσα ἔμαθον εἰς τὸ σχολεῖον. Ρίπτεται ὑπ' αὐτῶν τὸ σύνθημα «Καθαριότης σχολείου, ἀειρισμὸς αἰθουσῶν διδῆλίας, καθαριότης θρανίων, τοίχων, ἀφοδευτηρίων, αὐλῆς. Καθαριότης μαθητῶν. Κόψιμο μαλλίων, καθαριότης χειρῶν καὶ σώματος». Καὶ ρητὰ λέγονται διὰ τὴν καθαριότητα καὶ ὑγίαν. Ὅπως λ.χ. «Νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ». «Ἡ καθαριότης εἶναι μισὴ ἀρχοντιά» κλπ.

2—3 μ.μ. Ἐκθέσεις.

Ἐγένετο διόρθωσις ἐκθέσεων. Τὸ θέμα εἶχεν ὀρισθῆ ἐκ τοῦ προηγούμενου μαθήματος.

«Ὁ τρύγος». Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι σχετικὸν μὲ τὰ βιώματα τῶν μαθητῶν, διότι ὅλοι τοὺς ἔχουν ἀμπέλια καὶ ὅλοι τοὺς ἔχουν πάει στὸν τρύγο.

Ἀνεγνώσθησαν πέντε ἐκθέσεις ὑπὸ ἀρίστων, μετρίων καὶ κατωτέρων μαθητῶν. Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ προβαίνουν εἰς κριτικὴν καὶ διόρθωσιν τῶν ἐκθέσεων, ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν αὐτῶν. Ἐξάγονται ὀρισμένα συμπεράσματα καὶ διατυπῶνται ὀρισμένοι κανόνες ὅσον ἀφορᾷ τὸν καλῦτερον τρόπον γραφῆς ἐκθέσεων.

Οἱ μαθηταὶ ἀποφαίνονται, ὅτι πρέπει τὰ νοήματά μας νὰ μπαίνουν στὴ σειρὰ. Νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνωμε τὰς ἰδίας λέξεις. Νὰ μεταχειριζώμεθα τὰ σημεῖα στίξεως καὶ τὰ σχήματα τοῦ λόγου πρὸς καλυτέραν γραφὴν τῶν ἐκθέσεων. Νὰ μὴ κάνωμε ὀρθογραφικὰ σφάλματα καὶ νὰ διατηροῦμε τὰ τετράδια τῶν ἐκθέσεων καθαρὰ.

Μετὰ τὴν διόρθωσιν ὀρισμένων ἐκθέσεων, οἱ μαθηταὶ ὁμοφώνως ζητοῦν νὰ γράψουν διὰ τὸ φθινόπωρον.

3—4. Ὄρθογραφία—Γραμματική.

Ἐκ τῶν ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων τῶν ἐκθέσεων, ἰδίᾳ ἐπὶ ζητημάτων τονισμοῦ, μᾶς δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ διδάξωμεν «περὶ τοῦ τονισμοῦ τῶν λέξεων». Δι' ἐκάστην περίπτωσιν τονισμοῦ γράφονται ἐπὶ τοῦ πίνακος 3—5 παραδείγματα εἰλημμένα ἐκ τῶν ἐκθέσεων. Καλοῦνται καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ εἴπωσι καὶ ἰδικὰ τῶν παραδείγματα καὶ ἐκ τούτων ἐξάγεται ὁ κανὼν, ὁ ὁποῖος γράφεται ὑπὸ τῶν μαθητῶν κάτωθεν τῶν παραδειγμάτων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξάγονται ὅλοι οἱ κανόνες τοῦ τονισμοῦ.

Εἰς τοὺς μαθητὰς ἀνατίθεται νὰ εὗρωσιν ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῶν κατ' οἶκον ὅμοια παραδείγματα. Εἰς τὴν καθημερινὴν ἀντιγραφὴν καὶ τὰς ἐκθέσεις ζητεῖται ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ ἐφαρμόζουν τοὺς κανόνας αὐτούς.

Πέμπτη 7)10)54.

8—9. Ἑλληνικά.

Ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως ἐκδόσεως 1948 παραδίδεται τὸ κεφάλαιον «Τὸ θάρρος σφίζει».

Ἀνεγνώσθη ὑφ' ἡμῶν ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον καλαισθητικῶς. Εἰς μαθητὴς ἀπέδωκε τὸ νόημα τοῦ κειμένου, οἱ δὲ λοιποὶ συνεπλήρωσαν σημεῖα τινὰ.

Ἐπηκολούθησε λεπτομερὴς ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου. Ἠρμηνεύθησαν ὅλαι αἱ ἄγνωστοι λέξεις, διεσαφηνίσθησαν ἀπορίαι, ἐχαρκτηρίσθησαν πρόσωπα καὶ πράγματα.

Μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἐξήχθη ἡ κεντρικὴ ἰδέα, ἡ ὁποία κατεγράφη εἰς τὸ τετράδιον. Ἐν τέλει διετυπώθησαν κρίσεις καὶ συμπεράσματα. Ἐδόθησαν 5 στίχοι διὰ καλλιγραφικὴν καὶ ὀρθογραφικὴν ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν.

9—10. Ἀριθμητική.

Εἰς τὸ σημερινὸν μάθημα ἐν συγκρίσει μὲ τὸ τῆς προηγούμενης οἱ μαθηταὶ μας εὐκολώτερον εὗρον μόνοι τῶν προβλήματα. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ διετύπω-

σαν σχετικὰ προβλήματα διαιρέσεως, ἅτινα ἔλυσαν μόνοι εἰς τὸν πίνακα καὶ ἐξήγαγον τὸν κανόνα τῆς διαιρέσεως ἀριθμῶν διὰ 10, 100, 1000 κλπ. «Διὰ τὰ διαιρέσωμεν ἀριθμὸν διὰ τοῦ 10, 100 ἢ καὶ 1000 κλπ., χωρίζομε μὲ ὑποδιαστολὴ ἀπὸ τὰ δεξιά τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ τόσα ψηφία, ὅσα μηδενικὰ ἔχει ὁ διαιρέτης». Οἱ μαθηταὶ ζητοῦν νὰ λύσουν ὁμοίας ἀσκήσεις κατ' οἶκον.

10—11. Ἱστορία.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἐμφάνις καὶ ἀγῶνες τοῦ Χριστοῦ» παραδίδομεν τὰ κεφάλαια «Ἀπόστολος Πέτρος. Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν Παῦλος. Διωγμοὶ Χριστιανῶν». Ἡ διήγησις ἡμῶν ὑπῆρξε ζωηρὰ καὶ λεπτομερὴς καὶ συνεκίνησε τοὺς μαθητάς μας, οἱ ὅποιοι μόλις καὶ μετὰ βίας συνεκράτουν τὰ δάκρυά των.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς διηγέσεως οὐδεμία ἐπεξεργασία ἐγένετο, ἀλλ' ἀφέθησαν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τινὰ λεπτὰ σιωπηλοὶ καὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὸ διάλειμμα.

Πᾶσα ἐπεξεργασία εἰς τὸ ἀνωτέρω μάθημα ἐπερίτευνεν, διότι ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός, τῆς συγκινήσεως δηλ. τῶν μαθητῶν μας καὶ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς συμπαθείας των πρὸς τοὺς χεимаζομένους χριστιανούς ἐπετεύχθη πλήρως διὰ τῆς διηγέσεως. Μόνοι οἱ μαθηταὶ ἐξήγησαν νὰ εὗρουν σχετικὰς πηγὰς καὶ νὰ ἀναγνώσουν περισσότερα διὰ τοὺς διωγμούς τῶν χριστιανῶν, τὰ μαρτύρια τὰ ὅποια ὑφίσταντο καὶ διὰ τὰς ὑπογείους κατακόμβας, τὰς ὁποίας ἐκτιζον. διὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεόν.

11—12. Φυσικὴ Πειραματικὴ.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Θερμότης» ἐδιδάχθη τὸ κεφάλαιον τῆς τήξεως καὶ πήξεως τῶν σωμάτων καὶ περὶ λανθανούσης θερμότητος.

Κατ' ἀρχὰς ἐξετελέσαμεν ἓν πείραμα τήξεως κηροῦ καὶ πήξεως αὐτοῦ. Οἱ μαθηταὶ παρατηροῦντες κατέγραφον τὰ παρατηρήσεις των εἰς τὰ τετράδιά των.

Κατόπιν ἐπαναλαμβάνομεν τὸ πείραμα μὲ βούτυρον, παρατηρήθη δὲ τὸ αὐτὸ φαινόμενον. Οἱ μαθηταὶ κατόπιν διὰ συζητήσεως εὗρον, ὅτι ὅταν τὰ σώματα θερμαίνονται λυώνονται (τήκονται), ὅταν κρύνονται σκληραίνονται (πῆγνυνται). Εἰς ὠρισμένα σημεῖα ὑπεβοηθήσαμεν τοὺς μαθητάς μας, ὥστε νὰ γνωρίζουν, ὅτι ὅλα τὰ σώματα δὲν τήκονται οὔτε πῆγνυνται εἰς τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν.

Τὸ περὶ λανθανούσης θερμότητος ἐδιδάχθη διὰ παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν, λ. χ. μὲ τὸ βούτυρον, μὲ τὸν πάγον, μὲ τὸν κηρόν.

Ἡ παράστασις τῶν συμπερασμάτων ὑπῆρξε γραφικὴ καὶ προφορικὴ καὶ ἀφέθη ὡς κατ' οἶκον ἐργασία διὰ τὴν ἐπομένην. Εἰς τοὺς πειραματισμούς λαμβάνουν μέρος ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἐκ περιτροπῆς.

2—3 μ. μ. Ἐγένετο ἐν ἡμῶν ὥδικῇ καὶ ἐν ἡμῶν γυμναστικῇ. Εἰς τὴν ὥδικὴν ἐδιδάχθη τὸ ἄσμα «Ἡ Κύριος». Κατ' ἀρχὴν ἐγένετο ἡ ἐρμηνεία τοῦ περιεχομένου τοῦ ἄσματος. Ἐπηκολούθησεν ἐκτέλεσις τοῦ ἄσματος ὑφ' ἡμῶν, τῶν μαθητῶν παρακολουθούντων. Ἀποῦ ἐπανελήφθη 2—3 φορὰς ἐξηγήσαμεν τὴν συμμετοχὴν καὶ τῶν μαθητῶν μὲ χαμηλὴν φωνήν. Ἡ ἀσκήσις ἀφέθη δι' ἄλλων ὥραν.

Τὸ δεύτερον ἡμῶν ἐγένοντο ἀσκήσεις ἐκ τοῦ

πρώτου πίνακος ἡμερησίας γυμνάσεως, ὅλγοι βηματισμοὶ καὶ παίγνια. («Σκυταλοδρομία, Βατραχοδρομία κλπ.).

Παρασκευὴ 8)10)54.

8—9. Ἑλληνικά.

Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος «Τὸ θάρρος σφίζει». Κατ' ἀρχὴν ἀνέγνωσαν ὅλοι οἱ μαθηταί. Τὰ λάθη διορθοῦνται ἀμέσως ὑπὸ τινος μαθητοῦ χρησιμοποιομένου ὡς βοηθοῦ.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἀποδίδεται τὸ νόημα ὑπὸ δύο μαθητῶν, γίνονται ὀλίγοι συμπληρώσεις καὶ ἀρχίζει ἡ διὰ συζητήσεως ἐμβάθυνσις τοῦ κειμένου. Ἐξετάζεται τὸ κείμενον καλολογικῶς, διατυπῶνται ἀπορίαι, κρίσεις καὶ ἐξάγονται συμπεράσματα. Οἱ μαθηταὶ ἱερογραφοῦν διαφόρους σκηνὰς ἐκ τοῦ μαθήματος. Γίνεται ὀρθογραφικὴ ἀσκήσις ὑπὸ τῶν μαθητῶν, καθ' ἣν ἐπαναλαμβάνονται πλεῖστοι κανόνες τῆς Γραμματικῆς καὶ ἀνατίθεται ἐν τέλει τμῆμα τοῦ μαθήματος πρὸς ὀρθογραφικὴν ἀσκήσιν.

9—10. Γεωμετρία.

Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος «Ὁ κύβος».

Περὶ γραμμῶν, περὶ παραλλήλων ἐπιπέδων καὶ γραμμῶν. Περὶ τῆς εὐθείας καὶ τῆς σχέσεώς της πρὸς τὰς ἄλλας γραμμάς. Περὶ τῆς πλαγίας, τῆς καθέτου, περὶ γωνιῶν κλπ.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἔννοιαι ἐδιδάχθησαν ἐποπτικῶς. Οἱ μαθηταὶ μεταχειριζόμενοι τὸ μέτρον, τὸ νῆμα τῆς στάθμης, τὸν χάρακα καὶ τὸ μοιρογνωμόνιον, ἐμέτρησαν γραμμάς ἐντὸς τῆς αἰθούσης διδ(δ)λίας, ἔκαμαν συγκρίσεις, εὗρον τὰς παραλλήλους, τὰς εὐθείας, τὰς τεθλασμένας κλπ. εἰς τὰς γραμμάς τῶν τοίχων, παραθύρων, πίνακος καὶ κατενόησαν αὐτάς.

Εἰς τὸ τετράδιόν των κατόπιν, μεταχειριζόμενοι τὸν χάρακα, παρέστησαν γραφικῶς πάντα τὰ διδ(δ)χθέντα. Ὡς ἐφαρμογὴν ἐξηγήσαμεν, νὰ κάμουν οἱ μαθηταὶ κατ' οἶκον παρομοίας μετρήσεις καὶ συγκρίσεις, ἵνα ἐμπεδώσουν τὰς διδ(δ)χθείσας γνώσεις.

10—11. Ἱστορία.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἐμφάνις καὶ ἀγῶνες τοῦ χριστιανισμοῦ» παραδίδομεν τὸ κεφάλαιον «Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κτίσις Κων(ν)πόλεως».

Τὸ μάθημα παραδίδομεν διὰ διηγέσεως. Κατ' αὐτὴν μεταχειριζόμεθα χάρτην ἱστορικὸν καὶ δεικνύομεν ἐπ' αὐτοῦ τὰς περιοχὰς ἐνθα διαδραματίζονται τὰ τόσον σπουδαῖα διὰ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὸν Χριστιανισμόν γεγονότα.

Ἐξαίρομεν ἰδιαιτέρως καὶ τονίζομεν τὸ γεγονὸς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ φωτεινοῦ σημείου «Ἐν τούτῳ νῖκα» εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν κτίσιν τῆς Κων(ν)λεως, τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῆς Ἀγίας Ἐλένης καὶ τὴν σύγκλησιν τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, γεγονότα τὰ ὅποια ἔσχον τοσαύτην σημασίαν διὰ τὴν ἐδραίωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὰ ὅποια ἔπαιξαν τὸν σημαντικώτερον ρόλον εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ.

Ἡ ἐπεξεργασία περιορίσθη εἰς συγκρίσεις μετὰ τὸν Κων(ν)νον καὶ τῶν λοιπῶν Αὐτοκρατόρων, εἰς κρίσεις καὶ συμπεράσματα.

Ὡς ἐφαρμογή ἀνετέθη ἡ γραφή ἐκθέσεως ἐκ τοῦ ἔργου καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ἐπίσης ἐζητήθη ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ ἀναγνώσουν σχετικὰ διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Κων(ν)ου καὶ τῆς μητρὸς του ἐκ διαφόρων βιβλίων καὶ νὰ κάμουν ἀνακοινώσεις εἰς τὴν τάξιν.

Ἐν τέλει οἱ μαθηταὶ ἐπανελάβον διὰ συνεχοῦς διηγῆσεως τὸ διδαχθὲν τὴν προτεραίαν.

11—12. Φυσικὴ Πειραματικὴ.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Θερμότης» ἐδιδάχθη τὸ περὶ «διαλύσεως καὶ ἐξατμίσεως».

Οἱ μαθηταὶ ἔφεραν κατόπιν ἐντολῆς ἡμῶν διάφορα χρήσιμα ἀντικείμενα διὰ τὴν πειραματικὴν διδ(λ)ίαν, ἥτοι ζάχαριν, ὕδωρ, καμινέτο, κηρόν, βενζίνη, οἰνόπνευμα, ἄλατι, δοχεῖα κλπ.

Τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν οἱ μαθηταὶ ἐξετέλεσαν διάφορα πειράματα διὰ νὰ ἐξακριβώσουν τὰ τῆς διαλύσεως, ἥτοι ἔρριψαν ἄλας καὶ ζάχαριν εἰς τὸ νερό. Παρατήρησαν τὴν ταχύτεραν διάλυσιν εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ κ. ἄ. Σχετικὰ πειράματα διὰ τὴν ἐξατμίσιν καὶ τὸ παραγόμενον ψῆχος ἐξετέλεσαν μὲ τὸ οἰνόπνευμα.

Μετὰ ταῦτα διὰ συζητήσεως εὔρον καὶ διετύπωσαν οἱ μαθηταὶ ὠρισμένους κανόνας τόσον διὰ τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐξατμίσιν.

Ὡς ἐφαρμογή ἀνετέθη εἰς τοὺς μαθητὰς ἡ γραφικὴ παράστασις τῶν διδαχθέντων καὶ ἡ ἐπαναδιήγησις εἰς τὸ ἐπόμενονον μάθημα. Ἐγένετο σύντομος ἐπανάληψις τοῦ προηγουμένου καὶ ἐδόθησαν σύντομοι σημειώσεις.

2—3 μ. μ. Ἐγένετο ἐμπέδωσις τοῦ ἄσματος «**Ἡ Κύπρος**» δι' ἐπαναλήψεως δις ὅπως ἡμῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῶν μαθητῶν μέχρι πλήρους ἐκμαθήσεως. Κατόπιν ἐγένετο καὶ ἐπανάληψις τῶν γνωστῶν ἄσμάτων.

Σάββατον 9)10)55.

8—9 Ἑλληνικά.

Ἐγένετο γενικὴ ἐπεξεργασία τῆς ἐνότητος «Τὸ θάρος σφύζει».

Ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τοῦ κεφαλαίου καὶ ὑπὸ τινος μαθητοῦ ἀπεδόθη τὸ νόημα. Ἐγένοντο ὀλίγαι συμπληρώσεις καὶ ἐπηκολούθησε καλολογικὴ ἐξέτασις τῆς ἐνότητος.

Διευπλώθησαν κρίσεις καὶ συμπεράσματα, καὶ ἐξήχθη ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ κειμένου. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα ἐγράφη ὑπὸ τῶν μαθητῶν εἰς τὰ τετράδια.

Ἐν τέλει ἐγένετο ὀρθογραφικὴ ἀσκήσις τῶν μαθητῶν.

9—10 καὶ 10—11. Τὰς δύο ταύτας ὥρας ἐχρησιμοποίησαμεν διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς Αἰς ἑβδομάδας ἐνότητος τῆς ἱστορίας «**Ἀρχὴ καὶ ἀνάπτυξις τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας**», «**Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ οἱ Διωγμοί**», «**Μέγας Κων(ν)ος**».

Διευπλώθησαν κρίσεις καὶ συμπεράσματα, ἐγένοντο συγκρίσεις καὶ χαρακτηρισμοί.

Οὕτω ἐκλείσεν ἡ Βα ἑβδομάς ἐργασίας μὲ κύριον μάθημα τὴν Ἱστορίαν.

Ἰδίως ἐπεμείνουμεν εἰς τὰ κεφάλαια τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς διεισδύσεως τοῦ Ἑλ-

ληνικοῦ Πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ρώμην, τοῦ διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν καὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἔργου του.

Ἐγένετο ἐξονυχιστικὴ συζήτησις ἐπὶ τῶν σημείων τούτων καὶ οἱ μαθηταὶ παρουσίασαν ἐργασίας ἐκ διαφόρων πηγῶν, σχετικὰς μὲ τὰ ἀνωτέρω κεφάλαια.

Καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν μας ὑπῆρξεν ἀμείωτον, ἦσαν δὲ εἰς θέσιν νὰ συνεχίσουν τὴν ἐργασίαν τῶν ἐπὶ ἱστορικῶν θεμάτων.

Οἱ μαθηταὶ ἐζήτησαν νὰ γράψουν ὑπὸ τύπον ἐκθέσεως «Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μεγάλου Κων(ν)ίνου».

11—12. Εὐαγγέλιον.

Ἐδιδάχθη τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Γ' Κυριακῆς τοῦ Λουκᾶ. Κεφ. Ζ' 11—16.

Κατ' ἀρχὴν ἐγένετο ἡ ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τῆς περικοπῆς ὅπως ἡμῶν ἀνευ διακοπῆς. Ἐπειδὴ οἱ μαθηταὶ ἐζήτησαν καὶ δευτέραν φορὰν ἀνάγνωσιν, ἐπραγματοποιήσαμεν καὶ ταύτην. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἐζητήσαμεν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος τῆς περικοπῆς, ἔγιναν δὲ ὠρισμένοι συμπληρώσεις.

Κατόπιν λύνονται αἱ ἀπορίαι, διασαφηνίζονται αἱ ἄγνωστοι λέξεις καὶ ἐπακολουθεῖ αὐτενεργὸς ἐπεξεργασία, καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ προβάλλουν ἐρωτήσεις, ἐκφράζουν ἐντυπώσεις, διατυπώνουν κρίσεις καὶ ἐξάγουν συμπεράσματα.

Εἰτα κλείει ἡ περικοπὴ διὰ προσπαθείας ἀναγνώσεως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Τὴν ἐργασίαν τῆς Βας ἑβδομάδος κλείει ἡ προσευχὴ «Θεέ μου Οὐράνιε Πατέρα», τὴν ὁποίαν ᾄδουν ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἐν κατανύξει.

Α' ΕΒΔΟΜΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Ἀπὸ 11)10)54 ἕως 16)10)54

Δευτέρα 11)10)54.

8—9 καὶ 9—10. Ἑλληνικά.

Ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως ἐκδόσεως 1954, ἀναγινώσκειται ἡ ἐνότης «Ἐπάνοδος εἰς τὸ πατριον ἔδαφος».

Ἐγινεν ὅπως ἡμῶν ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τῆς ἐνότητος. Οἱ μαθηταὶ παρηκολούθησαν μὲ κλειστὰ βιβλία, διότι ἡ ἐνότης εἶναι μικρά.

Μετὰ ταῦτα εἰς μαθητὴς ἀποδίδει τὸ νόημα. Γίνονται ὀλίγαι συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις καὶ ἐπακολουθεῖ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου.

Οἱ μαθηταὶ διὰ συζητήσεως ἐρμηνεύουν ὅλας τὰς ἀγνώστους λέξεις, προβάλλουν ἀπορίας, διατυπώνουν κρίσεις καὶ ἐξάγουν συμπεράσματα.

Εἰς τὴν ἐνότητα αὐτὴν ἡ ἐκφρασις γίνεται διὰ δραματικῆς ἀναπαραστάσεως.

10—11. Γεωγραφία.

Ἐξέτασις τῆς Ἑλλάδος γενικῶς. Θέσις, ὄρια, ἔκτασις, πληθυσμός. Διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν πρώτοις ἐξερχόμεθα πρὸς παρατήρησιν αὐτοῦσι τῶν γεωγραφικῶν στοιχείων τῆς ἑξῆς, ἥτοι: λόφων, δασῶν, ὀρέων, κοιλάδων, πεδιάδων, ὀροπεδίων, ποταμῶν, λιμνῶν κλπ.

Μετὰ τὴν παρατήρησιν καὶ περιγραφὴν τῶν γεωγραφικῶν τούτων στοιχείων, εἰς τὸ σχολεῖον γίνεται ἐρμηνεία καὶ κατανόησις τούτων. Οἱ μαθηταὶ προβάλλουν διαφόρους ἀπορίας, αἱ ὁποῖαι λύνονται αὐ-

τενεργῶς ὑπ' ἄλλων μαθητῶν. Κύριον μέλημά μας εἶναι νὰ συνηθίσωμεν τοὺς μαθητάς μας νὰ σκέπτονται γεωγραφικῶς.

Κατόπιν, διὰ νὰ συνηθίσουν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου, ἔχοντες πρὸ ἡμῶν τὸν γεωφυσικὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, μεταφέρομεν πάντα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια παρετηρήσαμεν, ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Γίνεται ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἐρμηνεῖα τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἐρμηνεύεται ἡ κλίμαξ καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν γεωγραφικῶν στοιχείων τῆς θαλάσσης (κόλπος, χερσόνησος, νῆσος κλπ., δηλαδὴ ὁ κάθετος διαμελισμὸς τῆς Χώρας).

11—12. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν χρησιμοποιοῦμεν διαφόρους χάρτας, γίνεται ὁ προσανατολισμὸς εἰς τὸν χάρτην, οἱ μαθηταὶ διηγοῦνται διάφορα ταξίδια τους καὶ διαφόρους πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔχουν ἀπὸ τοὺς οἰκείους τῶν.

Μετὰ ταῦτα ἀναγινώσκεται ἕκ τινος βιβλίου ἐν ταξίδιον ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ Κοζάνης.

Ὡς ἐφαρμογὴ δίδεται κατ' οἶκον ἡ γραφικὴ παράστασις ὁρισμένων γεωγραφικῶν στοιχείων τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης.

2—3 μ.μ. Γίνεται ἐπανάληψις τῶν μέχρι τοῦδε διδαχθέντων ᾠμάτων πρὸς καλυτέραν χρησιμοποίησιν αὐτῶν.

Τρίτη 12(10)54.

8—9. Ἑ λ λ η ν ι κ ά.

Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἐπάνοδος εἰς τὸ πατριον ἔδαφος».

Γίνεται σύνδεσις ὁλοκλήρου τοῦ κεφαλαίου διὰ καλαισθητικῆς τοῦ ὅλου ἀναγνώσεως. Ἐπακολουθεῖ

ἐρμηνεῖα ἀγνώστων λέξεων, ὀνομάτων, ἀποριῶν. Διαιτυποῦνται κρίσεις καὶ συμπεράσματα, ἐξάγεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ μαθήματος.

Εἶτα ἐπακολουθεῖ καλολογικὴ ἐξέτασις τοῦ κειμένου, καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ ἐκφράζουν τὰς ἐντυπώσεις τῶν, τὰς ὥρας εἰκόνας καὶ φράσεις, κοσμητικὰ ἐπίθετα, σχήματα λόγου καὶ νοημάτων κλπ.

Ἐν τέλει γίνεται ὁρθογραφικὴ ἐξάσκησης τῶν μαθημάτων.

9—10. Ἀ ρ ι θ μ η τ ι κ ή.

Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοί. (Γραφὴ καὶ ἀπαγγελία τῶν δεκαδικῶν).

Κατ' ἀρχὴν γίνεται μία ἐπανάληψις τοῦ μέτρου καὶ τῶν ὑποδιαίρεσέων του (δέκατα, ἑκατοστά, χιλιοστά) ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

Τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν οἱ μαθηταὶ ἔγραψαν καὶ ὠνόμασαν δεκαδικούς μὲ ἀκέραιον καὶ δεκαδικὸν μέρος, μόνον δεκαδικούς κλπ.

Ἐν τέλει ἐδόθησαν ἀσκήσεις δι' ἐργασίαν κατ' οἶκον.

10—11. Γ ε ω γ ρ α φ ί α.

Παρατήρησις ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Μακεδονίας. Δύο μαθηταὶ ἐξέρχονται εἰς τὸν πίνακα, ὅπου εἶναι ἀνηρτημένος ὁ Χάρτης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνακοινοῦν δι' τι γνωρίζουν διὰ τὴν Μακεδονίαν, ὅπως νομίζουν αὐτοὶ καλύτερον. Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ παρακολουθοῦν καὶ εἰς τὸ τέλος συμπληρῶνουν. Μετὰ ταῦτα γίνεται εὐρεῖα συζήτησις εἰς τὴν τάξιν σχετικῶς μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Ὡς κατ' οἶκον ἐργασία δίδεται ἡ χαρτογράφησις τῆς Μακεδονίας καὶ ἡ γραπτὴ ἐξιστόρησις οἰουδήποτε στοιχείου ἐκ τῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἀγωγή, ἡ ὁποία παρέχεται εἰς τὸ παιδί μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν, πρέπει νὰ διαπνέεται ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅτι δὲν ἀποτελεῖ σκοπὸν καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ὅτι εἶναι συνεργασία διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἐνὸς σκοποῦ, ὅστις υπερβαίνει αὐτήν. Ἡ τοιαύτη ἀγωγή ἐξυπακούει ἀρκετὰ ἀκριβῆ γνώσιν τοῦ παιδιοῦ, ὥστε νὰ ἡμπορῇ νὰ παρακολουθῇ τὴν ἀνάπτυξίν του. Πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι τὸ παιδί δὲν ἔχει δημιουργηθῇ διὰ τὴν οἰκογένειαν, ὅπως δὲν ἔχει δημιουργηθῇ διὰ τὸ σχολεῖον, ὅτι δὲν ἀνήκει πλέον ὀριστικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν οἰκογένειαν, ὅπως δὲν ἀνήκει εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὸ Κράτος, ἀλλ' ὅτι ἡ οἰκογένεια, ὅπως καὶ τὸ σχολεῖον, ἔχουν γίνει διὰ τὸ παιδί, δηλ. διὰ τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὅποιον εἶναι προωρισμένον νὰ φθάσῃ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἀγωγή αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν σχολικὴν ἀγωγήν. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο, τοῦτο σημαίνει διχασμὸν τοῦ ὄντος, μὲ ὅλας τὰς συνεπείας του. Ἡ οἰκογένεια ὀφείλει νὰ παρακολουθῇ μετὰ προσοχῆς τὴν ἐργασίαν τοῦ σχολείου, ὅχι διὰ νὰ τὴν ἐπανξάνῃ ἀσυλλόγιστα, ἀκόμη ὀλιγώτερον διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸ παιδί εἰς τὴν νωχέλειάν του καὶ τὴν προσπάθειάν του νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τοὺς κανόνας τοῦ σχολείου. Ἡ ἰδεώδης λύσις εἶναι ὅπως ἕνα συμβούλιον γονέων παραστέκεται κάθε διδάσκαλον εἰς τὴν προσπάθειάν του, διαφωτίζον τοῦτον περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδιῶν, πληροφοροῦν αὐτὸν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διδασκαλίας του, ἐνδιαφερόμενον ἀμέσως δι' ὅλας τὰς πλευρὰς τῆς σχολικῆς ζωῆς, ὑποστηρίζον τοῦτον εἰς τὰς πρωτοβουλίαις του, μὲ μίαν λέξιν ἐργαζόμενον νὰ δημιουργήσῃ μίαν ἀτμόσφαιραν ἐνιαίαν μεταξὺ τοῦ σχολείου καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας.

RENÉ HUBERT, Traité de pédagogie générale

11—12. Ἐθνικὴ Ἀγωγή.

Ὁρμώμενοι ἐκ πλείστων παραδειγμάτων καλῆς ἢ κακῆς ἀνατροφῆς ὁμιλοῦμεν «Περὶ τῆς οἰκογενείας ὡς παράγοντος ἀγωγῆς».

Δίδομεν εἰς τοὺς μαθητὰς ὠρισμένα στοιχεῖα διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν (παράδειγμα γονέων, ὁμόνοια καὶ ἀγάπη μετὰ τῶν, προσεκτικὴ παρακολούθησις τῶν παιδιῶν, τῆς ἐπαγγελματικῆς κλίσεώς αὐτῶν κ.λ.π.).

Τονίζομεν τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ οἰκογένεια διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη δὲ διὰ τὴν ἀνύψωσιν ἑνὸς ἔθνους.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου φέρονται παραδείγματα ἐκ τῆς συγχρόνου ζωῆς τοῦ ἔθνους μας. Ἐνῶ ὠρισμένοι Ἕλληνες ἔφυγαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς ξένας χώρας καὶ εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐπανέλθουν, ἐν τούτοις σήμερον ζητοῦν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς ἐστίας τῶν καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐπανέκαμψαν ἀσπάζονται μὲ λαχτάραν τὰ τέκνα καὶ τοὺς γονεῖς τῶν καὶ μὲ πόνον ψυχικὸν διηγοῦνται τὰ μαρτύριά τῶν εἰς τὴν ξένην γῆν, μακρὰν τῶν οἰκογενειῶν τῶν.

2—3 μ. μ. Γυμναστικὴ.

Γίνονται ἀσκήσεις ἐκ τῆς Βας ἡμερησίας γυμνάσεως.

Προσέχομεν ὥστε αἱ ἀσκήσεις νὰ ἐκτελοῦνται ὀρθῶς.

Εἰς τὸ τελευταῖον 15)λεπτον οἱ μαθηταὶ παίζουν διάφορα παίγνια, ὅπως λ.χ. ὁ ταχυδρόμος, ὁ τυφλὸς καὶ τὸ κουδούνι.

3—4 μ. μ. Ὁδικίη.

Διδάσκεται τὸ ἄσμα τῆς Σημαίας «Διαβαίνει ἡ Γαλανόλευκη».

Κατ' ἀρχὴν γίνεται ἡ ἐξηγήσις τοῦ περιεχομένου τοῦ ἄσματος.

Κατόπιν ἀρχεται ἡ ἐκτέλεσις ὑφ' ἡμῶν, ἡ ὁποία γίνεται τετράκις. Ἀρχίζον ἐν συνεχείᾳ νὰ παρακολουθοῦν καὶ οἱ μαθηταὶ χαμηλοφώνως καὶ ἐν τέλει γίνεται ἐκτέλεσις ὑφ' ὅλων ὁμοῦ.

Τετάρτη 13)10)54.

8—9. Ἑλληνικά.

Ἐκ τοῦ νέου ἀναγνωστικοῦ παραδίδεται τὸ ποίημα «Χῶμα Ἑλληνικό».

Ἐπειδὴ τὸ προηγούμενον μάθημα προητοίμασε ψυχικῶς τοὺς μαθητὰς, εἰσερχόμεθα ἀμέσως εἰς τὸ ποίημα διὰ μιᾶς ὥρας ἀπαγγελίας. Οἱ μαθηταὶ μας παρακολουθοῦν μὲ κλειστὰ τὰ βιβλία καὶ ἐπειδὴ τοὺς κάμνει ἐντύπωσιν, ζητοῦν τὴν ἐκ νέου ἀνάγνωσιν. Μετὰ τὴν δευτέραν ἀνάγνωσιν ἀφήνομεν τοὺς μαθητὰς μας ἐπὶ ἐν περίπου λεπτὸν ἐν σιγῇ διὰ νὰ συντελεσθῶσιν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν αἱ ἀσυνείδητοι ψυχολογικαὶ λειτουργίαι πρὸς ἐντύπωσιν καὶ ἀνάπλασιν τοῦ περιεχομένου.

Εἰτα ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ποιήματος. Κατ' αὐτὴν ἐρμηνεύονται ὀλίγαι ἄγνωστοι λέξεις, προβάλλονται ἀπορίαι, χαρακτηρίζονται πρόσωπα καὶ πράξεις καὶ εὐρίσκονται ὅλα τὰ καλολογικά στοιχεῖα τοῦ ποιήματος.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ γίνεται λόγος περὶ ρυθμοῦ, ὁμοιοκαταληξίας καὶ μέτρου τοῦ ποιήματος. Εἰς τὸ

μάθημα τοῦτο διδάσκεται τὸ τροχαῖον μέτρον, διότι εἰς τοῦτο εἶναι γραμμένον τὸ ποίημα.

Ὡς ἔκφρασις χρησιμοποιεῖται μία καλὴ ἀπαγγελία ὑπὸ τινος μαθητοῦ.

Ἐπίσης κατ' οἶκον οἱ μαθηταὶ ἱκνογραφοῦν σκηνὰς τοῦ ποιήματος, εἰς δὲ τὸ Σχολεῖον προβαίνουν εἰς δραματοποίησιν αὐτοῦ. Κατακλείς τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Ἐν τέλει δίδονται ὠρισμέναι σημειώσεις περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Δροσίνῃ.

9—10. Ἀριθμητικὴ.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς κυκλοφορίας τῶν νέων κερμάτων γίνεται σχετικὸν μάθημα διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀξίας τῶν. Μὲ τὰ κέρματα ὑποβοηθεῖται πολὺ ἡ κατανόησις τῶν δεκαδικῶν.

Κατόπιν γίνονται διάφοροι ἀσκήσεις συναλλαγῆς μὲ κέρματα διὰ τὴν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῶν.

10—11. Γεωγραφία.

Συνεχίσθη καὶ σήμερον ἡ ἐργασία διὰ τὴν Μακεδονίαν.

Εἰς τὸ σημερινὸν μάθημα ἀπασχολεῖ τοὺς μαθητὰς μας ἡ ἱστορία τῆς Μακεδονίας. Ὅλοι σχεδὸν οἱ μαθηταὶ κατὰ προσέθεσαν καὶ ἐν τέλει συνεπληρώσαμεν ἡμεῖς ὠρισμένα παραλειφθέντα.

Εἰς τὸ τέλος ἐκάμαμεν ἓνα ταξίδι εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις τῆς Μακεδονίας, ἔχοντες ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἰδιαιτέραν Πατρίδα.

11—12. Ὑγιεινὴ.

«Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου».

Εἰς τὸν πίνακα ἡτο ἀνηρτημένος ὁ χάρτης τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου. Δύο μαθηταὶ ἐκλήθησαν νὰ ἀνακοινώσουν, δεικνύοντες εἰς τὸν χάρτην, ὅτι γνωρίζουν διὰ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Τὰ περισσότερα σημεῖα ἐξητηλήθησαν οὕτω διὰ συζητήσεως μετὰ τῶν μαθητῶν.

Ἐν τέλει ἡμεῖς συνεπληρώσαμεν τὰ παραλειφθέντα καὶ εἰς μαθητὴς προσέβη εἰς ἀνακεφαλαίωσιν.

Εἰς τὸ τέλος δίδομεν συντόμους σημειώσεις.

2—3 μ.μ. Ἐκθέσεις.

Οἱ μαθηταὶ ζητοῦν ὁμοφώνως νὰ γράψουν ὡς ἐκθεσιν «Τὸ χωριό μας».

Πράγματι ἀναθέτομεν εἰς αὐτοὺς τὴν γραφὴν τῆς ἐκθέσεως ταύτης, συγχρόνως δὲ γράφομεν καὶ ἡμεῖς εἰς ἐν σημειωματάριον τὴν ἰδίαν ἐκθεσιν.

Ἀφοῦ ἔγραψαν ὅλοι οἱ μαθηταί, ζητοῦν νὰ ἀκούσουν τὰς καλυτέρας ἐκθέσεις τῶν συμμαθητῶν τῶν καὶ τὴν ἰδικήν μου.

Πράγματι τρεῖς μαθηταὶ ἀνακοινώνουν τὰς ἐκθέσεις τῶν, ἐν τέλει δὲ ἡμεῖς.

Τὰς ἐκθέσεις ταύτας καταγράφομεν εἰς τὸ τετράδιον ἐκθέσεων τῆς τάξεώς μας διὰ νὰ τὰς ἀναγιγνώσκουν ὅλοι οἱ μαθηταὶ κατὰ τὰς ἐλευθέρας ὥρας.

2—3. Ἐκ τῶν σφαλμάτων τῶν μαθητῶν μας εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν πνευμάτων, μᾶς δίδεται ἀφορμὴ νὰ διδάξωμεν «Περὶ τῶν πνευμάτων γενικῶς».

Ἐπὶ τοῦ πίνακος γράφονται λέξεις, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν ψιλὴν καὶ ἄλλαι αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν δασεῖαν. Καλοῦνται οἱ μαθηταὶ νὰ εὗρωσι καὶ ἰδικὰς

των λέξεις με ψιλὴν καὶ δασεῖαν καὶ νὰ τὰς τοποθετήσουν κάτωθεν αὐτῶν.

Τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν ἐξάγονται ὠρισμένοι κανόνες, οἱ ὅποιοι καταγράφονται εἰς τὰ τετράδια τῆς γραμματικῆς.

Καθ' ὅμοιον τρόπον ἀνατίθεται εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ εὗρωσι κατ' οἶκον λέξεις λαμβανούσας ψιλὴν καὶ δασεῖαν καὶ νὰ γράψωσι ταύτας εἰς τὰ τετράδιά των, νὰ προσέχουν δὲ νὰ τοποθετοῦν ὀρθῶς τὰ πνεύματα ὅσαςκις πρόκειται νὰ γράψουν μίαν ἐκθεσιν, μίαν ἐπιστολὴν ἢ ἄλλο τι.

Πέμπτη 14)10)54.

8—9. Ἑ λ λ η ν ι κ ᾱ.

Καὶ κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν συνεχίσθη ἡ ἐργασία ἐπὶ τοῦ ποιήματος «Χῶμα Ἑλληνικό». Οἱ μαθηταὶ ἀπήγγειλαν τὸ ποίημα καλαισθητικῶς, διηγήθησαν τὸ περιεχόμενόν του καὶ ἐν τέλει ἐδραματοποίησαν τοῦτο.

Ἐπαναληφθέντων ὠρισμένων στοιχείων τοῦ ποιήματος, ἦτοι ὁμοιοκαταληξίας, ρυθμοῦ, μέτρου κλπ. εἰσῆλθομεν εἰς τὴν περὶ τὴν διασκευὴν αὐτοῦ. Αὕτη γίνεται διὰ νὰ ἐθίσωμεν τοὺς μαθητὰς μας εἰς τὴν προφορικὴν καὶ γραπτὴν ἔκφρασιν.

9—10. Ἀ ρ ι θ μ η τ ι κ ῆ. «Πρόσθεσις δεκαδικῶν».

Εἰς μαθητὴς λέγει εἰς συμμαθητὴν του ἐν πρόβλημα προσθέσεως δεκαδικῶν. Ὁ μαθητὴς λύει τοῦτο εἰς τὸν πίνακα, οἱ δὲ λοιποὶ παρακολουθοῦν. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐγείρονται πολλοὶ μαθηταὶ καὶ λύουν ἀρκετὰ προβλήματα. Δίδομεν καὶ ἡμεῖς ὠρισμένα προβλήματα, ὥστε νὰ διασαφηνίσωμεν ὅλας τὰς δυνατὰς περιπτώσεις προσθέσεως δεκαδικῶν καὶ ὡς ἐφαρμογὴν ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ λύσουν κατ' οἶκον δύο προβλήματα προσθέσεως δεκαδικῶν.

10—11. Γ ε ω γ ρ α φ ῖ α.

Δύο μαθηταὶ ἐγείρονται διὰ νὰ ἀνακοινώσουν «Περὶ Θράκης».

Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ παρακολουθοῦν εἰς τοὺς χάρτας των. Γίνονται ὠρισμένοι συμπληρώσεις καὶ κατόπιν προβάλλονται διάφοροι ἀπορίαι καὶ διατυπώνονται ὠρισμένα συμπεράσματα.

Ὡς κατ' οἶκον ἐργασία δίδεται ἡ χαρτογράφος τῆς Θράκης καὶ ζητεῖται ἡ ἐξιστόρησις ὠρισμένων ζητημάτων γραπτῶς.

Εἰς τὸ τέλος γίνεται ἓνα ταξίδι με ὅλα τὰ σημεῖνα μέσα συγκοινωνίας ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Θράκης καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὸ μάθημα λήγει.

11—12. Φ υ σ ι κ ῆ Π ε ι ρ α μ α τ ι κ ῆ.

Ἐκ τῆς ἐνότητος τῆς θερμότητος ἐδιδάχθη «Τὸ περὶ ὑδροποιήσεως τῶν ἀτμῶν καὶ τῆς ἀποστάξεως».

Οἱ μαθηταὶ ἔφεραν μεθ' ἑαυτῶν ὄργανα διὰ πειράματα, δηλαδὴ ἓνα καμινέτο, ἓνα δοχεῖον διὰ βρασμὸν ὕδατος, ἓνα κάτοπτρον κλπ.

Τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν ἐξετέλεσαν διάφορα πειράματα ὑδροποιήσεως τῶν ἀτμῶν, δηλ. βρασμὸς καὶ παραγωγή ὕδατος ἐκ τῶν ἀτμῶν εἰς τὸ σκέπασμα τοῦ

δοχείου, ἐκπνοὴ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου καὶ παραγωγή ὑγρασίας κλπ.

Τὴν ἀπόσταξιν διὰ παραστάσεως ἐπὶ τοῦ πίνακος ἀποστακτῆρος ἐδιδάξαμεν. Καίτοι οἱ μαθηταὶ ἐγνώριζον τὸν ἀποστακτῆρα καὶ πολλάκις παρετήρησαν τὴν ἀπόσταξιν, ἐν τούτοις ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐπισκεφθῶμεν μετ' αὐτῶν ἀποστακτῆρας ἐν λειτουργίᾳ μόλις ἀρχίσῃ εἰς τὸ χωρίον μας ἡ παραγωγή οἴνου πνεύματος ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῶν στεμφύλων. Εἰς τὸ τέλος γίνεται ἐπανάληψις τοῦ προηγουμένου καὶ δίδονται ὀλίγαι σημειώσεις.

2—3 μ. μ. Ὡ δ ι κ ῆ.

Γίνεται ἐμπέδωσις τοῦ ἁσματος τῆς Σημαίας. Ἐπίσης ἐπανάληψις τῶν λοιπῶν ἁσμάτων καὶ πρὸς τοιαυσίᾳ τῆς ἐορτῆς τῆς Σημαίας.

Παρασκευὴ 15)10)54.

8—9. Ἑ λ λ η ν ι κ ᾱ.

Ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως παραδίδεται τὸ κεφάλαιον «Ἡ Ἀραπίτσα». Ἀνεγνώσαμεν κατ' ἀρχὴν δλόκληρον τὸ κεφάλαιον, τῶν μαθητῶν παρακολουθούντων. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἀφήνομεν τοὺς μαθητὰς μας ἐπὶ τινὰ δευτερόλεπτα ἐν σιγῇ διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἀναπλάσουν τὸ μάθημα καὶ εἰτα ζητοῦμεν νὰ μᾶς διηγηθοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀναγνωσθέντος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς. Γίνονται ὠρισμένοι συμπληρώσεις καὶ κατόπιν ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μας νὰ ἀναγνώσουν ἐν αὐτοτελεῖ τμῆμα τῆς ἐνότητος σιωπηρῶς. Ἡ σιωπηρὰ ἀνάγνωσις ἐθίζει τοὺς μαθητὰς μας εἰς τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς μελέτης, συγκεντρώνει τὴν προσοχὴν των καὶ ὑποβοηθεῖ τοὺς νὰ ἀντιληφθῶσι τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς σιωπῆς ἀναγνώσεως ἐργαζόμεθα καὶ ἡμεῖς σιωπηρῶς, διὰ νὰ παραδειγματίσωμεν τοὺς μαθητὰς μας.

Ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἀναγνωσθέντος τεμαχίου, καθ' ἣν ἐξηγεῖται αἱ ἀγνωστοὶ λέξεις ὡς ἑξῆς: Ἐκαστος μαθητὴς ἐξέρχεται καὶ γράφει ἐπὶ τοῦ πίνακος τὴν ἀγνωστον λέξιν του. Οὕτω δημιουργεῖται μία ζωηρὰ ἀμιλλα τῶν μαθητῶν, ποῖος θὰ παρουσιάσῃ τὰς σπουδαιότερας ἀγνωστοὺς λέξεις, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀσκησις ὀρθογραφικῆ γίνεται, διότι ὁ μαθητὴς προσέχει καλῶς πῶς θὰ γράψῃ τὴν λέξιν ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Ἡ ἐρμηνεία τῶν λέξεων γίνεται διὰ συζητήσεως μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Τὰς δυσκόλους λέξεις ἐρμηνεύομεν ἡμεῖς.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν εὐρίσκονται τὰ καλολογικὰ στοιχεῖα, χαρακτηρίζονται πρόσωπα καὶ πράξεις, ἐν τέλει δὲ διατυπῶνται ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐνότητα ἡ ἔκφρασις ἐγένετο δι' ἱχνογραφικῆς παραστάσεως ὠρισμένων σκηνῶν καὶ διὰ καλαισθητικῆς ἀναγνώσεως. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀναγνώσεως ἐπεμείναμεν καὶ ἐπιμένομεν, διότι πιστεύομεν, ὅτι οὕτω θὰ ἐμφυσησώμεν τὴν φιλαναγνωσίαν εἰς τοὺς μαθητὰς μας καὶ θὰ κάμωμεν τούτους νὰ αἰσθάνονται τέρψιν, διὰν ἀναγινώσκουν ἓνα ὡραῖο λογοτέχνημα, μίαν διήγησιν, ἓνα παραμῦθον κλπ. Πρὸς ὀρθογραφικὴν ἀσκήσιν δίδονται 5 στίχοι πρὸς ἀντιγραφὴν.

9—10. Γεωμετρία. «Περὶ γωνιῶν καὶ τετραγώνου».

Ἐν πρώτοις ἐκλήθησαν οἱ μαθηταὶ νὰ γράψουν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ χάρακος καὶ τοῦ μοιρογνωμονίου γωνίας ὄλων τῶν εἰδῶν.

Κατόπιν τῇ προτροπῇ ἡμῶν παρατηρήσαμεν καλῶς τὸ σχῆμα τῶν ὑαλοπινάκων, τοῦ πίνακος κλπ. Ζητοῦμεν νὰ γράψουν καὶ αὐτοὶ ὅμοια σχήματα καὶ νὰ μᾶς εἰπουν ποῦ ἄλλου ἔχουν ἴδει ὅμοια. Οἱ μαθηταὶ εὐκόλως ὀνομάζουν ὠρισμένα ἀπὸ τὸ κοινωνικὸν καὶ οἰκογενειακὸν των περιβάλλον. (Ἵαλοπίνακες, πατώματα καὶ ὁροφαὶ δωματίων κλπ.).

Κατόπιν μετροῦν μὲ τὸ μέτρον καὶ σχηματίζουν ὅμοιον σχῆμα εἰς τὸ πάτωμα μὲ ἴσας δηλ. πλευρὰς καὶ μὲ ὀρθὰς γωνίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ἡ αἰσθητοποίησις τοῦ τετραγώνου καὶ κατόπιν ἀρχίζει ἡ ἀνάλυσις εἰς τὰ στοιχεῖα του καὶ ἡ ἀνασύνθεσις του. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συγκρίνεται πρὸς ἄλλα σχήματα γνωστὰ καὶ ἐξάγεται ὁ κανὼν «Τετράγωνον εἶναι τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον ἔχει 4 πλευρὰς ἴσας καὶ τὰς τέσσαρας γωνίας ὀρθὰς».

Εὐκολώτατα οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν προβλήματα ζητοῦντα τὴν περίμετρον τοῦ τετραγώνου καὶ τὰνά-καλιν ἔκ τῆς περιμέτρου τὴν πλευράν.

Μετροῦν οἱ ἴδιοι μὲ τὸ μέτρον τὰς πλευρὰς τετραγωνικῶν σχημάτων καὶ καταγράφουν τὸ μήκος τοῦ ἀθροίσματος τῶν τεσσάρων πλευρῶν. Ἄλλοι εὐρίσκουν ὅτι καλύτερον εἶναι, ἐφ' ὅσον ὅλαι αἱ πλευραὶ εἶναι ἴσαι, νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὸ μήκος τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἐπὶ 4, διότι τέσσαρας ἴσας πλευρὰς ἔχει τὸ τετράγωνον καὶ οὕτω καθεξῆς.

Οἱ μαθηταὶ ἐν τέλει ζητοῦν νὰ κατασκευάσουν τὸ σχῆμα μὲ χαρτόνι, νὰ ἱχνογραφήσουν τετράγωνον εἰς τὸ τετράδιόν των, νὰ κεντήσουν ὅμοιον σχῆμα καὶ νὰ λύσουν προβλήματα κατ' οἶκον ζητοῦντα τὴν περίμετρον τετραγωνικῶν σχημάτων.

Τὰ προβλήματα τῶν λαμβάνουν ἀπὸ περιφράξεις κήπων, ἀγρῶν, ἀμπελῶν, ἀπὸ μετρήσεις οἰκοπέδων, οἰκιῶν, αὐλῆς, ἐσωτερικοῦ δαπέδου δωματίων, σχολείου κλπ.

10—11. Γεωγραφία.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἑλλάς» ἐξετάζεται ἡ Θεσσαλία.

Δύο μαθηταὶ ἀνακοινοῦν εἰς τὴν τάξιν ὅ,τι γνωρίζουν περὶ Θεσσαλίας. Οἱ λοιποὶ παρακολουθοῦν εἰς τοὺς χάρτας των. Ὅταν ἐτελείωσαν οἱ δύο αὐτοὶ μαθηταὶ τὰς ἀνακοινώσεις, οἱ συμμαθηταὶ των προέβαλον ὠρισμένας ἐρωτήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐλύθησαν διὰ συζητήσεως.

Μετὰ τὴν παρατήρησιν καὶ περιγραφὴν τῆς Θεσσαλίας ἀρχίζει ἡ ἐρμηνεία τῶν γεωγραφικῶν στοιχείων. Οἱ μαθηταὶ προσπαθοῦν σκεπτόμενοι γεωγραφικῶς νὰ εἰσδύσουν εἰς τὰς βαθυτέρας γεωγραφικὰς σχέσεις τῶν γεωγραφικῶν στοιχείων. Προβάλλουν ἐρωτήσεις καὶ ἀπορίας καὶ ἀνακοινοῦν ὅ,τι σχετικὸν γνωρίζουν ἔκ ταξιδίων, ἀναγνωσμάτων κλπ. διὰ τὴν χώραν αὐτήν.

Οἱ μαθηταὶ ζητοῦν νὰ χαρτογραφήσουν τὴν Θεσσαλίαν, νὰ προετοιμάσουν δὲ καὶ νὰ διηγηθοῦν διάφορα ἱστορικὰ στοιχεῖα τῆς χώρας αὐτῆς.

Εὐκαιρικῶς ἀναγινώσκεται ἔκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως ἡ ἐνότης «Περὶ Μετεώρων».

11—12. Φυσικὴ Πείραματικὴ.

Ἐδιδάχθησαν τὰ ὑδατώδη μετέωρα καὶ ἡ μετάδοσις τῆς θερμότητος διὰ ρευμάτων. Τὰ πειράματα τῆς διὰ ρευμάτων μεταδόσεως τῆς θερμότητος ἐξετέλεσαν οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταὶ.

Οὕτω ἐκράτησαν ἀνημμένον κηρίον εἰς τὸ κάτω καὶ ἄνω μέρος τῆς ἀνοικτῆς θύρας καὶ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου καὶ παρατήρησαν, ὅτι εἰς μὲν τὸ ἄνω μέρος τῆς θύρας ἡ φλόγα τοῦ κηρίου κινεῖται πρὸς τὰ ἔσω. Τὸ ἴδιον παρατήρησαν καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ παραθύρου. Ἀπεναντίας εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τῆς θύρας καὶ τοῦ παραθύρου ἡ φλόγα κινεῖται πρὸς τὰ ἔσω. Συνεπέραναν λοιπὸν, ὅτι ὑπάρχουν ρεύματα ἀέρος, τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦν ἀντιθέτως. Εἰς τὴν κατάλληλον αὐτὴν στιγμὴν ἐξηγοῦμεν εἰς τοὺς μαθητάς μας, ὅτι ὁ θερμότερος ἀἷρ ὥς ἐλαφρότερος εὐρίσκεται ὑψηλὰ καὶ οὗτος ἐξέρχεται ἔκ τοῦ ἄνω μέρους τῆς θύρας καὶ τοῦ παραθύρου, ἐνῶ ὁ ψυχρὸς ἀἷρ εἶναι βαρύτερος καὶ κινεῖται εἰς τὸ κάτω μέρος.

Ἐξηγήσαμεν ἐπίσης διατὶ κατὰ τὰς διαφορὰς ἐποχὰς φυσοῦν οἱ ἀνεμοὶ καὶ μάλιστα τὸ θέρος, ὅταν φυσᾷ ἡ θαλασσία καὶ ἀπὸγειος αὔρα. Ἐπίσης ὅτι εἰς τὴν διὰ ρευμάτων μετάδοσιν τῆς θερμότητος στηρίζεται ἡ θέρμανσις τοῦ δωματίου μας κατὰ τὸν χειμῶνα.

Εἰς τὴν ὑγροποίησιν τῶν ἀτμῶν ἐστηρίξαμεν τὰ ὑδατώδη μετέωρα, τὰ ὁποῖα ἐδιδάξαμεν περιγραφικῶς. Ταῦτα παρατήρησαν οἱ μαθηταὶ πολλάκις. Ἐστηρίχθημεν λοιπὸν εἰς τὰς πνευματικὰς τῶν μαθητῶν μὲ ἐποπτείας καὶ ἐπεξηγήσαμεν ταῦτα ἐν πρὸς ἐν. Ὅσακις δὲ θὰ μᾶς δίδεται εὐκαιρία θὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ταῦτα.

Ἐζητήσαμεν κατόπιν τὴν προβολὴν ἀποριῶν καὶ ἀφοῦ διεσαφηνίσθησαν ὅλα τὰ σκοτεινὰ σημεῖα, οἱ μαθηταὶ διὰ συζητήσεως κατέληξαν εἰς ὠρισμένα συμπεράσματα τόσον διὰ τὰ ὑδατώδη μετέωρα, ὅσον καὶ διὰ τὴν μετάδοσιν τῆς θερμότητος διὰ ρευμάτων.

Οἱ μαθηταὶ ἐξήτησαν νὰ παραστήσωσι γραπτῶς τὰ διδασκόμενα καὶ νὰ διηγηθῶσι ταῦτα τὴν ἐπομένην.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ νέου, ἐγένετο δι' ὀλίγων ἐπανάληψιν τοῦ προηγουμένου μαθήματος. Ἐδόθησαν σύντομοι σημειώσεις.

2—3 μ. μ. Ἐδιδάχθη τὸ ἔσσημα «Σκέπασε, μάνα, σκέπασε» κατάλληλον διὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Σημαίας.

Γίνεται ἐξήγησις τοῦ περιεχομένου.

Ἐκτελοῦμεν κατόπιν τὸ ἔσσημα πεντάκις. Κατόπιν παρακολουθοῦν καὶ οἱ μαθηταὶ χαμηλοφώνως καὶ ἐν τέλει γίνεται ἐκτέλεσις ὑφ' ὄλων ὁμοῦ.

Σάββατον 16)10)54.

8—9. Ἑλληνικά.

Ἀνεγνώσαμεν ἐν τεμάχιον τῆς ἐνότητος «Ἀραπίτσα» μὲ αὐτοτελὲς νόημα.

Οἱ μαθηταὶ διηγήθησαν τὸ περιεχόμενόν του δι'

δλίγων καὶ εἶτα ἀνέγνωσαν τοῦτο σιωπηρῶς διὰ τὴν ἐθισθῆναι εἰς τὴν αὐτοτελεῖ ἐργασίαν ἀφ' ἑνὸς καὶ διὰ τὴν προετοιμάσασθαι τὰ σχετικὰ στοιχεῖα τοῦ κειμένου ἐφ' ἑτέρου, ἥτοι ἀγνώστους λέξεις καὶ φράσεις, καλολογικὰ στοιχεῖα κλπ.

Αἱ ἀγνωστοὶ λέξεις γράφονται ὑπὸ τῶν μαθητῶν εἰς τὸν πίνακα καὶ ἐρμηνεύονται διὰ συζητήσεως. Εὐρίσκονται ὅλα τὰ καλολογικὰ στοιχεῖα, ἥτοι εἰκόνες, σχήματα λέξεων καὶ νοημάτων καὶ διατυπῶνται ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Ἐν τέλει γίνεται προσπάθεια καλαισθητικῆς τοῦ ὅλου ἀναγνώσεως πρὸς σύνδεσιν τῆς τεμαχισθείσης ἐννοίας.

9—10. Γεωγραφία.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἑλλάς», ἐξετάζεται ἡ Ἡπειρος.

Τρεῖς μαθηταὶ ἀνακοινοῦν ὅ,τι γνωρίζουν περὶ τῆς Ἡπείρου, δεικνύοντες ἐπὶ τοῦ ἀνηρτημένου χάρτου ὅλα τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα. Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ παρακολουθοῦν εἴτε τοὺς συμμαθητὰς εἴτε τοὺς χάρτας τῶν καὶ συμπληρῶνουν τὰ παραλείφθεντα.

Κατόπιν ἀρχίζει μία βαθυτέρα ἐπεξεργασία πρὸς εὐρεσιν τῶν γεωγραφικῶν νόμων, δηλαδὴ συνάρτησις κλίματος καὶ προϊόντων, ἐδάφους καὶ ἀσχολίων κατοίκων, θέσεως καὶ ἱστορίας, θέσεως καὶ ἀναπτύξεως, κλίματος καὶ πυκνότητος πληθυσμοῦ κ. ἄ.

Προβάλλουν διαφόρους ἀπορίας καὶ κατόπιν ταξιδεύουν φανταστικῶς μὲ ὅλα τὰ μέσα ἐκ τῆς πατρίδος μας εἰς ὅλα τὰ σπουδαῖα κέντρα τῆς Ἡπείρου καὶ ἐξ αὐτῆς πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Εἰς μαθητῆς ἀνακοινοῖ πολλὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου. Ἀναφέρεται εἰς τὸ 1821, εἰς τὸ Μεσολόγγι, τὸν Ἀλλῆ καὶ τὸ Σούλι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Μπιζάνι καὶ εἰς τοὺς προσφάτους ἀγῶνας τῆς φυλῆς μας κατὰ τὸ 1940—41 ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ 1946—49 κατὰ τῶν συμμοριτῶν.

Κατ' ὅλον γίνεται χαρτογράφησις τῆς Ἡπείρου.

10—11. Γίνεται ἀνακεφαλαίωσις τῆς διδαχθείσης καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα γεωγραφικῆς ὕλης. Γίνονται ὠρισμένα ταξίδια μὲ ὅλα τὰ συγκοινωνιακὰ μέσα μὲ ἀφετηρίαν τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα καὶ τέρμα τὴν διδαχθεῖσαν περιοχὴν καὶ τὰν ἀπαιτῶν καὶ ἡ 3η ἐβδομάς ἐργασίας λήγει μὲ τὴν ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν τῆς Μακεδονίας καὶ ὁλοκλήρου τῆς πατρίδος μας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπὸ τοῦ 1940 καὶ ἐντεῦθεν.

11—12. Εὐαγγέλιον.

Ἐδιδάχθη τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Η'. Κυριακῆς Αουκᾶ Κεφ. 5—15. Ἡ ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τῆς περικοπῆς ἐγένετο ὑφ' ἡμῶν. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν μαθηταί, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ ἀναγινώσκουν εὐχερῶς, καλοῦμεν καὶ τοὺτους νὰ ἀναγνώσουν.

Μετ' ὀλίγον ζητοῦμεν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος. Γίνονται ὠρισμένοι συμπληρώσεις καὶ διασσφήσεις.

Κατόπιν λύονται αἱ ἀπορίαι, ἐξηγοῦνται αἱ ἀγνωστοὶ λέξεις καὶ ἀκολουθεῖ αὐτενεργὸς ἐπεξεργασία καθ' ἣν ἐκφράζουν ἐντυπώσεις, διατυπῶνουν κρίσεις καὶ συνάγουν συμπεράσματα. Ἡ περικοπὴ κλείει διὰ μιᾶς ὑφ' ἡμῶν νέας ἀναγνώσεως.

Τὴν ἐργασίαν καὶ τῆς Γ' ἐβδομάδος κλείει ἡ προσευχὴ «Γλυκεῖα Μητέρα τοῦ Χριστοῦ» ψαλλομένη ὑφ' ὅλων ὁμοῦ.

Α' ΕΒΔΟΜΑΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἀπὸ 18)10)1954 ἕως 23)10)1954.

Δευτέρα 18)10)54.

8—9 καὶ 9—10. Ἑλλάς.

Ἐκ τοῦ νέου ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως παραδίδεται ἡ ἐνότης «Τὸ πανηγύρι τῶν χωραφῶν».

Κατ' ἀρχὴν ἀναγινώσκουμεν ἡμεῖς ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον. Ἀφήνομεν τοὺς μαθητὰς μας ἐπὶ τινὰ δευτερόλεπτα ἐν σιγῇ καὶ κατόπιν ζητοῦμεν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀναγνωσθέντος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς. Γίνονται ὀλίγαι συμπληρώσεις καὶ κατόπιν οἱ μαθηταὶ μας ἀναγινώσκουν ἐν αὐτοτελεῖ τμήμα τῆς ἐνότητος σιωπηρῶς. Ἡ σιωπηρὰ ἀνάγνωσις ἐθίζει τοὺς μαθητὰς μας εἰς τὴν ὁρθὴν μελέτην, συγκεντροῖ τὴν προσοχὴν τῶν καὶ ὑποβοηθεῖ τοὺς νὰ ἀντιληφθῶσι τὸ νόημα, προετοιμάζοντες συγχρόνως καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κειμένου διὰ τῆς εὐρέσεως τῶν ἀγνῶστων λέξεων καὶ τῶν λοιπῶν στοιχείων αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν σιωπηρὰν ἀνάγνωσιν τῶν μαθητῶν ἐργαζόμεθα καὶ ἡμεῖς ὁμοίως πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν μαθητῶν μας.

Ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπεξεργασία ἐκάστου τμήματος διὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν ἀγνῶστων λέξεων ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Κατόπιν ἀποδίδεται τὸ νόημα ἐκάστου τεμαχίου. Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τεμάχια. Ἐν τέλει ἀναγινώσκειται ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον καὶ εἰς μαθητῆς ἀποδίδει ὁλόκληρον τὸ νόημα. Εἶτα ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ὅλου διὰ τῆς εὐρέσεως τῶν καλολογικῶν στοιχείων, ἐντυπώσεων κλπ. Διατυπῶνται κρίσεις, χαρακτηρίζονται πρόσωπα καὶ πράξεις καὶ ἐξάγεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Ἡ δραματοποίησις τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ γίνεται τὴν ἐπομένην.

10—11 καὶ 11—12. Φυσικὴ ἱστορία.

Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν προσάγεται ἡ Ὑδρογέις σφαῖρα, προκειμένου νὰ διδάξωμεν «Περὶ τῶν θερμῶν χωρῶν καὶ τῆς χλωρίδος καὶ πανίδος αὐτῶν». Ἀφοῦ οἱ μαθηταὶ παρετήρησαν ταύτην καλῶς ἀνεκοίνωσαν τὰς παρατηρήσεις τῶν. Τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν εὗρον τὰ κυριώτερα στοιχεῖα καὶ καθώρισαν τὰς ζώνας τῆς γῆς.

ᾧθούμενοι καταλλήλως διετύπωσαν διάφορα συμπεράσματα περὶ τῆς χλωρίδος καὶ πανίδος τῶν τόπων αὐτῶν. Κατόπιν ἀνεκοίνωσαν πᾶν ὅ,τι γνωρίζουν διὰ τὰς θερμὰς χώρας, διὰ τὰς ἐρήμους καὶ τὰς δάσεις τῶν, διὰ τὰς στέππας καὶ τὰς τούνδρας, ἡμεῖς δὲ συνεπληρώσαμεν καὶ τὸ πρῶτον μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας ἔληξεν.

2—3 μ. μ. Ἐγένετο ἐπανάληψις τῆς Α' καὶ Β' ἡμερησίας γυμνάσεως.

Ἐδιδάχθησαν αἱ ὑπερεκτάσεις καὶ ἰσορροπίαι καὶ ἐπικολούθησε βηματισμὸς διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς παρελάσεως τῆς 24ης Ὀκτωβρίου ἡμέρας τοῦ Πολεμικοῦ καὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου.

Τρίτη 19)10)1954

8—9. Ἑλληνικά.

Συνεχίσαμεν τὴν ἐργασίαν μας εἰς τὴν ἐνότητα «Τὸ πανηγύρι τῶν χωραφῶν».

Ἐγένετο ἡ ἐπεξεργασία ὅλου τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐπηκολούθησε δραματοποιήσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

9—10. Ἀριθμητική.

Ἐπαναλαμβάνεται ἡ λύσις προβλημάτων προσθέσεως δεκαδικῶν ἀριθμῶν. Τίθενται προβλήματα ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ λύνονται διὰ συζητήσεως ὑπὸ τῶν ἰδίων. Πρὸ τῆς λύσεως διατυπῶνται ἡ σκέψις τῶν προβλημάτων καὶ ἀκολουθεῖ ἡ σύλληψις τοῦ τρόπου λύσεως.

Ἀφοῦ γίνουν ἀρκεταὶ ἀσκήσεις, δίδονται δύο προβλήματα πρὸς λύσιν κατ' οἶκον. Ζητοῦμεν καὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μας νὰ διατυπώσουν μόνοι καὶ νὰ λύσουν καὶ ἰδικὰ τῶν προβλήματα.

10—11. Φυσικὴ Ἱστορία.

Ἐκ τῆς ἐνότητος «Φυτὰ τῶν θερμῶν χωρῶν» διδάσκεται «Ὁ φοῖνιξ».

Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου γίνεται διὰ περιγραφικοῦ τρόπου, ἐπειδὴ εἰς τὴν περιοχὴν μας δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ παρατήρησις αὐτοῦ τούτου τοῦ φυτοῦ. Πρὸς ἐποπτικωτέραν διδασκαλίαν ἐδείξαμεν εἰκόνας τοῦ φυτοῦ ἐκ διαφόρων βιβλίων.

Μετὰ ταῦτα λύνονται αἱ προβαλλόμεναι ἀπορίαι καὶ ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μας κατ' οἶκον νὰ ἱχθυογράφησουν φοῖνικα καὶ νὰ μελετήσουν ἀπὸ διαφόρους πηγὰς περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου.

11—12. Ἑθνικὴ Ἀγωγή.

«Τὸ περιβάλλον ὡς παράγων ἀγωγῆς».

Δίδομεν πλεῖστα παραδείγματα καλοῦ ἢ κακοῦ περιβάλλοντος, τόσον εἰς τὰς πόλεις ὅσον καὶ εἰς τὴν ὑπαίθρου.

Τονίζομεν τὴν σημασίαν τοῦ περιβάλλοντος εἰς τὴν ἐν γένει διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου καὶ συγκρίνομεν τὸ περιβάλλον τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπαίθρου.

Οἱ μαθηταὶ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διεξαγομένην συζήτησιν καὶ διατυπώνουν τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἰδέας των.

Ἐν τέλει γίνεται σύντομος ἐπανάληψις τοῦ προηγούμενου καὶ δίδονται ὀλίγαι σημειώσεις.

2—3 μ. μ. Ὁδική.

Ἐδιδάχθη τὸ ἔσμα «Ὁ γεωργός».

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔσματος συνεδέθη μὲ τὸν παραστατικὸν κύκλον τῶν μαθητῶν καὶ τὴν συναισθηματικὴν αὐτῶν κατὰστασιν.

Ἐργάσαμεν τὸ ἔσμα ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ κατόπιν ἀνεγνώσαμεν τοῦτο εἰς ἐπήκοον πάντων. Ἀφήσαμεν κατόπιν τοὺς μαθητὰς μας νὰ ἀναγνώσουν τοῦτο σιωπηρῶς διὰ νὰ κατανοήσουν τὸ περιεχόμενον του. Γίνεται μία μικρὰ ἐπεξεργασία καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔσματος ὑφ' ἡμῶν.

Ἀφοῦ ἐπανελάβομεν τοῦτο τρίς, ἐζητήσαμεν δύο καλλιφώνους μαθητὰς νὰ μᾶς συνοδεύσωσιν, ἐν συνε-

χεῖ δὲ χαμηλοφώνως ὁλόκληρος ἡ τάξις. Εἰς τὸ τέλος ἐξετελέσαμεν τοῦτο δι' ἄλλην μίαν φορὰν.

Ἡ ἀσκήσις ἀφέθη δι' ἄλλην διδακτικὴν ὥραν.

Τετάρτη 20)10)1954.

8—9. Ἑλληνικά.

Παραδίδεται ἡ ἐνότης «Ἀληθινὸ παραμῦθον».

Κατ' ἀρχὰς ἀναγινώσκομεν ἡμεῖς ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον, τῶν μαθητῶν παρακολουθούντων. Εἰς μαθητῆς ἀποδίδει τὸ νόημα, γίνονται ὀλίγαι συμπληρώσεις καὶ εἰτα ἀρκεταὶ τμηματικὴ ἀνάγνωσις σιωπηρῶς καὶ ἐπεξεργασία τῆς ἐνότητος.

Ἐξ ἐκάστου τεμαχίου ἔχοντος αὐτοτελεῖς νόημα οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουν τὰς ἀγνώστους λέξεις καὶ κατόπιν λέγουν τὴν ἔννοιαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περατοῦμεν ὁλόκληρον τὸ ἀνατεθὲν τεμάχιον καὶ εἰσερχόμεθα εἰς πολὺπλευρον ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ. Ἐν τέλει γίνεται προσπάθεια καλαισθητικῆς ἀναγνώσεως.

9—10. Ἀριθμητική.

Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δεκαδικῶν. Εἰς μαθητῆς ἐξέρχεται εἰς τὸν πίνακα, εἰς δὲ ἄλλος τοῦ λέγει ἐν πρόβλημα ἀφαιρέσεως δεκαδικῶν. Ὁ μαθητῆς λύει τὸ πρόβλημα τῇ βοηθείᾳ ἡμῶν. Κατόπιν καὶ ἄλλοι μαθηταὶ λύνουν ὅμοια προβλήματα καὶ εἰτα ἐξάγεται ὁ κανὼν τῆς ἀφαιρέσεως δεκαδικῶν ἀριθμῶν.

Κατ' οἶκον πρὸς ἐξάσκησιν δίδομεν δύο προβλήματα πρὸς λύσιν.

10—11. Φυσικὴ Ἱστορία.

Ἐκ τῶν φυτῶν τῶν θερμῶν χωρῶν διδάσκεται «τὸ ζαχαροκάλαμον».

Οἱ μαθηταὶ κατόπιν ἐντολῆς μας προσκομίζουν κοινὰ καλάμια ἑλῶν.

Ἐπιδεικνύομεν τὰ καλάμια αὐτὰ εἰς τοὺς μαθητὰς μας καὶ καλοῦμεν τούτους, ἀφοῦ τὰ παρατηρήσουν καλῶς, νὰ μᾶς ἀνακοινώσουν τὰ παρατηρηθέντα. Συμπληρώνουν καὶ ἄλλοι μαθηταὶ καὶ ἐν τέλει παραλληλίζοντες τὸ κοινὸ αὐτὸ καλάμι μὲ τὸ ζαχαροκάλαμον, ὁδηγοῦμεν τοὺς μαθητὰς μας νὰ ἀντιληφθῶν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ διδασκόμενον φυτόν.

Κατόπιν ὁμιλοῦμεν κυρίως διὰ τὰ προϊόντα τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν σημασίαν του διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῶν προτέρων ἔχομεν φέρει πολλὰ εἶδη ζαχαρέως (λεπτὴν εἰς κόκκους, εἰς πλακίδια κλπ.) καθὼς καὶ παρασκευάσματα, δηλ. λουκούμια, καραμέλλες καὶ γλυκό, τὰ ὅποια οἱ μαθηταὶ γνωρίζουν. Ἀρχίζει μία ἐκτενὴς συζήτησις περὶ τῆς ἀξίας τῶν προϊόντων τῆς ζαχαρέως καὶ ἡ ἐνότης κλείει, ἀφοῦ πλήρως κατενοήθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

Εἰς μαθητῆς, ὁ ὅποιος ἔχει ἴδῃ ἐργαστάσιον λουκουμιῶν, ἀναλαμβάνει νὰ μᾶς γράψῃ μίαν διήγησιν «Πῶς γίνεται ἓνα λουκούμι».

11—12. Ὑγιεινή.

Περὶ τῶν αἰσθήσεων. «Ὁ φθαλμός».

Ἐγκαίρως ἔχομεν προετοιμάσει εἰκόνας ὀφθαλμῶν δι' ὅλους τοὺς μαθητὰς, ὥστε τὸ μάθημα νὰ

ἀποβῆ ἐποπτικόν. Πρὸς τούτοις ἔχομεν προσκομίσει καὶ 4 ὀφθαλμοὺς προβάτου, τοὺς ὁποίους καταλλήλως διανοίγοντες ἐπιδεικνύομεν εἰς τοὺς μαθητὰς μας. Ἐξετάζομεν ἐν πρὸς ἐν ὅλα τὰ μέρη τοῦ ὀφθαλμοῦ, δεικνύοντες ταῦτα καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν μαθητῶν μας. Ἐκαστος μαθητὴς εἰς τὴν εἰκόνα τὴν ὅποιαν ἔχει καὶ εἰς τὸ καθορισθὲν σημεῖον ἀναγράφει τὴν ὀνομασίαν τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἀφοῦ ἐξητάσαμεν τὰ κυριώτερα σημεία τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ τὰ ἐπαναλάβουν. Κατόπιν ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν ἀσθενειῶν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν μέτρων προφυλάξεως αὐτῶν.

Οἱ μαθηταὶ ζητοῦν νὰ ἰχνογραφῇσιν ὀφθαλμόν.

2—3 καὶ 3—4 μ. μ. Ἐκθέσεις.

Οἱ μαθηταὶ ζητοῦν ὁμοφώνως νὰ γράψουν «Περὶ τῆς δορτῆς τῆς Σημαίας». Πράγματι καὶ τὰς δύο αὐτὰς ὥρας καταναλίσκομεν διὰ τὴν γραφὴν καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς.

Κατὰ τὴν ὥραν ποὺ γράφουν οἱ μαθηταί, γράφομεν καὶ ἡμεῖς μίαν ἐκθεσιν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον.

Γίνεται ὁ ἔλεγχος τῶν ἐκθέσεων. Ἐλέγχομεν καὶ ἀρίστας καὶ μετρίας καὶ κατωτέρας ἐκθέσεις, τὰς καλυτέρας δὲ ἐξ αὐτῶν γράφομεν εἰς τὸ τετράδιον ἐκθέσεων τῆς τάξεως.

Πέμπτη 21)10)54.

8—12. Ὀλόκληρον τὸ σχολεῖον μετέβη εἰς διδακτικὸν περίπατον.

Παρατηρήσαμεν τὸ ὄργωμα τῶν ἀγρῶν καὶ τὴν σπορὰν τοῦ σίτου. Οἱ μαθηταὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν σημειωματάρια, συνέλεξαν πλείστας παρατηρήσεις καὶ προητοίμασαν θέματα δι' ἐκθέσεις.

Ἐγένετο δὲ ἐπίσης μία γενικὴ παρέλασις καὶ ἐπηκολούθησαν παίγνια, χοροὶ καὶ ἄσματα.

2—3 μ. μ. Ὁδὶκὴ.

Συνεχίσθη ἡ ἐμπέδωσις τοῦ ἄσματος «Ὁ γεωργός». Ἐν ἀρχῇ ἐξετελέσαμεν ἀπαξ ἡμεῖς τὸ ἄσμα καὶ ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ μᾶς συνοδεύσωσιν. Εἰς τὸ τέλος ἐξετελέσαμεν τὸ ἄσμα ὅλοι ὁμοῦ.

Παρασκευή 22)10)54.

8—9. Ἑλληνικά.

Συνέχεια ἐκ τῆς ἐνότητος «Ἀληθινὸ παραμῦθι».

Ἀναγινώσκομεν τὸ δεύτερον τμήμα, τοῦ ὁποίου τὴν ἔννοιαν ἀποδίδει εἰς μαθητῆς. Ἀκολουθεῖ ἐπεξεργασία τοῦ τμήματος τούτου δι' εὐρέσεως ἀγνώστων λέξεων, καλολογικῶν στοιχείων, ἐντυπώσεων, διατυπώσεως κρίσεων καὶ συμπερασμάτων, χαρακτηρισμοῦ προσώπων καὶ πράξεων, ἐν τέλει δὲ διατυπῶται ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Γίνεται ὁρθογραφικὴ ἀσκήσις τῶν μαθητῶν.

9—10. Γεωμετρία.

Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν λύονται προβλήματα εἰλημμένα ἐκ τῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν.

Εἰς μαθητῆς ἐγείρεται εἰς τὸν πίνακα, ἕτερος δὲ τοῦ λέγει πρόβλημα εὐρέσεως τῆς περιμέτρου τῆς

αὐλῆς τοῦ σχολείου καὶ τῆς εὐρέσεως τοῦ ποσοῦ, τὸ ὅποιον θὰ χρειασθῇ, διὰ τὴν περιφραξίν της διὰ τεσσάρων σειρῶν ἀγκαθωτοῦ σύρματος.

Λύονται κατόπιν ὑπὸ ἄλλων μαθητῶν ὁμοῖα καὶ δυσκολώτερα προβλήματα καὶ δίδονται πρὸς ἐξάσκησιν κατ' οἶκον δύο προβλήματα ὁμοῖα πρὸς λύσιν.

10—11. Φυσικὴ Ἱστορία.

Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν οἱ μαθηταὶ τῇ ὁδηγίᾳ μας προσκομίζουν φυτὸν φραγκοσυκῆς ἐντὸς γλάστρας καὶ ἕτερον ἐκ τοῦ ἐδάφους μὲ ἡμῶριμον καρπὸν.

Οἱ μαθηταί, εἰδισμένοι πλέον, παρατηροῦν τὸ φυτὸν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ψαύουν τὸν βλαστὸν, τὸν ὅποιον ὀνομάζουν χονδρὰ φύλλα, τὰς ἀκάνθας, τὸν καρπὸν, κόπτουν τεμάχια τοῦ βλαστοῦ κλπ.

Μετὰ τὴν παρατήρησιν προσκαλεῖται εἰς μαθητῆς νὰ ἀνακοινώσῃ τὰ παρατηρηθέντα. Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ παρακολουθοῦν καὶ συμπληρῶνουν. Ἐν τέλει ἡμεῖς προσθέτομεν ὅτι παρέλειψαν οἱ μαθηταί. Διευκρινίζομεν ὅτι τὰ πράσινα ταῦτα τεμάχια εἶναι ὁ βλαστὸς καὶ οὐχὶ τὰ φύλλα, ὅπως συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ ἄλλα φυτά, φύλλα δὲ εἶναι αἱ ἀκάνθαι. Ἐπίσης λέγομεν εἰς τοὺς μαθητὰς μας πὼς πολλαπλασιάζεται τὸ φυτόν, ποῖα εἶναι ἡ πατρίς του καὶ ποῖα εἶναι ἡ χρησιμότης του. Σχετικὰς εἰκόνας ἐπιδεικνύομεν καὶ ἐκ τῶν βιβλίων. Οἱ μαθηταὶ ζητοῦν νὰ ἰχνογραφῇσιν φραγκοσυκὴν.

11—12. Φυσικὴ Πειραματικὴ.

Διδάσκεται τὸ «περὶ εὐθερμοαγωγῶν καὶ δυσθερμοαγωγῶν σωμάτων. Πηγαι θερμότητος καὶ μετάδοσις αὐτῆς».

Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν παρηκολούθησεν τὴν διδλίαν μου ὁ Σὸς μοι Ἐπιθεωρητῆς κ. Δ. Παπαδογούλας.

Ἠκολουθήσαμεν τὴν ἐξῆς πορείαν.

Ἐπὶ τῆς τραπέζης εἶχομεν ἐντελῶς πρόχειρα μέσα ἔτοιμα διὰ τὰ πειράματα, ἥτοι καμινέτο, σπέρτα, σπερματσεῖτα, σύρμα, πτερά, λίμαν μετὰ λαβῆς, χαρτί, ξύλο, μάλλινη κλωστή κ. ἄ.

Μόλις εἰσῆλθομεν εἰς τὴν τάξιν ἠρξίσαμεν νὰ ἐκτελοῦμεν πειράματα μετὰ τῶν μαθητῶν μας, οἵτινες παρεκινήθησαν καταλλήλως. Συγχρόνως διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων ἐφέραμεν εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀναλόγους παραστάσεις ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν καὶ συνεστήσαμεν εἰς αὐτοὺς νὰ παρακολουθοῦν τί συμβαίνει.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν πειραμάτων ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ μᾶς ἀνακοινώσουν τὰ παρατηρηθέντα. Ἐλαβον τὸν λόγον πολλοὶ μαθηταὶ καὶ ἀνεκοίνωσαν τί παρατήρησαν, ἄλλοι συνεπλήρωσαν καὶ ἐν τέλει ἀνεπτύξαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ περὶ εὐθερμοαγωγῶν καὶ δυσθερμοαγωγῶν σωμάτων. Τὰς λέξεις εὐθερμοαγωγὰ καὶ δυσθερμοαγωγὰ ἐγράψαμεν ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἠρμηνεύσαμεν ταύτας. Μόνοι οἱ μαθηταὶ ἀντελήφθησαν ποῖα εἶναι αἱ πηγαι τῆς θερμότητος καὶ γιατί ὀνομάζονται οὕτω.

Ἐν συνεχείᾳ στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν προηγηθέντων πειραμάτων ἀνεπτύξαμεν εἰς τοὺς μαθητὰς περὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταδόσεως τῆς θερμότητος. Διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων εὗρον οἱ μαθηταί, ὅτι αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου φέρουν φῶς καὶ θερμότητα, καθὼς καὶ αἱ ἀκτῖνες τῆς πυρᾶς, τῆς λυχνίας κλπ. Ἐκ τούτων

συνήγαγον τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ θερμότης μεταδίδεται δι' ἀκτινοβολίας. Ἐπίσης λαβόντες ἀφορμὴν ἐκ τῆς πυρακτώσεως σιδηροῦ σύρματος λίμας ἐξήγαγον τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ θερμότης μεταδίδεται δι' ἀγωγῆς.

Μετὰ ταῦτα ἀφήσαμεν τοὺς μαθητὰς μας ἐπὶ τινὰ δευτερόλεπτα ἐν σιγῇ, ἵνα ἀναπλάσουν ἐν τῇ συνειδήσει των τὰ διδαχθέντα καὶ συντελεστοῦν ἐν αὐτοῖς ὅλαι αἱ ἀσυνείδητοι λειτουργίαι. Εἰς μαθητῆς ἔκαμεν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν διδαχθέντων, ἄλλοι δὲ συνεπλήρωσαν.

Ὡς ἐφαρμογὴ ἀνελήφθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν νὰ μελετήσουν τὸ μάθημα καὶ νὰ τὸ ἀνακοινώσουν εἰς τὴν τάξιν κατὰ τὴν ὠρισμένην ὥραν τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς.

Ἐν τέλει ἐγένετο σύντομος ἐπανάληψις τοῦ προηγουμένου καὶ κατόπιν ἐδώσαμεν ὀλίγας σημειώσεις εἰς τοὺς μαθητὰς μας.

2—3 μ.μ. Ὡ δ ι κ ή.

Ἐδιδάξαμεν τὸ ἐμβατήριο «Ἐμεῖς τὰ Ἑλληνόπουλα».

Τὸ κείμενον τοῦ ἔσματος εἶχομεν ἔτοιμον εἰς τὸν πίνακα. Ὅταν οἱ μαθηταὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν τάξιν ἐζητήσαμεν νὰ τὸ ἀναγνώσουν σιωπηρῶς διὰ νὰ ἀντιληφθῶσι τὸ νόημά του. Εἰς μαθητῆς ἀνεκοίνωσαν τὸ νόημα, ἔγιναν ὀλίγαι συμπληρώσεις καὶ σύντομος ἐπεξεργασία.

Κατόπιν εἰσῆλθον ἐν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔσματος. Ἐψάλαμεν πρῶτον ἡμεῖς ὁλόκληρον τὸ ἔσμα ἄνευ διακοπῆς διὰ νὰ λάβωσιν οἱ μαθηταὶ ἀντίληψιν τοῦ ὅλου.

Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἐπανελάβομεν αὐτό, κατόπιν καὶ τρίτην φορὰν. Δύο καλλιφῶνοι μαθηταὶ ἐκλήθησαν ἐν συνεχείᾳ νὰ μᾶς συνοδεύσωσι χαμηλοφώνως, κατόπιν δὲ ὁλόκληρος ἡ τάξις.

Ἐν τέλει ἐψάλαμεν ὁλόκληρον τὸ ἔσμα ἡμεῖς καὶ οἱ μαθηταὶ ἀπεχώρησαν μὲ τὴν ἐντύπωσιν τούτου.

Τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ ἔσματος ἐκάμαμεν εἰς ἄλλην διδακτικὴν ὥραν.

Σάββατον 23)10)54.

8—9. Ἐ λ λ η ν ι κ ή.

Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἐκάμαμεν μίαν ἀνασκόπησιν «Τὸ πανηγύρι τῶν χωραφιών».

Κατ' ἀρχὴν ἀνεγνώσαμεν ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον καλαισθητικῶς, εἰς μαθητῆς ἀπέδωκε τὸ νόημα καὶ ἐγένοντο ἐν συνεχείᾳ ὀλίγαι συμπληρώσεις. Ἐπηκολούθησε γενικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κεφαλαίου καὶ διευτυπώθη ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Οἱ μαθηταὶ ἀναλαμβάνουν νὰ ἱχνογραφήσουν σκηνὰς ἀπὸ τὸ μάθημα καὶ νὰ γράψουν διὰ τὴν θεὰν Δήμητραν καὶ τὴν κόρην τῆς Περσεφόνῃ καὶ νὰ ἀνακοινώσουν τὰς πληροφορίας των εἰς τὴν τάξιν.

9—10. Φ υ σ ι κ ή Ἱ σ τ ο ρ ί α.

Περὶ τοῦ κακαοδένδρου. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κακαοδένδρον, ὥς ἐποπτικὰ μέσα μεταχειριζόμεθα ὀλίγην σκόνην κακάου, σοκολάταν, καραμέλλες ἐκ κακάου, ἕνα καμινέτο καὶ ἰώδιον διὰ πειράματα καὶ ἕνα δοχεῖον διὰ νὰ παρασκευάσωμεν κακάο. Πρά-

γματι ἐβράσαμεν κακάο καὶ ἐρρίψαμεν ἐντὸς αὐτοῦ ὀλίγας σταγόνας ἰωδίου. Τὸ ρόφημα ἔλαβε χρῶμα κυανοῦν. Κατόπιν ἐδώσαμεν εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ γευθῶν σοκολάταν καὶ καραμέλλες ὥς καὶ σκόνην κακάου. Οἱ μαθηταὶ ἐνδιαφέρονται νὰ μάθουν γιὰ τὸ ρόφημα ἐπῆρε τὸ κυανοῦν χρῶμα. Ἐξηγήσαμεν εἰς αὐτοὺς ὅτι εἶναι νοθευμένον. Ἐὰν ἦτο καθαρὸν θὰ εἶχε καστανέρυθρον χρῶμα.

Μετὰ ταῦτα παρουσιάσαμεν πρὸς παρατήρησιν διαφόρους εἰκόνας κακαοδένδρου, καρπῶν κλπ. καὶ ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ ἀνακοινώσουν τὰ παρατηρηθέντα. Οἱ μαθηταὶ εὗρον σχεδὸν τὰ σπουδαιότερα σημεῖα τοῦ μαθήματος, ὅσα δὲ δὲν ἐπρόσβλεψαν ἢ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσέξουν συνεπλήρωσαμεν ἡμεῖς.

Εἰς μαθητῆς διηγείται πῶς γίνεται ἡ σοκολάτα καὶ ἀπὸ ποῦ ξεκινᾷ. Ἄλλοι μαθηταὶ ἀναλαμβάνουν νὰ γράψουν ὅτι γνωρίζουν διὰ τὸ κακάο, ὅλοι δὲ ἱχνογραφοῦν φυτὸν καὶ καρποὺς κακάου.

10—11. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ἐγένετο ἀνακεφαλαίωσις τοῦ ἐβδομαδιαίου μαθήματος τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας.

Οἱ μαθηταὶ ἀνεκοίνωσαν δι' ὀλίγων ὅλα ὅσα ἔμαθαν ἢ ἀνέγνωσαν εἰς τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν κατὰ τὴν ἐβδομάδα αὐτὴν.

Τὴν ἐβδομάδα αὐτὴν κλείει τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας.

11—12. Ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἐδιδάχθη ἡ περικοπή τῆς Ε' Κυριακῆς τοῦ Λουκᾶ Κεφ. 29—36.

Ἐγένετο ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τῆς περικοπῆς ὑφ' ἡμῶν. Κατόπιν ἐζητήσαμεν τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος τῆς περικοπῆς. Ἐγένοντο δὲ ὀλίγαι συμπληρώσεις.

Ἐπηκολούθησε διασάφισις τῶν ἀποριῶν, ἐξηγήσεις τῶν ἀγνώστων λέξεων καὶ σχετικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου. Οἱ μαθηταὶ ἐξέφρασαν ἐντυπώσεις, διευτύπωσαν κρίσεις καὶ συνήγαγον συμπεράσματα. Ἡ περικοπή ἐκλείσει διὰ μᾶς ἀναγνώσεως καλαισθητικῆς ὑφ' ἡμῶν.

Τὴν ἐργασίαν καὶ τῆς 4ης ἐβδομάδος ἐκλείσει ἡ προσευχὴ «Σὺ ποὺ κόσμους κυβερνᾷς», ἥτις ἐψάλη ὑφ' ὅλων ὁμοῦ τῶν μαθητῶν.

Α' ΕΒΔΟΜΑΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΩΝ

Ἀπὸ 25)10)54 ἕως 30)10)54

Δευτέρα 25)10)54

8—9 καὶ 9—10. Ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως παραδίδεται ἡ ἐνότης «Ὁ Ἅγιος Δημήτριος προστάτης τῆς Θεσσαλονίκης».

Ἐν ἀρχῇ ἀναγιγνώσκομεν ἡμεῖς ὁλόκληρον τὴν ἐνότητα, οἱ δὲ μαθηταὶ ἀποδίδουν τὸ περιεχόμενον. Μετὰ γίνεται σιωπηρὰ ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀνάγνωσις καὶ ἀκολουθεῖ λεπτομερὴς ἐπεξεργασία. Ἐξαχρημάτισθησαν πρόσωπα δρῶντα καὶ ἐκρίθη τὸ ἔργον ἀπὸ λογοτεχνικῆς πλευρᾶς. Κατακλείς τοῦ μαθήματος εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκφρασις τοῦ περιεχομένου δι' ἱχνογραφίσεως σκηνῶν, δι' ἀπομνημονεύσεως ὁραίων φράσεων καὶ ἐν τέλει διὰ καλαισθητικῆς ἀναγνώσεως.

10—11 καὶ 11—12. Παραδίδεται ἡ ἐνότης «Ἁγίος Δημήτριος» διὰ διηγήσεως.

Γίνεται ἐν συνεχείᾳ ἐπεξεργασία τοῦ κεφαλαίου. Οἱ μαθηταὶ τὰς ἡμέρας αὐτὰς ζοῦν τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνότητος αὐτῆς καὶ ἡ προσοχὴ των καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των νὰ ἐρευνήσουν, νὰ μάθουν διὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον εἶναι μεγάλο. Ἀναλαμβάνουν νὰ γράψουν ὅλοι ὅ,τι εὗρουν διὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον καὶ νὰ τὸ ἀνακοινώσουν εἰς τὴν τάξιν εἰς κατάλληλον εὐκαιρίαν.

2—3 μ. μ. Ὡδ ι κ ῆ—Γ υ μ ν α σ τ ι κ ῆ.

Ἐγένετο προετοιμασία τῆς παρελάσεως διὰ τὴν Ἐθνικὴν ἑορτὴν. Οἱ μαθηταὶ ἐπανέλαβον καὶ ὠρισμένα ἄσματα σχετικὰ μετὰ τὴν ἑορτὴν καὶ τὸ μάθημα ἔληξε διὰ τοῦ ἀπολυτικίου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου «Μέγαν εὗρατο» κλπ.

Τρίτη 27(10)54

8—9. Ἐ λ λ η ν ι κ ᾶ.

Ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ε' τάξεως ἐκδόσεως 1950 παραδίδεται ἡ ἐνότης «Τὸ ΟΧΙ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940».

Ἀναγινώσκουμεν ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον ἡμεῖς. Κατόπιν οἱ μαθηταὶ ἀποδίδουν τὸ περιεχόμενον. Ἐπακολουθεῖ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου καὶ ἐξάγεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα.

Ἡ ἐφαρμογὴ ἀφίεται δι' ἄλλην διδακτικὴν ὥραν. Οἱ μαθηταὶ ἐζήτησαν νὰ φέρουν γραπτῶς ὅ,τι μάθουν ἐκ τῶν διηγήσεων τῶν γονέων των διὰ τὸν πόλεμον μετὰ τοὺς Ἰταλοὺς κατὰ τὸ 1940.

9—10. Αὐτενεργῶς οἱ μαθηταὶ λύουν προβλήματα προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως δεκαδικῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς μαθητῆς ἐγείρεται εἰς τὸν πίνακα, ἕτερος δὲ λέγει εἰς αὐτὸν ἐν πρόβλημα μικτόν. Ὁ μαθητῆς ἐπαναλαμβάνει τὸ πρόβλημα, λέγει τὴν σκέψιν καὶ εἶτα προβαίνει εἰς τὴν λύσιν του.

Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ λύουν τοῦτο εἰς τὰ πρόχειρά των.

Μετὰ ταῦτα γίνεται ὁ ἔλεγχος τοῦ προβλήματος, εἰς εἶναι ὀρθὸν ἢ ὄχι.

Καθ' ὅμοιον τρόπον γίνεται ἡ λύσις καὶ ἐτέρων προβλημάτων, ἐν τέλει δὲ δίδονται δύο προβλήματα πρὸς λύσιν.

10—11. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν διδάσκεται εὐκαιρικῶς «Τὸ ἱστορικὸν ΟΧΙ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940». Διηγούμεθα εἰς τοὺς μαθητὰς ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Ἐποποιίαν τοῦ 1940.

Ἀναγινώσκουμεν εἰς αὐτοὺς ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν μαχῶν τῆς περιόδου αὐτῆς καὶ ἐν γένει μεταφέρομεν τοὺς μαθητὰς μας εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ νὰ ζήσουν τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνεκλόνησαν ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς.

Καὶ οἱ μαθηταὶ ἀναλαμβάνουν νὰ εὗρουν σχετικὰ κείμενα τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς περιόδου διὰ νὰ τὰ ἀναγνώσουν εἰς τὴν τάξιν ἢ νὰ γράψουν διηγήσεις τῶν γονέων των, οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1940.

11—12. Ὑ γ ι ε ι ν ῆ.

Συνεχίσαμεν «περὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ».

Εὔρομεν τὰς διαφόρους ἀσθενείας τῶν ὀφθαλμῶν καὶ διευτύσαμεν ὑγιεινοὺς κανόνας διὰ τὴν

προφύλαξιν των. Οἱ μαθηταὶ ἰχνογραφοῦν ὀφθαλμόν.

2—3 καὶ 3—4 μ. μ. Γίνεται προετοιμασία τῆς παρελάσεως τῆς αὐριανῆς ἐπετείου. Συγχρόνως ἐπαναλαμβάνονται ὅλα τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν ἑορτὴν ἄσματα διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι οἱ μαθηταὶ νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν αὐριανὴν ἑορτὴν.

Οἱ μαθηταὶ ζητοῦν νὰ γράψουν ὡς ἐκθεσιν κατ' οἶκον «Περὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου εἰς τὴν κωμόπολιν μας».

Παρασκευὴ 29(10)55.

8—9. Ἐ λ λ η ν ι κ ᾶ.

Συνεχίζουμεν τὴν ἐνότητα «Τὸ πρῶτον Ὅχι».

Ἀναγινώσκουμεν τὸ δεύτερον μέρος τοῦ κεφαλαίου. Κατόπιν οἱ μαθηταὶ ἀποδίδουν τὸ περιεχόμενον καὶ γίνεται ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου. Οἱ μαθηταὶ ἐκφράζουν τὰς σκέψεις των, διατυποῦν τὰς ἀπορίας καὶ τὰς ἐντυπώσεις των καὶ προβαίνουν εἰς χαρακτηρισμούς. Ἐν τέλει ἐξάγεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἐξεκόνισις τοῦ μαθήματος.

9—10. Γ ε ω μ ε τ ρ ί α.

Ἐκ τῆς γεωμετρίας διδάσκεται ὁ ἐμπορικὸς καὶ τεκτονικὸς πῆχυς. Ἐπαναλαμβάνονται τὰ λοιπὰ μέτρα μήκους. Πρὸς ἐποπτικὴν διδασκαλίαν ἔχομεν προσκομίσει τὸσον ἐμπορικὸν καὶ τεκτονικὸν πῆχυν, ὅσον καὶ κοινὸν μέτρον.

Μόνοι οἱ μαθηταὶ μετροῦν τὰ τρία μέτρα, τὰ συγκρίνουν καὶ ἀποφαίνονται περὶ τοῦ μεγέθους ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν.

Κατόπιν δίδονται σχετικὰ προβλήματα γραφῆς τῶν ὑποδιαίρέσεων τῶν τριῶν μέτρων με δεκαδικούς ἀριθμούς.

10—11 καὶ 11—12. Οἱ μαθηταὶ προβαίνουν εἰς ἀνακοινώσεις ἱστοριῶν ἐκ τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔπους. Τὰς ἀνακοινώσεις των ἔχουν ἐτοίμους εἰς τὰ τετράδιά των καὶ κατὰ σειρὰν ἀναγινώσκουν ταύτας.

Ἐν τέλει διατυπώνονται ἐντυπώσεις, ἀπορίαι, κρίσεις καὶ συμπεράσματα.

Καὶ κατὰ τὰς δύο ὥρας τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν μας διατηρεῖται ἀμείωτον, κορυφῶνται δὲ ὅταν καὶ ἡμεῖς διηγούμεθα ὀρισμένα περιστατικά τοῦ ἔπους τοῦ 1940.

Οἱ μαθηταὶ ἀπέρχονται ἐνθουσιασμένοι καὶ μετὰ ἐκδηλον τὴν ὑπερηφάνειαν εἰς τὰ μέτωπά των διὰ τὴν ἡρωϊκὴν καὶ εὐγενὴ καταγωγὴν τους. Διαβεβαιοῦν διὰ καὶ αὐτοὶ θὰ γίνουν ὅμοιοι καὶ θὰ πράξουν ὁμοίως, ὅταν μεγαλώσουν καὶ ἀν' αἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτήσουν καὶ τοὺς τὸ ζητήσῃ ἡ Πατρίς.

2—3 μ. μ. Ἐπικρατεῖ ἐνθουσιασμός ὁ ὁποῖος ἐκπαῖ εἰς ἐκδηλώσεις διαφόρους.

Θεωροῦμεν κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τραγουδήσωμεν ὅλοι ὁμοῦ ἄσματα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, καθὼς καὶ ἄλλα Ἐθνικὰ καὶ πατριωτικά.

Ἀπέρχονται οἱ μαθηταὶ ἄδοντες τὸ ἄσμα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου «ΟΧΙ».

Σάββατον 30(10)54.

8—9. Ἐ λ λ η ν ι κ ᾶ.

Γίνεται ἀνακεφαλαίωσις τῆς ἐνότητος «Τὸ πρῶτον ΟΧΙ». Ἐξάγεται ἡ κεντρικὴ ἰδέα. Οἱ μαθηταὶ ἐκφράζουν τὰς ἐντυπώσεις καὶ ἀπορίας των, τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην των.

*Αναπαριστούν διὰ τῆς φαντασίας τῶν σκηνὰς ἐκ τοῦ μαθήματος, ἐν τέλει δὲ ἐξάγουν τὴν καλυτέραν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν ἰχνογραφοῦν εἰς τὰ τετράδιά των.

*Ἐκ τοῦ μαθήματος οἱ μαθηταὶ ἐξάγουν διάφορα θέματα ἐκθέσεων.

9—10 καὶ 10—11. Κατὰ τὰς δύο αὐτὰς ὥρας ἐγένετο γραφὴ ἐκθέσεων.

Οἱ μαθηταὶ ὁμοφώνως ζητοῦν νὰ γράψουν διὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1940.

Κατὰ τὴν δευτέραν ὥραν γίνεται διόρθωσις τῶν ἐκθέσεων καὶ ἀναλαμβάνουν κατόπιν οἱ μαθηταὶ νὰ γράψουν κατ' οἶκον ἐκθέσεις ἐκ τῶν ἐξαχθεῖσιν ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ.

11—12. Εὐαγγέλιον.

Διδάσκεται τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Ε' Κυριακῆς τοῦ Λουκᾶ Κεφ. 19—31.

Κατ' ἀρχὰς ἔγινεν ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τῆς περικοπῆς ὑφ' ἡμῶν. Κατόπιν ἐζητήσαμεν τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος τῆς περικοπῆς. Εἴτα ἐγένοντο ὠρισμέναι συμπληρώσεις καὶ διασαφήσεις.

*Ἐπηκολούθησεν ἐξήγησις ἀγνώστων λέξεων καὶ ἀποριῶν. *Ἐξεφράσθησαν ἐντυπώσεις καὶ κατόπιν οἱ μαθηταὶ ἀνέγνωσαν καλαισθητικῶς τὴν περικοπὴν.

Καὶ ἡ 5η ἐβδομὰς ἐργασίας ἔκλεισε μὲ προσευχὴν, ἣτις ἐψάλη ὑφ' ὅλων ὁμοῦ.

Νομίζομεν ὅτι διὰ τῆς παραθέσεως τοῦ λεπτομεροῦς τούτου ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ διαρκείας ἐνὸς μηνὸς δίδομεν ἀρκετὰ σαφῆ εἰκόνα τῆς ἐργασίας μας ἐν τῇ Ε' τάξει κατὰ τὸ ἀνωτέρω σύστημα. Πιστεύομεν δὲ ἀκραδάντως, ὅτι ἡ προσωπικότης τοῦ διδ(λ)ου εἶναι ὁ κύριος μοχλὸς ἐπιτυχίας ἐκάστου συστήματος καὶ ὁ συντελεστὴς κάθε προόδου.

Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐργάσθημεν καὶ καθ' ὅλας τὰς λοιπὰς ἐβδομάδας τοῦ Σχολικοῦ ἔτους.

Οὕτω καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας μας κατὰ τὸ ἀνωτέρω σύστημα κολακεύομεθα νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ἀναγραφομένη ὕλη ἐξηγτηλῆθη κανονικῶς.

Συγχρόνως, μὲ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν τεσσάρων κυριάρχων ἐβδομαδιαίων μαθημάτων, εἰς ἐκάστην παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν ἱκανοποιήσαμεν καὶ τὰ λοιπὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν μας.

*Ἡ ἐργασία μας καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐστηρίχθη εἰς τὰς δύο βασικὰς ἀρχὰς τοῦ Σχολείου *Ἐργασίας, τὴν Αὐτενέργειαν καὶ *Ἐποπτεῖαν, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν, καθ' ἡμᾶς, τὰς βασικὰς προϋποθέσεις τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὸ ἔργον μας.

*Τὸ σχολεῖον εἶναι τὸ κέντρον τῆς διδασκαλίας· εἶναι ἀκόμη τὸ κέντρον τῆς ἀγωγῆς. Εἶναι ἐν τούτοις δύσκολον νὰ δώσῃ τὸ σχολεῖον ὅλην τὴν ἀγωγὴν καὶ θὰ ἦτο ἐπικίνδυνον ἐὰν τὸ σχολεῖον θὰ ἤθελε νὰ κρατήσῃ δι' ἑαυτὸ τὸ μονοπώλιον τῆς ἀγωγῆς. *Ἐν πρώτοις τὸ σχολεῖον φυσικῶς ἀποδίδει μεγαλυτέραν σπουδαιότητα εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος, παρὰ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ συναισθήματος. Δεύτερον, τὸ σχολεῖον τείνει νὰ δημιουργήσῃ ἕνα περιβάλλον κλειστόν, ἀπομεμονωμένον ἀπὸ τὴν ζωὴν, καὶ ὥς ἐκ τούτου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον τεχνητόν. *Ὅχι ὅτι πρέπει νὰ παραδώσῃ τὸ παιδί ἐνωρὶς εἰς τὰς περιπετείας τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. *Ἡ τοιαύτη μύησις τοῦ παιδιοῦ πρέπει νὰ εἶναι βραδεῖα, προοδευτικὴ καὶ νὰ παρακολουθῇ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν του διαφερόντων. *Ἀλλ' αὐτὰ ὅμως τὸ ὁδηγοῦν εἰς τὸ νὰ ἐπιθυμῇ ἄλλας δραστηριότητας, ἄλλους τρόπους σχηματισμοῦ ὁμάδων, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προσφέρει εἰς αὐτὸ αὐτὴ αὕτη ἡ σχολικὴ ζωὴ. *Ἐπὶ πλέον ὑπάρχουν μερικαὶ πλευραὶ τῆς δμαδικῆς ζωῆς, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἀποκαλυφθοῦν ἐνωρὶς εἰς τὸ παιδί, λόγῳ τῆς βαθείας ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν ἡμποροῦν νὰ προκαλέσουν κατὰ τὴν τρυφερὰν ἡλικίαν ἐπὶ μιᾷ εὐαισθησίας ἣ ὁποία ἀφυπνίζεται: εἶναι καλὸν νὰ μὴ ἀγνοῇ τελείως τὸ παιδί ὅτι ἡ δυστυχία, ἡ φτώχεια, εἶναι κοινωνικὰ κακά, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν καὶ ἀναγκαῖον νὰ φέρῃ κάποιαν θεραπείαν. *Ἡ καλλιέργεια τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος, τοῦ ἀνθρωπίνου συναισθήματος γίνεται ἐπίσης καλύτερον διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς δράσεως, παρὰ μὲ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν. *Ἄς προσθέσωμεν ἀκόμη ὅτι τὸ σύστημα τῆς ὁργανώσεως τῶν παιδαγωγικῶν ἰδρυμάτων, λόγῳ τῆς περιχαρακώσεώς των, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ δημιουργήσῃ ἕνα στενὸν καὶ ὀλεθριώτατον διαχωρισμὸν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν πρόλογον διὰ τὴν ἑλλειψιν ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ δημιουργίαν ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ των. Εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας τὸ σχολεῖον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, προετοιμάζει τὸν ἀγῶνα τῶν τάξεων. *Υπενθυμίζομεν τέλος ὅτι εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον νὰ ἐμπιστευθῶμεν τὰ παιδιὰ εἰς ἑαυτά, δηλ. εἰς τὰς ἐπιδράσεις τοῦ δρόμου καὶ τὴν ἄμεσον ἑλξιν τῶν ὀργανωμένων κοινωνικῶν ὁμάδων, τὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ παραμείνουν ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν δρᾶσιν τοῦ σχολείου πέραν τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν τελειώνουν τὰς στοιχειώδεις σπουδὰς των.*

RENÉ HUBERT, Traité de pédagogie générale

Αιδεσιμωτάτου FULTON SHEEN
Μετ. Νικολάου Γ. Δημητροκάλλη

ΟΙ ΕΝΟΧΟΙ ΓΟΝΕΙΣ

Οι πραγματικοί υπεύθυνοι
της νεανικής έγκληματικότητας

Η βασική αιτία της νεανικής έγκληματικότητας, ή όποια εΐς την εποχήν μας φθάνει εΐς άνησυχητικές διαστάσεις, πρέπει να αναζητηθΐ εΐς την οικογενειακήν έστίαν, εΐς την διαγωγήν τών γονέων.

Οΐ έξωτερικοί έκ τοϋ περιβάλλοντος παράγοντες άσκοϋν επί της διαγωγής τοϋ παιδιοϋ όλιγώτερον άποφασιστικήν επίδρασιν ή ή ποιότης της οικογενειακής άτμοσφάϊρας, μέσα εΐς την όποϊαν ζΐ τοϋτο. Τρεΐς παράγοντες, οΐ όποιοι άντιστοιχοϋν πρὸς τρεΐς τύπους γονέων, άποτελοϋν την άρχικήν αίτίαν της νεανικής έγκληματικότητας. Οϋτοι εΐναι: ή υπερβολική καΐ ένϊστε γελοία έπιείκεια, ό άλκοολισμός, τό διαζύγιον (ή άσυμφωνία) τών γονέων.

Γονεΐς οΐ όποιοι χαΐδεϋουν τὰ παιδιά των: Η όμάς αϋτή περιλαμβάνει τοϋς πατέρας καΐ τὰς μητέρας, οΐ όποιοι πιστεύουν ότι τό παιδί των πρέπει νά βλέπη όλας του τὰς έπιθυμίας έκπληρουμένες καΐ ότι οϋδεμίαν άντίρρησην πρέπει νά συναντᾷ εΐς την Ικανοποίησιν αϋτών. Πειθαρχία, παραινήσεις καΐ ποιναι έχουν προγραφῆ, υπό τό σαθρόν έπιχείρημα, ότι αΐ έκδηλώσεις της προσωπικότητος εΐναι πάντοτε δικαιολογημένοι. Οΐ γονεΐς της κατηγορίας αϋτής οϋδόλως φροντίζουν δια τό τί κάμνει, λέγει ή σκέπτεται τό παιδί των καΐ τό άφήνουν νά ένεργῇ κατὰ τό «κέφι» του. Διατείνονται ότι, όπως άκριβώς τό άγριον άνθος τών δασών αϋξάνει χωρίς κανένα καταναγκασμόν, έτσι καΐ τό παιδί των οϋδέποτε πρέπει νά συναντᾷ άντίρρησην εΐς τὰς έπιθυμίας του καΐ τὰ ένστικτά του.

Τό παιδί πού ανατρέφεται με τὰς άρχάς αϋτάς άποκτᾷ την τάσιν νά γίνῃ έγωκεντρικόν. Ύποκρίνεται ασθένειαν δια νά άποφύγῃ τό σχολειόν, άρνεΐται νά φάγῃ, τι θά ήτο καλόν δια την ύγείαν του, έκβάλλει διαπεραστικάς κραυγὰς εϋθὺς ως πάθη κάτι ή έάν τοϋ προβάλουν κάποιαν άρνησιν. Γρήγορα τότε άνακαλύπτει, ότι αΐ κραυγαΐ του έχουν τό διπλοϋν πλεονέκτημα, άφ' ενός μὲν νά καθιστοϋν τό περιβάλλον του περισσότερο ευαΐσθητον καΐ υποχωρητικόν εΐς τὰς έπιθυμίας του καΐ άφ' έτέρου νά άπομακρύνουν άπ' αϋτό τὰ πρόσωπα, πού δέν εΐναι διατεθειμένα νά τό χαΐδεϋουν.

Οΐ έν λόγω γονεΐς, οΐ όποιοι αναπτύσσουν, συνειδητῶς ή άσυνειδητῶς, τόν έγωκεντισμόν εΐς τὰ παιδιά των, τὰ προδιαθέτουν εΐς τρεΐς μορφὰς παρεκτροπών:

α) Τὴν **άναζητήσιν νέας τινὸς αΐσθησιακῆς ἀπολαύσεως.** Οΐ νέοι, χορτασμένοι άπό της παιδικῆς άκόμη ήλικίας άπό την πραγματοποίησιν όλων τών έπιθυμιών των, άναζητοϋν

διαρκῶς νέας ἀπολαύσεις τών αΐσθήσεων' προωρισμένους νά Ικανοποιήσουν τὰς Ιδιοτροπίας τοϋ κεκορεσμένου *εγώ* των. Δυνατόν νά άναζητήσουν την διεγερσιν ταϋτην εΐς τό οινόπνευμα, τὰ ναρκωτικά, άκόμη καΐ τόν φόνον.

β) Τὴν **κλοπήν.** Τό *εγώ*, άν δέν υπερβλήθῃ ποτέ εΐς πειθαρχίαν, άπαιτεΐ έπιτακτικῶς δι' εκείνο τοϋ όποίου *έχει ανάγκην*, άλλ' εκείνο τό όποϊον *έπιθυμεΐ*. Οΐ νεαροΐ έγκληματΐαι σπανίως κλέπτουν τρόφιμα ή ένδύματα. Κλέπτουν άπλούστατα δια την Ικανοποίησιν τοϋ άπαιτητικοϋ *εγώ* των. Σημειωθῆτω έν προκειμένῳ, ότι δέν κλέπτουν μόνον οΐ πτωχοΐ, άλλὰ καΐ νέο-άνήκοντες εΐς τὰς μέσας τάξεις ή άκόμη καΐ πλουσίας οικογενείας. Όπως λέγει ό Άγιος Αϋγουστίνος, ό όποϊος διεπραξε μερικάς μικροκλοπὰς κατὰ την νεανικήν του ήλικίαν: «Ήθελα νά κλέψω καΐ έκλεψα χωρίς νά ώθομαι άπό την άνάγκην' άπλῶς άπό έλλειψιν καΐ άποστροφήν πρὸς τό αΐσθημα της δικαιοσύνης... διότι έκλεψα πράγματα, τὰ όποΐα εΐχον έν άφθονία καΐ εΐς πολὺ καλυτέραν ποιότητα. Καΐ δέν ήτο τό κλοπιμαΐον εκείνο τό όποϊον ήθελα νά άπολαύσω, άλλὰ ή εϋχαριστησις της κλοπῆς καΐ της άμαρτίας την όποϊαν ήθελα νά δοκιμάσω». Δια τοϋς τοιοϋτους νέους, άρρενας ή θήλεις, οΐ όποιοι οϋδέποτε έμαθαν νά Ισορροποϋν την σχέσηιν μεταξύ προσπαθείας καΐ άνταμοιβῆς, ή έννοια της λείας υποκαθιστᾷ την της άνταμοιβῆς. Τό δικαίωμα τοϋ *άναζητῆν* την εϋτυχίαν γίνεται δι' αϋτοϋς δικαίωμα τοϋ *κατέχειν* την εϋτυχίαν με κάθε θυσίαν καΐ χωρίς φροντίδα περί τοϋ πλησίον των.

γ) **Έλλειψιν τοϋ αΐσθήματος της εϋθύνης.** Τὰ πολυχαΐδεμένα άπό την πλέον τρυφεράν ήλικίαν παιδιά εΐσέρχονται εΐς την ζωήν χωρίς καμμίαν συναΐσθησιν της εϋθύνης. Άπό τὰς συνθήκας υπό τὰς όποίας έμεγάλωσαν κοντά εΐς τοϋς γονεΐς των καταλήγουν εΐς την σκέψιν, ότι ό κόσμος εΐναι υποχρεωμένος νά αναλάβῃ τό βάρος των. Συνηθισμένα άπό ένωρίς νά μη άπασχολοϋνται με τίποτε, δέν προπαρασκευάζονται δια νά παίξουν μέσα εΐς την πραγματικήν ζωήν κάποιον ρόλον, περιλαμβάνοντα εϋθύνας.

Άλκοολικοΐ γονεΐς: Εΐς τὰς οικογενείας εΐς τὰς όποίας ό εΐς τών γονέων ή καΐ οΐ δύο παραδίδονται εΐς τόν πότον, τὰ παιδιά εϋρίσκονται διαρκῶς εΐς έπαφήν με τι τό χειρότερον ύπάρχει εΐς την ανθρωπίνην φύσιν. Παρημελημένα άπό την άσωτίαν τών γονέων των, άναγκάζονται νά άντεπεξέρχονται μόνα εΐς τὰς άπαιτήσεις της ζωῆς. Συχνά δέν έχουν οϋτε άρκετήν τροφήν οϋτε στοργήν.

Τοιαϋται οικογένειαι προδιαθέτουν τὰ παι-

διά εις δύο ειδών παρεκτροπάς: καταστροφήν της ιδιοκτησίας και βιαιοπραγίας. Ὑποχρεωμένον τὸ παιδί νὰ βαδίζῃ «στὶς μύτες τῶν ποδιῶν του» καθ' ὃν χρόνον ὁ εἰς τῶν γονέων κοιμᾶται ἀφοῦ ἐμέθυσεν ἢ θύμα ὑπερβολικῶν βιαιοτήτων τοῦ μεθύσου πατρός ἢ τῆς μητρός, τὸ παιδί αὐτὸ μεγαλῶνει μέσα εἰς τὴν ταπείνωσιν, σχεδὸν μέσα εἰς τὴν ἀπελπισίαν, εἰς διαρκή ἄμυναν. Ἀποκτᾷ οὕτω τὴν τάσιν νὰ βλέπῃ εἰς τὸν καθένα ἕνα ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν καὶ ἀποφασίζει νὰ ἀπελευθερωθῇ μίαν ἡμέραν διὰ τῆς πανουργίας καί, ἂν παραστῇ ἀνάγκη, διὰ τῆς βίας.

Τὸ παιδί καταντᾷ ἔτσι ὡς ἕνα ἡφαιστειον, ἐξωτερικῶς ἡρεμον, τὸ ὁποῖον ὁμῶς μαίνεται ἐσωτερικῶς. Μία φαινομενικὴ πράξις συνενώνεται μὲ μίαν τρομερὰν ἀνάγκην βιαιότητος. Βλέπον τοὺς γονεῖς τοῦ εἰς τὸ σπῖτι τοῦ νὰ ἐκτιμῶν ἐλάχιστα τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας, ἐκδικεῖται ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν ἄλλου τινός, ὡς ἂν οὗτος ἦτο προσωπικὸς τοῦ ἐχθρός. Ἔτσι βλέπομεν τὰ παιδιὰ αὐτὰ νὰ καταστρέφουν τὸ ὑλικὸν τοῦ σχολείου, νὰ θραύουν τὰ πιάτα τῶν ἐστιατορίων ἢ καφενείων, ἢ ἀκόμη νὰ εἰσέρχονται εἰς ξένας ιδιοκτησίας καὶ νὰ προξενοῦν εἰς αὐτάς ζημίας.

Ἐπειδὴ ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη τοῦ ἔλειψε πάντοτε, τὸ τοιοῦτον παιδί μεγαλῶνει μὲ τὸ συναίσθημα ὅτι ἡ ἀγάπη πρέπει νὰ κατακτᾶται μὲ τὴν κτηνώδη βίαν, ὅπως εἶδε νὰ γίνεται μέσα εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Θύμα μιᾶς ἀγάπης διαστραφείσης ἀπὸ τὰς κακὰς ἐξεις, εἶναι ἀποφασισμένον νὰ εὕρῃ ἰδικὰ του θύματα. Τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς ἐρμηνείας τῆς συμπεριφορᾶς «τῶν μικρῶν γλυκῶν ὑπάρξεων», αἱ ὁποῖαι ἀποκαλύπτουν τὴν σκληρὰν καὶ τραγικὴν πλευρὰν τῆς φύσεώς των, διαπράττουσαι φρικτῶδη ἐγκλήματα, τὰ λεγόμενα «ἐμπαθῆ» (passionels)¹⁾.

Ἀσυμφωνία τῶν γονέων. Δὲν ὑπάρχει πλέον οἰκογενειακὴ ζωὴ ἀξία τοῦ ὀνόματος τούτου, ὅταν οἱ γονεῖς φιλονικοῦν, μαλλώνουν διαρκῶς, ὅταν ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ εἶναι ἄπιστος. Ἐνίοτε ἡ οἰκογένεια διαλύεται πλήρως καὶ τὸ παιδί ζῇ μὲ τὸν ἕνα τῶν γονέων, ὅταν δὲν διαμοιράζῃ τὸν καιρὸν τοῦ μεταξὺ τῶν δύο. Τὸ παιδί εἶναι πολὺ περισσότερον στοχαστικόν, ἀπὸ ὅσον ὑποθέτουν οἱ μεγαλύτεροί του· ἐξ ἐνστίκτου αἰσθάνεται ὅτι οἱ γονεῖς τοῦ εἶναι οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ κατέχῃ τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν ἀγάπην των. Ἐὰν διαψεύσουν τὴν ἐμπιστοσύνην του, δημιουργοῦν εἰς τὸ παιδί τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἡμπορεῖ νὰ λάβουν τρεῖς μορφάς:

α) Τὸ παιδί, ὅταν μεγαλώσῃ, θὰ γίνῃ κυνικόν, ὅχι μόνον ἀπέναντι τῶν γυναικῶν, ἂν ἡ μήτηρ τοῦ ἔχῃ ἀποδειχθῇ ἀξία περιφρονήσεως,

ἢ ἀπέναντι τῶν ἀνδρῶν ἂν ὁ πατὴρ τοῦ ἔχῃ ὑποπέσει εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο, ἀλλ' ἀκόμη ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς θρησκείας. Ὁ Θεός, ὑπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν γονέων του, διέψευσε τὴν ἐμπιστοσύνην του, καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἀκολουθήσῃ βραδύτερον ἐκείνους ποὺ τὸν ἀρνοῦνται.

β) Τὸ παιδί ποὺ εἶδε νὰ παραβιάζονται οἱ θεμελιώδεις νόμοι τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας, μεγαλῶνει μὲ τὴν περιφρόνησιν πρὸς **δλους** τοὺς νόμους.

γ) Ἀκόμη καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὴν πατρίδα τοῦ δυνατόν νὰ ἐκφυλισθῇ, ὅταν τοῦτο μεγαλώσῃ μέσα εἰς μίαν οἰκογένειαν, ὅπου παραβιάζουν τὸ μεγαλύτερον καθῆκον τῆς ὑπάρξεως, ἢ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ μητέρα ἐγκατέλειπε τὸν πατέρα.

Τὰ συμπεράσματα ταῦτα δὲν εἶναι ἀποκυήματα φαντασίας. Αἱ στατιστικαὶ¹⁾ δεικνύουν ὅτι ἡ ἐγκληματικότης ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς μέσας εἰς οἰκογενείας, ὡς αὐταὶ τὰς ὁποίας ἀνέφερα.

Ὁ Παντοδύναμος δίδει εἰς τοὺς γονεῖς τὰ τέκνα, πρόωρισμένα νὰ διαπλασθοῦν ὡς ἀργίλλος σύμφωνα μὲ τὴν θεῖαν εἰκόνα Του. Ἐὰν ὁ σημερινὸς κόσμος ἔχασε τὸν σεβασμὸν τῆς προσωπικότητος, τοῦτο συμβαίνει διότι ὁ σεβασμὸς οὗτος ἐχάθη μέσα εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν. Ἴνα ἡ οἰκογενειακὴ ἐστία διατηρηθῇ, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ ἐκ νέου σεβαστὴ ἡ τετάρτη ἐντολή: «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου».

1) Ἐρευναι γενόμεναι ἐν Γαλλίᾳ ἀποδεικνύουν ὅτι τὰ 85 ο)ο τῶν νεαρῶν ἐγκληματιῶν προέρχονται ἀπὸ «χωρισμένας» οἰκογενείας. Εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν γονέων προστίθεται συχνὰ ὁ ἀλκοολισμός. Ἀπὸ μίαν ἔρευναν γενομένην ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα Δημογραφικῶν Μελετῶν, ἀναφερομένην εἰς 500 φακέλλους, προκύπτει, ὅτι εἰς τὰς ἡμισείας σχεδὸν τῶν περιπτώσεων, ὁ εἰς ἐκ τῶν γονέων ἢ καὶ οἱ δύο ἦσαν ἀλκοολικοί. Καὶ αὐτὸς ὁ ἐφηβος ἀπεκαλύφθη προκεχωρημένος ἀλκοολικὸς εἰς 10 ἐπὶ 739 περιπτώσεων εἰς Παρισίους, 17 ἐπὶ 206 εἰς Λυῶνα καὶ 5 ἐπὶ 587 εἰς Μασσαλίαν.

Προκειμένου περὶ τῆς χώρας μας δὲν ἔχομεν ὅπ' ὄψιν μας σχετικὰς στατιστικὰς. Χαρακτηριστικὴ ὁμῶς εἶναι ἡ πρόσφατος περίπτωσις νεανίου ἀνήκοντος εἰς εὐπορὸν οἰκογένειαν, ὅστις ἐφθασε μέχρι φόνου διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ μεταβῇ δι' αὐτοκινήτου εἰς ἐξοχὴν τινα τῶν Ἀθηνῶν.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἀρθρῳ 6 § 1
τοῦ Α. Ν. 1092/1938:

Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: ΗΛ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Κατοικία: Τιμοξένου 10 (Φιλοπάππου)

Διευθυντὴς Τυπογραφείου:
ΣΟΦΙΑ Κ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ
Κατοικία: Ὁδὸς Ψαρθῶν 41 — Ἀθῆναι

1) Σ. τ. Μ. Τὴν λέξιν «ἐμπαθῆ» ἐθέσαμεν ἐνταῦθα μὲ τὴν ψυχολογικὴν καὶ οὐχὶ τὴν ἠθικὴν σημασίαν τῆς.

Α. ΒΟΥΓΙΟΥΚΑ, Δημοδιδασκάλου

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΔΑΙΜΟΝΙΑ

1. 'Από άφορμή
ένα δημοσίευμα για την ποίηση.(«Επιστημονικόν Βήμα του Διδασκάλου»
σελ. 204, Τεύχος 9—10, Μάιος—Ιούνιος 1955).

Επιχειρώντας να μιλήσει κανείς για την ποίηση (και τη λογοτεχνία γενικώτερα), είναι υποχρεωμένος, μπαίνοντας σ' έναν χώρο με πολύ άχνα τὰ συνοριακά του περιφράγματα, να συνωστισθεί μ' ένα πλήθος ανεύθυνων, τις περισσότερες φορές, ανθρώπων, που επιμένουν να θεωρούν τον εαυτό τους αθηντία σέ ζητήματα σχετικά με την τέχνη του λόγου, έπειδή ίσως συνέβη κάποτε να πάρουν άριστα στην έκθεση ή σκάρωσαν πέντε ρωμαντικούς στίχους για την αγαπημένη τους.

Η πολυμάθεια και ή πολυπραγμοσύνη, χαρακτηριστικές αρετές παρωχημένων εποχών, αποτελούν βέβαια και σήμερα πολύτιμα εφόδια για τὸ δάσκαλο. Κενά και έλλείψεις στη γενική του μόρφωση, εκτός απ' τις συνέπειες που μπορεί να έχουν στη διαμόρφωση της νέας γενιάς, εκθέτουν και τὸ κύρος του απέναντι στην εκτίμηση της κοινωνίας. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος ὡστόσο αρχίζει από τη στιγμή που ή πολυπραγμοσύνη αυτή, επιμένοντας με ασυγχώρητη ὀπισθοδρομικότητα να σταθμεύει σέ γκρεμισμένες πεποιθήσεις και ν' άγνοεί τὰ πορίσματα των νέων έρευνών, βρίσκει την τόλμη να εμφανισθεί με αξιώσεις ειδικού και σέ θέματα ακόμη, όπου ένας στενός κύκλος έρευνητών έχει προχωρήσει με πλατιά βήματα μακριά απ' τη λεωφόρο της άνεδαφικής πολυγλωσίας.

Η φύση του περιεχομένου της ποιήσεως εὖνοεί βέβαια τὸν προσηλυτισμὸ τοῦ ευρύτερου κοινού και δέν είναι σπάνιο τὸ φαινόμενο της ποιητικής εὐδοκιμήσεως ατόμων, που ή κύρια άπασχόλησή τους ήταν άλλη. Αλλά είναι άκατανόητο νά καταπιάνεται κανείς έρασιτεχνικά με την ποίηση τοῦ καιροῦ του και τοῦ τόπου του και νά μήν έχει φροντίσει νά είναι στοιχειωδώς πληροφορημένος γύρω από βασικές απόψεις και κοινούς ποιητικούς τόπους. Είναι ή περίπτωση τοῦ συναδέλφου, που γράφει για την ποίηση: «Ποίηση θά εἴπῃ: Φῶς, ήλιος, ἀστέρια, φεγγάρι, ἀνατολή, δύση, σούρουπο, αὐγή, σύννεφα, βουνό, θάλασσα, ψάρεμα, κάμπος, ποτάμια, πρασινάδα, δέντρα, δάση, λουλούδια, μοσκοβολιές, πουλιά, αρνιά, πανηγύρια, ξεφαντώματα, θερισμός, τρυγητός, άλωνίσματα, χοροί, νειάτα, μάτια, καρδιοχτύπια, φρύδια κλπ. κλπ.». Μά επιτέλους, κύριοι, αὐτά τὰ πράγματα είναι, τὸ λιγώτερο, ἀπλοϊκότητες.

Θεωρούμε εὐθὺς ἀπαράιτητη τὴ διευκρίνιση, ὅτι δέν κινήθηκαν ἀπὸ ἐριστικά ἐλατήρια ή ἀπὸ πρόθεση μειώσεως της αξίας τοῦ ἀρθρογράφου. Δέν θά επιμένουμε λοιπὸν στην ἀνασκευή των ἀποψιών του, ἀφοῦ ἄλλωστε ή ὀριστική διαφώνια μας πρὸς ὅτι ἀποτελεῖ τὸν πυρήνα τοῦ ἀρθρου του θά σταθεῖ ἀφορμή για την ἀνάπτυξη ὑπὸ μρφήν ἐμμέσου ἀπαντήσεως των νέων αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων της εποχής μας. Ὡστόσο ἄς μᾶς ἐπιτραπεί νά ἐπι-

καλεσθοῦμε ἀπὸ τὸ κείμενο μερικές μαρτυρίες, δπου ή ἀγνοία των λογοτεχνικῶν μας πραγμάτων είναι καταφανής. Ἔτσι μιά ἱστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας θά εἶχε πληροφορήσει τὸν ἀρθρογράφο, ὅτι στη σχολή τοῦ Σολωμοῦ (τὴν ἐπτανησιακή) δέν ἀνήκουν ὅλοι οἱ ποιητές μας και μάλιστα ἀρχηγοὶ νέων σχολῶν σὰν τὸν Παλαμά. Ἐπειτα, δταν περιμένει ἀπὸ τὴ νέα ποίηση ν' ἀναδείξει καινούργιους Πολέμηδες φαίνεται ν' άγνοεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πολέμης (ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ συμβολή του στην παιδική λογοτεχνία) ἐκφράζει τις ἀδυναμίες και τὴν καχεκτική πλευρὰ τοῦ ποιητικοῦ μας λόγου. Τὰ ποιήματα—ἀριστουργήματα ἐπίσης, σὰ ὅποια μᾶς παραπέμπει (ὁ τυφλός, τὰ κόλλυβα τοῦ πατέρα κλπ.), μπορεί νά έχουν τὴν ὀποιαδήποτε ἡθική ἀξία, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ είναι ἀξιοθρήνητα κατασκευάσματα, που δείχνουν τὸ κατάντημα της τέχνης δταν δέχεται νά ὑπηρετήσῃ ξένους πρὸς τὴν ἀποστολή της σκοπούς. Τέλος ἄς μοῦ συγχωρεθῇ ή δικαιολογημένη ἐπιφύλαξη προκειμένου νά συμμερισθοῦμε τις ἐκρήξεις θριάμβου τοῦ συναδέλφου, δταν, παραθέτοντας ἓνα μοντέρνο ποίημα, συντριπτικής κατὰ τὴ γνώμη του για τὴ νέα ποίηση σημασίας, ἀναφωνεῖ συνεπαρμένος: «Ποῦ νά ἴδῃτε ἄλλους στίχους!». Ἀμφιδάλλουμε για τὴν ἔκταση της γνώριμίας του με τὰ νέα ποιητικά ἑδάφη και τὸν πληροφοροῦμε ὅτι ὑπάρχουν και ἄλλοι, χιλιάδες στίχοι, κάποιον απ' αὐτοὺς περισσότερο ἐρμητικούς, ἀλλ' ἐξίσου ποιητικοὶ με τοὺς ἀπείριστους της «Ἐθνεγεροσίας». Καὶ ὅτι για τὴν ἀποτυχία της αἰσθητικής ἀνταπόκρισής του με τὴ νέα τεχντροπία ἴσως νά μὴν εὐθύνεται ή τελευταία. Χρειάζεται πολλή σύνεση και προσοχή, δταν θίγουμε ζητήματα ἐξω ἀπὸ τὴν ἀρμοδιότητά μας, γιατί ὁ κίνδυνος νά προκαλέσουμε τὴ γενική θυμῆδία και νά γελοιοποιηθοῦμε, παραμονεύει παντοῦ.

Η παιδαγωγική ἀποψη τοῦ θέματος, μολονότι κάπου φάνηκε ὅτι θά ἔμπαινε στὸ κέντρο της ἔρευνας («Ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ ποίημα ἀπὸ τὴν παιδαγωγική του μόνο ἀποψη, που τὸ χρησιμοποιοῦμε για τὴν ἐπιτυχία ἐνὸς ὀρισμένου σκοποῦ»), μόνο σποραδικὰ και κυρίως στὸ τέλος, ἐν εἶδει συμπεράσματος, ἀκροθίχτηκε. Ἡ ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ πλευρὰ θ' ἀποτελέσει τὸ δεύτερο σκέλος τοῦ δοκιμίου μας.

2. Παλιὰ και νέα ποίηση.

Κατ' ἀρχὴν δέν θά ἔπρεπε νά γίνεται αὐτὴ ή διάκριση. Ἡ ποίηση είναι μιά και ἀδιάρετη ἀπὸ τὰ ἀρχαιότατα χρόνια ὡς τις ἡμέρες μας. Πράγματι ή οὐσία της ποιήσεως, της τέχνης αὐτῆς που θεωρεῖται ή κορυφαία και ή συνισταμένη ὄλων των μουσῶν, παραμένει ἀμετάβλητη διαμέσου τῶν αἰώνων. Μπροστὰ στὸ ποιητικὸ γεγονός ή ἀλλότρια ψυχὴ περιάγεται σέ κατάσταση γοητείας και μέθης, ξεχειλίζει ἀπὸ εὐφροσύνη και εὐφορία, ἐνῶ οἱ φωνές των ἐνστικτων λουφάζουν και οἱ πρακτικοὶ δεσμοὶ με τὴν καθημερινή ζωὴ παύουν νά ὑφίστανται. Ἄν κάτι μεταβάλλεται στην ποίηση ἀπὸ μιά περίοδο σέ ἄλλη

είναι τὸ ἐννοιολογικὸ τῆς περιεχόμενου καὶ τὰ ἐκφραστικὰ τῆς μέσας. Διαφορετικὰ εἶναι τὰ φλέγοντα ἐνδιαφέροντα κάθε ἐποχῆς, ἄλλου εἴδους ἢ εὐαισθησία τῆς καὶ κατὰ συνέπεια διαφορετικὴ καὶ ἡ μορφολογικὴ τους διατύπωση. Ἔτσι ἔχουμε τὴ διαδοχικὴ ἐμφάνιση τεχνολογιῶν καὶ αἰσθητικῶν σχολῶν μὲ ἀλληλοσυγκρουόμενες τὶς περισσότερες φορὲς πεποιθήσεις. Κλασσικὴ τέχνη, ρωμαντισμός, ρεαλισμός, συμβολισμός, εἶναι οἱ κυριώτερες κατευθύνσεις τοῦ ποιητικοῦ λόγου τοῦ παρελθόντος καὶ κληροδοτήθηκαν σ' ἡμᾶς σὰν ποιητικὴ παράδοση.

Παρὰ τὶς ἐσωτερικὰς ἀντιθέσεις καὶ τὶς ἀσυμφωνίες τῶν δογμάτων τῆς, ἡ ποίηση τῆς παραδόσεως παρουσιάζει οὐσιώδη κοινὰ χαρακτηριστικὰ πού τὴν ἐμφανίζουν μὲ συνοχὴ στενῆς συγγενείας. Εἴτε ἀφήνει διέξοδο σὲ κραυγαλέα συναισθήματα καὶ στίς μεγάλες χειρονομίες τῆς ψυχῆς, εἴτε ἀρκεῖται σὲ μιὰ φωτογραφικὴ ἀπεικόνιση τῆς πραγματικότητος, ἀκόμη καὶ ὅταν μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν συμβόλων ἐπιχειρεῖ νὰ σταθεῖ στοὺς ἐλάσσονες τόνους καὶ ν' ἀσκήσει μουσικὴ ὑπερβολή, ἡ ποιητικὴ αὐτὴ τοῦ παλίου καιροῦ ἐξουσιάζεται ἀπὸ μιὰ ἀκαμπτη νοησιарχία καὶ ἂν κάποτε στίς πρὸς φιλελεύθερες ὥρες τῆς προσπαθεῖ νὰ τὴν ἀποτινάξει, δὲν κατορθώνει ὥστόσο νὰ μὴ δέχεται τὴ συνοφρυωμένη κηδεμονία τῆς λογικῆς.

Ἀλλὰ τὴν ὁμοιομορφία τῆς παραδόσεως θὰ τὴν πιστοποιήσουμε κυρίως στὰ ζητήματα τεχνικῆς καὶ μορφολογίας τοῦ ποιήματος. Μέχρι προχθὲς ὁ ἔμμετρος λόγος ἔθεωρεῖτο βασικὴ προϋπόθεση τῆς ποιήσεως σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε ἡ ποίηση νὰ ταυτίζεται μὲ τὴν κάθε ἔμμετρη κοινοτυπία. Ὁ ποιητὴς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ κανονίσει τὸ βῆμα τοῦ σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις ἑνὸς ρυθμικοῦ παραγγέλματος, τοῦ μέτρου, οἱ στάσεις, οἱ κινήσεις του καὶ τὸ μέγεθος τῆς πορείας ἦταν αὐστηρὰ καθορισμένα ἀπὸ πρὶν, μπορούσε νὰ κάνει ὥρατες ἀκροβασίες ἐπάνω στὸ τεταμένο σχοινὶ τοῦ στίχου, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει τὰ μάτια του τέσσερα, νὰ μὴν παραπατήσει καὶ χαλάσει τὴν θαυμαστὴν ἐντύπωση. Ἡ παλιὰ στιχουργικὴ τέχνη ἀπέβλεπε πρὶν ἀπ' ὅλα στὴ σοφὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν θεμάτων τῆς. Οἱ ἰσοσύλλαβοι στίχοι δένονταν σφιχτὰ ὁμάδες ὁμάδες σὲ στροφὲς μὲ ἰσάριθμους στίχους, ὑπῆρχαν μάλιστα καὶ ποιήματα ἐπάνω σὲ τυποποιημένα καλούπια, ὅπως τὰ σονέτα καὶ οἱ μπαλάντες. Ὁ ποιητὴς στιχουργὸς κάτεχε ἐπίσης ὁρισμένα μικρὰ μυστικὰ τῆς τέχνης του, γιὰ νὰ τὴν ἐξωραΐζει, τὶς τομὲς γιὰ νὰ διακόπτει τὴ μονοτονία τῶν μακρόσυρτων στίχων, τὶς συνηχήσεις καὶ παρηχήσεις πού δημιουργοῦσαν εὐχάριστες ἀκουστικὰς ἐντυπώσεις, τὴν ὑποβλητικὴ ἐπανάληψη στίχων κατὰ κανονικὰ διαστήματα, λεπτομέρειες πού στάθηκαν πολὺτιμες στὰ χέρια ἰδίως τῶν συμβολιστῶν. Εἶχε ἀκόμα στὴ διάθεσή του τὸ βάρβαρο τύμπανο τῆς ὁμοιοκαταληξίας, αὐτὸ τὸ φανταχτερὸ στολίδι τοῦ στίχου πού στάθηκε δίκαιο μαχαίρι ἀκόμα καὶ γιὰ δόκιμους ποιητὲς. Ἀλλὰ μέσα στοὺς περιορισμούς πού ἐπέβαλλε ἡ ἐξωτερικὴ φόρμα, ἡ ἔμπνευση ἀσφυκτιοῦσε, τὰ τοικιὰ μέτρα μὲ τὴ μονότονη ἐπανάληψή τους δὲ χωροῦσαν τοὺς παλμούς τῆς συγκίνησης, συχνὰ γιὰ χάρη τῆς ὁμοιοκαταληξίας θυσιάζονταν θαυμάσιες εἰκόνες καὶ ποιητικὲς ἀποχρώσεις, ἐνῶ ὄχι σπάνια ἡ ἔμπνευση λοξοδρομοῦσε ἀπ' τὸν ἀρχι-

κό τῆς δρόμο, κυνηγημένη ἀπὸ κάποια στιχουργικὴ ἀνάγκη. Κάποτε συνέπιπτε νὰ συνδυασθοῦν ἡ γνήσια ποιητικὴ φωνὴ μὲ μιὰ συνείδηση τελειότητας τῆς μορφῆς θαυμαστὴ καὶ στίς εὐτυχισμένες αὐτὲς στιγμὲς χαίρομαστε τοὺς καρπούς τοῦ ποιητικοῦ ὕμναίου. Εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ δικοῦ μας τοῦ Σολωμοῦ στίς ἐξαιρέσεις τοῦ ἀποσπασματικοῦ τοῦ ἔργου, ὅταν ὁ δαίμονας τῆς μορφικῆς τελειότητας τοῦ ἐπέτρεψε νὰ φθάσει σὲ ὁλοκληρωμένα ἀποτελέσματα. Ὁ ἴδιος αὐτὸς δημιουργὸς μᾶς ὑποχρεώνει νὰ συμπεράνουμε, ὅτι ἡ συμβατικότητα τῆς μορφῆς στάθηκε ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀδυναμία γιὰ πολλοὺς ἀληθινούς ποιητὲς. Κοντὰ σὲ δαύτους πόσοι ἀνάξιοι ριμαδόροι καὶ αὐτοσχέδιοι στιχοπλόκοι, χωρὶς ἴχνος ποιητικοῦ αἵματος, δὲν ἐκέρδισαν τὴν ἐπιδοκιμασία τῶν πολλῶν, κατορθώνοντας νὰ ἐξαπατήσουν καὶ κριτικούς μὲ ὀξεῖα ὁσφρησι, ἐπειδὴ συνέβαινε νὰ ἔχουν καταπληκτικὴ στιχουργικὴ δεξιότηχια!

Μιὰ τρίτη ταυτότητα ἀντιλήψεων θὰ πιστοποιήσουμε στὸν καθορισμὸ τοῦ ποιητικοῦ χώρου καὶ τοῦ ποιητικοῦ ὅλιου. Ὑπῆρχε ἄλλοτε μιὰ περιχαρὰ μὲν περιοχὴ φαινομένων τῆς ζωῆς, κάτι σὰν θερμοκήπιο ἀναιμικῶν λουλουδιῶν, ἀπ' ὅπου ὁ ποιητὴς μπορούσε ἐλεύθερα ν' ἀντλεῖ τὶς ἐμπνεύσεις του μὲ τὴν αἰσθησι τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ποιητικῆς νομιμοφροσύνης, χωρὶς νὰ διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ τοῦ προσάψουν τὴν κατηγορίαν τοῦ αἰρετικοῦ. Πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα ἐκεῖνα ἀρχίζαν οἱ ἀπαγορεύσεις. Ἰδίως ἀδιανόητη γιὰ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς ποιητικῆς ὁρθοδοξίας ἦταν ἡ πιθανότητα εἰσβολῆς σ' ἐδάφη ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστα τῶν πεζολογικῶν στοιχείων τῆς καθημερινότητος, ἡ ἀξιοποίηση τῆς πλευρᾶς ἐκείνης τῆς πραγματικότητος πού θεωρεῖται πεζὴ καὶ ψευτισμένη, πού εἶναι γεμάτη συμβατικότητες, ἀργὸ καὶ σίγουρον θάνατον.

Ὁ ἴδιος διαχωρισμὸς ἴσχυε προκειμένου γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ. Οἱ λέξεις, τὰ οἰκοδομικὰ στοιχεῖα τοῦ στίχου, ἀνήκαν σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες, ἦταν ποιητικὲς ἢ ἀντιποιητικὲς. Καὶ ἡ διάκρισις αὐτὴ δὲν εἶχε τοῦλάχιστον αἰτιολογία πάντοτε τὴ μουσικότητα πού ἀπέρρεε ἀπὸ τὴ διάταξιν τῶν συμφῶνων καὶ φωνηέντων μέσα στὴ λέξη, ὁπότε θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ λόγος γιὰ μουσικὰ καὶ κακόφωνες λέξεις, παρὰ στηρίζονταν σὲ «ρωμαντικὰς» τὸ περισσότερο προκαταλήψεις. Ὑπῆρχε ἔτσι, κατ' ἀναλογία πρὸς τὰ «κατάλληλα διὰ ποιητὰς» θέματα, ἕνα ἐγκεκριμένο λεξιλόγιον κ' ἔπρεπε νὰ πλουτίσει κανεὶς τὴ φωνὴν του μὲ τὶς ποιητικώτερες λέξεις, γιὰ νὰ τοῦ ἀναγνωρίζουν ποιητικὴ γνησιότητα. Συνέβαινε λοιπὸν ὁ ἀναγνώστης, ὅταν ἀνοιγε ἕνα βιβλίον μὲ στίχους, νὰ εἶναι προδιαθεμιμένος γιὰ τὸ κλίμα τῆς λυρικῆς προσφορᾶς, μπορούσε μάλιστα νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ συναντήσῃ ἕνα μεγάλον ἀριθμὸν ὥραίων γνωστῶν λέξεων καὶ κοινῶν ποιητικῶν τόπων.

Τὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν κατάχρησιν τῶν καλλιτεχνικῶν αὐτῶν μεθόδων στάθηκαν ἀποφασιστικὰ γιὰ τὴν ποίηση. Κάποτε ἐγινε φανερό, ὅτι ἡ χρεωκοπία τῆς ἦταν ἀναπόφευκτη. Ἡ ποίηση τῆς παραδόσεως, γερασμένη πιά, παρὰ τὶς σποραδικὰς τῆς ἐκλάμψεις, διέγραψε τὴν τροχιά τῆς καὶ τὸ ἄστρο τῆς σύμφωνα μὲ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς ἔγειρε νὰ βασιλέψῃ κάτω ἀπ' τὸν ὀρίζοντα. Ἡ πρῶ-

τη αντίδραση ήρθε σάν ολοκληρωτική άρνηση τών παραδεδεμένων και έκφραση τής άποσυνθέσεως ένός κόσμου πού διαλυόταν. Ξεκινούσε από κίνητρα μηδενιστικά και τή συνείχε μιá ιερή καταστροφική μανία. Πρόκειται για τó επαναστατικό κίνημα τού σουρεαλισμού, πού ζήτησε νά στηρίξει τήν τέχνη στις δυνάμεις τού ύποσυνειδήτου, έγκαθιστώντας μ' αυτόν τόν τρόπο νομίμως τήν άσυνδοσία και τήν αυθαιρεσία, στο χώρο άκριδώς όπου ή λατρεία τής τελειότητας επέβαλλε άλλοτε αυστηρή πειθαρχία και τάξη.

Άλλά, όπως συμβαίνει πάντα στην Ιστορία τών επαναστάσεων, μετά τήν άκαμψία και τó φανατισμό τής πρώτης περιόδου, έπακολούθησε ύψωση και έπεκράτησαν διαλλακτικώτερα πνεύματα. Πολλοί στάθηκαν, είναι αλήθεια, εί παραλογισμοί και τά άτοπα τού σουρεαλισμού, αλλά και κανείς δέ μπορεί νά άμφισβητήσει τή σημασία τού αναγεννητικού του μηνύματος. Συγκεκριμένα ή μορφή τής ποιήσεως πού τόν διαδέχτηκε, αφού παραμέρισε τίς ακρότητες και ύποχρεώθηκε νά έπικυρώσει κάποιους συμβιβασμούς με τήν παράδοση, οικειοποιήθηκε και επέβαλε όλες τίς αναντίρρητες αλήθειες τού σουρεαλισμού. Κατ' άρχήν ο σουρεαλισμός δοήθηκε τή νέα ποίηση νά λυτρωθεί από τή δεσποτεία τού όρθολογισμού. Πάντοτε ή επέμβαση τής νοήσεως στάθηκε δύναμη άποστεγνωτική κάθε ποιητικής ίκμάδας, φραγμός τής αυθορμησίας, προπαντός σέ καλλιτέχνες με δυσανάλογους τετραγωνικούς έγκεφάλους. Η ολοκληρωτική τής κατάργηση από τó σουρεαλισμό ώδήγησε στην άσυναρτησία και στην άσυνεννοησία. Μιά μέση λύση λοιπόν έπρεπε νά έξευρεθεί, για νά καταστεί δυνατό νά διατηρηθεί ή έπαφή με τόν αναγνώστη και συγχρόνως νά μη χάσει ή τέχνη τήν αυτοτέλεια και τήν ειλικρίνειά της. Έτσι ή νέα ποίηση, ενώ δέν έκοψε τούς δεσμούς της με τήν έλλογη πράγματικότητα, είχε τήν ευχέρεια νά παραδιάζει τήν σύνταξη και νά κυνηγά τήν έλλειπτική έκφραση, έπιτυγχάνοντας νά άσκει βαθειά ύποβολή και ν' άποδίδει και τίς πιο άνεπαίσθητες αναπλάσεις, τή ρευστότητα τών συναισθημάτων και τούς άξεδιάλυτους συνειρμούς τών όνειρικών καταστάσεων.

Η δεύτερη ούσιαστική συμβολή τού σουρεαλισμού ανάγεται στο κεφάλαιο τής μορφολογίας. Η νέα ποίηση, έχοντας νά έκφράσει ούσιαστικά πράγματα, δέν ήταν δυνατόν νά σταθμεύσει στα έπίπεδα τών τύπων τής παραδόσεως, νά πνίξει τή φωνή της στα άσφυκτικά πλαίσια ένός στείου φορμαλισμού. Από τó άλλο μέρος πάλι τά αποτελέσματα από τήν άρνηση κάθε έννοιας τεχνικής ήταν πρόσφατα και όδυνηρά. Ο μετασουρεαλιστής λοιπόν ποιητής βρέθηκε ύποχρεωμένος νά παραδεχτεί, ότι κάποιος, έστω και άχνό, περίγραμμα τής ποιητικής άπροσδιοριστίας είναι άπαραίτητο και επέβαλε στην έκφρασή του μιá ύποτυπώδη πειθαρχία. Έτσι φθάσαμε στην καθέρωση τού έλεύθερου στίχου, έλεύθερου από τήν άποψη τής άπαλλαγής του από τά δεσμά τής ίσοσυλλαβίας, τής όμοιοκαταληξίας και τού μέτρου, ενώ από τó άλλο μέρος απαιτεί αυστηρότατη μορφική έπεξεργασία. Ο έλεύθερος στίχος τήν ώρα τής δημιουργίας είναι ένα κομμάτι πυρακτωμένο σίδερο ανάμεσα σφυρί και άμόνι. Λίγο άργότερα θά ζήσει τήν ποιητική του αυθιπαρξία, ύπακούοντας σ' έναν

δικό του έσωτερικό ρυθμό και σέ μιá μουσική, πού είναι περισσότερο από τήν ήχητική της ύπόσταση μιá μουσική εικώνων και ίδεών. Ο νέος στίχος με τó έλεύθερο περπάτημά του, τήν εύλυγσία και τήν άπλα του, αντί νά θέτει άδικαιολογήτους φραγμούς στην έξωτερίκευση τού συγκινησιακού αποθέματος τού ποιητή, διευκολύνει τή φυσική παροχέτευσή του, αναδεικνύει τά ποιητικώτερα σημεία, φωτίζει με όλα τά χρώματα τής ίδρας τά τοπία τής φαντασίας, θέτει σέ κραδασμό και τίς λεπτότερες χορδές τού ποιητικού όργάνου, με δυό λόγια άποκαθιστά τήν όρθή ιεράρχηση τών καλλιτεχνικών δεδομένων, σύμφωνα με τίς απαιτήσεις τής όποιας τά έκφραστικά μέσα τότε μόνο δικαιώνονται, όταν τίθενται στην ύπηρεσία αυτής τής μεγάλης ύποθέσεως πού είναι ή ποίηση. Η ιδέα τής στιχουργικής έλευθερίας έδωσε βέβαια, όπως ήταν φυσικό, άφορμή σέ νέες παρεξηγήσεις και παρουσιάστηκαν πάλι οι έπιτήδαιοι πού τούς εύκόλυνε νά έχουν τήν έντύπωση, ότι κομματιάζοντας ένα κείμενο κατά τó κέφι τους και γράφοντας τó στη μέση μιás όψης χαρτιού έκαναν μοντέρνα ποίηση, αλλά και ποιά τεχντροπία δέν προδόθηκε απ' τούς κακούς όπαδούς της; Μελετώντας τήν ποίηση τού καιρού μας στήνουμε έμπρός μας τόν αληθινό ποιητή και τούτος είναι άξιος τού μεγαλύτερου θαυμασμού. Δέν έχει νά έλπίζει πιά τίποτε από τή συνδρομή τής πλούσιας τεχνικής τών παπούδων του, αυτής πού τήν πέταξε στον κάλαθο τών άχρήστων σέ μιá κρίση δίκαιης όργης, μολοντί θά τόν διεύκλυνε νά κρύψει κάποιες αναπόφευκτες ανεπάρκειές του. Μόνος, κατάμονος θά παλαίψει με τόν δαίμονά του και άν κατορθώσει νά τόν ύποτάξει με τήν άρετή τής ποιητικής ειλικρίνειας, έχει νικήσει. Διαφορετικά ή πτώση του θά είναι μεγάλη και κανένα έλεος δέν ύπάρχει γι' αυτόν.

Ο σουρεαλισμός είχε και άλλες εδεργετικές συνέπειες. Έσπασε τίς παρωπίδες και τούς παραπειστικούς φακούς πού χρησιμοποίησε ή παλιά ποίηση, προικίζοντας τήν έποχή μας με μιá νέα ευαισθησία και μιá καθαρή, παρθενική δραση. Όμοια με τόν τυφλόν εκείνον τού Εδάγγελου άπεκάλυψαν ξάφνου οι άνθρωποι γύρω τους τήν ύπαρξη ένός κατακαίνουργου κόσμου, σά νά ήταν ή έκτη μέρα τής δημιουργίας. Τόν ίδιο καιρό αναθεωρούσαν τίς άπόψεις τους γύρω απ' τόν καθορισμό τής έννοιας τού ποιητικού. Η πρώτη τίμια πράξη τους ήταν νά κατέβουν απ' τά σύννεφα, όπου είχαν θρονιάσει τήν ύπερευαίσθητη βασιλοπούλα τους, και νά προσγειωθούν στη λάσπη τής γής. Υπήρχε εκεί ένα καυτό ύλικό, πλούσιο σ' έκμετάλλευση, οι άπελπισμένες φάσεις τού άγώνα αυτών τών τραγικών ύπάρξεων πού έχουν τó στίγμα τού σκόληκα κι' ώστόσο πολεμούν άπεγνωσμένα νά ύφωθούν πάνω απ' τή μοίρα τους. Ο ψευδολυρισμός παρεχώρησε τή θέση του σέ μιá δραματική σύλληψη τής ματαιότητας τού κόσμου. Πολύ γρήγορα διαπιστώθηκε, ότι δέν ύπάρχουν ποιητικά και αντιποιητικά θέματα, παρά μόνο αληθινοί ποιητές πού, έτι έγγίσουν περιβάλλεται τήν άφθαρσία, πού μπορούν νά αναδείξουν αισθητικά και τίς άσχημίες και τή δυσσομία τής καταραμένης ζωής. Έτσι έξηγείται και ή διείσδυση σέ χώρους πού μέχρι τότε άνήκαν στην άποκλειστική δικαιοδοσία τής πεζογραφίας, με αποτέλεσμα νά κατακλυσθεί ή ποίηση

ἀπὸ ἑνα κύμα πεζολογίας μὲ δ,τι συνεπάγεται ἡ ἀφομοίωσή της σὰν τρόπος διαρθρώσεως τοῦ λόγου καὶ ἐπιλογῆς τοῦ λεκτικοῦ ὕλικου. Ἡ νέα ποίηση, ἀηθισμένη ἀπὸ τὴ φραστικὴ πολυτέλεια τῆς οἰκογενειακῆς τῆς παραδόσεως, ἐζήτησε νὰ ἐκφρασθεῖ λιτὰ καὶ μὲ φυσικότητα, πλησιάζοντας τὸν τόνο τῆς ἐπλῆς κουδέντας, τὸν τόσο γνῶριμο σὺν ἀφηγηματικῷ λόγῳ. Ὁ Γιώργος Σεφέρης, ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους ἐκπροσώπους τῆς νέας ποιήσεως στὴν Ἑλλάδα, ἔχει γράψει:

Δὲ θέλω τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μιλήσω ἀπλά, νὰ μοῦ
[δοθεῖ ἐτούτῃ ἡ χάρη.

Γιατί καὶ τὸ τραγούδι τὸ φορτώσαμε μὲ τόσες μου-
[σικές, πού σιγὰ σιγὰ βουλιάζει

Καὶ τὴν τέχνην μας τὴ στολίσαιμε τόσο πολὺ, πού φα-
[γώθηκε ἀπ' τὰ μαλάματα τὸ πρόσωπό της
κι' εἶναι καιρὸς νὰ ποῦμε τὰ λιγοστά μας λόγια,
[γιατὶ ἡ ψυχὴ μας αὐριο κάνει πανιά.

Μὲ τὴ χρησιμοποίησιν μεθόδων τῆς πεζογραφικῆς τέχνης ἐπὶ πλῆθος πλουτισμὸς καὶ ἀνανέωσις τοῦ λεκτικοῦ ὕλικου, πού ἐπιδιώχθη καὶ μὲ ἄλλους τρόπους, ὅπως μὲ δάνεια ἀπὸ προγενέστερες γλωσσικὰς μορφὰς καὶ σ' ἐμὰς ἐδῶ εἰδικὰ μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα. Οἱ λέξεις λοιπὸν μετὰ τὸ ξανά-νιωμά τους ἀπέκτησαν μιὰ καινούργια στιλπνότητα, καθαρίστηκαν ἀπ' τὴς σκουριὰς καὶ ἤχουσαν σὰν καθάριο φῖνο μέταλλο, ἱκανὲς νὰ ἀποδώσουν ὅλες τὴς χρωματικὰς κλίμακας, τὰ ἡμιτόνια καὶ τὴς ἀνεπαίσθητες φωτισκίσεις τῆς συγκίνησεως. Ἀποτέλεσμα τῶν ἀναθεωρήσεων αὐτῶν ἦταν νὰ πάψει ἡ διάκρισις ποιητικῶν καὶ ἀντιποιητικῶν λέξεων, γιὰ νὰ φτάσουμε νὰ πρεσβεύεται σήμερα πολὺ ὀρθά, ὅτι καὶ ἡ γλῶσσα τῶν πεζοδρομίων καὶ ἡ βωμολοχία ἀκόμα μπορεῖ νὰ καθαγιασθεῖ ἀπὸ τὴν ποίηση.

Ἀλλὰ τὸ προσωπικώτερον ἀπὸ τὰ καθαρῶς ἐκφραστικὰ μέσα πού καθιέρωσε ἡ νεώτερη ποίηση εἶναι ἡ εἰκόνα. Ὁ ποιητὴς τῶν ἡμερῶν μας μιλάει μὲ εἰκόνες, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο πού ὁ προκατόχος του χρησιμοποιοῦσε τὰ σύμβολα καὶ τὴς παρομοιώσεις. Ἐδῶ ὅμως ἡ εἰκόνα ἀντιμετωπίζεται ὄχι μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ συμβόλου ἢ σὰν φορέας ἰδεῶν καὶ συναισθηματικῶν καταστάσεων, παρὰ ἀποτελεῖ πρωταρχικόν, θεμελιακὸν παράγοντα οὐσίας. Ὁ ποιητικὸς λόγος εἶναι μιὰ συνεχὴς διαδοχὴ σπαρταριστῶν εἰκόνων, σπασμένων καὶ κομματιασμένων πολλὰς φορὲς, πού ἔχουν ἀποσπασθεῖ τὴν ὥρα πού βγαίνουν ἀπ' τὸ καμίνι τῆς δημιουργίας καὶ καθὼς ἀντιπέρχονται μπροστὰ στὰ ἐκπληκτὰ μάτια μας ἀφήνουν τὸ ἀπόσταγμα τῆς ὁμορφίης τους. Οἰκειοποίησις λοιπὸν ἐδαφῶν πού ἀνήκουν στὴ δικαιοδοσίαν τῆς ζωγραφικῆς; Ὁχι, ἀφοῦ ἡ λέξις σὰν ποιητικὴ μονάδα δὲν εἶναι ἀφηρημένον χρῶμα καὶ μὲ τὴν ὁποιαδήποτε χρησιμοποίησίν της δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδᾶλει τίς ἐννοιολογικὰς τῆς ἰδιότητες. Ἀλλὰ εἶναι ἕνας τρόπος νὰ ἰδοῦμε τὸν κόσμον κατὰματα, νὰ μᾶς μιλήσῃ ἡ δημιουργία ἀπ' εὐθείας σὲ πρῶτον πρόσωπον, μὲ ὅσο τὸ δυνατόν μικρότερη συμμετοχὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἀνθρώπου. Κι ἀλήθεια, μόλις κατορθώσουμε νὰ νικήσουμε κάποιες κακὰς συνήθειας τοῦ παρελθόντος, χαϊρόμαστε αὐτὴ τὴν καινούργια φωνή, καθὼς στήνει ἐμπρὸς μας τοὺς αὐθεντικούς της πίνακες μὲ τὸν

πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τους, μὲ τὸ ἀπροσδόκητον συνταίριασμα τῶν ἀντιθέσεων τους.

Ὅσο ὅσον ἀποτελεῖ κινὸν τόπον ἡ διαπίστωσις, ὅτι πολὺ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι πού χαίρονται μὲ καθαρὴ καρδίαν τὴν νέα ποίηση, χωρὶς νὰ ὑποκρίνονται τὸ θαυμαστὴ ἀπὸ φόβον μὴ θεωρηθοῦν καθυστερημένοι. Ἕνας ἄλλος ἀριθμὸς τῆ βλέπει μὲ δυσπιστία καὶ ἐπιφυλακτικότητά ἢ μὲ ἀπροκάλυπτον χλευασμὸν, ἐνῶ ἡ μεγαλύτερη μερίδα τοῦ κοινοῦ ἀγνοεῖ καὶ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἀκόμα. Καὶ ὅμως ἡ νέα ποίηση, ὅπως ἐπεκράτησε ν' ἀποκαλεῖται, γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ διαφοροποίησίν της ἀπ' τὸν σουρεαλισμὸν, ἀντιπροσωπεύει τὴν ποιητικὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς μας καὶ δὲν εἶναι πιά νέα ἀπὸ τὴν ἀποψὲς τῆς ἀνωριμότητος, ἀφοῦ ἔχει ἤδη διανύσει τὴς πρώτες δεκαετίες καὶ ἀνέδειξε ποιητὰς πρώτου μεγέθους καὶ παγκόσμιος ἀπήχησις, σὰν τὸν Thomas Eliot στὴν Ἀγγλίαν, τὸν Paul Eluard στὴ Γαλλίαν, τὸν Ezra Pound στὴν Ἀμερικὴν. Τί συμβαίνει λοιπόν; Μήπως ἡ ἴδια αὐτὴ ποίηση εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ἀντιδημοτικότητά της; Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐπανειλημμένως τὴν ἔχουν κατηγορήσει γιὰ παραλογισμὸν, ἀσάφειαν, ἐρμητισμὸν, καλλιτεχνικὴ ἀσυνέπειαν. Ἀλλὰ — γιὰ ν' ἀναφέρω ἕνα συγκεκριμένον καὶ πολὺ πρόσφατον παράδειγμα — μήπως ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, ἕνας ποιητὴς πού δούλευε πάντα μὲ στοχασμὸν καὶ φρόντιζε νὰ προικίζει καὶ τὴς ποιητικώτερες στιγμὰς του μὲ ἀλύγιστη λογικὴ συνέπεια, δὲν χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ δυσνόητος καὶ σκοτεινός, ἐπειδὴ συνέδαινε νὰ στέκει ἕνα σκαλὶ ψηλότερον ἀπὸ τὴν νοημοσύνην τῆς γενιᾶς του; Σήμερα καμμιὰ πλευρὰ τοῦ ἔργου του δὲν παρουσιάζει σκοτεινὰ σημεῖα, μᾶς φαίνεται μάλιστα περισσότερο σαφὴς ἀπ' ὅσο θὰ ταίριαζε σ' ἕναν ποιητὴν.

Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι ἡ κυριότερη αἰτία πού ἀπομακρύνει τὸ κοινὸν ἀπ' τὴ σημερινὴν ποίηση εἶναι ὅτι τὰ ἐπιτεύγματα τῆς δὲν προσφέρονται στὴν ἀπαγγελίαν. Ἀλλὰ θὰ εἴχαμε σταθεῖ στὴν ἐπιφάνεια τοῦ προβλήματος, ἐνῶ θὰ μᾶς διέφευγε τὸ ἀληθινὸν μυστικόν. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἡ ποίηση τῆς παραδόσεως τὸ χρωστᾷ στὴ μορφολογικὴν τῆς κατασκευὴν, τὴν ἐπιφανειακὰ μουσικὴν, πού εὐνοεῖ τὴ μηχανικὴ ἀπομνημόνευσιν. Λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι πού δὲν ἔχουν συγκρατήσῃ στὴ μνήμην τους κάποιους στίχους ἢ καὶ ποιήματα ὁλόκληρα πού τοὺς ἐθελξαν κάποτε καὶ τοὺς γέννησαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὰ ἀποσθηθίσουν καὶ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνουν σὲ ὥρες ρεμβαστικῆς μελαγχολίας, ἀνακαλώντας τὰ εὐάρεστα συναισθήματα τῆς ρυθμικῆς τους ὑποβολῆς. Ἕνα μοντέρνον ποίημα, πού ὅπως ἐξηγήσαμε δὲ στηρίζεται σὲ ἐπικουρικὰς δυνάμεις, ἀπαιτεῖ, γιὰ νὰ μᾶς παραδώσῃ τὸ κλειδί τοῦ μυστικοῦ του, νὰ τὸ πολιορκήσουμε μὲ τὴν ἀτομικὴν μας περισυλλογὴν, νὰ τὸ διαβάσουμε κατὰ μόνας. Αὐτὴ ἡ σιωπηλὴ ἀνάγνωσις εἶναι μιὰ ἐγκάρδια συνομιλία πρόσωπο μὲ πρόσωπον ἀνάμεσα σὺν ποιητῇ καὶ σὺν ἀποδέκτῃ.

Ἀλλὰ, εἴπαμε, τὰ αἰτία τῆς κακοδομιότητος εἶναι βαθύτερα. Ζοῦμε σὲ μιὰ ἀντιποιητικὴ ἐποχὴ ἀπὸ τὴν ἀποψὲς τῆς ἀπελπιστικῆς περιορισμένης ἀπήχησις πού ἔχει ἡ τέχνη γενικὰ ἀνάμεσα στίς πλατιάς μάζας, τόσο ὥστε ἡ παρουσία ἐνὸς ὥραίου στίχου νὰ μὴν ὑπολογίζεται οὔτε ὅσο ἕνα ἀμφισβητούμενον

τέρμα σε μιὰ ἐπαρχιακὴ ποδοσφαιρικὴ συνάντηση. "Αλλὰ εἶναι σήμερα τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου σε μιὰ κοινωνία πού βαίνει μέ ρυθμὸ ἱλιγγου καὶ ὑστερισμούς πρὸς τὴν πιδ ὕλιστικὴν ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς, ὥστε ἡ ποίηση νὰ θεωρεῖται, τὸ λιγότερο, σὰν περιττὴ πολυτέλεια. Ὁ ἀτομικὸς αἰώνας ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ ἱστορία τῶν μεγάλων εἰδικεύσεων. Σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἀνθρώπινη δραστηριότητα μ' ἐπικεφαλῆς προνομιακὲς φυσιογνωμίες τράβηξε ξεχωριστοὺς ἀπροσπέλαστους δρόμους, γιὰ νὰ φτάσει σ' ἐκπληκτικὲς ἐπιτεύξεις, ἐνῶ πίσω τῆς τὸ ἀνώνυμο πλῆθος μένει κυριολεκτικὰ ἀπληροφόρητο, προσπαθώντας ἀπεγνωσμένα νὰ ἐνημερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀμφισβήτησιμης γνησιότητας ἐκλαίκευμένη γνώση. Κάτι ἀνάλογο πρέπει νὰ συμβαίνει καὶ μέ τὴν ποίηση. Ἡ ἀντιδημοτικότητά τῆς δηλαδή, σύμφωνα μέ τὸν συλλογισμὸν αὐτόν, δὲν πρέπει ν' ἀποδοθεῖ σὲ ποιοτικὸ ξεπεσμό. Καὶ ἄς μὴν ὑποστηριχθεῖ, μέ τὸ ἐπιχείρημα τῆς συγκινησιακῆς τῆς προελεύσεως, ὅτι ἡ τέχνη ἀπαιτῆται σὲ ὅλους καὶ ἐπομένως ἡ ἀξία τῆς καθορίζεται ἀπὸ τὴ στάση τοῦ κοινοῦ. Οἱ ἀγεφύρωτες διαφορὲς μεταξὺ τῶν ἀτόμων δὲν ἐντοπίζονται μόνο στὴ διανοητικὴ τους κατάσταση, ἐκτείνονται καὶ σὲ ὅλον ἐν γένει τὸν ψυχικὸ τους κόσμον. Πάντα θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἄμουςοι, μέ ἀρνητικὴ εὐαισθησία, καὶ δὲν εἶναι δυστυχῶς οἱ λιγότεροι. Μπορεῖ κάποτε σὲ μακρινὲς ἱστορικὲς περιόδους—χωρὶς νὰ εἶναι ἀπολύτως ἐξακριβωμένο—ἡ τέχνη ν' ἀποτελοῦσε κοινὴ θρησκεία—ἄς ἀναλογισθοῦμε τὴν περίπτωσιν τοῦ Ὀμήρου—ἀλλὰ οἱ κοινωνίες ἐκεῖνες ἦσαν πολὺ μικρὲς καὶ ἡ πολιτιστικὴ τους στάθμῃ ἀντιπροσώπευε τὴν πνευματικότητα ὅλων τῶν τάξεων καὶ καθενὸς ἀτόμου χωριστά. Σήμερα ἡ ράτσα τοῦ Ἀδάμ ἔχει πληθύνει πολὺ καὶ κυρίως μετὰ τὴν κατάρρευση τῶν ἐθνικῶν προμαχόνων καὶ τὴν τελειοποίηση τῶν μέσων συγκοινωνίας, ὁπότε τὸ κύμα τοῦ διεθνισμοῦ ἀπειλεῖ καὶ τὴν πιδ ἀπόμερη γωνιά τῆς γῆς, ἐμφανίζει τὴν ὄψιν μιᾶς συγχρόνου Βαβέλ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς συγχύσεως τῶν ἰδεῶν καὶ γλωσσῶν καὶ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων βρίσκονται τοποθετημένα σὲ μιὰ σαραντάπηχῃ κλιμάκωσιν πού ξεκινᾷ ἀπ' τὴν πνευματικότητα τοῦ χιμπατζῆ, γιὰ νὰ καταλήξει στὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἐπιστήμονα πού καταστρώνει τὰ διαπλανητικὰ ταξίδια. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀντικειμενικὰ κριτήρια γιὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῶν δημιουργημάτων τῆς τέχνης; Ἄν ἐπιχειρήσουμε πάλι νὰ ἐξισώσουμε τὴν τέχνη πρὸς τὴ δεκτικότητά καὶ τὰ γούστα τοῦ μεγάλου κοινοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ γυρίσουμε πολλοὺς αἰῶνες πίσω. Ἀλλὰ κατὰ ποιά λογικὴ εἶναι προτιμότερο νὰ θεωρήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας ἱκανοποιημένο μέ τὴν μετριότητα, νὰ συμβιβασθοῦμε ἐπὶ παραδείγματι μέ τὸ ἀνάστημα τοῦ Καραγκιόζῃ, ἐπειδὴ συμβαίνει ὁ Σαίξπηρ νὰ ἀπαιτεῖ τάνυσμα ψυχῆς καὶ γενναῖα αἰσθήματα; Ἡ ἀντίθετη τακτικὴ, τῆς μυήσεως ὅσο γίνεται περισσοτέρων πιστῶν, εἶναι προτιμότερο, παρὰ τὰ ἀποθαρρυντικὰ τῆς ἀποτελέσματα, νὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἰσχύει σὰν καλλιτεχνικὸ καθεστῶς. Εἴτε μᾶς συμφέρει εἴτε ὄχι, δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος νὰ ὁδηγεῖ στὴν ποίηση, ἀπὸ ἓνα στενὸ καὶ ἀνηφορικὸ μονοπάτι. Μὲ ἀπλούστερα λόγια, χρειάζεται ν' ἀσχοληθεῖ κανεὶς συστηματικὰ μαζί τῆς, νὰ τῆς ἀφοσιω-

θεῖ ἀνυστερόδουλα καὶ μέ πάθος, γιὰ νὰ ἐλπίζει ὅτι θὰ τοῦ παραδοθεῖ σὰν μιὰ ὠραία κοπέλα κάτω ἀπὸ ἓναν εὐτυχισμένον ἀστερισμὸ ἢ σὰν ἓνας ὄριμος καρπὸς πού πέφτει μέσα στὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας.

Στὴν προσπάθειά μας νὰ δικαιολογήσουμε τὸν ἐρμητισμὸ τῆς ποιήσεως, ἡ συγγενικὴ περίπτωσις τῆς μουσικῆς ἔρχεται πολὺ διαφωτιστικὴ. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι οἱ μουσικὲς προτιμήσεις τοῦ μεγάλου κοινοῦ ἐξαντλοῦνται μεταξὺ ἐνὸς ρεμπέτικου καὶ ἐνὸς ἐλαφροῦ τραγουδιοῦ. Καὶ εἶναι βέβαια πολλοὶ ἐκεῖνοι πού παρακολουθοῦν καὶ τὴ σοβαρὴ μουσικὴ, ἀλλ' ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ἀκροατηρίου πού γεμίζει τίς αἰθουσὲς τῶν συναυλιῶν ἀπὸ σνομπισμὸ, τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἀνθρώπων πού καταλαβαίνει ἀπὸ μουσικὴ δὲν θὰ ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ ἐμπνεύσει καὶ νὰ ἐνθουσιάσει τὰ μέλη τῆς ὀρχήστρας. Καὶ ὅμως κανεὶς δὲν θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἀξία τῶν δημιουργιῶν τῶν μεγάλων συνθετῶν—ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ ἀνῆκουν στοὺς συγχρόνους—καὶ δὲν τοὺς καταλογίζει φταιξίματα, γιὰ τὰ ὅποια δὲν εὐθύνονται. Εἶναι πολὺ συνηθισμένο φαινόμενο νὰ μὴ διαθέτει κανεὶς μουσικὸ αὐτί. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο θὰ ἦταν μιὰ πράξη δικαιοσύνης γιὰ τὸν ἄνθρωπον πού δὲν καταλαβαίνει τὴ νέα ποίηση, ἀλλὰ θεωρεῖ μεγάλην ἀρετὴ τὴν εἰλικρίνεια, νὰ ὁμολογήσει ὅτι στερεῖται ἀπὸ ποιητικὴ αἰσθησι.

3. Ἡ θέσις τοῦ ποιήματος στὸ δημοτικὸ σχολεῖον.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ γενικώτερες διαπιστώσεις πού ἀφοροῦν τὴν εὐρύτερη παιδαγωγικὴ ἀξία τῆς ποιήσεως. Ἡ ἀξία τῆς αὐτῆς καθίσταται αὐταπόδεικτὴ ἀπὸ τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ ποίηση, σὰν ἀντιπροσωπευτικὴ ὅλων τῶν τεχνῶν, ἀποτελεῖ τὴν εὐγενέστερη ἐκδήλωσιν τῆς ἀρχαγγελικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὑπακούοντας σὲ μιὰ ἀπὸ τίς βασικὰς ἀνάγκες τῆς πολυσύνθετης ψυχῆς του. Πρέπει ἰδιαίτερος νὰ τονισθεῖ πάλι ἐδῶ ὁ ἰδιότυπος χαρακτήρας καὶ ἡ αὐθυπαρξία τῆς τέχνης. Σύμφωνα μέ τὸ δεδομένο τοῦτο ἄλλο πρᾶγμα ἡ αἰσθητικὴ συγκίνηση καὶ ἄλλο τὰ ἐπιφαινόμενα πού προκύπτουν ἀπὸ διαφορετικὴ ἀντιμετώπιση τῶν ἔργων τῆς τέχνης. Προορισμὸς τῆς τέχνης δὲν εἶναι νὰ ὑποδαυλίσαι ἐπὶ παραδείγματι τὴ γνωστικὴ πείνα, οὔτε νὰ προκαλέσει ἠθικὴ εὐαρέσκεια ἢ διαφέροντα ὠφελισμικά. Καὶ ἀποτελοῦν μελανὰ σημεῖα στὴ μακρόχρονη διαδρομὴ τῆς οἱ περιπτώσεις ἐκεῖνες κατὰ τίς ὁποῖες παραμυλήθηκε ἡ κρίσις ἀποστολῇ τῆς, γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν ἄλλες σκοπιμότητες. Ἡ ἰδιοτυπία τοῦ αἰσθητικοῦ γεγονότος, κατὰ τὸ σχῆμα καλλιτεχνήμα—ἀποδέκτης, ἐγκτεται στὴ διαφορετικὴν στάσιν πού παίρνει ἡ ψυχὴ μέ τὸ πρόσωπον γυρισμένο πρὸς ὠρισμένην πάντα ἀξία τῶν πραγμάτων, αὐτὴ πού συνηθίσαμε νὰ ὀνομάζουμε καλλιτεχνική.

Ἡ ἀγωγή, θέτοντας ἀνάμεσα στίς ἄλλες ἐπιδιώξεις τῆς καὶ τὸν ἐξευγενισμὸ τοῦ νέου ἀνθρώπου μέ τὴ μεταδίδασιν ἀπὸ τὸν πρόγονον στὸν ἀπόγονον τῶν οὐσιωδῶν στοιχείων πού συνθέτουν τὴ φυσιογνωμία τοῦ πολιτισμοῦ, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀδιαφορήσει γιὰ τὴν τέχνη. Ἀλλωστε, ἂν κάτι ὁμορφαίνει τὴ ζωὴ μας καὶ ἀντισταθμίζει τὸ μεταφυσικὸ μας ἀγχος καὶ τὴν ὀδύνη πού ἀπορρέει ἀπὸ τὴ συνείδησις τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου, εἶναι μερικὲς τέρψεις ἀνω-

τέρου ποιοῦ, σὰν αὐτὲς ποὺ μᾶς χαρίζει ἡ τέχνη, κι ἀπὸ τίς τέχνες πάλι ἡ ποίηση, μὲ τὴ μυστικὴ τους δύναμη νὰ στεφανώνουν τὴ μηδαμινότητά μας μὲ θεϊκὸ μεγαλεῖο καὶ νὰ προσδίδουν σὲ πεπερασμένες χρονικὲς στιγμὲς τὴν αὐταπάτη τῆς αἰωνιότητος.

Οἱ ἐπιδράσεις τῆς ἀγωγῆς ἀκολουθοῦν τὸν ἄνθρωπο σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τῆς σύντομης πορείας του πάνω στὴ φλούδα τῆς γῆς ἀπὸ τὴν κούνια ὡς τὸ λάκκο μὲ τὰ σκουλήκια. Καὶ κάθε φορὰ ἡ διαφορετικὴ ἐπενέργεια καὶ τὰ ἀποτελέσματά της καθορίζονται ἀπὸ ποικίλους παράγοντες, ὅπως εἶναι ἡ φύση τοῦ πολιτιστικοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ ἀφαιμοιωτικὴ ἱκανότητά τοῦ ἀτόμου. Ἀναφορικὰ μὲ τὴν ποίηση, θὰ ἐντοπίσουμε ἐδῶ τὸ θέμα στὰ παιδικὰ ἔτη τῆς πρώτης σχολικῆς περιόδου (6—12).

Σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τῆς ψυχολογικῆς ἐρευνας, μὲ ἀρκετὴ ἐπιρύλαξη θὰ μπορούσε νὰ κάμει κανεὶς λόγο γιὰ τὴν ὕπαρξη καλαισθητικοῦ συναισθήματος στὸ παιδί αὐτῆς τῆς ἡλικίας. Πρέπει νὰ φάξουμε μὲ πολλὴ ὑπομονὴ κάτω ἀπ' τὰ ἐκρηκτικὰ στρώματα τῆς ψυχικῆς του ἐπιφανείας, γιὰ ν' ἀνακαλύψουμε τίς πρώτες ρίζες. Φαίνεται ὥστόσο πὺς ὑπάρχει κάποια αἰσθητικὴ προῖδέαση, ὅσο κι ἂν τὸ κινητικὸ ἐνστικτο, ὁ ἄστατος συναισθηματικὸς κόσμος καὶ ἡ γνωστικὴ ὁρμή, ποὺ συνθέτουν τὴ βιολογικὴ πραγματικότητα τοῦ παιδιοῦ, τὴ φιμώνουν καὶ δὲν τῆς ἐπιτρέπουν νὰ ἐκδηλωθεῖ. Οἱ εὐάρεστες θυμικὲς καταστάσεις ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὰ λογῆς-λογῆς ρυθμικὰ ἐρεθίσματα (ποιητικὰ, μουσικὰ, κινητικὰ), ἀπὸ τοὺς φανταχτεροὺς συνδυασμοὺς ζωηρῶν χρωμάτων, ἀπὸ χαρούμενους μουσικοὺς τόνους, δίκαιο εἶναι νὰ ἀποδοθεῖν σὲ αἰσθητικὰ κίνητρα πρωτογενοῦς φύσεως. Συμφέρον ἔχει ἡ ἀγωγή νὰ στηριχθεῖ ἐπάνω σὲ τίς πρώτες αὐτὲς καταβολές, ἂν θέλει νὰ προσδώσει στὸ ἔργο της στερεότητα καὶ διάρκεια. Ἀλλὰ καὶ ἂν παραδεχτοῦμε, ὅτι ἡ τέχνη εἶναι ἐπὶ κτήτο καπρίτσιο τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς κληρονομικὰ ἐπακόλουθα, ἕνα ἐφεύρημα γιὰ νὰ ξεχνᾶμε τὸ θάνατο, πάλι ἡ ἀγωγή, κι ἀκόμα περισσότερο τότε, ἔχει τὴν ὑποχρέωση, στὴν προσπάθειά της νὰ καταστήσει τὴν τέχνη ἀναγκαῖα συνήθεια καὶ ἀκαταμάχητο πάθος γιὰ τὸ βασανισμένο αὐτὸ πλάσμα τῆς γῆς, ν' ἀρχίσει τὴ διαπαιδαγώγησή της ἀπὸ τὰ πρώτα βήματα. Οἱ ὑψηλὲς μορφές τῆς τέχνης — ποὺ ἔχουν ἄλλωστε καὶ τὴ μεγαλύτερη ἀξία — δὲν γίνονται εὐκολα προσιτές, ἂν δὲν ἔχει προηγηθεῖ μακριὰ προπαρασκευὴ καὶ συστηματικὴ καλλιτεχνικὴ ἀσκηση.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ποιητικῆς παραγωγῆς δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν αἰσθητικὴν ὠριμότητα τοῦ παιδιοῦ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τίς ἄλλες τέχνες. Ἐλάχιστα μόνο πράγματα, καὶ τούτα ἀπὸ τὴ γραμματεία τῆς παραδόσεως, προσφέρονται γιὰ ἐκμετάλλευση. Καὶ πάλι δὲν εἶναι οἱ ποιητικὲς ἀρετὲς ποὺ προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ, παρὰ τὸ πραγματικὸ περιεχόμενο τοῦ ποιήματος καὶ ὠρισμένα ἐντυπωσιακὰ μορφολογικὰ στοιχεῖα διακοσμητικῆς φύσεως. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ καθορίζει καὶ τὴν ἔκταση τοῦ ποιητικοῦ ὅλικοῦ ποὺ βρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὴν παιδικὴ ἰδιουσύστασι. Γιὰ νὰ κερδίσουμε δηλαδὴ τὴν ὀλόψυχη συμμετοχὴ τοῦ παιδιοῦ, φτάνει νὰ κάμουμε τὰ βιώματά του ρυθμικὸ παιχνίδι λέξεων, νὰ βάλουμε τίς παραμυθένιες βασιλοπούλες του νὰ χορεύουν λικνιστικά, νὰ τοῦ δώσουμε

ἕνα ἐκκωφαντικὸ τύμπανο νὰ κανονίζει μ' αὐτὸ τὸ βηματισμὸ τῆς χαρᾶς καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν του. Ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ παιδικὲς αὐτὲς προτιμήσεις ἔχουν δευτερεύουσα αἰσθητικὴ σημασία καὶ ἀποτελοῦν ἕνα εἶδος ποιητικῆς προπαιδείας, διερωτᾶται κανεὶς, ἂν πρέπει νὰ σταθμεύσουμε σ' αὐτὸ τὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο ἢ μήπως ἡ ποιητικὴ ἀγωγή στὸ σχολεῖο ἔχει εὐρύτερες ἐπιδιώξεις.

Θὰ διευκολυνθοῦμε στὴν ἐρευνά μας, ἂν κάμουμε διάκριση μεταξὺ ποιήματος καὶ στιχουργικοῦ κατασκευάσματος. Ὅ,τι ἀποτελεῖ σήμερα τὴν ποιητικὴ χρηστομάθεια τοῦ παιδιοῦ γύρω στὰ χρόνια ποὺ μαθαίνει νὰ διαβάζει, ἀνήκει κατὰ μέγα μέρος στὴ δευτέρη κατηγορία. Τὸ στιχουργικὸ κατασκευάσμα ἔχει ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς παραδόσεως, ἀλλὰ τοῦ λείπει ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ἀπροσδιόριστο κάτι ποὺ κάνει ἀγεφύρωτη τὴν ἀπόσταση ἀνάμεσα στὸν ἀληθινὸ ποιητὴ καὶ στὸν ἐπιδέξιο στιχοπλόκο. Δὲν εἶναι ποίηση. Μᾶς ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμε στὸ δημοτικὸ σχολεῖο; Ἕνας πιτσιρίκος, ποὺ μὲ καμὰρι ἀπαγγέλλει τὸ «ποίημά» του, μᾶς ὑποχρεώνει νὰ δώσουμε καταφατικὴ ἀπάντηση, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι θὰ περιορίσουμε τὴ δικαιοδοσία τοῦ στιχουργήματος στὸ δικό του μορφωτικὸ ὥρο. Ὁ ζωηρὸς ρυθμὸς ποὺ περπατᾷ ἐπάνω στὰ τονικὰ μέτρα, οἱ ὁμόηχες ἀκουστικὲς καταλήξεις τῆς ρίμας, ὅλο αὐτὸ τὸ πρωτότυπο στιχουργικὸ παιχνίδι τοῦ εἶναι ἄκρως εὐπρόσδεκτο καὶ συνεπακόλουθα ἔχει ἐξαιρετικὴ παιδαγωγικὴ ἀξία. Ἐκτὸς ἀπ' τίς εὐάρεστες θυμικὲς καταστάσεις ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ προκαλεῖ, ὑποβοηθεῖ καὶ στὴν πρόσκτηση πνευματικῶν ἀγαθῶν ἀπὸ ἄλλες—ἐξωκαλλιτεχνικὲς—περιοχές. Τὴν ἑλλειψη ποιητικοῦ μετᾶλλου στὰ στιχουργήματα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπληρῶναι ἡ ἀψογὴ τεχνικὴ, διαφορετικὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ ξεφύγουμε τὸν κίνδυνο τῆς αἰσθητικῆς διαστρεβλώσεως. Καὶ πάλι ἐπιβάλλεται νὰ εἴμαστε πολὺ φειδωλοὶ καὶ σχολαστικὰ ἐπιφυλακτικοὶ στὴ χρῆση τοῦ στιχουργήματος πέρα ἀπὸ τίς κατώτερες τάξεις. Οἱ συνέπειες τῆς καταχρήσεως ἢ τῆς προβολῆς τοῦ στιχουργήματος ὑπὸ μορφὴν ποιητικῆς ἀξίας εἶναι ὀλέθριες. Πόσοι ἀπὸ μᾶς, ἀναγκασμένοι στὰ μαθητικά μας χρόνια ν' ἀποστηθίζουμε ἀρκετὲς δεκάδες στίχων—κατὰ προτίμηση περισσισακῶν—γιὰ κάποια σχολικὴ γιορτὴ, παραλίγο νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα, ὅτι ποίηση εἶναι αὐτὴ ἡ ταλαιπωρία τῆς μονότονης ἀκουστικῆς ἐντύπωσης, ἡ ἑμμετρὴ φλυαρία καὶ καπηλεία τῶν ἀξιών, ἕνα λικνιστικὸ συνονθύλευμα πομφολύγων καὶ ἀσημαντοτήτων. Μιὰ μεγάλη μερίδα τοῦ κοινοῦ πάλι, ἐξαιτίας τῆς κακῆς διαπαιδαγωγήσεως, διαμορφώνει τὸ αἰσθητικὸ της πιστεύω ἀπ' ὅ,τι προσφέρεται στὴ λαϊκὴ ἀγορὰ γιὰ τὴν εὐκολὴ πελατεία, ἀντλεῖ τίς συγκινήσεις της ἀπὸ τὰ ἐμετικὰ δημοσιεύματα καὶ τοὺς λυρικοὺς γλυκασμοὺς τοῦ ἐλαφροῦ τύπου.

Ἡ ποιητικὴ ἀγωγή στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, εἰς τὴν ὥρην, δὲν ἐξαντλεῖται στὸ στιχουργήμα, ἴσως μάλιστα νὰ μὴν ἀρχίζει καὶ ἀπ' αὐτό. Ξεκινώντας ἀπ' τὸ ποίημα, στὴν ἀπλούστερη μορφὴ του, ἀποβλέπει νὰ ὀπλίσει τὸν νέον ἄνθρωπο μὲ βασικὰ αἰσθητικὰ κριτήρια, νὰ τοῦ ἀποκαλύψει τὰ ποιητικὰ μυστικὰ καὶ νὰ τὸν καταστήσει ἱκανό, ὅταν ἐνηλικιωθεῖ, νὰ χαίρεται τίς μεγάλες δημιουργίες αὐτῆς τῆς τέχνης.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ εἶναι περισσότερο ζήτημα οἰκειώσεως καὶ φιλικῆς γνωριμίας μὲ τὰ κείμενα, παρὰ ψυχρῆς λογικῆς διαφωτίσεως, πού τὴν ἀποκλείει ἄλλωστε ἡ χαμηλὴ πνευματικὴ στάθμῃ τοῦ παιδιοῦ. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης ἀρετηρία μας θὰ ἀποτελέσει, ὅτι βρίσκεται στὸ κέντρο τοῦ παιδικοῦ διαφέροντος ἀπὸ ἀποψη τόσο τοῦ περιεχομένου ὅσο καὶ τῆς μορφῆς, ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ στοιχεῖα πού συνιστοῦν καὶ τὸ καλὸ στιχοῦργημα καὶ ἔχουν ἐπικοινωνητικὴ ἀξία. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τώρα θὰ τὰ δοῦμε μόνο σὰν ἐπικοινωνιακὰ μέσα, μὲ τὰ ὅποια θὰ πλησιάσουμε ἀσφαλέστερα τὴν καθαρὴν ποιητικὴν πηγὴν. Ὁ συλλογισμὸς μᾶς ὁδηγεῖ στὸ συμπέρασμα, ὅτι κατάλληλα γιὰ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο εἶναι ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ποιητικὰ κείμενα πού ἀνταποκρίνονται καὶ στὶς τρεῖς ἀπαιτήσεις (περιεχόμενο, μορφή, ποιητικὴ γνησιότητα), ὅπως ἀφήσαμε νὰ διαγραφοῦν στὰ προηγούμενα. Ἡ ἀληθινὴ ποιητικὴ ἀγωγή ἀρχίζει πέρα ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ αὐτῆς τῆς ποιητικῆς ὕλης. Εἶναι μιὰ ἀδιάκοπη προσπάθεια προσεγγίσεως τῆς παιδικῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ὁμορφιὰ πού βρίσκεται κρυμμένη μέσα στὰ φραστικὰ σχήματα, προσπάθεια ὅμως ἀσχετὴ πρὸς τὸν καταναγκασμὸ τῆς ὑποχρεωτικῆς μαθήσεως καὶ μὲ ὅσο τὸ δυνατόν ἀσθενέστερη διδακτικὴ χροιά. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ ἓνα εἶδος κατηχέσεως, ὅπου τὴ μεγαλύτερη σπουδαιότητα ἔχει ἡ μετάγγιση πίστωσης, ἴσως ἀναπόδεικτης καὶ ἀστήρικτης ὀρθολογικά, ἡ μεταβίβαση διαθέσεως μὲ τὴν ὑποβολή καὶ τὴ θρησκευτικὴ εὐλάβεια πού διέκρινε τοὺς μεγάλους μύστες. Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει κατὰ τὴ μεταβίβαση ἀπὸ τὴ μητέρα στὸ παιδί μαζί μὲ τὸ γάλα ὀρισμένων συνηθειῶν, πού ριζώνουν τόσο βαθιά, ὥστε νὰ ὑποστηρίζεται ὅτι ἀποτελοῦν κληρονομικὲς ιδιότητες. Τὸ μάρκος αὐτῆς τῆς ἐνεργείας ξεπερνᾷ τὰ σκαλοπάτια τοῦ σχολείου, ὥστε τὰ ἀμφίβολα ἀποτελέσματα τῆς πρώτης περιόδου δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποθαρρύνουν. Ἀντίθετα, ἂν ἐπικαλεσθοῦμε τὴν καθημερινὴν πείρα, θὰ διαπιστώσουμε, ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι μορφωμένοι πού δὲν καταλαβαίνουν τὴν τέχνη, εἴτε στὸ σύνολό της, εἴτε σὲ ὀρισμένες ἐκδηλώσεις της (μουσικὴ, ἄς ποῦμε, ἢ ζωγραφικὴ, ἢ ποίηση), ἐνῶ ἔχουν τὴν ἐπιθυμία καὶ καταφεύγουν πολλὰς φορὲς καὶ σὲ εἰδικὲς αἰσθητικὲς μελέτες, ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ μὴ τοὺς ἔχουν δοθεῖ οἱ ἀπαραίτητες βάσεις κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικία.

Ἡ ἀξιοποίηση τοῦ ποιήματος, κατὰ τὴ γραμμὴ πού χαράξαμε στὰ προηγούμενα, προϋποθέτει τὴν τήρησιν ὀρισμένων διδακτικῶν ἀρχῶν. Θὰ σταθοῦμε σὲ δυὸ ἀπὸ τίς πρὶν βασικὰς. Πρῶτα πρῶτα: ἡ ἀνάληψη δὲν πρέπει νὰ σημαίνει διάλυση τοῦ ποιήματος, ἔχει τὴ θέσιν τῆς ἴσας μὲ τὸ σημεῖο πού θὰ παραμερίσει τίς ἀμφιβολίας καὶ θὰ καταστήσει προσιτὸ τὸ νόημα τοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταντᾷ ἄγονος σχολαστικισμὸς καὶ ἀνιάρη τεχνολογικὴ ἀνατομία. Τὸ πολὺ-πολὺ ν' ἀρκεῖται στὴν ἐξαγωγή μιᾶς κεντρικῆς ποιητικῆς ἰδέας. Τὸ ποίημα εἶναι σὰν τὸ λουλούδι στὴ μεγάλῃ του ὥρᾳ, πού μᾶς προσφέρεται νὰ τὸ νερθεύουμε, ἀλλὰ πού ἀσφαλὲς δὲ θὰ μᾶς ἀποκαλύψει τὸ μυστικὸ τῆς ὁμορφίας του, ἂν πιᾶσουμε νὰ τοῦ ξεφυλλίσουμε ἓνα-ἓνα τὰ πέταλα. Μπορεῖ ἓνα ποίημα νὰ περιέχει ἠθικὲς ἢ ἄλλης προελεύσεως ἰδέες, ἀλλ' αὐτὲς δὲν αποτελοῦν τὴν κύρια ἐπιδίωξη, δεδομένου ὅτι σκοπὸς τῆς τέ-

χνης; ὅπως τὸν καθορίσαμε, δὲν εἶναι νὰ ἠθικοποιηθεῖ, παρὰ νὰ συγκινήσει αἰσθητικὰ. Ὑπάρχουν ἄλλωστε τόσα ποιήματα ἠθικῶς οὐδέτερα καὶ ὑπάρχουν ἐπίσης τὰ πνευματικὰ κεφάλαια ἀπὸ ἄλλες περιοχές, γιὰ ν' ἀσκήσουν τίς ἀνάλογες μορφωτικὰς τοὺς ἐπιδράσεις (ἠθικὰς, γνωστικὰς, ὠφελιμιστικὰς κλπ.), ὥστε νὰ μὴ παρίσταται ἀνάγκη νὰ προστρέξουμε στὴν ἐπικουρὰ τῆς τέχνης.

Ἡ δευτέρη προϋπόθεσις ἀφορᾷ τὴν ἀπαγγελίαν. Μὲ τὴν καλὴ ἀπαγγελίαν ἀναδεικνύονται πολλὰς ἀθέατες ποιητικὲς χάρες, ἐπιτυγχάνεται ν' ἀξιοποιηθεῖ ἡ μουσικὴ πλευρὰ τοῦ ποιήματος. Ἀκόμα καὶ αὐτὴ ἡ νεώτερη ποίηση, ἡ τόσο δύσκολη στὸ ἀκουσμά, στὸ στόμα τοῦ ἐπιδέξιου ραψωδοῦ ντύνεται μιὰ παράξενη γοητεία. Δυστυχῶς μιὰ μακρόχρονη ἀμαρτωλὴ παράδοση ἔχει συνδέσει στὸν τόπο μας τὴν ἀπαγγελίαν μὲ τὸ μονότονον ψαλτικὸ κλαψούρισμα, μὲ τὸ στόμφο καὶ τὴ μελοδραματικὴ ἐκφώνηση. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν ἐπαναφέρουμε στὸν ὀρθόδοξο δρόμο τῆς λιτότητας, νὰ τὴν ἀπαλλάξουμε ἀπὸ τὸ στομφώδες ρητορικὸ ὕψος, νὰ θυσιάσουμε χωρὶς πολλοὺς δισταγμοὺς τὴ στιχοῦργικὴ ἀκαμψία στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ποιητικοῦ νοήματος. Εἶναι ὀλέθριο σφάλμα αὐτὸ πού γίνεται στὰ σχολεῖα μας, ν' ἀνατίθεται στὰ παιδιὰ ἡ ἀποστήθισιν ποιημάτων στὸ σπίτι κατὰ ἓναν τρόπο τυχαῖο. Ἐνα μέρος τῆς ποιητικῆς μᾶς κακοδαιμονίας ἔχει τὴν αἰτία τοῦ σ' αὐτὴ τὴν ἀστοχὴ διδακτικὴ ἐνέργεια.

Ἀντίθετη πρὸς τὴν ποιητικὴν ἀλήθεια, ὅπως διαγράφεται πίσω ἀπ' τὴν ἐρευνητικὴ μᾶς προσπάθεια, εἶναι ἡ κατάστασις πού ἐπικρατεῖ σήμερον στὰ σχολεῖα μας. Ἰδιαίτερα ἀποκαρδιωτικὴ εἶναι ἡ ἐντύπωση πού προκαλοῦν τὰ σχετικὰ ποιητικὰ κείμενα. Ἡ παιδικὴ λογοτεχνία τῆς χώρας μᾶς εἶναι βέβαια φτωχή, αὐτὸ τὸ διαπιστώνει κανεὶς ἀπ' τὸ πρῶτο ξεφύλλισμα τῶν ἐντύπων πού προορίζονται γιὰ παιδιὰ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ ποιητικοῦ ὕλικου καταντᾷ ἀκατανόητο νὰ ἀθετοῦνται κατὰ κανόνα καὶ στοιχειώδεις αἰσθητικὲς ὑποχρεώσεις, γιὰ νὰ μπεῖ σὲ πρώτη μοῖρα ἡ ἠθικὴ σκοπιμότητα. Ἐνα ποίημα κρίνεται κατὰλληλο ἀναλόγως τοῦ ὅψους τοῦ πατριωτισμοῦ, τῆς θρησκευτικῆς πίστης καὶ τῶν ἠθικῶν παραγγελμάτων πού περιέχει, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν του ἀξία. Κήρυγμα σὲ στίχους, ἐπίδειξη ρητορικῆς δεινότητος, ρωμαντικὰς ἐξάρσεις, ἀφηρημένες ἐννοιες, λέξεις κούφιας ἀπὸ πραγματικὸ ἢ συναισθηματικὸ περιεχόμενο, ψευτισμένα αἰσθήματα, στιχοῦργικὲς ἀδεξιότητες, εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ γνωρίσματα αὐτῆς τῆς συνταγῆς. Ὅμως τὸ φιλογολικὸ ψεῦδος ποτὲ δὲ μπορεῖ νὰ ἔχει θετικὰ ἀποτελέσματα γιὰ ὁποιαδήποτε ἐπιδίωξη. Πολὺ περισσότερο ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν καλλιέργειαν ἠθικῶν συνειδήσεων.

Γιὰ τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ χρειάζεται, παράλληλα πρὸς τὴν ἐπικράτησιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ὀρίων ἀντιλήψεων γιὰ τὴν τέχνη, νὰ μᾶς δώσουν ἀφθονα παιδικὰ κείμενα οἱ ὑπεύθυνοι ποιητὲς μᾶς. Εἶναι λαθασμένη ἡ ἀποψη, ὅτι ἡ ποιητικὴ ἐσοδεία πρέπει νὰ προέλθῃ ἀπ' τὸν κύκλο τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Δὲν ἀρκεῖ ἡ καλὴ θέλησις καὶ ἡ ὁποιαδήποτε σχέση μᾶς μὲ τὸ παιδί, γιὰ νὰ χρυσίσουν στὸν ἥλιο γνήσιοι ποιητικοὶ καρποί, ἐκτός ἀπ' τὴν εὐτυχισμένη σύμπτωση τῆς ἐκπαιδευτικῆς ιδιότητος μὲ τὸ χάρι-

ΙΩΑΝ. ΤΣΙΩΚΟΥ, δημ.λου 1)ταξίου Δημοτικού Σχολείου Παλούμπας—Γορτυνία:

ΠΩΣ ΕΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΕ ΤΟ ΝΥΚΤΕΡΙΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ

“Όλοι μας γνωρίζουμε ότι τόν τελευταίο καιρό άρχισε να παρουσιάζεται ή ανάγκη ιδρύσεως νυκτερινών σχολείων Αναλφαβήτων.

Με δημοσιεύσεις εις τόν τύπον και τά εκπαιδευτικά περιοδικά, με δμιλίες, με τόν γραπτό και προφορικό λόγο και με κάθε μέσο ό πόλεμος κατά τοῦ Αναλφαβητισμοῦ άρχισε να φουντώνη, να παίρνη μεγάλες διαστάσεις, να μεγαλώνη και να γίνεται μιá αληθινή σταυροφορία.

Είναι φανερόν, ότι ό αναλφαβητισμός κατεβάζει τή χώρα μας στο χαμηλό επίπεδο τών υποπολιτισμένων και υπανεπτυγμένων λαών τοῦ κόσμου και υποσκάπτει τά θεμέλια και έμποδίζει τήν πνευματική και τήν οικονομική πρόοδο και προκοπή τοῦ Έθνους.

Τόν έθνικόν τοῦτον κίνδυνον περιγράφει και ή αίτιολογική έκθεσις τοῦ Νόμου 3094)54 «... Σήμερον όμως, ότε ή ζωή απέβη πολυσύνθετος και ή μηχανή τείνει να κυριαρχήση πανταχοῦ, άποτελεῖ αυτόχρομα έθνικόν κίνδυνον ή ύπαρξις οἰουδήποτε ποσοστοῦ αναλφαβήτων εις τήν χώραν μας».

Εύτυχώς τόν κίνδυνον τοῦτον ανέλαβε να έξουδετερώση τό κράτος με τό Ν. Δ. 3094)54 «Περί μέτρων πρός καταπολέμησιν τοῦ Αναλφαβητισμοῦ».

Επειδή όμως ό ώραῖος αυτός άγώνας κατά τοῦ αναλφαβητισμοῦ είναι μέν καθολικός και για όλο τό Έθνος, αλλά τά προβλήματα, οι άνάγκες και οι συνθήκες εργασίας είναι διαφορετικές στήν ύπαιθρο, στήν πόλη και στο εργοστάσιο, και άκόμη κατά κάποιον τρόπον άλλη είναι ή διδασχή, ή ζωή, τά βιώματα και τό πρόγραμμα στα τμήματα άρρένων και θηλέων, έδω και στάς πόλεις, και άλλη στα διάφορα διαμερίσματα τοῦ κράτους,

σμα τοῦ προικισμένου λογοτέχνη. Δέν λείπουν βέβαια και σήμερα τά δνόματα έπιφανών ποιητῶν τοῦ τόπου μας με πλούσια συνεισφορά στόν παιδικό τομέα και δέν πρέπει να παραλείψουμε επίσης τόν μεγάλο άνώνυμο ποιητή, όπως μάς άποκαλύπτει τήν ώραία του ψυχή στα δημοτικά μας τραγούδια. Τά ποιήματα τοῦ Ζ. Παπαντωνίου, τοῦ Τέλλου Ἄγρα, τοῦ Μ. Στασινοπούλου (για να σταθοῦμε στοῦς σημαντικώτερους άπ' τοῦς πεθαμένους και τοῦς ζωντανούς), και πάρα πολλά άπ' τό θησαυρό τῆς λαϊκῆς μούσας, είναι πραγματικά μαργαριτάρια μέσα στο βυθό τόν γεμάτον λάσπη και κακομοιριασμένα φύκια. Ἄλλά δικαιούμαστε να περιμένουμε και τή συνέχεια, ιδίως άπ' τοῦς νέους ποιητές μας, πού, με τήν τέχνη τους να έγγίζουν τή ζεστή ὕλη τῆς πραγματικότητας και να μιλοῦν με σπαρταριστές εικόνες, θά είχαν πολλά να προσφέρουν.

Γι' αυτό και εμεῖς θά προσπαθήσουμε να εκθέσουμε τή γνώμη μας, τίς σκέψεις μας και τά προβλήματα πού γεννήθηκαν μέσα μας, τίς άπορίες και τά έρωτήματα, τίς άγωνίες και τίς άποτυχίες, αλλά και τίς έπιτυχίες και τίς συγκινήσεις πού νοιώσαμε γι' αυτές κατά τήν λειτουργίαν τοῦ νυκτερινοῦ σχολείου αναλφαβήτων πού ιδρύσαμε στο χωριό μας.

Τό νυκτερινό αυτό σχολείο άρχισε να λειτουργή από 1 Φορίου έως 28 Μαΐου τοῦ 1954. Σ' αυτό έφοίτησαν 32 θήλεις. Ἡ ηλικία τούτων ήταν α) Εἴκοσι (20) άπό 14—20 έτών και β) Δώδεκα (12) άπό 21—30 έτών. Ἀπ' αυτές 17 ἦσαν αναλφάβητες. Οι υπόλοιπες 15 είχαν έλλιπή μόρφωση (μέχρι Γ' και Δ' τάξ.). Ἐτσι είχαμε δύο τμήματα. Τό κατώτερο και τό μεσαίο. Χρονικά όρια λειτουργίας και τών δύο τμημάτων ἦσαν 2 ώρες τήν ήμέρα από 7—9 μ. μ.

Τις πρώτες ήμέρες τῆς λειτουργίας του παρουσιάστηκαν αρκετές δυσκολίες.

Οι μαθήτριες έδειξαν άπροθυμίαν, δειλίαν και διστακτικότητα έγγραφῆς.

Σιγά σιγά όμως και μέσα σε μιá εβδομάδα, χάρις στήν έπιμονή τῆ δικῆ μας, στο ενδιαφέρον τών μητέρων πρό παντός, χάρις και στή συμπάρασταση τών τοπικῶν άρχῶν και τών κατοίκων προσήλθεν ό παραπάνω σεβαστός αριθμός.

Ἐτσι ό βασικός όρος τῆς έπιτυχίας τῆς λειτουργίας τοῦ νυκτερινοῦ σχολείου «πρός περαιτέρω ανάπτυξιν, διεύρυνσιν και πρόδοον», όπως γράφει και ό Γενικός κ. Εὐάγ. Παπαϊωάννου στο 46 τ. τοῦ Ν. Σχολείου έπετεύχθη.

Νέες δυσκολίες τώρα και νέα προβλήματα γεννιῶνται. Ἡ προσαρμογή τών μαθητριῶν στήν καινούργια ζωή άπό τή μιá μεριά. Κι άπό τήν άλλη ή άμηχανία ή δική μου και ή στενοχώρια μου πώς να προσαρμοσθῶ και πώς να εργασθῶ έγώ στο νυκτερινό σχολείο τών ένηλίκων πού εκλήθην ὅλως αἰφνιδίως και για πρώτη φορά να διδάξω: Ἀνέτοιμος, άοπλος και ψυχολογικῶς άκόμη άπροετοίμαστος.

Τό ὕλικό ἦταν άπογοητευτικό. Ὅσες οι κορασίδες, άλλες τόσες και οι διαφορές τους στήν ηλικία, στήν οικογενειακή άνατροφή, στήν κοινωνική άγωγή και στα γράμματα. Ἄλλες ἦσαν μοδίστρες, άλλες έβροσκαν πρόβατα. Ἄλλες είχαν πάει όπηρετρίες 3 και 4 χρόνια στήν Ἀθήνα και άλλες είχαν φοιτήσει στο σχολείο 2, 3 και 4 χρόνια. Ἄλλες πρώτη φορά πατοῦσαν τό κατώφλι τοῦ σχολείου.

Με τέτοιο ὕλικό ἦταν φυσικό να συναντήσουμε πολλές και ποικίλες δυσχέρειες στο έργο μας και έπόμενο ήτο τό άνόμοιο αυτό ὕλικό να γελά συνεχῶς μέσα στήν τάξη, να

εἶναι ἀτακτο, νὰ στραβοκυττάη καὶ νὰ εἰρωνεύεται. Ἰχνοσ σεβασμοῦ δὲν ὑπῆρχε. Τὰ πειράγματα καὶ τὸ κουτσομπολιὸ ἐδιναν καὶ ἔπαιρναν. Στὴν ἀρχὴ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἀπὸ τοὺς νέους τοῦ χωριοῦ καὶ ἀπὸ τὰ ὀλίγα εὐτυχῶς ἀνεύθυνα πρόσωπα καὶ κατόπιν τὸ πανηγύρι τοῦ κουβεντολογίου μετεφέρετο μέσα στὸ σχολεῖο.

Κατάλαβα πῶς ἦσαν δύσκολα τὰ πράγματα. Μὰ φυσικὰ καὶ ἀναπόφευκτα.

Ἔδω χρειάζεται, λέω, νὰ ἔχῃς ὑπομονὴ τετραπόδου. Νὰ ἔχῃς ἐπιμονή, νὰ ἔχῃς τέχνη καὶ μαεστρία, νὰ ἔχῃς ΠΙΣΤΗ. Νὰ μὴν ἔχῃς νεῦρα. Νὰ ἔχῃς συμπάθεια, νὰ ἔχῃς καλῶσύνη. Πρέπει νὰ καταλάβῃς ὅτι: «Δὲν θὰ πείσῃς ποτὲ τοὺς ἄλλους, δταν δὲν ματώσῃ πρῶτα πρῶτα ἡ δική σου καρδιά, ὅπως λέει καὶ ὁ σοφὸς Γκαίτε. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε καὶ νὰ συμπονᾶμε τὴ μοῖρα τῆς Ἑλληνίδας πού, ὅπως γράφει μιὰ ἔκθεση, παραμένει «ἐν τῷ ἀναλφαβητισμῷ ὃν ἐστερημένον ἀτομικότητος, ὃν δεδουλωμένον, ἀχθος τῆς οἰκογενείας».

Ἔτσι μὲ κατανόηση, μὲ τὸν καλὸ καὶ εὐπρεπῆ τρόπο, μὲ τὸ φιλότιμο καὶ μὲ τὴν πειθὼ ἄρχισα σιγὰ σιγὰ νὰ τίς συμβουλευῶ καὶ νὰ τοὺς λέω παρακλητικὰ: «Μὴ προσέχετε τὰ σχόλια αὐτὰ καὶ μὴ τὰ συζητᾶτε. Γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ συμφέρο σας καὶ γιατί σκοπὸς μας εἶναι ἐδῶ μέσα πού μαζευθήκαμε νὰ μάθουμε γράμματα, νὰ ἔχουμε ἀνθρωπιὰ ἐπάνω μας καὶ μὲ τὰ φερσίματά μας τὰ καλὰ καὶ τοὺς καλοὺς μας τρόπους νὰ ἐμπνεύσουμε σεβασμὸ καὶ ἐκτίμησι στὴν κοινῶνία». Τοὺς ἐξήγησα ἀκόμα πῶς δὲν εἶναι σωστὸ πρᾶγμα ν' ἀναφέρουν στὸ δάσκαλό τους τίς συμμαθήτριες τους γιὰ μικροπράγματα. Παράλληλα προλάβαινα κάθε παρεκτροπὴ καὶ κάθε παράπονο ἢ ἀναφορὰ πού εἶχε σχέση μὲ ἠθικὰ ζητήματα καὶ ἐδίδα ἀμέσως γενικὲς συμβουλὲς καὶ συστάσεις μέσα στὴν τάξη καὶ οὐδέποτε ἰδιαιτέρα. Ἐφρόντιζα δὲ νὰ μὴ θίγω τὸ κύρος τους καὶ τὴν ἀτομικὴ τους ἀξιοπρέπεια. Καὶ καμνόμενα καμμιά φορὰ πῶς δὲν ἔβλεπα τάχα καὶ πῶς δὲν ἄκουγα.

Ἀκόμη συνιστοῦσα νὰ ἔχουν ἀγάπη μεταξύ τους καὶ ἀλληλοεκτίμησι, ἀλληλεγγύη, ἀλληλοσεβασμὸ καὶ νὰ μὴ ὑπερφηανεύωνται ἐκεῖνες πού γνωρίζουν λίγα γράμματα ἢ εὐρίσκονται σὲ καλλίτερο πολιτιστικὸ ἐπίπεδο. Μὲ ζωντανὰ παραδείγματα καὶ μὲ τὴ διδασκαλία φρόντιζα ὅλα ὅσα τοὺς δίδασκα νὰ τὰ κάνουν κτῆμα τους. Ἐπίσης ἀπηγόρευσα τὰ σκώμματα καὶ κάθε κακὴ συνήθεια στὴν τάξη.

Στὰ διαλείμματα καὶ σὲ κάθε εὐκαιρία ἐπέτρεπα ἐλεύθερες καὶ κόσμιες συζητήσεις καθὼς καὶ ἀστεῖα καὶ γέλια, εἰς τὰ ὅποια ἐλάβαινα καὶ ἐγὼ μέρος ὅχι σάν δάσκαλος, ἀλλὰ σάν στοργικὸς πατέρας. Αὐτὴ ἦταν ἡ ψυχαγωγία μας. Καὶ γενικὰ ἐτόνιζα ὅτι σκοπὸς μας εἶναι νὰ προκόψῃ καὶ νὰ προσδεύσῃ ὅλη ἡ τάξη σὲ σημεῖο τέτοιο, πού νὰ μᾶς κάνῃ νὰ γίνουμε καλὲς νοικοκυρὲς καὶ χρηστὲς Ἑλληνίδες, χρή-

σιμες στὸν ἑαυτὸ μας, στὴν οἰκογένειά μας καὶ στὴν Πατρίδα μας.

Ἔτσι σιγὰ σιγὰ ἔφευγαν ἀπὸ τὸν κακὸ δρόμο καὶ ἀκολουθοῦσαν τὸν καλὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς. Ὅλες τώρα τίς ἔβλεπεσ ἀλλοιώτικες. Τίς ἔβλεπεσ ὀλημερίς νὰ σκύβουν τὸ κεφάλι τους ἐπάνω στὸ βιβλίο. Τὸ πῆραν πλέον ἀπόφαση νὰ μάθουν γράμματα. Τώρα παρακολουθοῦν μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια τὴ διδασκαλία καὶ τίς συμβουλὲς τοῦ δασκάλου των. Ὅλοι οἱ παράγοντες ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο παρακολουθοῦν μὲ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τὴν ἐργασίαν μας καὶ τὰς ἀλματώδεις προόδους τῶν μαθητριῶν.

Ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἔργου καὶ τὰ ἐπαινετικά λόγια τῶν κατοίκων ἐνθαρρύνουν καὶ ἐνθουσιάζουν μαθητὰς καὶ διδάσκαλον. Τοὺς δίνουν ζωὴ, τοὺς δίνουν παλμὸ καὶ δύναμη, τοὺς συναρπάζει ἡ ὁρεξὶ γιὰ ἐργασία.

Ἡ ἀρχὴ εἶναι πάντοτε δύσκολη σὲ κάθε ζήτημα. Ὅμως μιὰ καὶ ὑπερπῆδᾷς τὰ πρῶτα ἐμπόδια προχωρεῖς ἀκάθεκτα σάν στὴ μάχη. Προχωρεῖς μὲ ὀρμὴ νὰ πάρῃς τὴ νίκη. Ἡ μέθῃ τῆς ἐπιτυχίας σὲ ἐνθουσιάζει, σοῦ δίνει φτερά. Οὐτε κούραση νοιώθεις τώρα, οὔτε μεμψιμοιρίες ἀκούς, οὔτε οἰκονομικὲς δυσχέρειες καταλαβαίνεις.

Τὸ ἐπαγγελματικὸ σου καθήκον ὡς λαοπαίδευτοῦ καὶ τὸ χρέος καὶ ἡ ἐπίγνωση, ὅτι συντελεῖς ἔργον θεῖον, ὅτι ἀφιερώνεις ὅλες σου τίς δυνάμεις ἀνιδιοτελῶς γιὰ ν' ἀνθρωπέψῃς τοὺς ἐνήλικας καὶ νὰ τοὺς μάθῃς γράμματα σὲ συνεπαίρνει! Γίνεσαι πνεῦμα ἀνήσυχο. Θυσιάζεις!

Ἐ, αὐτὴ εἶναι ἡ πληρωμὴ γιὰ μᾶς τοὺς δασκάλους. Ἡ ἐσωτερικὴ ἱκανοποίησι. Ἡ χαρὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ἐθνικοῦ μας καθήκοντος πού δὲν ἔχει μισθοὺς καὶ ἀναγνώριση.

Οἱ καταγγελίες πού ἄρχισαν νὰ μοῦ κάνουν οἱ γονεῖς τῶν μαθητριῶν μὲ γέμιζαν ἱκανοποίησι.

«Ὅλη τὴν ἡμέρα τίς βλέπεις, δάσκαλε, μπρούμυτα, νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν. Οὔτε δουλειὰ ἔχουν τὴν ἐννοια νὰ κάνουν, οὔτε τίποτε. Ἀφήνουν τὰ πράγματα ἀφύλακτα καὶ πᾶνε στίς ζημιές».

Πράγματι, ἔξω στὰ χωράφια, κάτω στοὺς μανδρότοιχους καὶ παντοῦ τίς βλέπεις ὅλη μέρα νὰ σκύβουν στὸ βιβλίο. Ὁ ἴδιος εἶδα μαθήτρια νὰ βόσκη πρόβατα καὶ νὰ κρατᾷ στὸ ἕνα χέρι τὴν γκλίτσα καὶ στὸ ἄλλο τὸ ἀλφαβητάρι. «Τί! τίς μάγεψες, δάσκαλε, μοῦ λέει ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος. Αὐτὲς ἔμαθαν μέσα σὲ ἕνα μῆνα νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν».

Καὶ ὁ πατριώτης μου κ. Χρ. Γιαννουλόπουλος λόγιος, Πρόεδρος τοῦ ὁδοντοϊατρικοῦ συλλόγου Ἑλλάδος, τοῦ «Φυσιολάτρη» καὶ τῆς ἀδελφότητος Παλουμπαίων, μοῦ γράφει ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα «... Πρέπει ὅμως νὰ σὲ συγχαρῶ μὲ ὅλην μου τὴν καρδιά γιὰ τὴν μεγάλη σου ἐπιτυχία, τὴν λειτουργίαν σχολεῖου ἀναλφαβήτων. Ἡ ἐνέργειά σου αὐτὴ εἶναι ἀξία παντός ἐπαίνου».

Πώς άρχισα νά εργάζωμαι.

Καλά όλα αυτά. Πώς ν' άρχισω νά κάνω την κοινή προσευχή; Νά τους μάθω τὰ πρῶτα γράμματα; Όπως άρχίζουμε στὰ παιδιά τῶν 6 ἐτῶν καί μέ τὸ ἀλφαβητάρι; Τί νά κάνω; Πώς ν' άρχισω; Έδῶ εἶναι ὁ κόμπος! Ἄς ἔκανα κι' ἄλλοιῶς. Ἐπρομηθευτήκαμε ὅλοι ἀλφαβητάρι, τετράδιο καί μολύβι.

«Τὸ Ο καί τὸ Ι θά μάθουμε; Μικρὰ παιδιά εἴμαστε;» ἐρωτοῦν καί ἀποροῦν μέ ἓνα τόνο εἰρωνείας οἱ κορασίδες. «Τί νά κάνουμε ... δικαιο-λογήθηκα. Δέν ἔχουμε ἄλλα βιβλία ἐπίτηδες γιά σᾶς». Ντροπιάστηκα ... Συνήλθα. Σκέφτηκά. Κόμπιασα. Τὸ βρήκα. Γράφω στὸν πίνακα λέξεις, «Θρανίῳ, τραπέζι, σχολεῖο, νερό, Ἑλένη». Καί κατόπι φράσεις: «νυκτερινὸ σχολεῖο», «Ἀπόψε ἔρριξε εὐεργετικὴ βροχή», «Τὸ ὀνοματε-πώνυμό τους», κ.τ.δ.

Τὸ πρόσωπό τους ἐφωτίστηκε, ἔγινε χαρούμενο καί γελαστό. Ἀντέγραφαν καί διάβαζαν συνεχῶς καί μέ μανία ὅλες αὐτὲς τίς λέξεις καί τίς φράσεις πού τοὺς ἔγραφα.

Καί ἔλεγαν μέ ἱκανοποίηση: «Ὅχι ἀλφαβητάρι, Κ». «Τί νά κάνουμε; θά μάθουμε καί τὸ ἀλφαβητάρι καί σέ κάθε μάθημα θά μαθαίνουμε καί δικές μας λέξεις καί φράσεις πού θά μᾶς ἀρέσουν», τοὺς ἀπαντοῦσα.

Κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἀλφαβηταρίου πού διάβαζαν φράσεις σάν κι' αὐτὲς: «Ὡ πόσο σ' ἀγαπῶ, γιὰγιά!» γελοῦσαν. Ἐ, βέβαια, μικρὰ παιδιά ἦσαν;

Σιγά - σιγά ὅμως κατάλαβαν, ὅτι τὸ ἀλφαβητάρι ἦταν ἀναγκαῖο κακό. Ποῦ καιρὸς γιά πειραματισμούς. Γιά μεθόδους Ντεκρολύ καί τὰ ὅμοια. Αὐτὰ στὰ Πειραματικά. Έδῶ στοὺς ἐνήλικες δέν ἔχεις καιρὸ γιά τέτοια. Πρέπει νά τοὺς μάθης ἀμέσως γράμματα! Ἀπὸ σένα ἐξαρτᾶται, δάσκαλε—ἀφανῆ ἥρωα τοῦ πολιτισμοῦ, —νά βρῇς τὸν τρόπο καί τὴ μέθοδο.

Μέθοδος γιά μένα εἶναι ἡ ἐπιτυχία καί τ' ἀποτελέσματα τὰ χεροπιστά. Εἶναι τὰ λόγια τοῦ Σοῦ κ. Ἐξαρχοπούλου «ὁ κατορθώσας νά κερδίσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ μαθητοῦ του, ὅς εἶναι βέβαιος, ὅτι ἔχει ἤδη ἐπιτύχει κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα εἰς τὸ ἔργον του».

Αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος. **Η ΑΓΑΠΗ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ.** Αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι τὸ κίνητρο κάθε ἐργασίας στὸ σχολεῖο μου. Αὐτὰ τὰ σοφὰ λόγια ἰσχύουν καί τώρα γιά τοὺς ἐνήλικες στὸ νυκτερινὸ σχολεῖο. Ἡ ἀγάπη, ἡ στοργή, τὸ χρέος σου ὡς ἱεραποστόλου. «*Ν' ἀνθρωπένῃς τὸ παιδί σου πὺ εἶναι 20 χρονῶν καί ἔμεινε στραβό! ἔμεινε ἀγράμματο!!!*». Ἐχουμε εὐθύνη καί χρέος. Θά δώσουμε λόγο στὸ Θεό γιά τὸ κατάντημά μας...

Ἔτσι προχώρούσαμε. Ἐδιδάξαμε θρησκευτικά, ἱστορία, λίγη ἀριθμητική. Διαβάσαμε διάφορα ἐκλεκτὰ καί ἐνδιαφέροντα κομμάτια ἀπὸ τὰ ἀναγνωστικά. Στὸ μεσαῖο τμήμα άρχισαμε νά λέμε καί νά γράφουμε ἐκθεσοῦλες. Στὴν ἀρχὴ ἐνώπιον τῆς τάξεως τίς διάβαζαν δειλά, δειλά. Ἐγραφαν καί ἔλεγαν «πὺς μαγειρεῦου-

με, πὺς ζυμώνουμε, πὺς πρέπει νά ἐτοιμάζουμε τὸ τραπέζι, πὺς πρέπει νά τρῶμε». Παρασκευὴ γλυκοῦ. Καθαριότης τοῦ σπιτιοῦ, τῶν μαγειρικῶν σκευῶν, τῆς αὐλῆς καί γενικὰ θέματα οἰκοκυρικῆς, ὑγιεινῆς καί ἀπὸ τῆ θρησκευτικῆ καί κοινωνικῆ ζωῆ.

Μιά μέρα μπῆκα στὴν αἴθουσα. Εἶπα «καλησπέρα». Δέν ἐσηκώθη καμμιά ἀπὸ τὸ θρανίῳ οὔτε ἀνταπέδωσε χαιρετισμό. Δέ θύμωσα. Βρῆκα εὐκαιρία νά μιλήσω περὶ σεβασμοῦ στοὺς μεγαλύτερους μας. Στὸν παπᾶ, στὸ δάσκαλο. Τοὺς διάβασα ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ ἓνα ἐπίκαιρο κομμάτι «Ὁ μικρὸς εὐγενῆς». Ἀκόμα τοὺς πρόσθεσα, ὅτι ὑπάρχουν ἐδῶ στὸ χωριό μας γριές πὺ σηκώνονται ὀρθιες νά χαιρετήσουν τὰ σεβαστὰ πρόσωπα πὺ περνοῦν. Κατάλληλα καί μέ παραδείγματα κτύπησα τὴν τάση καί τὴν κακὴ θέση πὺ παίρνουν σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα μερικοὶ νέοι σήμερα.

Ὅλες ἔμειναν ἄφωνες! Ὅλες ἔμειναν ἀκίνητες καί ἐκρέμοντο ἀπὸ τὰ χεῖλη μου. — Καί μέ πόσο σεβασμὸ κι' εὐγνωμοσύνη μέ κύτταζαν!!! — Μιά, ἡ μεγαλύτερη στὴν ἡλικία, μέ ἓνα περίλυπο ὕφος ἐκουνοῦσε ἀπελπιστικὰ τὸ κεφάλι τῆς καί ἔλεγε: «Εἴμαστε κούτσουρα. Δέν ξέρουμε τίποτε· οὔτε τὰ τρία κακὰ τῆς μοίρας μας». Ἔτσι κάθε μέρα καί καλλίτερα. Ὅτι ἐδιδάσκαμε, ὅτι ἐλέγαμε, τὸ ἔδεναν καλὰ στὸ μυαλό τους. Διψοῦσαν γιά μάθησι. Ἦθελαν νά τὰ μάθουν ὅλα.

Παρουσίαζαν ἔτσι μιὰ τάξη ζηλευτῆ, πρόθυμη, ἐργατικῆ, πειθαρχικῆ, ὑπάκουη, σεμνή, εὐγενικῆ. Ἦταν μιὰ ἰδανικὴ οἰκογένεια!

Ἐφθανε καί τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Πρέπει κατὰ κάποιον τρόπο νά λάβῃ μέρος καί τὸ Ν. Σχολεῖο. Ἄλλες ἀγωνίες τώρα. Ἄλλες σκοτοῦρες. Ἄλλα βάσανα. Νέες προσπάθειες. Νέοι ἀγῶνες. Μερικὲς οὔτε χορὸ, οὔτε τραγούδι ἤξεραν. Ἐζήτησα τὴν ἐνίσχυση τῶν πιδ μορφωμένων γυναικῶν τοῦ χωριοῦ. Πρόθυμες, μέ βοήθησαν στίς προετοιμασίες — ἐδῶ χρειαζόταν ἡ διδῶσα. — Ὅλες μπῆκαν στὴ γραμμὴ μαζί μέ τοὺς μαθητὰς καί ἔλαβαν μέρος στὴν Ἐθνικὴ μας γιορτῆ. Νά τί ἔγραψε ὁ τύπος: «... Ἡ θαυμασία ἐπιτυχία τῆς ἐορτῆς συνεκίνησε καί ἐνεθούσισε τοὺς πάντας μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε ὁ σεβαστὸς συνταξιοῦχος δημῶς κ. Π. Ἡλιοπούλος ἔλαβε τὸ λόγο καί ἀφοῦ εἶπε δυὸ λόγια διὰ τὴν σημασία τῆς μεγάλης ἡμέρας ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ ὑπερανθρώπως ἐργαζομένου καλοῦ διδασκάλου μας κ. Ἰω. Τσιώκου. Οὗτος, εἶπεν, ἐργάζεται νυχθημερόν, διδάσκων 70 μαθητὰς τοῦ σχολείου καί 30 μαθητριάς τοῦ σχολείου ἀναλφαβῆτων, καί κατάρθωσε νά μᾶς παρουσιάσῃ τοιαύτην ἐργασίαν καί ἐθνικὴν δρᾶσιν ἐπαινετὴν. Ἀκόμη συνεχάρη καί ἐπήνεσε τὰς μαθητριάς τοῦ νυκτερινοῦ σχολείου ἀναλφαβῆτων, αἱ ὁποῖαι παρουσίασαν ὥραιαν ἐμφάνισιν μέ τὰς Ἐθνικὰς ἐνδυμασίας (Ἀμαλλίς). Κατόπιν ἐτόνισεν εἰς τοὺς παρευρισκομένους τὴν μεγάλην ἐθνικὴν σημασίαν καί ἀξίαν τῶν νυκτερινῶν σχο-

λειῶν ἀναλφαβήτων καὶ τὸ πολύμοχθον ἔργον ἑνὸς καὶ μόνου διδ/λου». Καὶ παρακάτω: «...Τὸ παράστημα, ἡ σεμνότης, τὸ ἥθος καὶ ἡ θαυμασία ἐμφάνισις τοῦ μόλις πρὸ 2 μηνῶν λειτουργούντος νυκτερινοῦ σχολείου θηλέων ἐπροξένησεν εἰς ὄλους μας ἰδιαίτερον ἐνθουσιασμόν καὶ εὐχαρίστησιν». «... Μετὰ ταῦτα ὅλοι μας γεμάτοι Ἑθνικὴ ὑπερηφάνεια συνεχάρημεν τὸν ἄξιον παντός ἐπαίνου καὶ εὐγνωμοσύνης δασκαλόν μας κ. Ίω. Τσιώκον, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ μόνον ὀφείλεται ὁ πράγματι μεγαλειώδης ἑορτασμός τῆς Ἑθνικῆς μας ἐπετείου.

Γρ. Γκίνης Πρόεδρος Κοινότητος Παλούμπα». Ἐπέρασε καὶ ἡ Ἑθνικὴ μας γιορτῇ. Οἱ μῆτερες ἔκλαιαν ἀπὸ χαράν. Καὶ ὅλοι κατασυγκεκινημένοι ἐφούσκωναν καὶ ἐκαμάρωναν βλέποντες νὰ παρελαύνουν καὶ νὰ χορεύουν τὰ... ἀγράμματα κορίτσια τους! «Ὅλες σὰν τίς νυφοῦλες ἐκαμάρωναν», ἔλεγαν.

Τὸν Μάιο μῆνα ἄρχισαν πῶς ἔντονα οἱ γεωργικὲς ἐργασίες. Ἡ νύκτα μικραίνει. Ἀρχίσε ἡ διαρροή. Πολλὲς ἤρχοντο ἀργὰ στὸ σχολεῖο. Πότε τσακισμένες στὴν κούραση καὶ πότε μὲ μουσκεμένα ροῦχα ἀπὸ τὴ βροχή. Μερικὲς διανυκτέρευαν μακριὰ ἀπὸ τὰ σπῖτια τους.

Ἐπρεπε νὰ διακόψουμε. Ἦταν 28 τοῦ Μάη. Τίς συνεκέντρωσα ὅλες. Τοὺς μίλησα. Τίς ὁρμήνεψα. Τίς παρακάλεσα. Συγκινήθηκα... Τοὺς ὑποσχέθηκα ὅτι θὰ συνεχίσουμε τὴν ἐργασία μας καλλίτερα τὸ ἐρχόμενο. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1954—55 μὲ πολιορκοῦσαν μὲ τίς ἐρωτήσεις τους. «Πότε θ' ἀρχίσουμε νυκτερινὸ σχολεῖο;»

Ποῖα μαθήματα πρέπει νὰ διδάσκονται.

Ἀξιόπρόσεκτα προγράμματα εἶναι στὰ ἄρθρα καὶ στίς μελέτες 1) τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γ. Σακελλαρίου στὸ περιοδικό του «Ὁ Προμηθεύς», τεύχος 1, 1955, 2) τοῦ κ. Εὐαγ. Παπαϊωάννου, Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ στὸ «Ν. Σχολεῖο», τεύχη 46, 47, 48 καὶ 3) τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κ. Κ. Μαντᾶ, στὸ ὑπ' ἀριθ. 11—12 τεύχος τοῦ «Ἐπιστ. Βήματος τοῦ διδ/λου».

Μελετώντας κανεὶς τὰ παραπάνω, μπορεῖ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἀξιοποιήσῃ—μὲ ὠρισμένες προϋποθέσεις βέβαια—ἔχοντας πάντοτε ὑπ' ὄψιν του τίς ἰδιαίτερες τοπικὲς συνθήκες καὶ τὰ ἰδιαίτερα ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου του.

Ὁ τρόπος τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἡ ἐκλογὴ τῆς ὕλης καὶ ἡ πρόσθεση ἢ ἀφαίρεση αὐτῆς ἀπὸ τὰ ἐν λόγω προγράμματα εἶναι ζητήματα τῆς Παιδείας καὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Ἐμεῖς θὰ περιορισθοῦμε νὰ τονίσουμε, ὅτι στὰ μῆματα θηλέων θὰ πρέπει νὰ ἐπιμείνουμε περισσότερο στὰ περὶ ὑγιεινῆς, θρησκευτικῆς καὶ Ἑθνικῆς ἀγωγῆς, Οἰκοκυρικῆς, οἰκιακῆς, οἰκονομίας καὶ τέχνης, (κεντήματα, ὑφαντικὴ, μοδιστρικὴ), ἐπιστολογραφία κ.τ.δ. Γιατὶ παντρεῦνται τὰ κορίτσια τῆς ὑπαίθρου καὶ τὰ περισσότερα δὲν γνωρίζουν νὰ κάνουν τὸ σταυρό τους. Δὲν γνωρίζουν νὰ ζυμώνουν, νὰ μαγειρεύουν, νὰ ράβουν, νὰ ζυγίζουν, νὰ λογα-

ριάζουν τίς τιμὲς τῶν προϊόντων. Νὰ μετρούν τὰ ὑφάσματα. Δὲν γνωρίζουν τίς μονάδες βάρους, τὰ μέτρα, τίς πῆχες. Νὰ συζητοῦν, νὰ ἔχουν θάρρος, νὰ ἔχουν σεβασμό, νὰ ἔχουν καλωσύνη, νὰ ἔχουν εὐγένεια, νὰ ἔχουν σεμνότητα, νὰ μὴν ὑποκρίνονται. Νὰ ἔχουν καλοὺς τρόπους καὶ καλὴ συμπεριφορά. Νὰ ἔχουν Ἑλληνοχριστιανικὴ μόρφωση. Δὲν γνωρίζουν τὰ δικαιώματά τους καὶ τὰ καθήκοντά τους. Ἀκόμη πρόσεξα ὅτι ὁ κ. Μαντᾶς γράφει στὸ «Ἐπ. Βῆμα τοῦ διδ/λου»: «... Διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους τὸ τμήμα θηλέων δέον νὰ διευθύνῃ ἡ διδ/σα». Συμφωνῶ καὶ ἐγώ, ἀλλὰ ποῖα διδ/σσα; ἢ νεαρά καὶ ἄπειρη; Ὅχι! θέλουμε διδ/λον ἢ διδ/σαν μὲ κύρος. Δασκάλους ἐμπειροῦς ποὺ νὰ ἐμπνέουν σεβασμόν καὶ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς πάντας. Προσωπικότητες. Καὶ ἐὰν εἶναι καὶ καλοὶ οἰκογενειάρχαι, ἀκόμη καλλίτερα.

Οἱ διδ/λοι αὐτοί, ὅταν πλαισιωθοῦν μὲ νέους δασκάλους, ἀνεξαρτήτως φύλου, θὰ μποροῦν νὰ κάνουν θαύματα!

Ἐπίσης ὁ συνάδελφος κ. Βλαχιάς γράφει στὴν σπουδαίαν μελέτην του ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ ὑπ' ἀριθ. 286 φύλλον τοῦ «Διδ. Βήματος» «... 10) βραδυτάτη πορεία ἐκμαθήσεως τοῦ ἀναγιγνώσκειν καὶ γράφειν».

Ἐκ τῶν 17 ἀναλφαβήτων μαθητριῶν μου κατῶρθωσαν τὸν 4ον μῆνα τῆς φοιτήσεώς των νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν ὅλες. 4—5 ἐδυσκολεύοντο. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς ἔγραφαν καὶ ἐκθέσεις. Ἀντιγράφω μία, διορθώνοντας τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη καὶ σημεῖα στίξεως.

Ἐκθεση γιὰ τὴ Μπολτόζα.

Σήμερα τὸ πρωτὶ ποὺ σηκώθηκα πλύθηκα καὶ κτενίστηκα. Καὶ μετὰ κουβάλησα νερό. Ἀσπρίσαμε καὶ σφουγκαρίσαμε. Τὸ μεσημέρι ποὺ τελειώσαμε πῆρα τὰ ροῦχα καὶ ἐπῆγα στὸ ρέμα γιὰ νὰ τὰ κοπανίσω καὶ εἶδα τὴ μπολτόζα ποὺ ἔσκιζε ὀλόκληρους βράχους καὶ ἦταν πολὺς κόσμος. Καὶ τὴν κύτταζα.

Ἐν Παλούμπα τῇ 27 Μαΐου 1954. Μ. Γ. Κ.

Καὶ ὀλίγα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἡμερολογίου μου.

1)2)54 Ἀρχὴ νυκτερινοῦ σχολείου. Ἦρθαν 7 κορίτσια. Πόσο δειλὰ! Ὅλα πρώτη φορὰ μπῆκαν στὸ σχολεῖο.

2)2)54. «Ἑορτὴ τῆς μητέρας». Συγκέντρωσις γονέων. Συζητήσεις καὶ ἱκανοποιήσις γιὰ τὴν ἑναρξὴ τοῦ νυκτερινοῦ σχολείου. Ἐφερα λάμπα πετρελαίου ἀπὸ τὸ σπῖτι μου.

8)2)54. Μέχρι σήμερα ἐνεγράφησαν 30. Εἶχα καρδιοχτύπια· φοβόμουν μήπως δὲν συγκεντρωθοῦν. Παρατηρήθη νευρικότης καὶ διστακτικότης ἐγγραφῆς. Τώρα ἱκανοποίηση.

12)2)54. Ὅλο γελοῦν. Στὸ κατώτερο τμήμα στὸ «λά, λά» λέξεις στὸν πίνακα (Λάτα, ἀλάτι). Πόσο χαίρονται!

16)2)54. Ἐδιδάχθη ἡ παραβολὴ τοῦ Τελῶνου καὶ Φαρισαίου.

22)2)54. Ἀνάγνωση γιὰ ἓνα γράμμα (ἐπιστολογραφία). Ἡ Ε.Τ.Μ. «Ἀπὸ ὅλα μαθαίνου-

με, Κύριε, καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ, πῶς μαγεύουμε . . .».

9)3)54). «Εὐαγγέλιο Τυρινῆς», «περὶ νηστείας καὶ β' παρουσίας», ἐκκλησιασμός κλπ., περὶ ἠθικῆς. Ἐξομολόγησις. Θεία Κοινωνία. Μὲ παρakoλουθοῦσαν ὅλες ἄφωνες». Φοίτησις καλῇ. 25—29 συνεχῶς.

25)3)54. Ὁραία ἡμέρα. Μαθηταί, νυκτερινὸ σχολεῖο, ὅλοι στὸ πόδι. Χθὲς βράδυ πρόβες νυκτ. σχολ. Ἡ γυναίκα μου καὶ οἱ Δίδες Ἀθηνᾶ καὶ Κούλα (Σ η μ.—Μοδίστρες οἱ δυὸ πρῶτες καὶ ἡ τρίτη ἀπόφ. γυμνασίου), ἐντυσαν δοκιμαστικά 8 Ἀμαλίες.

11)5)55. Εἶμαι κρυωμένος, ἴσως ἔχω πυρετό. Συνεχίζεται ἡ ἐργασία στὸ ν. σχολεῖο. Ὅλα τὰ γύρω ν. σχολεῖα διέκοψαν πρὸ μηνός. Φοίτησις 20—23. Ἐξ διέκοψαν.

Συμπεράσματα - Προβλήματα.

Τελειώνοντας τὴν ἐργασία μας αὐτὴ ἕνα βαθὺ αἶσθημα λύπης, ἀνησυχίας καὶ εὐθύνης μὲ κατέχει. «Πῶς θὰ λυθῇ τὸ δράμα αὐτὸ τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ; Αὐτὸς ἦταν ὁ σκοπός μας. Νὰ παρουσιάσουμε τὴν ἐργασία μας ἀκριβῶς ὅπως τὴ ζήσαμε. Καὶ νὰ εὐχρησθῶμε καὶ νὰ παρακαλέσουμε τοὺς ἀγαπητοὺς συναδέλφους, οἱ ὅποιοι ἐργάσθηκαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ μὲ κάποιο σύστημα στὰ νυκτερινὰ μας σχολεῖα, νὰ παρουσιάσουν ἐργασίες ἀπείρως καλλίτερες. «Ἐτερος ἐξ ἐτέρου σοφός». Μὲ σκοπὸν πάλιν τὴν καλὴν λειτουργίαν τῶν νυκτερινῶν σχολείων καὶ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ.

Γιὰ νὰ ἔχουμε ὅμως καλὰ ἀποτελέσματα καὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ καλὴ λειτουργία τῶν νυκτερινῶν σχολείων ἀναλφαβήτων, κατὰ τὴ γνώμη μας, πρέπει:

1) Ν' ἀντικατασταθοῦν τ' ἀναγνωστικά βιβλία καὶ τ' ἀλφαβητάρια μὲ ἄλλα κατάλληλα δι' ἐνήλικες.

2) Σχολικὲς βιβλιοθήκες καὶ ραδιόφωνα.

3) Νὰ λειτουργοῦν νυκτερινὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων χωριστὰ καὶ νὰ χορηγοῦνται δωρεὰν βιβλία καὶ γραφικὴ ὕλη.

4) Ἐπιμόρφωσις διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ διδακτικὲς ὁδηγίαι γιὰ τὴ διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀναλφαβήτων.

5) Ἀνάγκη ἀμεση τὰ πληθωρικά 1)ξια σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἰδρυθῇ νυκτερινὸν σχολεῖον νὰ προαχθοῦν ἢ νὰ λειτουργήσουν ὁποσδήποτε μὲ δύο διδ/λους.

6) Πίστις, ἐργασία, ζήλος, ἐνθουσιασμός τοῦ ἐργάτου τῆς Παιδείας. Συμπαράστασις καὶ στενὴ συνεργασία τοῦτου μετὰ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, τῶν γονέων καὶ τῆς Κοινωνίας.

7) Ἀμεση, θετικὴ καὶ ἐξησφαλισμένη οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν Ν. Σχολείων.

Σ η μ.—Ἡ κοινότης μας εἶναι ἄπορος Α' κατηγορίας. Τὰ ἐξοδὰ μας γιὰ φωτισμὸ κλπ. ἦσαν ὅλα· ὅλα 70 δραχμές!!! Τελικῶς εἰσεπράχθησαν ἀπὸ τίς μαθήτριες.

8) Ἰκανοποιητικὴ ἀποζημίωσις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

9) Τὸ νυκτερινὸ σχολεῖο νὰ λειτουργῇ ἐπὶ

5 ἢ 6 μῆνες τὸ χρόνο καὶ ἐπὶ 2 ἢ 3 ὥρες τὴν ἡμέρα (1 Νοεμβρίου—1 Μαΐου).

10) Κύριος σκοπὸς τῶν Ν. Σχολείων νὰ εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἐκμάθησις γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, ἀλλὰ ὁ φρονηματισμός τῶν τροφίμων καὶ ἡ πίστις στὰ τρία ἰδανικά τῆς φυλῆς: Πατρίδα, Ἱερὰ, Οἰκογένεια.

11) Ἡ φοίτησις νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ 25 ἐτῶν καὶ κάτω καὶ νὰ λειτουργοῦν 2 ἢ 3 τμήματα ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν διδ/λων καὶ τῶν μαθητῶν.

12) Κανονικὴ λειτουργία τῶν δημοτικῶν σχολείων εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ μένῃ οὔτε ἕνας ἀναλφάβητος. Γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ ἀστείρευτὴ πηγὴ τῶν ἀναλφαβήτων καὶ νὰ πάψῃ ὁ φαῦλος αὐτὸς κύκλος.

Μία πρότασις.

Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ δράμα τῆς Σπυριδούλας, προτείνουμε ὅπως ὑποχρεωθοῦν οἱ γονεῖς διὰ νόμου νὰ μὴ στέλνουν τὰ κορίτσια τοὺς ὑπέρτριες, ἐὰν δὲν ἔχουν ἀπολυτήριον δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἐὰν δὲν ἔχουν συμπληρώσει τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν. Στὴν Κοινότητά μας ὑπάρχουν 50 ἀναλφάβητες ἀπὸ 14—20 ἐτῶν. Ἀπ' αὐτὲς οἱ 20 εἶναι ὑπέρτριες στὶς πόλεις.

Κ α ἱ μ ἱ ἄ ἔ ρ ὠ τ ῆ σ ῆ: Τὶς χιλιάδες ἀναλφάβητες ὑπέρτριες ποὺ βρίσκονται στὶς πόλεις ποῖός θὰ τίς ξετριπώσῃ καὶ θὰ τίς ὑποχρεώσῃ νὰ φοιτήσουν στὰ Ν. Σχολεῖα;

Ὅταν λοιπὸν οἱ φωτισμένοι μας παιδαγωγοὶ καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μας λειτουργοὶ πιστεῦσουν καὶ ἀφιερῶσουν ὅλες τοὺς τίς δυνάμεις στὸν ὠραῖον αὐτὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἀναλφητισμοῦ, ὅταν ἡ Πολιτεία, αἱ Ν.Ε.Κ.Α. καὶ Κ.Ε.Κ.Α. θεραπεύσουν τίς παραπάνω ἀνάγκες,

Ὅταν ὅλοι οἱ παράγοντες γύρω ἀπὸ τὸν ἀναλφάβητο ἐνήλικα, οἱ ἀρμόδιοι καὶ ὅλοι μας ἀνασκουμπωθῶμε καὶ ἀναλώσουμε ὅλες μας τίς δυνάμεις χάριν τοῦ ἐθνοσωτηρίου καὶ ἐκπολιτιστικοῦ τούτου ἔργου, γιὰ νὰ ἐξαλείψουμε τὸ στίγμα τοῦ ἀναλφητισμοῦ,

Ὅταν καταλάβουμε ὅλοι μας, ὅτι ὁ ἀναλφητισμός εἶναι ὁ ὑπ' ἀριθ. 1 κίνδυνος τῆς φυλῆς. Καὶ ὅταν ἐπάνω ἀπ' ὅλα ἀναρτηθῇ ἡ ἐπιγραφή: «Ὅλοι καὶ ὅλα γιὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφητισμοῦ»:

Τότε ὅς εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι θ' ἀνατελοῦν σύντομα καλλίτερες καὶ ἐλπιδοφόρες ἡμέρες γιὰ τὸ Ἔθνος.

Τότε ἡ στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ θὰ ὑψωθῇ.

Τότε ἡ πνευματικὴ ἀνάτασις, ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος, ἡ προκοπὴ καὶ εὐημερία τοῦ λαοῦ μας θὰ γίνῃ ζωντανὴ πραγματικότης καὶ σωστικὴ γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ γένος.

Τότε ἡ Πατρίδα μας, ἡ αἰώνια Ἑλλάδα, ἡ κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν φώτων θὰ φωτίσῃ τὸ ἑλληνικὸ στερέωμα καὶ θὰ γίνῃ καὶ πάλιν ζεῖδωρος πνοῇ καὶ πνευματικὸς ὁδηγὸς τῆς οἰκουμένης.

Μακάρι νὰ ἔρθῃ σύντομα ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποῖαν δὲν θὰ ὑπάρχῃ πιά οὔτε ἕνας ἀναλφάβητος, γιὰ νὰ γιορτάσουμε τὸ γεγονός.